Mark Logue şi Peter Conradi

DISCURSUL REGELUI

Cum a fost salvată monarhia britanică

Traducere din limba engleză de Lupu Ramona Elena

Editura ALLFA,
Bucureşti, 2011

Design copertă: Alexandru Novac

ISBN 978–973–724–354–6

Mark Logue and Peter Conradi
KING'S SPEECH
Copyright © 2010

Cuprins

Mulţumiri 7
Introducere 9
1. God Save the King 15
2. „Supusul din colonii" 25
3. Plecarea în Anglia 43
4. Agravarea situaţiei 54
5. Diagnosticul 73
6. Ţinută de curte cu pene 86
7. Liniştea dinaintea furtunii 96
8. Cele 327 de zile ale domniei lui Edward al VIII-lea 108
9. Înaintea încoronării 122
10. După încoronare 128
11. Calea spre război 142
12. „Zugravul austriac să fie ucis" 153

13. Dunkirk şi zilele sumbre 165
14. Răsturnarea de situaţie 179
15. Victoria 194
16. Ultimele cuvinte 208
Note 218

Mulţumiri

Mai întâi, îi sunt profund îndatorat lui Peter Conradi. Dacă nu ar fi avut o voinţă de fier pentru a face faţă unui program descurajant, poate că această carte nu ar fi existat.

Doresc să mulţumesc familiei mele extinse, mai ales lui Alex Marshall, care a descoperit o comoară cu scrisori, ceea ce a permis o înţelegere mai profundă a vieţii şi operei lui Lionel. Le mulţumesc lui Anne Logue pentru amintirile ei, lui Sarah Logue pentru timpul acordat, iar lui Patrick şi Nickie Logue pentru ajutor în căutarea arhivei. De asemenea, îi mulţumesc iubitei mele soţii, Ruth, şi cop lor noştri pentru că au fost de acord ca acest proiect să ne acapareze viaţa timp de un an. Fără sprijinul lor, cartea de faţă nu s-ar fi scris.

Îi mulţumesc şi lui care e Bowen, care mi-a răspuns la atâtea întrebări despre logoped, şi care a avut un rol esenţial în punerea producătorilor filmului în legătură cu familia Logue, declanşând, astfel, o adevărată avalanşă îi mulţumesc Francescăi Budd pentru că m-a ajutat să transcriu arhiva şi m-a sprijinit pe parcursul filmărilor. Le mulţumesc tuturor celor implicaţi în realizarea filmului, Tom Hooper, David Seidler, Colin Firth, Geoffrey Rush şi tuturor celor de la See-Saw Films, mai ales lui Iain Canning.

8

Jenny Savill de la Andrew Nurnberg Associates a avut un rol esenţial în publicarea cărţii. De asemenea, le mulţumesc călduros lui Richard Milner şi Joshua Ireland de la Quercus,

fără de care această carte nu ar fi văzut lumina zilei.

Doresc să le mulţumesc şi lui Meredith Hooper pentru anumite adevăruri revelatoare, lui Michael Thornton pentru că ne-a permis să îi publicăm relatările despre Evelyn Laye, lui Neil Urbino, ale cărui eforturi de alcătuire a genealogiei ne-au ajutat să cercetăm mai în profunzime, Maristei Leishman, pentru ajutorul acordat în privinţa jurnalelor Reith, precum şi lui David J. Kadciilte, pentru descrierea luptei lui cu bâlbâială.

Margaret Hosking de la Universitatea din Adelaide şi Susanne Dowling de la Murdoch University mi-au fost de un ajutor considerabil în documentarea în biblioteci.

De asemenea, le mulţumesc lui Tony Aldous, arhivar la Colegiul Prinţul Alfred, lui Peta Madalena, arhivar la Scotch College, şi lui Lyn Williams de la Lion Nathan. Colectivul de laroyal College of Speech and Language Therapists a fost de un ajutor extraordinar, mai ales Robin Matheou.

În final, adresez mulţumiri Bibliotecii Naţionale a Australiei, Bibliotecii de Stat din Australia de Sud şi Bibliotecii de Stat din Australia de Vest, Australian Dictionary of Biography şi Naţional Portrait Gallery, Londra.

Introducere în copilărie, în perioada dintre 1970 şi 1980, locuiam în Belgia, unde tatăl meu, Anthony, lucra ca avocat la sediul european al Procter & Gamble. În timp, ne-âm mutat în case diferite de la periferia Bruxellesului, dar a existat un element constant: indiferent unde ne aflam, pe policioara de deasupra căminului sau pe un pervaz se înşira întotdeauna o colecţie de fotografii şi amintiri.

Printre acestea se afla o fotografie cu tatăl meu purtând uniforma Gărzii Scoţiene; o alta cu el şi mama mea, Elizabeth, în ziua nunţii lor din 1953, şi o fotografie cu bunicul meu patern născut în Australia, Lionel, şi soţia lui, Myrtle. De asemenea, şi mai curios, exista un portret înrămat în piele al Regelui George al VI-lea, tatăl actualei

Regine, semnat şi datat 12 mai 1937, ziua încoronării lui; o altă fotografie cu el şi soţia lui, Elisabeta, cunoscută în generaţia mea drept Regina-Mamă, şi cele două fiice ale lor, viitoarea Regină Elisabeta, pe atunci o fată în vârstă de unsprezece ani şi sora ei mai mică, Margaret Rose; şi o a treia fotografie, datată 1928, înfăţişând cuplul regal pe când încă erau Duce şi Ducesă de York, semnată Elisabeta şi Albert.

Cu siguranţă că mi se explicase semnificaţia tuturor acestor fotografii, dar nu le-am dat prea mare importanţă în copilărie. Am înţeles că legătura cu regalitatea o reprezenta Lionel, dar el se

pierdea undeva în negura istoriei pentru mine; murise în 1953, cu doisprezece ani înainte de naşterea mea. Ştiam că bunicul meu fusese logopedul Regelui – indiferent ce-o fi însemnat asta – şi nimic mai mult. Nu am pus niciodată alte întrebări şi nici nu mi s-au oferit mai multe detalii din proprie iniţiativă. Eram mult mai atras de diferitele medalii şi însemne înşirate lângă fotografii. Obişnuiam mai ales să mă distrez punându-mi centura şi cascheta de oliţer ale tatălui meu, şi jucându-mă de-a soldaţii, cu medaliile prinse mândru pe cămaşă.

Dar, mai târziu, după naşterea copiilor mei, am început să îmi pun întrebări despre cine fuseseră şi de unde veniseră strămoşii mei. Interesul general tot mai mare pentru genealogie mi-a stimulat şi mai mult curiozitatea. Cercetându-mi arborele genealogic, am dat peste o bunică din Melbourne care avusese paisprezece copii, dintre care numai şapte trecuseră de prima copilărie. Am aliat şi că străbunicul meu plecase din Irlanda spre Australia la bordul navei cu aburi *Boyne*, în 1850.

În ceea ce mă privea, bunicul meu era doar unul dintre membrii unei familii extinse, împărţite între Australia,

Irlanda şi Marea Britanie. Acestea erau informaţiile chiar şi după moartea tatălui meu, în 2001, când mi s-a dat sarcina de a-i cerceta documentele personale, pe care le păstrase într-un dulap metalic pentru dosare înalt, gri. Printre testamente, contracte şi alte documente importante, se aflau sute de scrisori şi fotografii vechi, colecţionate de bunicul meu – toate îndosariate atent, în ordine cronologică, într-o mapă pentru documente.

Abia în iunie 2009, când am fost abordat de Iain Canning, producătorul filmului *Discursul Regelui,* am început să înţeleg semnificaţia rolului jucat de bunicul meu: cum îl ajutase pe cel care era pe atunci Duce de York, şi care devenise rege împotriva voinţei lui în decembrie 1936, după abdicarea fratelui mai mare, Edward al VIII-lea, în lupta lui de-o viaţă împotriva unei bâlbâieli cronice care a transformat fiecare discurs public sau transmisiune radio într-un chin îngrozitor. Am început să realizez că viaţa şi munca lui puteau fi interesante pentru un public mult mai extins decât familia mea.

11

În luna aprilie, Lione! fusese subiectul piesei de teatru de după-amiază difuzată la BBC Radi- 4, intitulată, de asemenea, *Discursul unui Rege,* de Mark Burgess. Totuşi, acest film avea să fie mult mai complex – un film important, cu o distribuţie răsunătoare, din care făceau parte Helena Bonham Carter, Colin Firth, Geoffrey Rush, Michael Gambon şi Derek Jacobi. Este regizat de Tom Hooper, omul din spatele filmului de succes *The Damn United,* care a prezentat un aspect foarte diferit al istoriei engleze recente: perioada scurtă şi tulbure în care Brian Clough a ocupat poziţia de manager al echipei de fotbal Leeds United în 1974.

Bineînţeles, Canning şi Hooper doreau ca filmul lor să fie cât mai aproape de realitatea istorică, astfel că mi-am

propus să încerc să descopăr cât mai multe despre bunicul meu. Punctul de plecare evident a fost dulapul din biroul tatălui meu: examinând riguros documentele lui Lionel pentru prima dată, am descoperit jurnale scrise într-un stil plin de viaţă, în care îşi consemnase foarte detaliat întâlnirile cu Regele. Exista o corespondenţă bogată, deseori caldă şi prietenoasă, cu însuşi George al VI-lea, şi diverse alte consemnări – inclusiv un bilet de programare, cu scrisul de mână subţire al bunicului meu, în care descria prima întâlnire cu viitorul Rege în micul lui cabinet de consultaţii de pe strada Harley, la 19 octombrie 1926.

Coroborându-le cu alte informaţii pe care am reuşit să le adun de pe internet, şi cu cele câteva pagini de referiri la Lionel incluse în majoritatea biografiilor lui George al VI-lea, am reuşit să aflu mai multe despre relaţia unică a bunicului meu cu Regele, precum şi să corectez unele adevăruri parţiale şi amintiri exagerate, devenite neclare de-a lungul generaţiilor.

Totuşi, curând mi-am dat seama că arhiva era incompletă. Lipseau scrisori şi zile din jurnal pentru perioada dintre anii 1920 şi 1930, frânturi din ele fiind citate în biografia oficială a lui George al VI-lea scrisă de John Wheeler Bennett şi publicată în 1958. De asemenea, de negăsit erau şi caietele cu decupaje din ziare pe care, după cum ştiam de la verii mei, Lionel le colecţionase în cea mai mare parte a vieţii.

12

Cu toate acestea, cel mai tare mă dezamăgea, probabil, lipsa unei scrisori scrise de Rege în decembrie 1944, care mă fascinase în mod special. Existenţa ei era dezvăluită într-un pasaj din jurnalul lui Lionel, în care acesta descria o conversaţie dintre cei doi după rostirea de către monarh a mesajului anual de Crăciun pentru naţiune, când, pentru prima dată, bunicul meu nu îi fusese alături.

Munca mea s-a încheiat, Sir, i-a spus Lionel.

Nicidecum, a răspuns Regele. Munca de acum înainte este cea care contează, şi pentru aceasta eşti indispensabil. Apoi, potrivit relatării lui Lionel, „mi-a mulţumit şi după două zile nti-a scris o scrisoare foarte frumoasă, care sper că va fi preţuită de urmaşii mei”.

Dacă aş fi avut scrisoarea, aş fi preţuit-o, dar era de negăsit în corespondenţă, decupajele din ziare şi jurnal. Această scrisoare dispărută m-a determinat să răscolesc tot, să cercetez până la capăt orice informaţie din ceea ce s-a transformat într-o căutare pentru a pune laolaltă cât mai multe detalii din viaţa bunicului meu. Am devenit o pacoste pentru rudele mele, la care m-am dus de nenumărate ori pentru a sta de vorbă. Am scris la Palatul Buckingham, Arhivele regale de la Castelul Windsor, precum şi scriitorilor şi editorilor cărţilor despre George al VI-lea, sperând că scrisoarea se afla printre materialele împrumutate de la tatăl meu sau de la fraţii lui mai mari, şi nu se întorsese. Dar nu i-am dat de urmă.

Spre finalul anului 2009, am fost invitat pe platourile *Discursului Regelui* în timpul filmărilor de la Portland Place, în Londra, într-o pauză l-am cunoscut pe Geoffrey Rush, care joacă în rolul bunicului meu, şi pe Ben Wimsett, care îl interpretează pe tatăl meu la vârsta de zece ani. După ce am depăşit momentul bizar de a vedea la vârsta copilăriei un individ pe care l-am cunoscut numai ca adult, m-a fascinat o scenă în care personajul lui Rush se apleacă asupra tatălui meu şi a fratelui său mai mare, Valentine, interpretat de Dominic Applewhite, în timp ce le cere să recite din Shakespeare. Asta mi-a amintit o scenă reală, pe când eram copil, iar tatăl meu mă silise să fac acelaşi lucru.

Tatăl meu avea o pasiune – şi un talent – pentru poezie şi recitare, repetând deseori cuvânt cu cuvânt pasaje întregi pe care şi

le amintea din copilărie. Obişnuia să se amuze turuind pagini din Hilaire Belloc ca distracţie de petrecere pentru oaspeţi. Dar cea mai mare satisfacţie i-o oferea sora mea mai mare, Sarah: într-adevăr, recitalurile lui o mişcau deseori până la lacrimi.

La vremea respectivă, nu îmi amintesc să fi fost impresionat de talentul tatălui meu. Totuşi, privind înapoi în timp la această scenă, îmi dau seama de perseverenţa lui şi de frustrarea pe care probabil o simţea faţă de refuzul meu de a-i împărtăşi dragostea pentru poezie, insuflată de tatăl lui.

Filmările s-au încheiat în ianuarie 2010, ceea ce a marcat începutul unei călătorii cu descoperiri mai personale pentru mine. Canring şi Hooper nu şi-au propus să facă un documentar, ci un film biografic care, deşi prezintă corect spiritul bunicului meu, se concentrează asupra unei perioade de timp limitate: de la prima întâlnire dintre bunicul meu şi viitorul Rege, în 1926, până la izbucnirea războiului, în 1939.

Fiind inspirat de film, am dorit să transmit toată povestea vieţii bunicului meu, de la copilăria în Adelaide, Australia de Sud, în anii 1880, până la moartea lui. Astfel, am demarat cercetări extinse şi detaliate asupra personalităţii şi faptelor sale. Acest proces a fost frustrant sub multe aspecte pentru că, în ciuda statutului profesional al lui Lionel, se cunoşteau foarte puţine detalii despre metodele pe care le-a utilizat în cazul Regelui. Chiar dacă a publicat câteva articole despre tratarea bâlbâielii şi a altor defecte de vorbire, nu şi-a descris niciodată metodele în mod oficial şi nu a avut niciun student sau ucenic căruia să îi împărtăşească secretele profesionale. Şi nici nu a păstrat o fişă a pacientului lui celebru – probabil din discreţia cu care a tratat întotdeauna relaţia cu Regele.

Apoi, în iulie 2010, editorii făcând presiuni pentru

predarea manuscrisului, perseverenţa mea a dat roade, în cele din urmă. Aflând despre cercetările mele, vara mea, Alex Marshall, m-a contactat şi mi-a transmis că găsise câteva cutii cu documente referitoare la bunicul. Nu credea că aveau să fie foarte utile dar, chiar şi aşa, m-am autoinvitat la ea acasă, în Rutland, pentru a le

studia. Am fost întâmpinat cu câteva volume aranjate pe o masă în sufragerie: două cutii mari pline cu corespondenţă între Rege şi Lionel, datate din 1926 până în 1952 şi alte două cutii pline cu manuscrise şi decupaje din presă, pe care Lionel le lipise cu grijă în două caiete mari, unul verde şi celălalt albastru.

Spre încântarea mea, Alex deţinea părţile lipsă din arhivă, precum şi trei volume de scrisori şi o secţiune dintr-un jurnal pe care bunica mea, Myrtle, îl ţinuse în timpul unei călătorii în jurul lumii, pe care o făcuse împreună cu bunicul meu în 1910, şi în primele luni din Al Doilea Război Mondial. Scris într-un stil mai personal decât jurnalul lui Lionel, acesta oferea o imagine mai revelatoare a nimicurilor vieţii lor împreună. Documentele, întinse pe sute de pagini, erau o comoară fascinantă pe care am descifrat-o pe parcursul multor zile; regret, doar, că scrisoarea pe care o căutasem cu atâta disperare nu se număra printre ele.

Toate aceste materiale alcătuiesc baza cărţii de faţă, pe care Peter Conradi, scriitor şi jurnalist la *The Sunday Times,* m-a ajutat să o alcătuiesc. Sper că, parcurgând-o, îmi veţi împărtăşi fascinaţia pentru bunicul meu şi relaţia lui unică şi foarte apropiată cu Regele George al VI-lea.

Chiar dacă am încercat să cercetez viaţa bunicului meu în totalitate, poate că mai există informaţii nedescoperite încă. Dacă vă înrudiţi cu Lionel Logue, i-aţi fost pacient sau coleg, sau dacă aveţi orice informaţie despre el şi munca

lui, mi-ar face mare plăcere să luăm legătura. Pot fi contactat pe adresa lionellogue@ gmail.com.

Mark Logue Londra, august 2010

1

God Save the King

Albert Frederick Arthur George, Regele Marii Britanii şi al Dominicanelor Britanice şi ultimul împărat al Indiei, s-a trezit brusc. Abia trecuse de ora 3 dimineaţa. Dormitorul din Palatul Buckingham pe care îl ocupa de când devenise monarh, în urmă cu cinci luni, era o oază de pace şi linişte în inima Londrei de obicei, dar în această dimineaţă somnul îi fusese întrerupt brusc de pârâitul difuzoarelor care se testau afară, pe Constitution Hill. „Un difuzor putea să se fi aflat, la fel de bine, în camera noastră", scria el în jurnal.1 Apoi, când a crezut, în sfârşit, că îşi putea relua somnul, au început fanfarele şi trupele.

Era ziua de 12 mai 1937, iar pe Regele în vârstă de patruzeci şi unu de ani îl aştepta una dintre cele mai măreţe – şi mai tensionate – zile din viaţa lui: încoronarea. Prin tradiţie, ceremonia are loc la optsprezece luni după instalarea monarhului pe tron, rămânând suficient timp pentru pregătiri şi perioada de doliu după decesul regelui sau reginei precedente. Această încoronare era diferită: data fusese aleasă deja pentru încoronarea fratelui său mai mare, devenit rege după moartea tatălui lor, George al V-lea, în ianuarie 1936. Totuşi, Edward al VIII-lea a ocupat tronul mai puţin de un an, după ce a cedat în faţa farmecelor lui Wallis Simpson, o americancă divorţată; fratele mai mic, Albert, Duce de York, l-a suc-

cedat lără tragere de inimă după abdicarea lui din luna decembrie a acelui an. Albert şi-a ales numele de (jeorge al VI-lea – atât în amintirea tatălui său, cât şi ca semn al continuităţii domniei acestuia după tulburările din anul

precedent, care aruncaseră monarhia britanică într-una dintre cele mai mari crize din istoria ei.

Aproximativ în acelaşi timp, în decorul mult mai puţin grandios din Sydenham Hill, în suburbiile din sud-estul Londrei, un domn arătos, apropiindu-se de vârsta de şaizeci de ani, cu părul şaten ciufulit şi ochii de un albastru strălucitor, era la rândul său agitat. Şi pe el îl aştepta o zi mare. Născut în Australia ca fiu al unui cârciumar, se numea Lionel Logue şi, de la prima lui întâlnire cu viitorul monarh, petrecută în urmă cu zece ani, deţinuse un rol straniu, dar tot mai influent, în familia regală.

Pentru a-şi lua măsuri de precauţie, Logue (căruia nu îi plăcea să şofeze) găzduise peste noapte un şofer. Împreună cu mândra lut soţie, Myrtle, care avea să îl însoţească în acea zi importantă, a început să se pregătească pentru călătoria spre oraş. Myrtle, care purta bijuterii în valoare de 5000 de lire sterline, radia de frumuseţe. Un coafor pe care căzuseră de acord să îl ia cu ei de pe traseu avea să le desăvârşească imaginea. Logue, îmbrăcat într-un costum regal complet, se simţea stânjenit că purta şosete de mătase şi trebuia să fie atent să nu se împiedice în spadă.

Pe măsură ce orele treceau şi străzile Londrei se umpleau de mulţimile de simpatizanţi, dintre care mulţi dormiseră pe paturi de campanie sub cerul liber, anxietatea celor doi bărbaţi creştea. Regele avea un „sentiment de cădere în interior” şi nu putuse mânca nimic la micul dejun. „Ştiam că avea să fie cea mai grea zi şi că trebuia să rezist în timpul celei mai importante ceremonii din viaţa mea”, a scris el în jurnal în acea seară. „Orele de aşteptare înainte de plecarea spre Westminster Abbey au fost cele mai chinuitoare.”2

Cu origini datând de aproape o mie de ani, încoronarea unui monarh britanic la Westminster Abbey este o festivitate naţională fără egal în lume. Elementul central al ceremoniei este ungerea: în timp ce monarhul stă aşezat pe

Scaunul medieval al Regelui Edward, cu

baldachin deasupra capului, Arhiepiscopul de Canterbury îi atinge mâinile, pieptul şi capul cu mir. Acesta este un amestec din esenţe de portocale, trandafiri, scorţişoară, mosc şi ambră cenuşie, păstrat într-o fiolă în formă de vultur şi picurat dintr-o lingură cu filigran. Prin acest act, monarhul este consfinţit în faţa lui Dumnezeu pentru a-şi servi poporul, în faţa căruia a făcut un jurământ solemn, în cazul unui om atât de profund religios precum Regele George al VI-lea, era dificil de apreciat semnificaţia acestei mărturisiri a dependenţei lui faţă de Dumnezeu pentru a dobândi harul, tăria şi puterea de a le face bine supuşilor lui.

Să te afli în centrul unei astfel de ceremonii – în tot acest timp ţinând în echilibru pe cap o coroană străveche cântărind 3,5 kilograme – ar fi fost un chin pentru oricine, dar Regele avea un motiv în plus să fie neliniştit cu privire la ceea ce îl aştepta: având din copilărie o serie de probleme de sănătate, suferea şi din cauza unei bâlbâieli enervante. Suficient de incomodă în cadrul unor mici adunări, aceasta i-a transformat discursurile publice într-un chin considerabil. Potrivit revistei americane *Time,* Regele era „cel mai celebru bâlbâit contemporan” din lume3, alăturându-se unei liste de nume importante care mergea până în antichitate, din care făceau parte Esop, Anstotel, Demostene, Virgiliu, Erasmus şi Darwiu.

Mai rău, în săptămânile dinaintea încoronării, Regele fusese nevoit să îndure o campanie de zvonuri cu privire la sănătatea lui, declanşată de susţinătorii fratelui lui mai mare supărat, care trăia în exil în Franţa. Se zvonea că noul Rege era într-o stare fizică atât de precară, încât nu avea să fie capabil să suporte ceremonia încoronării, şi în niciun caz să îşi îndeplinească funcţiile de suveran. Decizia Regelui de

a nu ţine ceremonia Durbar la Delhî pe care predecesorul lui o stabilise pentru sezonul rece din 1937–1938, a alimentat şi mai mult această campanie.

Invitaţii trebuia să sosească la Abbey în jurul orei 7 dimineaţa. Mulţimile îi ovaţionau pe traseu; o garnitură specială de metrou pe ruta Kensington Eligh Street – Westminster s-a pus la dispoziţia membrilor Camerei Comunelor şi ai Camerei Lorzilor, care au călătorit purtând costumele de ceremonie şi coroanele nobiliare.

18

Logue şi soţia lui au plecat de acasă la 6:40, trecând pe străzi goale, spre nord, prin Denmark Hill şi Camberwell Green, apoi spre vest, în direcţia podului Clielsea reconstruit de curând, care fusese dat în folosinţă eu mai puţin de o săptămână înainte de către William Lyon Mackenzie King, prim-ministrul canadian aflat în oraş pentru încoronare. Unul câte unul, poliţiştii au observat litera „P” însemnată cu verde pe parbrizul maşinii şi le-au făcut semn să treacă până în faţa Galeriilor Tate, unde au dat peste un ambuteiaj de maşini ce veneau din întreaga Londră şi se îndreptau spre Abbey. Au ieşit din maşină când au ajuns la drumul acoperit, de pe partea opusă statuii lui Richard Inimă de Leu din Piaţa Parlamentului, şi şi-au ocupat locurile până la 7:30.

Regele şi Regina au ajuns la Abbey în Trăsura din Aur, o caleaşcă acoperită trasă de opt cai, folosită pentru prima dată de Regele George al III-lea la deschiderea sesiunii parlamentare în 1762. Prezenţa soţiei lui, Regina Elisabeta, îl liniştea nespus pe actualul Rege. În cei paisprezece ani de căsătorie, ea avusese o influenţă benefică enormă asupra lui; de fiecare dată când ezita în mijlocul unui discurs, ea îl strângea uşor de braţ, cu afecţiune, impulsionându-l să continue – de obicei cu succes.

În boxa regală se aflau mama Regelui, Regina Mary, şi

cele două fiice ale lui. Cea mică, Prinţesa Margaret Rose, în vârstă de şase ani şi cât se poate de neascultătoare, era plictisită şi agitată. Pe parcursul interminabilei ceremonii, şi-a băgat un deget în ochi, s-a tras de urechi, şi-a bălăngănit picioarele, a stat cu bărbia pe coate şi a gâdilat-o pe sora ei mai mare şi mai serioasă, Elisabeta, care îşi sărbătorise recent cea de-a unsprezecea aniversare. Ca de obicei, fiica cea mare îşi îndemna sora să fie cuminte, în cele din urmă, Regina Mary a calmat-o pe Margaret Rose dându-i un binoclu de operă prin care să privească.

Tot un efect liniştitor, dar de altă natură, îl avea Logue, a cărui prezenţă într-o boxă din care se vedea întreaga ceremonie era un semn al importanţei acordate de Rege. Un „supus din colonii”, după cum se autodescria, care, în ciuda carierei dedicate elocuţiunii, nu reuşise n iodată să scape de accentul australian, Logue

părea nepotrivit printre reprezentanţii aristocraţiei britanice aflate la loc de cinste în Abbey.

Cu toate acestea, cu greu s-ar putea exagera contribuţia la evenimentele istorice ale zilei, a unui om pe care ziarele îl numeau „doctorul de vorbire” al Regelui sau „specialist în vorbire”. Acesta era statutul lui Logue când a fost numit membru al Ordinului Regal Victoria, titlu pe care numai suveranul îl putea acorda. Distincţia a făcut obiectul ştirilor de pe prima pagină a ziarelor: potrivit *Daily Express,* numele lui era „unul dintre cele mai interesante de pe lista Meritelor acordate în ziua încoronării”. Logue purta cu mândrie medalia pe piept în Abbey.

În cei unsprezece ani de la sosirea lui din Australia pe un vapor, Logue, din camera închiriată pe strada Harley, din inima stabilimentului medical britanic, devenise un nume sonor în domeniul logopediei aflat pe atunci la început. În cea mai mare parte din tot acest timp, îl ajutase pe Ducele

de York să depăşească un defect de vorbire.

În ultima lună se pregătiseră pentru ziua cea mare, repetând la nesfârşit răspunsurile seculare pe care Regele avea să le dea în Abbey. În anii în care lucraseră împreună, fie la cabinetul lui Logue din Sandringham, la Windsor sau la Palatul Buchingham, dezvoltaseră un sistem. Mai întâi, Logue studia textul, identificând cuvintele care l-ar fi putut încurca pe Rege, cum ar fi cele începând cu un sunet dur, „k" sau „g", sau cuvintele conţinând consoane repetate, înlocuindu-le cu altele, atunci când era posibil. Apoi „ogue însemna textul cu puncte de respiro, iar Regele începea să exerseze iar şi iar, până îl pronunţa corect – devenind deseori extraordinar de frustrat pe parcurs.

Dar nu erau admise încurcături în cuvintele din timpul ceremoniei de încoronare. Acesta era adevăratul test – şi era pe cale să înceapă.

Primirea şi conducerea la locurile lor a diferiţilor prinţi şi prinţese, britanici şi străini, începuse la 10.15. Apoi a venit mama Regelui, păşind pe muzica impunătoare a Marşului oficial al

încoronării, urmaţi de diferiţi reprezentanţi ai statului, apoi Regina, trena ei uimitoare fiind purtată de cele şase doamne de companie.

„O fanfară de trompete, iar procesiunea Regelui se apropia, ca un val roşu şi auriu", a scris Logue în jurnalul în care avea să consemneze cea mai mare parte a vieţii lui în Marea Britanie. „far la lina! apare cel pe care l-am slujit, cu toată fiinţa mea, timp de 10 ani păşind lent spre noi, cam palid, dar întru totul ca un Rege. Mi se taie respiraţia dându-mi seama că acest om, în a cărui slujbă mă aflu, este pe cale să devină Regele Angliei."

În timp ce Cosmo Lang, Arhiepiscopul de Canterbury, îndeplinea slujba încoronării, probabil că Logue asculta mai

atent deciât oricine din Abbey, chiar dacă durerea de dinţi care îl chinuia amenința să îi distragă atenţia. Regele i se păruse nervos la început, iar lui Logue i-a stat inima o clipă când acesta a început jurământul, dar până la urmă a vorbit bine. La final, Logue jubila: „Regele a vorbit cu o inflexiune minunată”, i-a mărturisit unui jurnalist.

De fapt, dată fiind presiunea sub care se afla Regele, a fost o minune că pronunţase cuvintele atât de clar: în timp ce ţinea cartea cu textul slujbei pe care trebuia să îl citească, Arhiepiscopul acoperise, din nebăgare de seamă, cuvintele Jurământului cu degetul cel mare. Dar acesta nu a fost singurul element neprevăzut: când Lordul Mare Şambelan a început să îi aşeze mantiile Regelui, mâinile îi tremurau atât de puternic încât aproape că i-a pus mânerul sabiei sub bărbie, în loc să o prindă de centură, unde ar fi trebuit să se afle. Apoi, când Regele s-a ridicat din Scaunul încoronării, un episcop l-a călcat pe mantie, făcându-l aproape să cadă, până când Regele i-a ordonat tăios să se dea la o parte.

Astfel de mici accidente erau inevitabile în timpul unei încoronări britanice; una dintre principalele preocupări ale Regelui era ca Lang să nu îi aşeze coroana cu partea din spate în faţă, aşa cum se întâmplase în trecut, astfel că aranjase ca o fâşie subţire de bumbac roşu să fie strecurată sub una dintre pietrele mari din faţă. În mod evident, o persoană zeloasă o îndepărtase între

timp, iar Regele nu era sigur de poziţia coroanei. Încoronările unor monarhi anteriori semănaseră cu nişte farse: încoronarea lui George al III-lea, din 1761, fusese ţinută pe loc timp de trei ore după ce sabia dispăruse, iar ceremonia de încoronare a fiului şi succesorului lui, George al IV-lea, fusese marcată de cearta cu soţia lui înstrăinată şi detestată, Caroline de Brunswick, oprită cu forţa pentru a

nu intra în Abbey.

Niciuna dintre aceste nereguli minore nu a fost observată de cei prezenţi, şi în niciun caz de miile de oameni aflaţi încă pe străzile Londrei, în ciuda vremii care se înrăutăţea. La finalul ceremoniei, Regele şi Regina au plecat în Trăsura de Aur pe drumul lung înapoi spre Palatul Buckingham. Ploua abundent, dar ploaia nu a descurajat mulţimea care i-a aclamat cu entuziasm pe traseu. Logue şi Myrtle se relaxau mâncând sandvişurile şi ciocolata aduse de acasă când, la ora 15.30, s-a auzit o voce în difuzoare: „Cei aflaţi în blocul J se pot îndrepta spre maşini”. Au mers spre intrare şi, după treizeci de minute, li s-a chemat maşina şi s-au prăbuşit în ea, Logue aproape împiedicându-se de spadă. Au trecut podul Westminster din nou, au depăşit tribunele pentru spectatori goale acum, ajungând acasă pe la 16.30. Întrucât avea şi o durere de cap, nu numai de dinţi, Logue s-a întins în pat să tragă un pui de somn.

Oricât de importantă, încoronarea a fost doar o parte din cele întâmplate Regelui în acea zi. La ora 8 în seara respectivă avea să treacă printr-un chin şi mai mare: un discurs transmis în c ect la radio către populaţia Regatului Unit şi Imperiului – şi, din nou, Logue avea să îi fie alături. Discursul urma să dureze doar câteva minute, dar asta nu îl făcea mai puţin chinuitor. În timp, Regele dezvoltase o frică aparte faţă de microfon, făcând ca o adresare la radio să fie şi mai dificilă decât un discurs ţinut în faţa unui public. Şi nici Sir John Reith, directorul general al British Broadcasting Corporation creată prin Cartă Regală în urmă cu zece ani, nu i-a uşurat situaţia: a insistat ca Regele să vorbească în direct.

22

Pe parcursul multor săptămâni înainte de transmisiunea radio, Logue lucrase cu Regele pe text. După repetiţii amestecate, ba reuşite, ba ratate, cei doi păreau destul de

încrezători – dar nu doreau să rişte. În ultimele câteva zile, Robert Wood, unul dintre cei mai experimentaţi ingineri de sunet de la BBC şi specialist în arta emergentă a transmisiunilor externe, le înregistrase sesiunile de exerciţii pe discuri de gramofon, şi realizase un disc editat în mod special, care aduna laolaltă pasajele cele mai reuşite. Chiar şi aşa, Logue tot avea emoţii în timp ce era condus într-o maşină înapoi la Palat, la ora 7 seara.

Când a ajuns, li s-a alăturat lui Alexander Hardinge, secretarul personal al Regelui, şi lui Reith la un whisky cu sifon. Pe când cei trei îşi consumau băuturile, li s-a transmis de sus că Regele era pregătit să îl primească pe Logue. Pentru australian, Regele părea să fie în formă, în ciuda evenimentelor zilei, şi aşa extraordinar de emoţionante. Au parcurs discursul în faţa microfonului o dată, apoi au revenit în camera Regelui, unde li s-a alăturat Regina, care părea să fie obosită, dar veselă.

Totuşi, Logue simţea încordarea Regelui şi, pentru a-i abate gândurile de la efortul care îl aştepta, a flecărit cu el despre evenimentele zile până imediat după 8, când s-au auzit în difuzoare primele acorduri ale imnului naţional.

— Succes, Bertie, i-a spus Regina în timp ce soţul ei se îndrepta spre microfon.

„Vă vorbesc din toată inima în această seară”, a început Regele, BBC transmiţându-i cuvintele nu numai către supuşii din Marea Britanie, ci şi către cei din Imperiul îndepărtat, inclusiv locul de naştere al lui Logue. „Este pentru prima dată când un Rege nou-încoronat este capabil să le vorbească tuturor popoarelor lui în casele lor, în ziua încoronării…”

Lui Logue îi curgea transpiraţia pe şira spinării.

„Împreună cu Regi ia, vă dorim tuturor sănătate şi fericire şi nu îi uităm, în aceste clipe de sărbătoare, pe cei care trec prin suferinţa unei boli”, a continuat Regele, „cu demnitate”, a gândit Logue.

23

„Nu găsesc cuvintele cu care să vă mulţumesc pentru dragostea şi loialitatea voastră faţă de Regină şi de mine… Voi spune doar atât: că, dacă în anii următori voi putea să îmi manifest recunoştinţa servindu-vă, atunci aceasta este calea pe care o aleg mai presus de toate celelalte… Regina şi cu mine vom păstra pentru totdeauna în inimile noastre emoţia din această zi. Fie ca noi să fim demni întotdeauna de bunăvoinţa despre care sunt mândru să cred că ne înconjoară la începutul domniei mele. Vă mulţumesc din inimă şi fie ca Dumnezeu să vă binecuvânteze pe toţi.”

La finalul discursului, Logue era atât de extenuat, încât nu putea să vorbească. Regele i-a înmânat lui Wood Medalia încoronării şi, la scurt timp după aceasta, Regina li s-a alăturat.

— A fost minunat, Bertie, mult mai bine decât înregistrarea, i-a spus ea.

Regele şi-a luat la revedere de la Wood şi, întorcându-se spre Logue, l-a strâns de mână şi i-a spus:

— Noapte bună, Logue, îţi mulţumesc foarte mult. Regina a făcut la fel, ochii ei albaştri strălucind în timp ce el i-a răspuns, copleşit de moment:

— Cel mai măreţ lucru din viaţa mea, Maiestate, este să fiu în stare să vă slujesc.

— Noapte bună. Mulţumesc, a repetat ea, înainte de a adăuga, încet: Dumnezeu să te binecuvânteze.

Ochii lui Logue s-au umplut de lacrimi şi s-a simţit ca un netot în timp ce cobora spre încăperea lui Hardinge, unde a băut încă un whisky cu sifon, pe care l-a regretat imediat. Şi-a dat seama mai târziu că era o prostie să bei pe stomacul gol, pentru că lumea a început să se învârtă în jurul lui, iar limba să i se împleticească. Cu toate acestea, a plecat cu Hardinge în maşină, lăsându-l la St. James, apoi întorcând spre sud-est, spre casă. Rememorând

evenimentele istorice ale zilei, mintea lui Logue tot revenea la momentul în care Regina îi spusese „Dumnezeu să te binecuvânteze” – la acesta, precum şi la ideea că trebuia neapărat să meargă la dentist.

24

Loguc a petrecut ziua următoare aproape în întregime în pat, ignorând soneria insistentă a telefonului, pentru că prietenii îl sunau pentru a-i transmite felicitări. Verdictul ziarelor cu privire la discurs a fost în mod clar pozitiv. „Aseară, vocea Regelui a fost puternică şi profundă, semănând uimitor de mult cu cea a tatălui său”, a relatat *Star.* „A pronunţat cuvintele ferm, clar – şi fără ezitare”. Cei doi bărbaţi nu îşi puteau dori laude mai potrivite.

2

„Supusul din colonii”

În anii 1880, Adelaide era un oraş mare cu mândrie civică. Numit astfel în onoarea Reginei, Adelaide, consoarta de origine germană a Regelui William al IV-lea, fusese fondat în 1830 drept capitală a unei provincii britanice stabilite în mod liber în Australia. Era amplasat ca o reţea traversată de bulevarde largi şi pieţe publice mari, şi înconjurat de terenuri împădurite. Până la împlinirea a cincizeci de ani de la înfiinţare, devenise un loc confortabil: începând cu 1860, rezidenţii beneficiau de reţele de canalizare cu apă pompată din rezervorul Thomdon Park, tramvaiele trase de cai şi căile ferate simplificau transportul, iar străzile erau luminate noaptea cu becuri cu gaz. În 1874 s-a construit o universitate; şapte ani mai târziu, South Australian Art Gallery şi-a deschis porţile pentru prima dată.

Aici, aproape de College Town de la marginea oraşului, s-a născut Lionel George Logue la 26 februarie 1880, fiind cel mare dintre patru copii. Bunicul lui, Edward Logue, originar

din Dublin, sosise în 1850 şi deschisese Berăria lui Logue pe strada King William. La acea vreme, în oraş existau zeci de berării, dar afacerea lui Edward Logue era înfloritoare; *Adelaide Observer* atribuia acest succes apei de bună calitate şi „priceperii ieşite din comun" a proprietarului, capabil să producă „bere având un caracter care îi

permite să concureze cu succes cu toţi ceilalţi producători ai licorii plăcute, de culoarea nucii".

Logue nu şi-a cunoscut bunicul; Edward a murit în 1868, iar văduva lui, Sarah, i-a preluat berăria împreună cu Edwin Smith, partenerul ei de afaceri, care i-a cumpărat ulterior partea. După câteva fuziuni, afacerea iniţială avea să devină o parte din South Australian Brewing Company.

Tatăl lui Logue, George, născut în 1856 în Adelaide, a urmat cursurile Colegiului St. Peter şi, după ce a terminat şcoala, a început să lucreze la berărie, avansând până la poziţia de contabil. Mai târziu, a devenit intendent la hotelul Burnside, pe care l-a administrat împreună cu soţia lui, Lavinia, apoi a preluat hotelurile Elephant şi Castle, aflate încă pe West Terrace. Logue îşi amintea că a avut o copilărie perfectă. „Acasă eram fericiţi pentru că aveam o familie foarte unită."

Logue a fost trimis să urmeze cursurile Colegiului Prince Alfred, una dintre cele mai vechi şcoli de băieţi din Adelaide şi rivala şcolii St. Peter. Şcoala se bucura de succes atât la materiile de studiu, cât şi la activităţile sportive, mai ales la crichet şi fotbal australian. Totuşi, până să fie admis, Logue s-a străduit să găsească o materie de studiu la care să exceleze. Revelaţia l-a luat prin surprindere: fiind pedepsit timp de o zi, a deschis o carte la întâmplare: *Cântarea lui Haiavata,* scrisă de Longfellow. Cuvintele păreau că tresaltă pe pagină:

Atunci Iagoo, lăudărosul,

El, frumos-povestitorul,
Călătorul, guralivul,
Prietenul lui Nokomis, bătrâna, îi făcu un arc lui Haiavata;

Logue a continuat să citească timp de o oră, fermecat de cuvinte. Găsise ceva care conta cu adevărat: ritmul – şi descoperise calea spre acesta.

Încă din copilărie fusese mai atras de voci decât de chipuri; interesul şi fascinaţia lui faţă de voci s-au dezvoltat odată cu tre

cerea timpului. Pe atunci, elocuţiunea era mult mai semnificativă decât în prezent: în fiecare an, la primăria din Adelaide, patru băieţi – cei mai buni oratori – recitau şi concurau pentru premiul de elocuţiune. Logue s-a numărat, desigur, printre câştigători.

A terminat şcoala la şaisprezece ani şi a început să studieze cu Edward Reeves, profesor de oratorie născut la Salford, care emigrase în copilărie împreună cu familia în Noua Zeelandă, mutându-se în Adelaide în 1878. În timpul zilei, Reeves dădea lecţii de oratorie, iar noaptea dădea „recitaluri” în faţa unui public numeros la Victoria Hall sau în alte locaţii. Dickens era una dintre specialităţile lui. Astfel de recitaluri erau o demonstraţie extraordinară nu numai de dicţie, ci şi de memorie: o recenzie din *Register* din 22 decembrie 1894 îi descria interpretarea *Colindului de Crăciun* în termeni laudativi: „Timp de două ore şi un sfert, D-l Reeves, fără ajutorul notiţelor, a spus povestea fascinantă”, se preciza. „Runde de aplauze l-au întrerupt frecvent pe recitator şi, pe când încheia colindul cu *Dumnezeu să ne ajute pe toţi* al Micului Tim, ovaţiile au demonstrat fără echivoc preţuirea de care se bucura din partea celor prezenţi.”

În era dinaintea televiziunii, radioului sau cinematografiei, astfel de „recitaluri” erau o formă populară

de divertisment. De asemenea, popularitatea lor părea să reflecte un interes special faţă de vorbire şi oratorie în regiunile vorbitoare de limbă engleză din lume. Ceea ce se poate numi mişcarea elocuţiunii începuse să apară în Anglia la sfârşitul secolului al XVIII-lea, ca o consecinţă a importanţei tot mai mari acordate discursurilor în public. Populaţia se alfabetiza treptat, iar societatea devenea tot mai democratică – toate acestea făcând să sporească atenţia acordată calităţii oratorilor, fie ei politicieni, avocaţi sau chiar clerici. Mişcarea a prins elan mai ales în America: atât Yale, cât şi Harvard au instituit specializări distincte în elocuţiune în anii 1830, oratoria fiind o disciplină obligatorie în multe colegii din Statele Unite la mijlocul secolului. În şcoli se punea un accent special pe citirea cu voce tare, ceea ce însemna că se acorda atenţie articulării, enunţării şi pronunţiei. Toate acestea au completat interesul faţă de oratorie şi retorică.

28

În Australia, dezvoltarea mişeării elocuţiunii a fost influenţată şi de divergenţa crescândă dintre engleza australiană şi varietatea vorbită în Marea Britanic. Pentru unii, caracterul distinct al accentului australian era un simbol al mândriei naţionale, mai ales după 1 ianuarie 1901, când cele şase colonii au alcătuit o federaţie, formând Commonwealth-ul Australiei. Totuşi, pentru mulţi comentatori, acesta era un semn de lene. „Obiceiul de a vorbi tot timpul cu gura pe jumătate deschisă este o altă manifestare a *sentimentului de oboseală* naţională”, se plângea un autor în *liulletin*, săptămânalul australian, la începutul secolului.4 „Mulţi dintre ţărănoii lipici nu închid gura niciodată. Deseori, acesta este un simptom al polipnor şi al hipertrofiei amigdalelor; boala australiană tipică.”

Accentul sud-australian, pe care Logue îl avea din copilărie, a fost criticat mai ales ca fiind o combinaţie

„polihibridă de provincial me irlandeze, americane, cockney, simplisme şi engleză stricată”. O caracteristică a acestuia era „lenea limbii” şi nerăbdarea de a „transmite cât mai mult cu cât mai puţine sunete simple”. Această lene se manifesta prin scurtarea propoziţiilor şi pronunţarea rapidă a sunetelor.

În 1902, la vârsta de douăzeci şi doi ani, Logue a devenit secretarul şi asistentul lui Reeves, studiind concomitent la Conservatorul de Muzică Elder, creat în 1898 „cu scopul de a oferi un sistem complet de instrucţie în Arta şi Ştiinţa Muzicii”, datorită unei donaţii testamentare din partea filantropului bogat de origine scoţiană Sir Thomas Elder.

Asemenea profesorului lui, Logue a început să ţină recitaluri; s-a implicat şi în arta dramatică de amatori. Un eveniment din seara zilei de miercuri, 19 martie 1902, de la YWCA din Adelaide i-a oferit ocazia să îşi demonstreze priceperea în cele două privinţe. „Sala a fost plină, iar publicului i-a plăcut foarte mult prestaţia”, se consemna în ziarul local, *Advertiser,* a doua z „D-l Logue este tânăr, dar are o voce clară, puternică şi o prezenţă elegantă pe scenă. În pasajele selectate a dat dovadă de un talent actoricesc considerabil – nematurizat, totuşi – şi de o

interpretare artistieă a personajelor întruchipate şi a poveştilor pe care le-a spus.” Criticul ziarului a afirmat că Logue recitase cu succes toate poemele şi fragmentele, chiar dacă cea mai bună prestaţie a avut-o în „Edinburgh After Flodden” de W. E. Aytoun.

Mândria lui Logue în faţa acestor recenzii a fost umbrită de o tragedie: pe 17 noiembrie în acel an, tatăl lui a murit după o luptă îndelungată şi dureroasă cu ciroza hepatică, la doar patruzeci şi şapte de ani. A doua zi, în *Advertiser* s-a publicat un necrolog pentru George Logue, iar la funeralii a participat un număr mare de persoane.

În vârstă de douăzeci şi trei de ani, Logue se simţea suficient de sigur pentru a-şi începe propria carieră de profesor de elocuţiune în Adelaide. „Lionel Logue doreşte să anunţe că şi-a deschis cabinetul de practică individuală, pe strada Grenfell, nr. 43, Grenfell Buildings, unde va putea fi găsit începând cu 27 aprilie. Detalii privind serviciile se oferă la înscriere”, aşa suna un anunţ publicat la 24 aprilie în *Advertiser.* În acelaşi timp, şi-a continuat recitalurile şi chiar a înfiinţat Compania de Dramă şi Comedie „Lionel Logue”.

La 11 august 1904, *Advertiser* a publicat o recenzie deosebit de favorabilă la adresa unui „recital de elocuţiune” dat de Logue la Clubul Liric în seara precedentă, purtând titlul „M-am născut englez, dar sunt şi ceea ce sunt – un *supus din colonit.* Potrivit criticului, Logue era „fericitul posesor al unei voci muzicale unice, având o intonaţie rafinată şi o gesticulaţie impecabilă, fără a fi câtuşi de puţin superfluu”. Se concluziona că „D-l Logue nu are de ce să se teamă de concurenţi, iar recitalul lui s-a caracterizat prin expresie teatrală, puritatea enunţării şi un acut simţ al umorului, care i-au adus aprecierea entuziastă a publicului”.

A urmat, apoi, una dintre cele câteva pietre de încercare din viaţa lui Logue. În ciuda reputaţiei lui în ascensiune în Adelaide, a hotărât să se mute la peste 2.000 de kilometri distanţă spre vest, pentru a lucra la o firmă de instalaţii electrice, angajată să monteze prim;! reţea de electricitate la minele de aur din Kalgoorlie, Australia de Vest. Orăşelul crescuse rapid după descoperirea unor

bogate depozite aluviale de aur la începutul anilor 1890 şi se iscase o adevărată goană după aur. În 1903, Kalgoorlie se mândrea cu o populaţie de 30.000 de locuitori, precum şi cu nouăzeci şi trei de hoteluri şi opt berării. Totuşi, zilele

exploratorilor individuali apuseseră, acum predominând exploatările miniere subterane la scară mare.

Logue nu a rămas mult timp acolo, dar, la încheierea contractului, economisise o sumă de bani suficientă pentru a se relaxa timp de câteva luni, cât şi-a planificat etapa următoare din viaţă. Nu este surprinzător că a hotărât să îşi continue călătoria spre vest, în zona mai civilizată din jurul Perth, capitala statului. În general, locuitorii din est considerau Australia de Vest drept îndepărtată şi neimportantă, situaţie care s-a schimbat odată cu descoperirea aurului în Kalgoorlie, iar Australia de Vest a devenit o forţă recunoscută mai ales în cadrul dezbaterilor privind Federaţia dinainte de 1901.

Instalat la Perth, Logue a creat o altă şcoală de elocuţiune şi a fondat clubul de oratorie al oraşului în 1908. Cu un an în urmă o întâlnise pe Myrtle Gruenert, o funcţionară, care avea douăzeci şi doi de ani, cu cinci ani mai puţin decât el, şi care îi împărtăşea pasiunea pentru arta teatrală. Tânără impunătoare, cu câţiva centimetri mai înaltă decât Lionel, ea avea origini germane: bunicul ei, Oskar Gruenert, venise din Saxonia, din estul Germaniei. Tatăl ei, Francis, contabil, era mândru de rădăcinile lui germanice şi ocupa funcţia de secretar al clubului Verein Germania din Australia de Vest. Francis nu se simţise bine un timp, iar în august 1905 murise subit, la vârsta de doar patruzeci şi opt de ani, părăsindu-şi soţia, Myra, în vârstă de patruzeci şi şapte de ani, pe fiica sa, Myrtle, de douăzeci de ani la acea vreme, şi pe fratele ei, Rupert.

Lionel şi Myrtle s-au căsătorit pe 20 martie 1907 la catedrala St. George, ceremonia oficiind-o Decanul de Perth; se pare că evenimentul a fost suficient de important pentru a fi descris în ediţia din ziua următoare a *West Australian.* Potrivit relatării, mireasa a fost frumoasă, purtând o rochie albă din mătase glace şi sifon.

31

Pe cap i s-a aranjat ca o coroniţă un văl alb din tul, brodat la colţuri cu bucheţele de flori din fir de mătase albă. După ceremonie a avut loc o recepţie la Alexandra Tea Rooms de pe strada Hay, unde mama lui Myrtle, purtând o rochie din voal din şifon albastru-închis, a întâmpinat oaspeţii. Tinerii căsătoriţi şi-au petrecut luna de miere la Margaret River, la sud de Perth, vizitând peşterile devenite atracţie turistică importantă în urmă cu câţiva ani.

Cuplul s-a mutat pe Emerald Hill Terrace, la numărul 9. După naşterea primului lor copil, Laurie Paris Logue, la 7 octombrie 1908, s-au mutat pe strada Collin. Myrtle, cu care Logue avea să-şi petreacă următorii patruzeci de ani, avea un caracter extraordinar şi dinamic. „Soţia mea este cât se poate de atletică”, a declarat într-un interviu de ziar câţiva ani mai târziu. „Face scrimă, boxează, înoată şi joacă golf, este o actriţă bună şi o soţie minunată.” Aşa cum a declarat la un moment dat, ea era „impulsul lui spre lucruri măreţe”.

*

Se pare că doi ani mai târziu, Myrtle a avut ideea să pornească împreună într-un înconjur al lumii timp de şase luni, plecând spre est prin Australia, traversând Pacificul spre Canada şi Statele Unite, apoi traversând America şi întorcându-se acasă prin Marea Britanie şi Europa. Costurile călătoriei aveau să fie achitate parţial cu bani împrumutaţi de la unchiul lui Lionel, Paris Nesbit, un avocat energic intrat în politică. Micul Laurie, care abia împlinise doi ani, avea să fie lăsat în grija mamei lui Myrtle, Myra.

Această idee a fost parţial inspirată de simpla dorinţă de a vedea lumea. Dar Logue era nerăbdător să îşi extindă experienţa profesională. Era deja un nume celebru în Perth datorită numărului mare de recitaluri şi piese de teatru pe care le regizase sau în care jucase. De asemenea, îşi consolida cabinetul individual, lucrând cu politicieni şi alte

persoane importante la nivel local pentru îmbunătăţirea producţiilor lor vocale – deşi era de o discreţie desăvârşită când ziariştii îi puneau întrebări despre pacienţii lui:

32

„Fiecărui vorbitor în public îi place ca ascultătorul să îşi imagineze că oratoria lui este un dar nemijlocit al naturii, şi nu rezultatul unui studiu îndelungat şi meticulos”, a spus el, explicându-se.

Mai ales în America se aflau multe nume celebre în domeniul elocuţiunii şi oratoriei, de la care Logue era nerăbdător să înveţe. De asemenea, se pare că atât el, cât şi Myrtle hotărâseră că, dacă le vor plăcea locurile pe unde călătoreau, poate că aveau să se stabilească în străinătate şi să trimită după fiul lor şi mama lui Myrtle. Lungile şi numeroasele scrisori trimise acasă de Myrtle (şi, mai puţin, de Logue) aveau să ofere o imagine vie a călătoriei lor.

Au plecat de acasă în prima zi de Crăciun, 1910, navigând spre est în jurul Australiei, trecând prin Adelaide, Melbourne şi Syncy spre Brisbane, oprindu-se preţ de câteva zile în fiecare dintre aceste oraşe. Potrivit lui Myrtle, portul din Sydney era „minunat – superb – nu se poate exprima în cuvinte”. A fost mai puţin impresionată de Brisbane, considerat drept „un loc înfricoşător – rămas în urmă, insalubru şi torid ca Hades”. În timpul diferitelor opriri, au avut ocazia să viziteze prieteni şi rude; Lionel – sau „Liney”, aşa cum îl numeşte Myrtle în scrisori – îi impresiona pe ceilalţi pasageri cu abilităţile lui la crichet, golf şi hochei şi, veşnic povestitor, profita de priceperea lui la oratorie pentru a amuza pasagerii şi echipajul cu poveştile lui.

Nu este surprinzător că, în scurtă vreme, li s-a făcut dor de micul Laurie şi au început să îşi justifice decizia de a-l lăsa acasă. „Nu mă gândesc prea mult la micul meu fiu pentru că încep să plâng”, scria Myrtle într-una dintre

primele scrisori către mama ei. „A fost atât de dulce când am plecat, *Nu plânge, mămico – Să nu-l laşi să mă uite*, *mămica mea dragă...* Cele şase luni vor trece în curând şi ne vom întoarce, cu experienţe minunate şi cu o nouă perspectivă asupra vieţii, îmbogăţită.”

Etapa următoare a călătoriei lor peste Pacific s-a dovedit a fi mai traumatizantă; Logue a petrecut primele opt zile ale călătoriei după plecarea din Brisbane zăcând la pat şi fără să se atingă de mâncare. Nu era numai din cauza valurilor: apa potabilă pe care o încărcaseră în Brisbane nu era bună şi mulţi pasageri se simţeau

rău. Logue era convins că suferea de intoxicare cu plumb. „Nu suportă deloc călătoriile cu vaporul, sărăcuţul de el – nu ştiu ce i s-ar întâmpla dacă ar fi singur”, scria Myrtle. „E doar o umbră din ce-a fost.”

Situaţia s-a ameliorat după ce au ajuns la Vancouver, pe uscat, la 7 februarie. De acolo au luat trenul prin Minneapolis şi St. Paul până la Chicago, unde au închiriat o cameră la YMCA cu vedere spre Lacul Michigan, la preţul de cinci dolari pe săptămână. Myrtle scria că oraşul „ar fi trebuit să fie unul dintre cele mai neplăcute din lume”, dar, contrar aşteptărilor lor, le-a plăcut extraordinar de mult. Intenţionau să petreacă numai o săptămână sau două acolo, dar au stat mai bine de o lună.

Viaţa într-un mare oraş american era o experienţă culturală fascinantă. Myrtle a fost impresionată mai ales de drogherii, de unde puteai să cumperi orice, de la medicamente brevetate la trabucuri, de cafenele şi numărul mare de automobile. Totuşi, nu a fost încântată de lipsa de maniere a localnicelor, care „privesc lung, îşi pun coatele pe masă, îşi ung pâinea cu unt ţinând-o în aer şi stând cu coatele pe masă, ciugulesc oasele de pui şi folosesc scobitori în orice împrejurare”.

Cei doi Logue erau atracţia oraşului. Datorită unor prieteni de-ai altor prieteni cunoscuţi pe vas, au fost invitaţi la cină în case elegante şi la restaurante extravagante, şi au luat parte la câteva ceremonii prestigioase. De asemenea, au asistat la câteva piese de teatru şi spectacole. Lionel era spiritual şi o companie plăcută; ca australieni, probabil că cei doi erau un fel de noutate pentru localnici. Dar nu aveau parte numai de distracţii, totuşi. Ziua mergeau la Northwestern University, la cursurile ţinute de Robert Cumnock, profesorul de elocuţiune care fondase Şcoala de Oratorie a universităţii, care considera pronunţia lui Myrtle „pur şi simplu şarmantă”. De asemenea, Logue ţinea recitaluri şi purta discuţii cu studenţii despre viaţa din Australia.

Următoarele destinaţii au fost Cascada Niagara şi New York City, care i-a uimit prin mărime. „Ieri m-am urcat într-un metrou şi am călătorit aproape o oră, iar când am ieşit la suprafaţă,

mă aflam tot în New York”, scria Myrtle cu uimire.5 De asemenea, i-a surprins numărul mare al străinilor din oraş, mulţi dintre aceştia făcând eforturi să vorbească în cea mai rudimentară engleză. Broadway, cu kilometri întregi de „reclame luminoase”, i-a orbit prin strălucire, iar Logue şi-a dus soţia la prima operă. S-au urcat pe Statuia Libertăţii şi s-au bucurat de distracţiile de pe Insula Coney. Şi aici, diferitele recomandări cu care veniseră le-au asigurat accesul rapid la societatea locală – fiind trataţi cu câteva invitaţii costisitoare în oraş. Acestea contrastau puternic cu asprimea vieţii din New York: „Într-adevăr, New York este un oraş mare, plin de atrocităţi şi nelegiuiri”, îi scria Myrtle mamei ei. „Ziarele sunt ca nişte foiletoane de groază, niciodată nu plecăm fără un revolver asupra noastră, pe care Lionel l-a cumpărat când am sosit.”

Aşa cum făcuse în Chicago, Lionel a căutat experţi în domeniul lui, printre care Grenville Kleiser, un orator de origine canadiană, autorul câtorva cărţi motivaţionale şi ghiduri de îmbunătăţire a tehnicilor de elocuţiune şi oratorie. De asemenea, Logue a contactat clubul local de oratorie şi a ţinut prelegeri la YMCA. În timpul unei excursii la Boston, l-a întâlnit pe Leland Todd Powers, un orator celebru care instituise Şcoala Cuvântului Vorbit, ţinând o prelegere în cadrul acesteia, precum şi la prestigioasa Şcoală de Oratorie Emerson.

Este interesant că, în timpul petrecut pe coasta de est a SUA, Logue l-a întâlnit şi pe viitorul preşedinte Woodrow Wilson, pe atunci rector al Universităţii Princeton. „Un american de cea mai bună calitate", a declarat Logue într-un interviu cu *Sunday Times* din Perth despre călătoria lui, la întoarcere.6 „Ochii lui pătrunzători par să îţi cerceteze întreaga minte. Un bărbat cu un intelect şi un caracter măreţ, dar prietenos şi modest. Mulţi consideră că el este următorul Preşedinte al Statelor Unite." Avid colecţionar de autografe, ţinea mult la o scrisoare scrisă de Wilson în stilul lui curat şi academic clasic.

Era timpul să meargă mai departe. Pe 3 mai, Lionel şi Myrtle s-au urcat la bordul vasului *Teutonic* al White Star – compania

care avea să lanseze în anul următor nefericitul *Titanic* – în direcţia Londra. Timpul petrecut în America fusese o îndelungată aventură. „Ne-a făcut plăcere să ne aflăm în America şi este încântător să trăieşti acolo – dar nu şi să îţi creşti copiii", îi scria Logue soacrei lui. „Americanii sunt un popor minunat şi straniu – este o ţară a mitei, ipocriziei şi prostituatelor… Şi, cu toate acestea, este una dintre cele mai fascinante ţări din lume."

Cei doi Logue au debarcat în portul Liverpool pe 11 mai şi

s-au urcat în trenul care făcea patru ore până la Londra. Peisajul rural englez, îi scria Myrtle mamei ei, era „minunat, extraordinar de pitoresc, câmpuri verzi împărţite în loturi prin aceste tufişuri frumoase de păducel, şi canalele cu barje trase de un cal bătrân mânat de un om pe cărarea pentru remorcare”. Dar primele ei impresii despre capitala Imperiului (după cină şi o plimbare în jurul Piccadilly şi în piaţa Trafalgar) nu au fost neapărat pozitive; avea o înfăţişare „provincială” în comparaţie cu New York.

Totuşi, în scurt timp, Londra a început să le placă, iar Myrtle a devenit entuziasmată de cele văzute. Au vizitat obiectivele turistice evidente, cum ar fi Muzeul Britanic, Turnul Londrei, Madame Tussaud şi Hampton Court şi, bineînţeles, Palatul Buckingham – la care Logue, mai târziu, avea să devină un vizitator atât de regulat. Myrtle nu a fost impresionată de exteriorul clădirii: „Este un palat vechi, cenuşiu, urât şi murdar, indescriptibil de hidos, iar în faţa porţilor se află noua şi frumoasa statuie comemorativă a Victoriei, dezvelită acum o lună”, scria ea. „Această operă de artă pune în evidenţă monstruozitatea goală a Palatului Buckingham.”

Au mers la multe spectacole de teatru, unde i-au văzut, printre alţii, pe marele Charles Hawtrey, pe care l-au adorat, şi pe Marie Lohr, născută în Australia, de care nu le-a plăcut: ca mai toate adolescentele englezoaice, era prea slabă şi ajunsese celebră mult prea rapid pentru a-i prinde bine, considera Myrtle. De asemenea, cei doi Logue luau masa în oraş deseori, chiar dacă erau dezamăgiţi de faptul că toate restaurantele din Londra se închideau mult mai devreme decât cele din New York.

Au călătorit şi la Oxford, unde au fost invitaţi de prietenii unor prieteni la Eights Weeks, competiţia anuală în care canotorii colegiilor se întrec pe râu. Şi-au petrecut

dimineţile vizitând colegiile şi au fost încântaţi la vederea sutelor de bărci cu fund lat, cu ornamente vesele, din care bărbaţii în pulovere albe şi fetele cu rochii frumoase îi urmăreau pe canotori. De asemenea, un prieten i-a luat la o plimbare într-o astfel de barcă, iar ei s-au relaxat pe perne în timp ce el îi ducea pe râu, pe sub ramuri joase, arătându-le toate priveliştile. Nu s-au bucurat la plecarea din Oxford, după „şase zile în paradis”, aşa cum i-a scris Logue soacrei într-o scrisoare.

Un alt moment marcant al vizitei lor în Marea Britanie a avut loc la 22 iunie, când s-au numărat printre cei care au asistat pe străzile Londrei la încoronarea Regelui George al V-lea, „regele marinar” care i-a succedat tatălui său, Edward al VII-lea, cu un an în urmă, în luna mai. În Londra era puhoi de oameni, iar străzile erau împodobite cu atât de multe steaguri şi lumini electrice, încât oraşul îi părea lui Myrtle un tărâm de basm. Oamenii începuseră să vâneze locurile cu cea mai bună vizibilitate de cu seară, dormind pe trotuar, şi toată lumea trebuia să îşi ocupe poziţiile până la ora 6 a doua zi dimineaţa. Un prieten de-al lui Logue, Kaufmann, pe care îl cunoscuse pe *Teutonic,* a reuşit să îi obţină un permis de trecere cu care a ajuns până la uşile Westminster Abbey.

Înarmaţi cu permisul, Logue şi Kaufmann au ajuns la 9.30, iar poliţia le-a dat voie să treacă spre un loc aflat la câteva sute de metri de Palatul Buckingham, de unde au avut o privelişte minunată asupra Regelui şi Reginei în caleaşca lor aurită. „Mulţimea era plină de entuziasm, dar englezii se tem să nu facă zgomot”, i-a scris el soacrei sale.

A doua Îi era programată intrarea regală în Londra, iar Logue şi Myrtle au avut locuri în boxa Amiralităţii, lângă noul Arc al Amiralităţii. Chiar dacă au fost nevoiţi să aştepte de la 7.15 dimineaţa până la 13.30, timpul a trecut repede şi „s-au comportat ca nişte coţ îi când Regele şi Regina au trecut în caleaşca frumoasă, la care erau înhămaţi cei opt

cai galben-aurii faimoşi, fiecare cu poştalionul şi conducătorul propriu”. De asemenea, cei doi

37

Logue şi-au făcut timp să o viziteze pe Edith Nesbit, autoarea eărdî *The Raiiway Children,* vară îndepărtată, la locuinţa ei frumoasă din zona rurală a comitatului Kent. Myrtle a fost încântată de această excursie.

Iniţial, doriseră să călătorească mai departe în Europa, dar se confruntau cu o problemă: Logue investise o parte semnificativă a economiilor lui în acţiuni la Bullfinch Golden Valley Syndicate, care produsese tulburări la Bursa din Perth în luna decembrie a anului precedent, după anunţarea descoperirii de zăcăminte de aur într-o mină nouă lângă Kalgoorlie. Totuşi, predicţiile compani s-au dovedit a fi exagerate, iar preţul acţiunilor s-a prăbuşit câteva luni mai târziu, lăsând cuplul fără economii. I-au trimis o telegramă unchiului Paris cerându-i alţi bani, dar şi-au dat seama de necesitatea de a fi cumpătaţi şi au mers, în schimb, să locuiască la rude în Birmângham timp de câteva zile.

La 6 iulie au pornit spre casă, plecând din Liverpool la bordul vaporului cu aburi *Suevic* al companiei White Star, un vas de linie conceput special pentru ruta spre Australia, iar spre sfârşitul lunii, cuplul a ajuns înapoi, fără peripeţii, la King George Sound, Albany, Australia de Vest. „Aţi călătorit suficient?” a fost întrebat Logue în acelaşi interviu dat pentru *Sunday Times* din Perth, cu privire la călătorii, în care menţionase întâlnirea cu Woodrow Wilson. „Da”, a răspuns el, „Australia este cea mai frumoasă ţară din lume.”

Întors acasă, Logue a avut ocazia să îşi valorifice experienţele din Marea Britanie. La punerea în scenă a unui program special despre încoronare, intitulat *Anglia Regală,* la Noul Teatru Regal din Perth în luna august a acelui an,

Logue a fost ales pentru a face comentariul pe marginea unui montaj de „imagini în mişcare filmate special de C. Spencer din poziţii privilegiate pe traseu”.

Logue nu şi-ar fi putut imagina că într-o bună zi avea să îl consulte pe fiul Regelui cu privire la defectele lui de vorbire, dar toate acestea (şi alte performanţe similare) îl transformau într-un personaj celebru pe scena socială a Perthului. În decembrie 1911,

şcoala lui de actorie, incluzând mulţi amatori locali binecunoscuţi, a dat primul spectacol: în seara de sâmbătă, 16 decembrie, au jucat în regia lui piesa *One Summer Day,* o comedie scrisă de dramaturgul englez Henry Esmond. Două zile mai târziu, o distribuţie cu totul diferită a jucat într-o producţie a *Our Boys,* câştigurile fiind donate unei organizaţii filantropice locale pentru copii.

Între timp, Myrtle începea să îşi exercite propria influenţă: în aprilie 1912, în *West Australian* se consemna că deschidea o „şcoală de educaţie fizică (suedeză) şi scrimă pentru femei şi fete la gimnaziul din Wesley”, o sală înaltă şi bine ventilată aflată în spatele Queen’s Hall. Potrivit articolului, Myrtle „se întorsese recent din străinătate, unde a avut ocazia să studieze ultimele metode aplicate atât în Anglia, cât şi în America”.

În luna următoare, trupa lui Logue monta din nou la *His Majestys Theatre* o producţie în scop caritabil, comedia de moravuri a lui Hubert Davies, *Mrs. Gorringe’s Necklace.* De această dată, beneficiarul a fost Parkerville Waifs’ Home. „Domnul Logue şi ucenicii lui merită sincere felicitări”, se consemna în *West Australian.* „Interpretarea nu a avut nimic mecanic, nu s-a pus accent numai pe oratorie, iar întreaga prestaţie a fost un apel sincer şi vesel la natura umană.” Şi Myrtle i s-a alăturat pe scenă: prestaţia ei în rolul doamnei Jardine a fost „un exemplu artistic de voce,

interpretare şi ţinută”, se afirma în ziar.7

Recitalurile lui Logue atrăgeau un public tot mai larg şi mai entuziast. „Anunţarea unui recital de către domnul Lionel Logue a fost suficientă pentru a umple sala St. George aseară, iar spectatorii au fost răsplătiţi din plin pentru că au ieşit din case într-o seară ploioasă”, se preciza într-o recenzie din august 1914, în care era descris drept „un maestru al artei rafinate a elocuţiunii, cu toate ramurile ei”.

Se pare că Logue avea succes mai ales în rândul femeilor – aşa cum observa un reporter al unui ziar local când Logue s-a întors în Kalgoorlie pentru a fi, „jurat pentru elocuţiune” la un festival liric oarecum asemănător, potrivit descrierii, spectacolelor de televiziune moderne în care sunt descoperite noi talente. Reporterul nota

că „Domnul Lionel Logue este un bărbat tânăr foarte arătos, iar câteva fete din zonele aurifere s-au grăbit să declare acest lucru. Două dintre ele au urmărit competiţiile în fiecare seară şi, în cea mai mare parte a timpului, au privit cu subînţeles în direcţia juratului. Poate că ar fi interesant pentru cele două domnişoare să afle că Domnul Logue are o soţie încântătoare şi doi copii frumoşi.”8

De asemenea, Logue se bucura de apreciere pentru munca lui cu studenţii la elocuţiune. În septembrie 1913, în cadrul unei cine la Rose Tea Rooms de pe strada Hay din Perth (organizată de Public Speaking Club, fondat de Logue cu cinci ani în urmă), câţiva dintre elevii lui „şi-au mărturisit preţuirea pentru abilităţile acestui domn şi succesul învăţătorilor lui”, potrivit unei relatări de la vremea respectivă. Spre amuzamentul celor peste douăzeci de persoane prezente, un vorbitor s-a întrebat dacă Logue nu se putea folosi de talentul lui considerabil pentru a-i opri pe politicieni şi pe alţi oratori publici de la a mai bate câmpii, şi

a-i face să dovedească bun-simţ. Logue a răspuns printr-o glumă pe măsură, descriind uzul adecvat al limbii materne drept „prima dovadă de civilizaţie şi rafinament”.

Indiferent de bunăstarea lor în Perth, înconjurul lumii le deschisese ochii lui Lionel şi Myrtle, şi se pare că cei doi îmbrăţişau tot mai mult ideea de a încerca să înceapă o viaţă nouă în străinătate, la Londra, probabil. Orice posibilitate imediată de a se muta fusese amânată de naşterea celui de-al doilea fiu, Valentine Darte, la 1 noiembrie 1913. Apoi, în 28 iunie 1914, asasinarea arhiducelui Franz Ferdinand de Austria în îndepărtatul Sarajevo i-a obligat să îşi amâne planurile pe termen nedefinit.

*

În cazul Australiei, ca de altfel şi al ţării mamă, Primul Război Mondial avea să se dovedească extraordinar de costisitor în privinţa victimelor şi a pierderilor. 416.809 bărbaţi s-au înrolat din totalul populaţiei de aproape cinci milioane; peste 60.000 dintre ei au fost ucişi, gazaţi sau luaţi prizonieri.

40

Ca şi în Marca Britanic, izbucnirea războiului a fost întâmpinată cu entuziasm şi, chiar dacă propunerile de introducere a serviciului militar obligatoriu au fost respinse de două ori printr-un plebiscit, mulţi tineri australieni s-au oferit voluntar pentru luptă. Majoritatea celor acceptaţi în august 1914 au fost trimişi mai întâi nu în Europa, ci în Egipt, pentru a face faţă ameninţării reprezentate de Imperiul Otoman la adresa intereselor britanice în Orientul Mijlociu şi în regiunea Canalului Suez. Prima campanie majoră la care au luat parte forţele ANZAC (corpul de armată comun australian şi neozeelandez) s-a desfăşurat la Gallipoli.

Australienii au debarcat la ANZAC Cove, denumirea de

mai târziu, în 25 aprilie 1915, asigurând o poziţie fragilă pe versanţii abrupţi de pe plajă. Un atac al Aliaţilor urmat de un contraatac turcesc s-au încheiat printr-un eşec, iar conflictul s-a transformat în scurt timp într-o remiză, care s-a menţinut până la sfârşitul anului. Potrivit cifrelor calculate de Departamentul australian pentru veterani, au fost uciși 8.709 australieni, iar 19.441 au fost răniţi. Bătălia de la Gallipoli a avut un efect major asupra ţării, scăzând încrederea australienilor în superioritatea Imperiului Britanic. Forţele ANZAC au dobândit în scurt timp statutul de eroi iar eroismul lor şi-a primit recunoaşterea sub forma Zilei ANZAC, comemorată începând de atunci la data de 25 aprilie.

Loguc avea deja treizeci şi patru de ani şi doi fii, dar, cu toate acestea, s-a oferit voluntar pentru înrolarea în forţele armate. A fost respins din motive medicale: după terminarea studiilor, căzuse în timpul unui joc de fotbal şi îşi zdrobise un genunchi, punând astfel capăt oricăror activităţi sportive solicitante – sau şansei de a îndeplini serviciul militar. „M-am înscris într-un club de tir, dar am fost forţat să renunţ, pentru că nu eram capabil să mărşăluiesc”, a declarat într-un interviu pentru un ziar cu circulaţie în anii războiului. „Ca soldat, mă tem că aş sta întins săptămâni întregi după primul marş lung şi aş fi doar o cheltuială inutilă pentru ţara mea.”

Chiar dacă a fost scutit de ororile de la Gallipoli, Logue şi-a propus să îşi aducă propria contribuţie la război. S-a dedicat

organizării de recitaluri, concerte şi diferite interpretări teatrale de amatori în Perth cu scopul strângerii de fonduri pentru Crucea Roşie, *French Confort Fund*, *Belgian Relief Fund* şi alte organizaţii caritabile. Programele au fost deseori un amestec neobişnuit de comedie şi momente

foarte serioase. În iulie 1915, Logue a început un concert al Cvartetului Fremantle prin ceea ce recenzentul a descris drept „un recital explicit al *The Hell Gates of Soissons,* care prezintă într-o manieră dramatică martiriul glorios al doisprezece membri ai *Royal Engineers* în timpul încercării de a opri avansarea germanilor spre Paris din luna septembrie a anului trecut”. Mai târziu, a făcut publicul să râdă din plin la auzul unor „nimicuri de un umor încântător”. Ca în acest caz, recenziile erau, invariabil, strălucite, iar sălile pline.

Până atunci, Longue se concentrase asupra elocuţiunii şi artei teatrale, dar a încercat să pună în practică o parte din cunoştinţele despre voce astfel dobândite, cu scopul de a-i ajuta pe soldaţii cu dificultăţi de vorbire cauzate de oboseala din luptă şi atacurile cu gaze. În cazul unora s-a bucurat de succes – inclusiv o parte dintre cei cărora în spitale li se spusese că nu se mai putea face nimic pentru ei. Realizările lui Logue au fost descrise destul de amănunţit într-un articol din *West Australian* din iulie 1919, purtând titlul dramatic „Muţii vorbesc”.

Se pare că primul succes l-a înregistrat în cazul lui Jack O’Dwyer, fost soldat din West Leederville, din suburbiile Perth-ului. Anterior, în acel an, Logue se aflase într-un tren, stând lângă un soldat şi privind, intrigat, cum acesta s-a aplecat în faţă pentru a vorbi cu doi camarazi în şoaptă. „D-l Logue a analizat situaţia şi, înainte de a ajunge la Fremantle, le-a dat soldaţilor cartea de vizită şi le-a cerut să îl caute”, se relata în ziar. S-a dovedit că O’Dwyer se aflase pe front la Ypres în timpul atacurilor cu gaze din august 1917, dar i se spusese la un spital din Londra că nu va mai vorbi niciodată. La spitalul Tidworth din Salisbury Plain se încercase tratamentul prin sugestie şi hipnoză, dar fără rezultat. Astfel, pe 10 martie 1919, bărbatul nefericit se duse la Logue pentru o consultaţie.

42

Logue era convins că îl poate ajuta. Considera că gazele afectaseră gâtul, cerul gurii şi amigdalele, dar nu şi coardele vocale – iar în acest caz existau speranţe. Totuşi, în această etapă, opinia lui era o simplă teorie. Trebuia să o pună în aplicare. După o săptămână, Logue a reuşit să obţină o vibraţie a coardelor vocale ale lui O'Dwyer, iar pacientul a fost capabil să producă un „ah" clar şi distinct. Logue a continuat, încercând să îi arate cum să formeze sunetele, în mare parte aşa cum un părinte îşi învaţă copilul să vorbească. După mai puţin de două luni, O'Dwyer a fost externat, cu totul vindecat.

Logue a descris tratamentul (despre care a afirmat clar în ziare că l-a oferit fără a percepe vreo taxă) drept „îndrumarea pacientului de a realiza producţii vocale, alimentând încrederea pacientului în rezultate" – acelaşi amestec dintre anatomie şi psihologie care avea să caracterizeze eforturile lui viitoare în cazul Regelui. Ca atare, acesta contrasta puternic cu metode mai brutale, inclusiv terapia prin şocuri electrice, testată pe pacienţi din Marea Britanie – care s-a dovedit zadarnică.

Încurajat de tratamentul acordat lui O'Dwyer, Logue a încercat să repete succesul în cazul altor cinci foşti soldaţi – printre care cu un anume G. P. Till, afectat de gaze în timpul luptelor alături de forţele australiene la Villers-Bretonneux pe Somme. Când Till a venit la Logue pentru prima dată pe 23 aprilie, coardele lui vocale nu vibrau, iar vocea nu i se auzea la mai mult de un metru distanţă. Logue l-a externat la 17 mai, după ce fusese socotit cu totul recuperat. „De fapt, n-am putut să mă opresc din vorbit vreo trei săptămâni", a declarat Till pentru ziar. „Prietenii mi-au spus: *Nu ai de gând să te mai opreşti din vorbit?* iar eu le-am răspuns: *Trebuie să recuperez mult timp pierdut*."

3

Plecarea în Anglia în 19 ianuarie 1924, Lionel şi Myrtle au plecat spre Anglia la bordul navei *Hobsons Bay,* un vas cu două catarge şi un coş de fum al companiei *Commonwealth and Dominion.* Au călătorit la clasa a treia. Împreună cu ei se aflau cei trei copii, Laurie, acum în vârstă de cincisprezece ani, Valentine, de zece ani, şi al treilea fiu, Antony Lionel (numit în fami e Boy, de obicei), născut pe 10 noiembrie 1920. Nava de 13.837 de tone, transportând 680 de pasageri şi 160 de membri ai echipajului, făcuse călătoria inaugurală de la Londra la Brisbane cu mai puţin de trei ani înainte. După patruzeci şi una de zile pe mare, au ajuns în portul Southampton în 29 februarie.

Logue, angajat ca instructor de elocuţiune la Perth Technical School, se afla întâmplător la bordul lui *Hobsons Bay,* în urma unei decizii spontane, ca atâtea altele care i-au influenţat cursul vieţii. Îşi făcuse planuri de vacanţă împreună cu un prieten medic şi plănuiseră să-şi ia şi familiile cu ei. Bagajele familiei Logue erau făcute deja şi maşina gata de plecare, când a sunat telefonul: era medicul.

— Îmi pare rău, dar nu pot să merg cu voi, a spus el, potrivit unei descrieri publicate mai târziu de John Gordon, jurnalist şi prieten al lui Logue.9 Mi s-a îmbolnăvit un prieten. Trebuie să rămân cu el.

— Ei bine, vacanta noastră s-a încheiat, i-a spus Logue soţiei.

Dar ai nevoie de o vacanţă, a răspuns ea. De ce nu pleci singur în est?

— Nu, a răspuns el. Am fost acolo anul trecut.

— Atunci de ce nu în Colombo?

— Ei bine, a şovăit Logue, dacă aş merge la Colombo, probabil că aş vrea să merg în Anglia.

Anglia? De ce nu! a exclamat Myrtle.

Entuziasmată de idee, Myrtle l-a pus pe soţul ei să îi telefoneze unui prieten care conducea o agenţie de transporturi navale. Când Logue a întrebat despre posibilitatea de a obţine două cabine la bordul unei nave cu destinaţia Marea Britanie, prietenul lui a râs.

Nu fi naiv, i-a răspuns prietenul. Acesta este anul Wembley. Nu se mai găseşte nicio cabină liberă pe niciun vas şi probabil că nici nu se vor mai găsi.

Nu era nevoie să explice ce însemna anul Wembley. În luna aprilie a acelui an, George al V-lea şi Prinţul de Wales aveau să inaugureze Expoziţia Imperiului Britanic, una dintre cele mai mari expoziţii din lume, în Wembley, în nord-vestul Londrei. Expoziţia era cea mai mare desfăşurată vreodată, cu scopul de a prezenta un imperiu aflat în punctul de glorie, cuprinzând în acel moment 458 de milioane de oameni (un sfert din populaţia lumii) şi acoperind un sfert din suprafaţa totală a globului. Scopul declarat al expoziţiei a fost „de a stimula comerţul, de a consolida legăturile Ţării Mamă cu Statele Surori şi Fiice, de a le apropia între ele, de a ne oferi ocazia nouă, tuturor celor care slujim steagul britanic, să ne găsim punctele comune şi să învăţăm să ne cunoaştem”.

S-au construit trei clădiri gigantice – Palatele Industriei, Ingineriei şi Artelor; s-a construit şi Stadionul Imperiului, cu cele două turnuri distinctive ale sale, care, sub numele de Stadionul Wembley, a devenit inima fotbalului englez până la demolarea lui, în 2002. Numărul vizitatorilor s-a ridicat la aproximativ douăzeci şi şapte de milioane – mulţi dintre ei venind din colţurile îndepărtate ale Imperiului, inclusiv din Australia.

45

Întrucât un număr atât de mare de oameni se îndreptau spre Marea Britanie, şansele familiei Logue de a-şi îndeplini visul păreau să fie minime, dar telefonul a sunat din nou

după jumătate de oră: era agentul de transporturi, care părea entuziasmat.

— Eşti cel mai norocos om, i-a spus lui Logue. Tocmai s-au anulat rezervările pentru două cabine. Pot fi ale tale. Vasul pleacă peste zece zile.

— Îţi dau un răspuns peste o jumătate de oră, a răspuns Logue.

— Trebuie să îmi răspunzi acum.

Myrtle a încuviinţat din cap, iar Logue nu a ezitat:

— Bine, le luăm, a spus.

Călătoria, care a durat aproape şase săptămâni, le-a oferit suficient timp pentru a-i cunoaşte pe pasageri şi membrii echipajului. S-au împrietenit mai ales cu căpitanul, un scoţian numit O.J. Kydd, care avea să îl invite-pe Logue opt ani mai târziu în vacanţă la locuinţa lui de lângă Aberdeen, arătându-i castelul Holyrood, Glencoe, trecătoarea Killiecrankie şi zeci de alte locuri despre care citise în copilărie.

Nu este clar dacă Logue şi Myrtle plănuiau să emigreze sau doar să viziteze încă o dată ţara pe care o părăsiseră cu zece ani în urmă. În orice caz, nu îi mai legau multe de Australia. Taţii lor muriseră de mult timp; în 1921 a murit şi mama lui Lionel, Lavinia; mama lui Myrtle, Myra, a urmat-o în 1923.

Marea Britanie în care au ajuns cei doi era o ţară în haos. Primul Război Mondial generase adevărate răsturnări de situaţie, iar readaptarea ţării la vremuri paşnice s-a dovedit a fi o provocare, de asemenea. David Lloyd George jurase să transforme Marea Britanie într-o ţară în care eroii să se simtă acasă, dar erau necesare locuri de muncă pentru soldaţii reveniţi de pe front, şi trebuia ca femeile care îi înlocuiseră să fie convinse să se întoarcă acasă. Optimismul s-a risipit rapid pe măsură ce boom-ul postbelic care a urmat s-a transformat în 1921 în colaps, bugetul de stat s-a redus drastic, iar numărul şomerilor a crescut foarte mult.

Războiul aruncase Marea Britanie în datorii uriaşe.

46

Până şi triumflismul imperial simbolizat de evenimentele de la Wembley era iluzoriu: Marea Britanie întâmpina dificultăţi în amortizarea problemelor economice generate de apărarea imperiului, care dobândise încă aproape 3 milioane de kilometri pătraţi de teritoriu şi alte 13 milioane de supuşi prin Tratatul de la Versailles, prin care Lloyd George şi liderii celorlalte puteri aliate victorioase au împărţit lumea.

Şi peisajul politic era în schimbare. Stanley Baldwin, care a devenit prim-ministrul conservatorilor în mai 1923, nu a reuşit să obţină majoritatea în cadrul unor alegeri rapide din luna decembrie, deschizând calea primului guvern laburist al Marii Britanii. Iar astfel, în ianuarie 1924, George al V-lea i-a cerut lui Ramsay MacDonald, fiul ilegitim al unui fermier scoţian făcut cu o servitoare, să formeze o administraţie minoritară, cu sprijinul liberalilor. Regele era impresionat de MacDonald. „Doreşte să facă ceea ce este corect", a notat în jurnalul personal. „Astăzi se împlinesc 23 de ani de la moartea bunicii mele. Mă întreb ce ar fi spus despre un guvern laburist!"

Guvernul nu a fost de durată: laburiştii au pierdut alegerile din luna octombrie, asigurând întoarcerea lui Baldwin şi a conservatorilor, care aveau să domine politica britanică în următoarele două decenii, trecând prind Greva Generală din 1926, Marea Depresiune din anii 1930 şi, în final, al Doilea Război Mondial.

Îi aşteptau vremuri tulburi; Logue avea probleme mai presante. Iniţial, el şi Myrtle hotărâseră să vină în vacanţă, dar, în scurt timp, au stabilit să rămână mai mult. Cum însă să îşi întreţină familia? Logue a început să îşi caute un loc de muncă, dar nu era uşor. Avea asupra lui cele 2.000 de lire sterline economisite – cu o valoare mult mai mare decât

cea din prezent, dar insuficiente pentru întreţinerea unei familii pentru multă vreme.

Probabil că şi-a dat seama brusc cât de gravă era situaţia în care ajunsese alături de familia lui. Nu cunoştea pe nimeni şi avea o singură recomandare: pentru Gordon, un jurnalist născut în Dundee, cu zece ani mai tânăr decât el, care devenise editor adjunct la *Daily Express* în 1922 (iar din 1928 până în 1952, a fost un editor de succes

al ziarului înrudii, *Sunday Express).* Aveau să rămână în relaţii apropiate pentru tot restul vieţii lui Logue.

Logue şi familia s-au instalat într-o locuinţă modestă în Maida Vale, în vestul Londrei, şi el a început să îşi ofere serviciile la şcolile locale, a itându-i pe copiii cu defecte de vorbire. Munca pe care o făcea îi aducea nişte venituri, dar ştia că, date fiind economiile lui limitate, nu vor fi suficiente pentru a-şi întreţine familia. Aşadar, a luat o decizie care s-a dovedit a fi crucială şi care îi reflecta încrederea supremă în talentul propriu: a închiriat un apartament în Boldon Gardens, South Kensington, şi un cabinet de consultaţii pe strada Harley, numărul 146, poziţionându-se în inima stabilimentului medical al Marii Britanii.

Majoritatea clădirilor de pe această stradă datau de la sfârşitul secolului al XVIII-lea, dar denumirea străzii, Harley, a devenit sinobimă cu medicina abia după câteva decenii. Unul dintre primii practicanţi de med cină instalat aici a fost John St. John Long, un impostor notoriu, sosit în anii 1830 – condamnat, ulterior, de omucidere după ce unul din tratamentele sale, implicând provocarea unei răni pe spatele unei paciente tinere, a luat o întorsătură oribilă. Au urmat alţii, atraşi nu numai de apropierea de clienţii cu dare de mână care locuiau pe străzile din împrejurimi, ci şi de uşurinţa accesului spre staţiile de căi ferate King’s Cross, St. Pancras şi Euston, unde soseau pacienţi din alte părţi

ale ţării. Până în 1873, treizeci şi şase de doctori aveau adrese pe această stradă; până în 1900, existau 157 de persoane care ofereau servicii medicale, iar numărul lor a ajuns la 214 în 1910.

Pe scurt, strada Harley începea deja să devină o marcă, nu numai o adresă. Totuşi, plasarea pe stradă era esenţială. În general, cu cât era numărul mai mic şi distanţa de piaţa Cavendish spre sud mai mică, cu atât era mai prestigioasă adresa. Clădirea lui Logue se situa spre capătul nordic, aproape de intersecţia cu aglomerata Marylebone Road, care taie Londra de la est la vest.

Cu toate acestea, strada Harley rămânea strada Harley. Nu s-au consemnat opiniile celorlalţi chiriaşi celebri despre acest australian necizelat aflat în mijlocul lor. La momentul instalării lui, vechii

impostori făcuseră loc doctorilor moderni, având calificări adecvate. Prin contrast, Logue nu avea niciun fel de instrucţie medicală formală. Dar niciunul dintre vecinii lui nu ştia ce sfaturi să ofere persoanelor cu defecte de vorbire, nici cum să înţeleagă neplăcerile cauzate de acestea.

Deschiderea unui cabinet nu era dificilă: mai complicată era atragerea pacienţilor. Logue a început imediat să îşi facă prieteni în comunitatea australiană din Londra. Descris de prietenul jurnalist Gordon drept „plin de energie şi având o personalitate eferveseentă”, era tipul de persoană de care oamenii îşi aminteau. Iar astfel, treptat, a început să îşi construiască o carieră, tratând un amestec de pacienţi, cei mai mulţi dintre ei fiindu-i trimişi la recomandarea altor australieni care locuiau în Londra. Pe cei bogaţi îi taxa cu sume mari, cu care plătea tratamentul pentru cei săraci. Dar nu a fost simplu: „Încă mă lupt să îmi fac o carieră, este nevoie de timp, muncă şi bani la Londra”, îi scria într-o

scrisoare lui Rupert, fratele lui Myrtle, în iunie 1926. „Trebuie să îmi iau o vacanţă în curând, pentru că altfel mă prăpădesc.” Căutând mereu căi prin care să îşi crească veniturile, se angajase ca poliţist când ţara a fost paralizată de Greva Generală din luna precedentă, câştigând şase şilingi pe zi.

Logopedia – şi tratarea bâlbâielii, mai ales – era încă în faşă. „Erau vremurile de început ale logopediei, iar în îndepărtata Australie se ştia prea puţin despre metoda Curatum şi, în consecinţă, s-a experimentat mult timp, ca unică soluţie”, avea să îşi amintească Logue după mulţi ani. „Cu greşelile care se făceau pe atunci s-ar putea umple o carte.”

Se pare că oamenii suferă de defecte de vorbire încă de când au început să vorbească pentru prima dată. Evanghelia lui Isaia, despre care se consideră că a fost scrisă în secolul VIII î.H., conţine trei referiri la bâlbâială.10 Egiptenii antici aveau chiar o hieroglifă pentru această afecţiune. În Grecia antică, atât Herodot, cât şi Hipocrate menţionează bâlbâială, deşi Aristotel a fost cel care a realizat cea mai sugestivă descriere a primelor cunoştinţe ale grecilor despre defectele de vorbire: în *Problemata,* a descris

câteva forme ale defectelor de vorbire, una dintre acestea, *ischnophonos,* fiind tradusă ca bâlbâială. De asemenea, a observat că această afecţiune este mai pronunţată atunci când persoanele sunt emoţionate – şi mai puţin atunci când sunt în stare de ebrietate.

Bâlbâitul celebru al antichităţii este Demostene. Potrivit descrierii lui Plutarh în lucrarea *Vieţi paralele,* acesta vorbea ţinând pietricele în gură, exersa în faţa unei oglinzi sau recita versuri alergând pe un deal pentru a scăpa de defectul de vorbire. Se afirmă că aceste exerciţii i-au fost

prescrise de Satir, un actor grec, la sfaturile căruia a apelat. Şi împăratul roman Claudius, care a domnit între 41 şi 54 d.H., a fost bâlbâit, deşi nu există însemnări că ar fi încercat să se trateze.

În secolul al XIX-lea a crescut interesul faţă de defectele de vorbire, parţial datorită progreselor din medicină. Până la mijlocul secolului, se făceau cercetări fiziologice asupra sunetelor şi modului în care le producem, precum şi asupra auzului. Dar au mai rămas multe de descoperit: fonaţia (articularea sunetelor vorbirii) a fost înţeleasă pe deplin abia la mijlocul secolului XX. De asemenea, importanţa tot mai mare acordată elocuţiunii a dus la concentrarea interesului asupra minorităţii nefericite pentru care producerea chiar şi a unei propoziţii simple era un chin înfricoşător.

Unul dintre primii autori moderni despre bâlbâială este Johann K. Amman, un medic elveţian care a trăit la sfârşitul secolului al XVII-lea şi începutul secolului al XVIII-lea, referindu-se la această afecţiune drept „hesitantia”.11 Chiar dacă tratamentul lui era orientat în principal asupra controlului limbii, Amman considera că bâlbâială era un „obicei rău”. Autorii ulteriori au tins să considere că bâlbâială este o trăsătură dobândită în mare parte din cauza fricii.

Pe măsură ce cunoştinţele despre anatomia umană s-au îmbogăţit, a început şi căutarea unor explicaţii mai fiziologice, concentrate asupra structurilor corpului uman implicate în procesele de articulare, fonaţie şi respiraţie. Bâlbâială a fost explicată ca o tulburare într-o anumită zonă a funcţionării. Exista tendinţa de

concentrare a atenţiei asupra limbii: pentru unii experţi, problema consta în slăbiciunea limbii; prin contrast, alţii considerau că limba era prea dinamică.

În cel mai bun caz, „învinovăţirea” limbii ducea la prescrierea unor exerciţii pentru controlul limbii şi utilizarea unor dispozitive bizare, cum ar fi placa în formă de furcă din aur dezvoltată de Marc Itard, medic francez, ca un fel de suport pentru limbă. De asemenea, celor afectaţi li se recomanda să ţină bucăţi mici de plută între maxilar şi mandibulă. Mai alarmant, acest lucru a dus la o modă de a opera chirurgical limba, iniţiată de Johann Dieltenbach, chirurg german, în 1840, şi imitată la scară mare în Europă continentală, Marea Britanie şi Statele Unite. Procedeul exact era diferit în funcţie de chirurg, dar în majoritatea cazurilor presupunea îndepărtarea unei părţi din musculatura limbii. În afară de faptul că erau ineficiente, aceste intervenţii medicale erau şi dureroase şi periculoase, într-o perioadă în care nu se executau anestezii şi dezinfectări eficiente. Unii pacienţi decedau fie în timpul procedurii, fie în urma complicaţiilor.

În cartea *Memoires ofmen and Books,* publicată în 1908, preotul A..1. Church îşi amintea cum fusese operat în anii 1840, la vârsta de cincisprezece ani, de James Yearsley, medic generalist, de pe Savile Row, nr. 15, primul medic care a lucrat în calitate de otorinolaringolog specialist. „Afirma că vindeca bâlbâială prin îndepărtarea amigdalelor şi a omuşorului”, îşi amintea Church. Nefiind convins de eficienţa intervenţiei, a afirmat că „nu cred că tratamentul m-a ajutat cu ceva”.

În decursul timpului, a avut loc orientarea atenţiei asupra procesului respiraţiei şi vorbirii: s-au căutat soluţii prin exerciţii de respiraţie şi sisteme de control al respiraţiei. Autorii din domeniu, majoritatea provenind din lumea vorbitoare de limbă germană, şi-au propus să stabilească sunetele care puneau cele mai multe probleme; au descoperit şi că, aparent, existau probleme la trecerea dintre o consoană şi o vocală. Au făcut şi alte observaţii, cum ar fi faptul că cei afectaţi tind să întâmpine mai puţine

probleme în cazul poeziei decât în cel al prozei şi nu se confruntă cu difi

cultăţi în a cânta, precum şi că afecţiunea se estompează în timp. de asemenea, bărbaţii erau afectaţi considerabil mai mult decât femeile. S-a pus accent pe utilizarea ritmului ca remediu posibil.

Apariţia psihologiei ca ştiinţă distinctă şi dezvoltarea behaviorismului şi al studiului eredităţii au contribuit, în prima parte a secolului XX, la dezvoltarea unei noi discipline şi profesii emergente: ştiinţa vorbirii şi auzului. Pe continent exista tendinţa ca aceasta să rămână o specializare în cadrul medicinei. Prin contrast, în Marea Britanie, doctorii înclinau să caute sfaturi cu privire la bâlbâială şi alte defecte similare de la cei care abordau într-un mod profesionist vocea şi vorbirea. Chiar dacă, în majoritatea cazurilor, noile clinici au fost incluse în cadrul spitalelor, fiind supuse supravegherii medicale, personalul care oferea servicii, cum ar fi Logue, provenea din şcolile de oratorie şi artă teatrală, în general.

La vremea respectivă, un nume celebru în domeniu în Marea Britanie era H. St. John Rumsey, logoped şi lector timp de mulţi ani la *Guy's Hospital* din Londra, care a scris câteva articole despre defectele de vorbire în revista medicală *Lancet* în 1922, şi şi-a prezentat ideile într-o carte, *No Need to Stammer,* publicată în anul următor. Potrivit lui Rumsey, principalii doi factori din vorbire şi cântare sunt producerea tonului vocii în laringe şi modularea lui în cuvinte prin mişcarea limbii, buzelor şi maxilarelor. Bineînţeles, aceleaşi organe sunt utilizate atât pentru vorbire, cât şi pentru cântare, dar, în timp ce în procesul vorbirii există tendinţa de concentrare asupra cuvintelor şi de neglijare a vocii, în cazul cântării mecanismul este deseori invers. Din acest motiv, afirma el, bâlbâitul poate

să cânte deseori fără probleme; de asemenea, poate să imite dialecte şi accente pentru că, astfel, este forţat să fie mai atent la sunetele vocalice.

La un moment dat, Rumsey a sugerat un remediu bizar pentru bâlbâială: dansurile de societate. Potrivit acestuia, remediul funcţionase în mod cert în cazul unei tinere de douăzeci de ani care îl contactase. „În prezent, bâlbâială ei dispare şi nu numai că poate să urmeze în dans, ci chiar să conducă”, i-a declarat

Kumscy unui reporter.12 „Bâlbâială ei era cauzată de lipsa ritmului. Acum îl poate simţi şi vedea, prin dans.”

Logue împărtăşea importanţa acordată de Rumsey explicaţiilor fizice pentru bâlbâială. Aşa cum a explicat ulterior unul dintre foştii lui pacienţi, el considera că problema putea să fie atribuită unei necoordonări între minte şi diafragmă şi, odată instalată „lipsa sincronizării”, ea devenea în scurt timp un obicei. Remediul lui Logue se baza pe dezvăţarea pacienţilor de toate coordonările greşite dezvoltate, şi a-i învăţa să vorbească din nou. „Dar să nu uităm că secretul întregii probleme stă în diagnostic”, a continuat el.

Unii oameni nu reuşesc să respire corect, în cazul altora se blochează diafragma, iar alţii nu îşi pot face mintea să ţină ritmul cu cuvintele lor. Mulţi oameni, care nu se bâlbâie de obicei, sunt incapabili să vorbească fluent atunci când sunt foarte agitaţi. De regulă, această situaţie exemplifică un al treilea tip de defect – mintea o ia înaintea respiraţiei şi articulării. Are loc un blocaj până când mintea îşi reface itinerariul, aşa-zis, şi desface nodul.13

Logue avea să îşi prezinte ideile într-un mod oarecum diferit în timpul unei discuţii la radio intitulate „Voices and Brick Walls”, transmisă în 19 august 1925 din Londra la 2LO, unul dintre posturile de radio conduse de British

Broadcasting Company, aflată la începuturi.” Titlul ales se referea la principalele trei obstacole despre care considera că stau în calea vorbirii corecte: respiraţia deficientă, producţia vocală deficientă şi pronunţia şi enunţarea incorecte.

Totuşi, nimic nu era mai stânjenitor decât vorbirea deficitară atunci când se transforma în bâlbâială, continua el.

Nu cunosc alt defect care să constmiască un „zid din cărămidă” atât de înalt; singura consolare fiind că, dacă învăţăcelul depune eforturi, defectul poate fi corectat în aproximativ trei luni; dar ignoranţa manifestată în această privinţă este constemantă.

53

În majoritatea cazurilor, oamenii având aceste defecte pot să cânte cu destulă uşurinţă şi să strige în timpul meciurilor lără a întâmpina vreo dificultate; dar procedeul obişnuit de cumpărare a unui bilet de tren sau solicitarea de indicaţii pe stradă este o agonie imposibil de descris.

Cei care s-au confruntat cu astfel de cazuri în timpul războiului şi după sfârşitul lui ştiu cât a fost şi este de utilă Terapia Vocii – aducându-le consolarea oferită de cuvântul cântat după tortura cuvântului vorbit.

Apoi, Logue a descris un experiment bizar prin care reuşise, prin mijloace vizuale, să coboare tonul vocii, care era prea stridentă. Pacientul a fost instalat în faţa unui panou cu lumini colorate şi i s-a cerut să scoată un sunet obişnuit în timp ce privea lumina aflată la cea mai mare înălţime. Apoi i s-a cerut să reducă din intensitatea tonului vocii cu care vorbea de obicei, pe măsură ce luminile se stingeau. Astfel, prin eforturi foarte mari, vocea i-a ajuns la o intensitate mai redusă. Apoi scala a început cu un ton mai jos, iar vocea a răbufnit brusc şi permanent într-un ton mai coborât.

4

Agravarea situaţiei

Viitorul Rege George al VI-lea s-a născut în 14 decembrie 1895, la York Cottage, pe domeniul Sandringham, pe coasta de sud a golfului Wash, al doilea fiu al viitorului George al V-lea şi strănepot al Reginei Victoria. S-a tras cu tunul în Hyde Park şi la Turnul Londrei. „S-a născut un băieţel de aproape 4kg la 3.30 (S.T.); totul decurge cât se poate de satisfăcător, amândoi se simt foarte bine”, a consemnat tatăl lui. „Am trimis câteva telegrame, am mâncat ceva. M-am dus la culcare la 6.45, foarte obosit.”15 S.T. Nu se referea la ora de vară, ci la ora de la Sandringham, o tradiţie idiosincrasică adoptată de tatăl lui, Edward al VII-lea, vânător pasionat, care fixa ceasurile cu jumătate de oră mai devreme, ca modalitate proprie de a prelungi lumina zilei, pentru a vâna mai mult până la lăsarea întunericului.

Data nu era favorabilă în calendarul regal: în această zi, în 1861, prinţul consort mult iubit al Reginei Victoria murise la numai patruzeci şi doi de ani. Apoi, în 14 decembrie 1878, a doua ei fiică, Prinţesa Alice, murise la treizeci şi cinci de ani. Sosirea nou-născutului într-o zi considerată de familie drept zi de doliu şi amintiri triste a fost primită cu o oarecare consternare de către părinţi.

Spre uşurarea tuturor, Victoria, o doamnă venerabilă în vârstă de şaptezeci şi şase de ani, a privit naşterea drept un semn

bun. „Primul sentiment al lui Georgie a fost regretul că iubitul lui copil s-a născut într-o zi atât de tristă”, a scris ea în jurnalul personal. „Am sentimentul că va fi o binecuvântare pentru copilaş şi îl putem privi ca pe un dar de la Dumnezeu!” De asemenea, s-a bucurat că strănepotul

ei avea să fie botezat cu numele de Albert, chiar dacă prietenii apropiaţi şi familia aveau să îl strige întotdeauna Bertie.

Prinţul George şi soţia lui, Mary – sau May, aşa cum era numită în familie – mai aveau un fiu, Edward (sau David, aşa cum era cunoscut), în vârstă de optsprezece luni, şi nu era un secret că celor doi le-ar fi plăcut să aibă o fiică. Alţii considerau că naşterea unei „rezerve" masculine asigura succesiunea. Până la urmă, George, al doilea fiu al viitorului Edward al VII-lea, se afla pe tron datorită decesului brusc, în urmă cu trei ani, al fratelui mai mare şi libertin Eddy, din cauza unei gripe devenite pneumonie, la scurt timp după împlinirea vârstei de douăzeci şi opt de ani.

Primii ani de viaţă ai lui Bertie au fost austeri, în stilul tipic vieţii englezeşti rurale a vremii. Domeniul Sandringham, întins pe 20.000 de acri, fusese cumpărat de viitorul Edward al VII-lea în 1866 ca domeniu de vânătoare. Casa existentă nu era suficient de mare pentru el, astfel că a demolat-o, iar în 1870 a început să construiască una nouă, extinsă progresiv în următoarele două decenii într-un stil numit de un istoric local drept „elisabetan modificat". Nici urâtă, şi nici frumoasă în mod special, unei biografe a familiei regale îi amintea de un hotel dintr-un golf scoţian.16

York Cottage, oferită lui George şi Mary cu ocazia căsătoriei lor în 1893, era o locuinţă mult mai modestă. Situată la câteva sute de metri de casa principală pe o colină înverzită, fusese construită de Edward pentru a-i găzdui pe oaspeţii partidelor de vânătoare. „Primul lucru care îl surprinde pe vizitatorul casei este urâţenia acesteia şi dimensiunile ei mici", a scris Sarah Bradford, biografa familiei regale.17 „Din punct de vedere arhitectonic, este o clădire într-un amestec de stiluri, fără niciun merit, cu încăperi mici, ferestre arcuite, turnuleţe şi balcoane, construită din piatră de gresie amestecată, de culoare

roşcat închis care se găseşte pe

domeniu, şi exterior din stuc eu pietre şi cadru din lemn până la jumătate, vopsit în negru.” De asemenea, era extrem de înghesuită, dat fiind că în ea locuiau nu numai cuplul şi cei şase copii, în total, ci şi asistenţii personali şi doamnele de companie, secretarii, patru paji adulţi, un bucătar, un valet, costumieri, zece slujitori, trei majordomi de vin, îngrijitoare, guvernante, servitoare şi diferiţi meşteri.

Cei doi băieţi şi Prinţesa Mary, născută în 1897, urmată de Prinţul Henry în 1900, Prinţul George în 1902 şi Prinţul John în 1905 îşi petreceau cea mai mare parte a timpului în două camere aflate la etaj: camera de zi a copiilor şi camera de somn a copiilor, ceva mai mare, având vedere spre un mic lac dintr-un parc unde veneau căprioare.

Asemenea altor copii din clasa superioară engleză a vremii, Bertie şi fraţii lui au fost crescuţi în primii cinci ani de viaţă de îngrijitoare şi o guvernantă care controla zona dincolo de uşa batantă de la primul etaj, unde se aflau în cea mai mare parte a timpului. O dată pe zi, la ceai, purtând cele mai bune haine şi având părul pieptănat îngrijit, erau duşi la parter şi prezentaţi părinţilor lor. În restul timpului se aflau cu totul pe mâna îngrijitoarelor, descoperindu-se mai târziu că una dintre ele avea porniri spre sadism. Era geloasă din cauza timpului, chiar dacă limitat, pe care David îl petrecea zilnic cu părinţii lui şi, potrivit afirmaţiilor Ducelui de Windsor din autobiografie, îl ciupea tare şi îi răsucea braţul pe coridorul de lângă salon, astfel încât el plângea când le era prezentat părinţilor, fiind luat imediat de acolo.

În acelaşi timp, pe Bertie îl ignora, în cea mai mare parte a timpului, dându-i să-şi mănânce biberonul de după-amiază în timpul plimbării cu trăsura Victoria, cunoscută

pentru arcurile ei tari. Potrivit biografului oficial John Wheeler-Bennett, acest obicei a fost cauza parţială a problemelor lui cronice de stomac din tinereţe. Mai târziu, îngrijitoarea a avut o cădere nervoasă.

Nu este surprinzător că relaţia copiilor cu părinţii lor a fost distantă. Şi nici viziunea tatălui lor asupra creşterii copiilor nu a îmbunătăţit situaţia. Viitorul Rege George al V-lea se bucurase de

o creştere relativ relaxată potrivit standardelor vremii, datorită tatălui lui, Edward al VII-lea, care reacţionase împotriva stricteţii cu care se comportaseră părinţii lui, Victoria şi Albert, faţă de el. În consecinţă, de fiecare dată când îşi întâlnea nepoţii, Regina îşi exprima oroarea faţă de comportamentul lor capricios.

Departe de a-şi creşte copiii într-un mod la fel de liberal, George a făcut contrariul: potrivit biografului Kenneth Rose, Prinţul a fost „un părinte afectuos, chiar dacă un victorian neînduplecat”. Astfel, chiar dacă şi-a iubit copiii, fără îndoială, el credea în inculcarea sentimentului de disciplină încă de la o vârstă fragedă – influenţat parţial de respectul strict faţă de autoritate cultivat în timpul adolescenţei lui şi a fratelui său, petrecută în serviciul marinei. George i-a scris fiului o scrisoare sugestivă la împlinirea vârstei de cinci ani: „Acum, că ai cinci ani, sper că vei încerca întotdeauna să fii ascultător şi să faci imediat ceea ce ţi se spune, întrucât vei descoperi că îţi va fi tot mai uşor de, îndată ce faci acest lucru. Am încercat întotdeauna să fac astfel când aveam vârsta ta, şi am descoperit că eram mult mai fericit.”18

Pedepsele pentru abateri erau aplicate în bibliotecă – ale cărei rafturi, în ciuda denumirii, nu erau pline cu cărţi, ci cu colecţia impresionantă de timbre căreia George îi dedica timpul liber când nu era la vânătoare sau nu naviga. Uneori,

băieţi primeau o admonestare verbală; pentru obrăznicii grave, tatăl îi bătea la fund. Nu este surprinzător că băieţii îşi aminteau de această încăpere în mare parte ca de un „loc de pedeapsă şi mustrare”.

Vieţile copiilor s-au schimbat semnificativ după moartea Reginei Victoria în ianuarie 1901. Prinţul de Wales, devenit acum Regele Edward al VII-lea, a preluat Palatul Buckingham, Castelul Windsor şi Balmoral, în timp ce fiul lui a primit Casa Mariborough ca reşedinţă în Londra, Casa Frogmore din Windsor şi Abergeldie, un castel mic pe râul Dee de lângă Balmoral. Ca moştenitor al tronului (şi Prinţ de Wales, începând cu luna noiembrie), George a început să îndeplinească mai multe îndatoriri oficiale, unele dintre ele presupunând plecarea de acasă. În luna martie, el şi Mary au pornit într-un turneu de opt luni al Imperiului, lăsându-şi

copiii pe mâinile mai indulgenţilor Edward şi Alexandra. Lecţiile au fost ignorate în timp ce au făcut turul Curţii, între Londra, Sandringham, Balmoral şi Osborne; bunicul lor binevoitor le tolera gălăgia.

De asemenea, venise timpul ca băieţii să îşi înceapă educaţia. George nu beneficiase de educaţie formală îndelungată şi nu considera că era o prioritate pentru copiii lui. David şi Bertie nu au fost trimişi la şcoală, ci au primit lecţii în particular de la Henry Hansell, un burlac înalt, slab, purtând îmbrăcăminte din tweed, având o mustaţă mare şi lăsând impresia că la Oxford şi-a petrecut timpul mai mult pe terenurile de fotbal şi crichet, decât în sălile de curs sau lectură. Dascăl mai mult netalentat, el considera că băieţilor le-ar fi prins mai bine o şcoală pregătitoare, ca în cazul altor copii de aceeaşi vârstă; se pare că mama lor a fost de acord. Totuşi, George respingea ideea, punând lipsa progreselor lor academice pe seama imbecilităţii. Cu toate acestea, avea să revină asupra deciziei în cazul fiilor mai

mici, trimiţându-i pe amândoi la şcoală.

Dat fiind timpul petrecut împreună – şi caracterul distant al părinţilor – era firesc ca David şi Bertie să devină apropiaţi. Relaţia lor era inegală: fiind fiul cel mare, David avea grijă de fraţii mai mici şi le spunea ce să facă. După spusele sale, scrise în autobiografia sa mulţi ani mai târziu, „întotdeauna puteam să îl controlez pe Bertie". Pe măsura apropierii de vârsta pubertăţii, se pare că Bertie, asemenea tuturor fraţilor mai mici, a început să respingă acest control – aşa cum a observat Hansell, îngrijorat. „Este extraordinar cum prezenţa unuia avea efectul de a-l provoca pe celălalt", consemna el.19

Aceasta nu era o rivalitate obişnuită dintre fraţi. David nu era numai mai mare, ci şi arătos, fermecător şi amuzant. De asemenea, ambii băieţi şi-au dat seama de la o vârstă fragedă că el avea să fie rege într-o zi. Soarta fusese mai puţin binevoitoare cu Bertie: suferea din cauza unei digestii deficitare şi trebuia să poarte aţele la picioare multe ore în timpul zilei şi nopţii, pentru a se vindeca de *genu valgum,* de care suferea şi tatăl lui. De asemenea, era

stângaci dar, potrivit practicilor vremii, a fost obligat să scrie şi să îşi folosească mâna dreaptă, ceea ce poate să genereze deseori dificultăţi psihice.

La aceste probleme se adăuga – fiind cauzată de acestea, într-o anumită măsură – bâlbâială declanşată pe când avea opt ani. Într-adevăr, s-a demonstrat că incidenţa bâlbâielii este mai mare la stângaci. Litera „k" – cum ar fi în *king* şi *queen1* – reprezenta o provocare în mod special, o problemă gravă mai ales pentru o persoană născută într-o familie regală.

Situaţia nu a fost uşurată de atitudinea tatălui lui Bertie, a cărui reacţie la eforturile fiului era un simplu „scoate afară". Zilele de naştere ale bunicilor însemnau teste

aparte, marcate de un ritual bine stabilit: copiii erau nevoiţi să memoreze o poezie, să o copieze pe coli de hârtie legate cu panglică, să recite versurile în public, apoi să facă o reverenţă şi să le înmâneze persoanei sărbătorite. Era suficient de complicat când poezia era în limba engleză – mai târziu, când au început să înveţe limbi străine, au fost nevoiţi să recite şi poezii în franceză şi germană. Astfel de ocazii la care bunicii invitau oaspeţi erau un coşmar pentru Bertie, potrivit unui biograf.

„Experienţa de a sta în faţa unui grup strălucitor, format din adulţi cunoscuţi şi necunoscuţi, şi de a se lupta cu dificultăţile prezentate de *Der Erlkonig* al lui Goethe, fiind dureros de conştient de contrastul dintre prestaţia lui şovăitoare şi cea a fratelui *normal* şi a surorii lui, era umilitoare şi se prea poate să fi fost cauza pentru care era îngrozit de discursurile publice în calitate de Rege.” 20

Asemenea tatălui lor, cei doi băieţi aveau să slujească în Marina Regală. Chiar dacă în cazul lui David se dorea să rămână în Marină pentru scurtă vreme înainte de asumarea îndatoririlor ca Prinţ de Wales, Bertie ar fi trebuit să îmbrăţişeze o carieră în acest domeniu. Prima etapă era Colegiul de Marină Regală de la

Rege” şi „Regină”. (n. tr.)

60

Casa Osborne, fosta reşedinţă a Reginei Victoria, pe Insula Wight. Regele Edward refuzase să preia casa după decesul mamei sale şi o oferise statului; clădirea principală a fost utilizată drept casă de convalescenţă pentru ofiţeri, iar grajdurile au fost transformate în şcoală pregătitoare pentru cădeţi. Probabil că experienţa a fost stranie pentru cei doi băieţi care o vizitaseră pe „Gangan” – aşa cum i se spunea Victoriei – în ultimii ei ani de viaţă.

Bertie avea treisprezece ani când a fost admis la colegiu în ianuarie 1909; David ajunsese cu doi ani mai devreme.

Viaţa la Sandringham pentru cei doi băieţi s-a dovedit a fi complet diferită atât din punct de vedere social, cât şi intelectual. Potrivit tradiţiei regale, niciunul dintre fraţi nu fusese educat pentru a socializa cu alţii copii de aceeaşi vârstă; prin contrast, ceilalţi băieţi (majoritatea lor frecventând şcoli pregătitoare) vor fi fost obişnuiţi cu despărţirea de părinţi şi disciplina, condiţiile dure, alimentaţia săracă şi ritualurile stranii, considerate a fi parte integrantă din educaţia clasei superioare engleze.

Apoi au urmat terorizările. Departe de a se bucura de tratament preferenţial din partea viitorilor lor supuşi datorită originilor lor regale, ambii băieţi au fost terorizaţi de ceilalţi fără milă. La un moment dat, David a fost forţat să suporte o reconstituire în batjocură a execuţiei lui Charles I, în care a fost obligat să îşi pună capul într-un cadru de fereastră glisantă, iar partea de sus i s-a tras violent peste ceafă. Bertie, poreclit „sardină” din cauza constituţiei lui plăpânde, a fost găsit de un alt cadet legat într-un hamac atârnat într-un hol ce ducea spre sala de mese, strigând după ajutor. Dată fiind importanţa acordată jocurilor de echipă, cei doi băieţi erau dezavantajaţi de lipsa de experienţă în jocul de fotbal sau crichet.

La problemele lui Bertie s-a adăugat prestaţia lui academică foarte slabă. În esenţă, Osborne era o şcoală tehnică, punându-se accent pe matematică, navigaţie, ştiinţă şi inginerie. Deşi se descurca bine la partea practică a ingineriei şi marinăriei, era un dezastru la matematică, fiind ultimul din clasă sau aproape ultimul, de obicei. Din nou, fără îndoială că bâlbâială a jucat un rol.

61

Chiar dacă dispărea, practic, atunci când se afla în compania prietenilor, ea revenea în fiecare oră de curs, având efecte dramatice. Pronunţa cu dificultate „f” din fracţie şi, la un moment dat, nu a răspuns când a fost

întrebat cu cât rămâne dacă scade o jumătate din jumătate, din cauza incapacităţii lui de a pronunţa consoana iniţială din *quarter*1 – toate acestea contribuind la reputaţia nefericită de prostănac. Tatăl lui părea să îl înţeleagă, pricepându-se întotdeauna să se ocupe mai bine de fiul său de la distanţă. „Watt [directorul adjunct] crede că Bertie este timid în clasă”, i-a scris lui Hansell. „Presupun că nu răspunde din cauza neplăcerilor cauzate de vorbirea lui şovăielnică, dar sper că le va depăşi.”21

Totuşi, aceasta avea să dureze câţiva ani. La testele finale, desfăşurate în decembrie 1910, Bertie s-a clasat al 68-lea din 68. „Mă tem că nu pot să vă ascund faptul că P.A. Este un dezastru”, i-a scris Watt lui Hansell. „A fost cu mintea în altă parte, cu toată nerăbdarea de a ajunge acasă din ultimele câteva zile şi, din nefericire, întrucât acestea au fost zilele cu examene, a eşuat lamentabil.”

Aceasta a fost perioada în care a murit bunicul lui drag, Edward al VII-lea. Pe 7 mai, Bert e privise pe fereastra veche a sălii de curs din Casa Mariborough la steagul regal coborât în bemă deasupra Palatului Buckingham. Două zile mai târziu, purtând uniformele cadeţilor de marină, el şi David au asistat la ceremonia prin care tatăl lor a fost proclamat Rege din balconul de la Friary Court, Palatul St. James. În ziua funeraliilor bunicului lor, au mărşăluit în spatele sicriului în Windsor, de la gară până la Capela St. George. Numirea tatălui lor însemna că David era acum primii urmaş la tron, iar Bertie al doilea.

Rezultatele academice dezastruoase ale lui Bertie nu l-au împiedicat să treacă la următoarea etapă a educaţiei lui în luna ianuarie a anului următor, la Colegiul Naval Regal de la Dartmouth, unde David era deja în ultimul trimestru. Şi aici Bertie s-a confruntat cu comparaţiile inevitabile cu fratele lui mai mare, care nu era nici el strălucit la învăţătură, potrivit oricăror standarde.

1 „Sfert”. (n. tr.)

„Ar fi fost mai bine dacă ar (1 avut mai mult din isteţimea şi preţuirea de care se bucură Prinţul Edward”, scria Watt.22

Totuşi, situaţia s-a îmbunătăţit în anul următor, nu în ultimul rând pentru că David a plecat la Colegiul Magdalen, Oxford, fratele lui mai tânăr putând, astfel, să iasă din umbra lui. Programa de învăţământ a început să se orienteze mai mult spre aspectele practice ale marinăriei, la care se pricepea mai bine. De asemenea, a fost încurajat de ofiţerul supraveghetor, locotenentul Henry Spencer-Cooper, să facă sporturi la care era mai bun, cum ar fi călăria, tenisul şi alergarea de rezistenţă.

După doi ani la Dartmouth, în ianuarie 1913 s-a îmbarcat în etapa următoare a pregătirii lui: o croazieră de instruire de şase luni la bordul crucişătorului *Cumberland.* În timpul călătoriei prin Indiile de Vest şi Canada, Bertie a cunoscut adularea de care se bucura în mod inevitabil în calitate de membru al familiei regale. Numărul apariţiilor în public la care era solicitat să ia parte era atât de mare, încât l-a convins pe un coleg cadet să îi ţină locul drept „sosie” cu câteva ocazii neînsemnate. De asemenea, s-a confruntat pentru prima dată cu necesitatea de a ţine discursuri, ceea ce s-a dovedit a fi un chin în întreaga lui viaţă. Un discurs pregătit pe care trebuia să îl citească la deschiderea Kingston Yacht Club din Jamaica a fost dificil în mod special.

În 15 septembrie 1913, la vârsta de şaptesprezece ani, Bertie a fost numit elev ofiţer pe nava de luptă HMS *Collingwood* de 19.250 de tone, în prima etapă a unei cariere navale căreia ar fi trebuit să i se dedice în următorii câţiva ani, asemenea tatălui său. Din motive de securitate, era cunoscut drept Johnson.

Totuşi, între tată şi fiu exista o mare diferenţă. În timp ce vii torul Rege George al V-lea iubea atât marina, cât şi

marea, fiul lui adora marina ca instituţie, dar nu îi plăcea marea – într-adevăr, suferea grav de rău de mare. De asemenea, era copleşit de timiditate – fapt consemnat de câţiva dintre ofiţeri. Unul dintre aceştia, locotenentul F. J. Lambert, l-a descris pe Prinţ drept un „tânăr roşu la faţă, mic de statură şi bâlbâit”, adăugând: „când îmi dădea raportul, scotea un fel de bâlbâială şi explozie. Nu ştiam cine era

şi aproape că l-am înjurat pentru că m-a stropit”. Un altul, sublocotenentul Hamilton, a scris despre serviciul Prinţului: „Johnson este plin de tinereţe şi exuberanţă, dar nu pot să scot un cuvânt de la el.23 A ţine un toast pentru *Rege* într-o sală de mese din Marina Regală a devenit un chin din cauza fricii lui faţă de sunetul *k.”*

Au urmat provocări mult mai dificile: la 3 august 1914, Regatul Unit a declarat război Germaniei, în urma unui „răspuns nesatisfăcător” la ultimatumul britanic potrivit căruia trebuia ca Belgia să rămână neutră. În 29 iulie, *Collingwood* împreună cu alte nave din escadronul de luptă au părăsit Portland cu direcţia Scapa Flow din Insulele Orkneys, în nordul extrem al Scoţiei, având sarcina de a apăra intrarea dinspre nord în Marea Nordului împotriva germanilor.

Nava pe care se afla Bertie s-a îndreptat spre nord, dar după doar trei săptămâni, el a contractat prima din cele câteva afecţiuni medicale care aveau să-i marcheze cariera navală. Având dureri abdominale violente şi respirând cu dificultate, a fost diagnosticat cu apendicită; la 9 septembrie, organul afectat a fost îndepărtat la spitalul din Aberdeen.

Pe jumătate invalid la nouăsprezece ani, în timp ce contemporanii lui se luptau şi mureau pentru ţară, Bertie a intrat în Statul Major de Război al Amiralităţii. Totuşi, munca

i s-a părut monotonă aici şi, după insistenţe, a fost primit înapoi pe *Collingwood* în luna februarie a anului următor. A stat la bord doar câteva luni, până când a început să sufere din cauza afecţiunilor la stomac. S-a dovedit că suferea de ulcer, dar doctorii nu l-au diagnosticat corect, punând problemele lui pe seama „unei slăbiri a peretelui muscular al stomacului şi a unei reacţii inflamatorii ulterioare”. I s-au recomandat odihnă, o dietă atentă şi clismă în fiecare seară dar, în mod nesurprinzător, nu a reacţionat satisfăcător.

Bertie şi-a petrecut cea mai mare parte din acel an la ţărm, iniţial la Abergeldie, apoi la Sandringham, împreună cu tatăl său, unde cei doi au devenit apropiaţi. În acest timp, Bertie avea să înveţe mult despre ce înseamnă să fii rege pe timp de război -

experienţă de care urma să profite când avea să se afle în aceeaşi situaţie după două decenii.

La mijlocul lunii mai 1916 s-a întors pe *Collingwood,* la timp pentru a lua parte la Bătălia lutlandei, desfăşurată la sfârşitul lunii. Chiar dacă s-a simţit din nou rău în seara plecării navei (de această dată, se pare că din cauză că mâncase macrou marinat), Bertie s-a simţit suficient de bine încât să îşi ocupe poziţia în „turela A” a doua zi. Rolul jucat de *Collingwood* în această operaţiune nu a fost semnificativ, dar Bertie s-a bucurat pentru că a fost implicat şi, după cum a consemnat, a trecut prin botezul focului.

Spre uşurarea lui, problemele de stomac păreau să dispară. Apoi, în luna august a aceluiaşi an, au reapărut, şi mai grave. Transferat la ţărm, a fost examinat de o echipă de doctori care l-au diagnosticat cu ulcer în cele din urmă. Totuşi, în mai 1917, s-a întors la Scapa Flow, de această dată ca locotenent pe *Malaya,* o navă de luptă mai mare, mai rapidă şi mai modernă decât *Collingwood.* Până la

sfârşitul lui iulie s-a îmbolnăvit din nou şi a fost transferat la ţărm la un spital din sudul Queensferry, lângă Edinburgh. După opt ani de instrucţie şi serviciu în marină, Bertie a acceptat, în final, că serviciul lui în marină se încheiase. „Personal, simt că nu sunt potrivit pentru serviciul pe mare, chiar şi după ce îmi voi reveni după acest mic acces", i-a spus tatălui său.24 În luna noiembrie, după multe ezitări, s-a supus operaţiei de ulcer, care a decurs bine; totuşi, această perioadă îndelungată de sănătate şubredă avea să îl afecteze în continuare în anii următori, atât fizic, cât şi psihic.

Bertie era hotărât să nu revină la viaţa în civilie cât timp războiul era în desfăşurare, iar în februarie 1918 a fost transferat în Serviciul Forţelor Aeriene Navale Regale care, după două luni, avea să fuzioneze cu Royal Flying Corps, formând Forţele Aeriene Regale. A devenit ofiţer comandant al escadronului 4 al *Boys' Wing* de la Cranwell, Lincolnshire, unde a rămas până în luna august. În ultimele săptămâni ale războiului, a servit în cadrul personalului Forţelor Aeriene Independente de la sediul din Nancy, iar, după

desfiinţarea lor în noiembrie, a rămas pe continent ca ofiţer de personal al Forţelor Aeriene Regale.

După război, asemenea multor ofiţeri care se întorceau acasă, Bertie a urmat cursurile unei universităţi. În octombrie 1919 s-a înscris la Colegiul *Trinity,* Cambridge, unde a studiat istoria, economia şi teoria drepturilor şi îndatoririlor cetăţeneşti timp de un an. Nu era clar de ce, ca al doilea fiu, avea nevoie de astfel de cunoştinţe, dar ele s-au dovedit a fi mai mult decât utile după un deceniu.

Chiar dacă Bertie îndeplinea toate aşteptările, defectul de vorbire (şi stânjeneala lui în acest sens), împreună cu timiditatea lui l-au afectat în continuare. Contrastul dintre el şi fratele mai mare, care se bucura tot mai mult de adulaţia

presei şi publicului, era cât se poate de semnificativ.

Cu toate acestea, nu toate erau ceea ce păreau a fi. Când cei doi fraţi au trecut de vârsta de douăzeci de ani, relaţia lor cu tatăl a început să se schimbe. David făcea deja vizite încununate de succes în Imperiu, dar anturajul lui a început să considere că atenţia primită îi făcea prea mult plăcere pentru binele propriu – sau al ţării. Regele era tot mai îngrijorat de pasiunea aproape obsesivă a fiului mai mare pentru tot ceea ce era modern – ceea ce George dispreţuia – de faptul că nu agrea protocolul şi tradiţia regală şi, mai ales, de predilecţia lui pentru femei căsătorite, pe care o moştenise, se pare, de la Edward al VII-lea. În scurt timp, tatăl şi fiul au început să aibă disensiuni frecvente, de multe ori din cauza unor chestiuni minore, cum ar fi ţinuta vestimentară, faţă de care Regele manifesta un interes aproape obsesiv. Potrivit amintirilor de mai târziu ale Prinţului, de fiecare dată când tatăl începea să îi vorbească despre îndatoriri, cuvântul în sine crea o barieră între ei.

Prin contrast, Bertie devenea treptat preferatul tatălui. La 4 iunie 1920, la douăzeci şi patru de ani, a fost numit Duce de York, Conte de Invemess şi Baron de Killamey. „Ştiu că te-ai comportat foarte bine într-o situaţie dificilă pentru un tânăr şi că ai făcut ceea ce ţi-am cerut”, i-a scris Regele. „Sper că mă vei considera

întotdeauna cel mai bun prieten al tău şi că îmi vei spune tot şi că mă vei găsi întotdeauna gata să te ajut şi să îţi dau un sfat bun.”25

În calitate de preşedinte al Boys’ *Welfare Society,* transformată ulterior în *Industrial Welfare Society*, Ducele, după cum îl vom numi în continuare, a început să viziteze mine de cărbuni, fabrici şi depouri, devenind interesat de condiţiile de muncă şi primind porecla de „Prinţul industrial”. De asemenea, începând din iulie 1921, a iniţiat

un experiment social interesant: o serie de tabere de vară anuale, desfăşurate iniţial pe un aerodrom dezafectat de la New Romney pe coasta din Kent şi mai târziu la Southwold Common în Suffolk, concepute pentru a aduce împreună băieţi de condiţii sociale diferite. Ultima a avut loc înaintea războiului, în 1939.

Ducele a crescut li mai mult în ochii tatălui său după căsători a în 26 aprilie 1923 cu o femeie frumoasă din societatea vremii, Elizabeth Bowes Lyon. Deşi imreasa dusese o viaţă şi mai protejată decât cea a soţului ei, ea era un om de rând – chiar dacă se născuse într-o familie nobilă. Regele, care trebuia să îşi dea consimţământul potrivit Legii privind căsătoriile regale din 1772, nu a ezitat să o facă. Societatea se schimbase, pare să se fi gândit el, şi era acceptabilă căsătoria copiilor lui cu oameni de rând – cu condiţia ca aceştia să provină din primele trei ranguri superioare ale nobilimii britanice.

Bertie şi Elisabeta se cunoscuseră la un bal la începutul verii anului 1920. Fiică a Contelui şi Contesei de Strathmore, Elisabeta avea douăzeci de ani şi tocmai fusese bine primită în societatea londoneză. Mulţi tineri o doreau de soţie, dar ea nu se grăbea să accepte propunerea niciunuia dintre ei – mai ales pe cea a Ducelui. Nu numai că nu agrea ideea de a deveni membră a familiei regale, cu toate constrângerile impuse de acest statut, dar nici Ducele nu îi părea să fie o partidă grozavă: chiar dacă era blând, fermecător şi arătos, era timid şi incoerent, parţial din cauza bâlbâielii.

Ducele s-a îndrăgostit de ea, dar primele lui încercări de a o curta nu au avut succes: o parte a problemei, potrivit confesiunilor făcute lui J. C. C. Davidson, un tânăr politician conservator,

în iulie 1922, o reprezenta faptul că el nu putea să ceară

în căsătorie o femeie întrucât, ca fiu al Regelui, nu putea să rişte să fie refuzat. Din acest motiv, trimisese un emisar la Elisabeta pentru a-i cere mâna în numele lui – iar răspunsul fusese negativ.

Davidson i-a dat un sfat simplu: nicio fată curajoasă nu va accepta o propunere mijlocită, astfel că, dacă Ducele era realmente atât de îndrăgostit de ea, atunci trebuia să o ceară în căsătorie în persoană. Ziarele din 16 ianuarie 1923 au fost pline de vestea logodnei lor. Treizeci de ani mai târziu, când a rămas văduvă, Regina Mamă i-a scris lui Davidson pentru a-i „mulţumi pentru sfatul pe care i l-aţi dat Regelui în 1922".26

Căsătoria lor din 26 aprilie 1923 la Westminster Abbey – găzduind pentru prima dată ceremonia nupţială a fiului Regelui – a fost un eveniment fericit. Mireasa a purtat o rochie din şifon moire de culoarea untului, cu o trenă lungă din tul de mătase şi un văl din dantelă de Flandra, brodat de mână, pe care i le împrumutase Regina Mary. Ducele purta uniforma Forţelor Aeriene Regale. La Westminster Abbey s-au amenajat 1780 de locuri – potrivit relatării de a doua zi din *Morning Post,* a participat o „mulţime mare şi strălucitoare care a inclus multe dintre figurile de frunte ale naţiunii şi Imperiului". „Într-adevăr, eşti un bărbat norocos", i-a scris Regele fiului său. „Îmi este dor de tine… ai fost întotdeauna atât de atent şi de cooperant (foarte diferit de dragul de David)… sunt sigur că Elisabeta îţi va fi un partener excelent în muncă."

Totuşi, pe lângă veselie, exista şi o aluzie la faptul că ceremonia nupţială a Ducelui era un eveniment secundar în comparaţie cu momentul în care fratele lui mai mare avea să acceadă la tron. Într-un supliment special, publicat cu o zi înaintea nunţii, un autor de la *The Times* îşi exprimase satisfacţia faţă de faptul că Ducele alesese o mireasă „britanică autentică", lăudându-i „curajul şi perseverenţa". Dar a încheiat, după cum au făcut-o mulţi la vremea

respectivă, comparându-l pe Bertie cu „strălucitul frate mai mare”, adăugând: „Mai există o nuntă pe care poporul o aşteaptă cu un interes şi mai mare – nunta care îi va da o soţie Moştenitorului la Tron şi, în timp, o viitoare Regină a Angliei

pentru popoarele britanice.” Ziarul şi cititorii lui aveau să sufere o dezamăgire.

Căsătoria a fost un punct de cotitură în viaţa Ducelui: a devenit mult mai vesel şi mai încrezător în sine – şi faţă de Rege. La aceasta a contribuit şi afecţiunea Regelui faţă de Elisabeta: deşi era extrem de riguros în privinţa punctualităţii, ierta întârzierile cronice ale nurorii sale. La un moment dat, când ea a sosit la masă după ce toată lumea se aşezase deja, el a şoptit:

— Nu ai întârziat, draga mea. Probabil că ne-am aşezat noi prea devreme.

Naşterea primei lor fiice, Elisabeta, viitoarea Regină, la 21 aprilie 1926, a apropiat şi mai mult familia.

Iniţial, au locuit la White Lodge, în mijlocul parcului Richmond, o proprietate mare şi oarecum neplăcută, construită de Regele George al II-lea pentru uz propriu în anii 1720. Totuşi, cuplul dorea să locuiască în Londra şi, după ce au căutat îndelung o reşedinţă în limitele bugetului lor, s-au mutat în 1927 pe Piccadilly la numărul 145, într-o casă construită din piatră, aproape de Hyde Park Corner, cu faţada spre sud şi vedere peste parcul Green spre Palatul Buckângham.

Ducele şi-a continuat vizitele la fabrici şi părea să fie relaxat şi fericit cu acest tip de muncă. Totuşi, ocaziile mai formale – mai ales cele care presupuneau discursul – erau complet diferite. Defectul de vorbire care nu dispăruse era o povară. Temperamentul vesel şi social din copilărie a început să dispară în spatele unei măşti sobre şi al unui

comportament timid. Problema soţului şi efectul acesteia asupra lui o afectau şi pe Ducesă; potrivit unei descrieri contemporane, de fiecare dată când el se ridica de la masă pentru a răspunde la un toast, ea se prindea de marginea mesei cu degetele până i se albeau articulaţiile de teamă că se va bâlbâi şi nu va fi capabil să scoată un cuvânt.27 De asemenea, acest fapt i-a intern leat agitaţia care, mai târziu, a dus la accese de furie pe care num soţia i le putea tempera.

Dimensiunea reală a problemelor de vorbire ale Ducelui au devenit evidente, într-un mod dureros, pentru toată lumea în mai

1925 când, urmându-l pe fratele mai mare, trebuia să ocupe poziţia de preşedinte al Expoziţiei Imperiului de la Wembley. Trebuia ca momentul să fie marcat printr-un discurs pe data de 10 mai. În anul precedent, mii de oameni îl priviseră pe Prinţul de Wales, atletic şi cu părul blond auriu, cerându-i formal permisiunea tatălui lui să deschidă expoziţia. Regele îi răspunsese scurt – şi, pentru prima dată, cuvintele au fost transmise naţiunii de *British Broadcasting Company* (devenită, mai târziu, *Corporation).* „Totul s-a derulat cu succes”, a notat Regele în jurnal.28

Acum, Ducele trebuia să facă la fel. Discursul în sine era scurt şi îl repetase la nesfârşit, dar spaima lui faţă de discursurile ţinute în public îşi făcea simţită prezenţa. La fel de terifiant era faptul că avea să vorbească în faţa tatălui pentru prima dată. Pe măsură ce ziua cea mare se apropia, devenea tot mai agitat. „Sper că îmi va ieşi bine”, i-a scris Regelui. „Dar voi fi foarte speriat pentru că nu m-ai auzit niciodată ţinând un discurs, iar difuzoarele au de asemenea darul de a te intimida. Aşadar, sper că vei înţelege că voi fi mai emoţionat decât sunt de obicei.” 29

O repetiţie în ultimul moment la Wembley nu a simplificat

situaţia. După ce a citit câteva propoziţii din discursul său, Ducele şi-a dat seama că nu se auzea nimic din difuzoare, astfel că s-a întors spre oficialii aflaţi în jurul lui. Concomitent, cineva a apăsat comutatorul potrivit, iar cuvintele lui „Blestematele astea nu funcţionează” au tunat în stadionul gol.

Discursul Ducelui, transmis nu numai în Marea Britanie, ci şi în întreaga lume, a fost o umilinţă. Deşi a reuşit, printr-o hotărâre de fier, să îl ducă până la capăt, prestaţia a fost marcată de câteva momente stânjenitoare, când muşchii maxilarelor i se mişcau intens, dar nu scotea niciun sunet. Regele a încercat să dea o notă pozitivă situaţiei: „Bertie şi-a dus până la capăt discursul, dar au existat câteva pauze lungi”, i-a scris fratelui mai tânăr al Ducelui, Prinţul George, a doua zi.30

Este dificil de apreciat efectul psihologic al acestui discurs asupra lui Bertie şi a familiei lui, şi al problemei generate de prestaţia lui mediocră pentru monarhie. Astfel de discursuri ar fi trebuit să facă parte din rutina zilnică a Ducelui, al doilea moştenitor

la tron, dar el nu se ridicase la nivelul aşteptărilor, în mod evident. Consecinţele pentru viitorul lui şi al monarhiei păreau să fie grave. Potrivit unui biograf contemporan, „devenea tot mai evident că vor fi necesare măsuri foarte drastice pentru ca el să nu se transforme într-un individ agitat, retras şi timid, soarta tuturor celor care suferă din cauza unor defecte de vorbire”.31

Printr-o coincidenţă, Logue se afla în mulţimea de pe Wembley care ascultase discursul Ducelui în acea zi. În mod inevitabil, a dezvoltat un interes profesional faţă de cele auzite. „Este prea în vârstă pentru a-l vindeca în totalitate”, i-a spus fiului său, Laurie, care îl însoţea. „Dar aş putea să

mă apropii mult de vindecare. Sunt sigur.” Printr-o coincidenţă la fel de stranie, va avea şansa să facă tocmai acest lucru – dar abia după câteva luni.

Există versiuni diferite privitoare la cum anume Ducele a devenit pacientul celebru al lui Logue, dar, potrivit lui John Gordon de la *Sunday Express,* lanţul evenimentelor care a dus la această întâlnire s-a declanşat în anul următor, când un australian care îl cunoscuse pe Logue s-a întâlnit cu un comis îngrijorat din anturajul regal.

Trebuie să merg în Statele Unite să văd dacă pot să aduc un expert în defecte de vorbire care să îl consulte pe Ducele de York, a explicat comisul. Dar nu prea mai sunt speranţe. L-au consultat deja nouă experţi de aici. S-a încercat orice tratament posibil. Şi niciunul nu a dat nici cele mai mici rezultate.

Australianul a avut o soluţie.

— Este un australian care a venit aici de puţin timp, a spus el. Pare să fie bun. De ce nu îl încercaţi pe el?

A doua zi, pe 17 octombrie 1926, comisul a mers pe strada Harley pentru a-l întâlni pe Logue. Acesta a făcut o impresie bună, iar comisul a întrebat dacă ar fi disponibil să îl întâlnească pe Duce şi să încerce să îl ajute.

— Da, a spus Logue. Dar trebuie să vină el aici. Aceasta presupune un efort din partea lui, esenţial pentru succes. Dacă îl consult la domiciliul lui, atunci pierdem valoarea acestui lucru.

Există o versiune mai interesantă, potrivit căreia rolul de intermediar a fost jucat de Evelyn „Boo” Laye, un star monden de vodevil. Ducele fusese îndrăgostit de ea încă de când o văzuse pentru prima dată în 1920, când avea nouăsprezece ani, iar Laye, soprană lirică, avea să devină atât prietena lui, cât şi soţiei lui mai târziu. După cinci ani, a jucat rolul principal în teatrul muzical *Betty în Mayfair*

montat la teatrul Adelphi şi, din cauza unui program extenuant, cu opt spectacole pe săptămână, a început să aibă probleme cu vocea.

Potrivit lui Michael Thornton, scriitor şi prieten vechi al lui Laye, cântăreaţa l-a consultat pe Logue, care a diagnosticat-o cu producţie vocală incorectă şi i-a prescris exerciţii de respiraţie pentru diafragmă – ceea ce i-a ameliorat imediat problemele. Laye a fost profund impresionată. Iar astfel, în vara anului 1926, când a cunoscut-o pe Ducesa de York şi au început să converseze despre vizita viitoare în Australia şi toate discursurile pe care Ducele avea să le ţină acolo, Laye l-a recomandat pe Logue.

„Ducesa a ascultat cu mare interes şi a cerut informaţii despre domnul Logue”, îşi aminteşte Thornton. „Se pare că, Ducesa a considerat foarte important faptul că Lionel Logue era australian şi că ea, împreună cu Ducele, călătoreau în Australia.”32 La scurt timp după această discuţie, Laye l-a contactat pe Patrick Hodgson, secretarul personal al Ducelui, şi i-a dat numărul de telefon al lui Logue.

Laye însăşi l-a consultat în continuare pe Logue mult timp, mai ales în 1937, când a avut de interpretat rolul solicitant de solistă alături de Richard Tauber, marele tenor australian, în opereta *Paganini.* Cu încurajarea lui Logue, ea a început să îi dea şi lecţii de canto viitorului Rege, cu scopul de a-i îmbunătăţi fluenţa discursului.

Indiferent cine a fost responsabil de prima întâlnire dintre Duce şi Logue, aceasta a fost aproape un eşec. Chiar dacă soţia insista să afle opinia unui specialist, Bertie era tot mai frustrat de nereuşita diferitelor remedii pe care fusese convins să le încerce – mai ales cele care presupuneau că bâlbâială lui îşi avea originile într-o afec

ţiune neuronală, ceea ce, dimpotrivă, înrăutăţea situaţia.

Totuşi, Ducesa era hotărâtă să îi dea o şansă lui Logue şi, de dragul ei, Ducele a cedat şi a acceptat să meargă la o consultaţie, în cele din urmă. Aceste câteva minute aveau să îi schimbe viaţa.

5
Diagnosticul

„Mintal: Normal, prezintă o tensiune nervoasă acută generată de defectul.. O fişă, cu scris de mână mărunt, subţire, purtând titlul „Alteţa Sa Regală Ducele de York – Fişă de consultaţie” menţionează primele impresii ale lui Logue despre Ducele de York, după ce acesta urcase primele două scări spre cabinetul lui de pe strada Harley la ora 3 după-amiaza, în 19 octombrie 1926.

„Fizic: Bine făcut, cu umeri fermi dar cu abdomenul foarte flasc”, se continua pe fişă.

Dezvoltare toracică bună, respiraţie pulmonară superioară bună. Nu s-a folosit deloc de diafragmă sau de pulmonul inferior – fapt datorat non-controlării plexului solar în tensiune nervoasă, cu episoade ulterioare de vorbire incorectă, depresie. Contractează dinţii şi gura şi închide glota în mod mecanic. Duce bărbia spre piept şi închide glota uneori. Obicei extraordinar de a reduce cuvintele scurte („un”, „în” „, pe”) şi de a pronunţa prima silabă dintr-un cuvânt şi ultima dintr-un altul eliminând mijlocul, şi ezită foarte des.

În timpul acestei prime întâlniri, Logue a pus problemele pacientului său pe seama tratamentului din partea tatălui şi a diferiţilor tutori, care manifestaseră prea puţină înţelegere faţă de defectul

lui de vorbire. Ducele i-a menţionai incidentul din copilărie când fusese incapabil să pronunţe cuvântul *quarter* şi problemele lui ulterioare cu *king* şi *queen.*

Vă voi vindeca, a declarat Logue la finalul consultaţiei, care a durat o oră şi jumătate, dar va fi nevoie de un efort extraordinar din partea dumneavoastră. Fără acest efort nu se poate face nimic.

Logue a identificat problema Ducelui ca fiind legată de o respiraţie deficitară, ca în cazul multora dintre pacienţii lui. S-au înţeles asupra unor consultaţii regulate. Logue i-a prescris o oră de efort zilnic susţinut, alcătuit din exerciţii de respiraţie pe care el însuşi le inventase, gargară regulată cu apă călduţă şi intonarea vocalelor una câte una, fiecare preţ de cincisprezece secunde, stând în picioare lângă o fereastră deschisă.

Totuşi, Logue a insistat ca întâlnirile să aibă loc nu la domiciliul Ducelui sau într-o altă clădire regală, ci la cabinetul lui de pe strada Harley, sau în micul lui apartament din Bolton Gardens. În ciuda diferenţei de rang dintre ei, era necesar ca aceste întâlniri să se desfăşoare pe picior de egalitate – asta însemnând o relaţie relaxată, şi nu una formală, după cum se obişnuieşte între prinţ şi un supus oarecare.

După cum şi-a amintit Logue mai târziu, „în camera mea a intrat un bărbat slab, tăcut, cu privirea obosită şi toate simptomele evidente ale unui om prezentând deja semnele unui defect de vorbire obişnuit. Când a plecat, se vedea că speranţa i se ivise încă o dată în suflet.”

Treptat, s-au făcut progrese – aşa cum dezvăluie însemnările lui Logue, chiar dacă scurte totuşi relevante:

30 oct.: Diafragmă mult mai fermă, progres semnificativ.

16 nov.: O îmbunătăţire generală, control mult mai mare, diafragma controlată aproape complet.

18 nov.: Pe măsură ce face progrese, pocnetul glotei devine foarte evident, în timp ce alte defecte dispar. Acum, diafragma împinge aerul prin muşchii gâtului.

19 nov.: Nu a tăcut nicio greşeală în timpul consultaţiei, în ciuda faptului că era foarte obosit.

20 nov.: Mandibula a devenit flexibilă.

După prima întâlnire, Ducele a avut optzeci şi două de consultaţii între 20 octombrie 1926 şi 22 decembrie 1927, potrivit unei note de plată alcătuite de Logue în cele din urmă pe 31 martie 1928. Prima consultaţie l-a costat 24 de lire şi 4 şilingi; celelalte lecţii, un total de 172 de lire şi 4 şilingi. Logue l-a taxat cu încă 21 de lire pentru „lecţii în timpul unei călătorii în Australia”, rezultând în total 197 de lire şi 3 şilingi – echivalentul aproximativ a 9.000 de lire de astăzi.

Această „călătorie în Australia” a fost motivul principal al vizitelor Ducelui pe strada Harley. În luna ianuarie, el şi Ducesa aveau să pornească într-un turneu mondial de şase luni la bordul crucişătorului *Renown.* „Punctul culminant” avea să fie data de 9 mai, când urma ca Ducele să deschidă noul sediu al Parlamentului Commonwealth-ului din Canberra. Ocazia era extrem de simbolică. În *Daily Telegraph* se afirma că discursul Ducelui avea să aibă şi o însemnătate istorică la fel de mare precum proclamarea Reginei Victoria drept împărătească a Indiei în 1877. Cu toţi ochii – şi, mai important, urechile – aţintiţi asupra lui, Bertie nu putea să rişte repetarea eşecului de la Wembley.

Călătoria îşi avea originile în urmă cu peste un sfert de secol, la momentul transformării coloniilor australiene în state, unite într-o federaţie sub conducerea unui guvern din dominion. Acest guvern şi parlamentul în faţa căruia răspundea se afla iniţial la Melbourne, în statul Victoria. Totuşi, soluţia a fost temporară; atât Melbourne, cât şi Sydney aspirau la statutul de capitală.

După un deceniu s-a ajuns la un compromis, în cele din urmă: guvernul a dobândit o zonă de aproape 1.500 de kilometri pătraţi de la statul New South Wales, care urma să devină teritoriu federal şi aşezare pentru o nouă capitală

australiană, Canberra. Chiar dacă Primul Război Mondial a presupus o întrerupere, construc

ţia a început în 1923, iar 1927 a fost ales drept anul transferului de putere la Canberra şi al deschiderii primei sesiuni a parlamentului federal. Stanley Bruce, prim-ministrul, i-a solicitat Regelui George al V-lea să îşi delege unul dintre fii pentru a îndeplini ceremonia de deschidere.

Fratele mai mare al Ducelui, Prinţul de Wales, făcuse un turneu încununat de succes în Australia în 1920, iar Regele a considerat că venise vremea ca fiul mai mic să îndeplinească o misiune imperială importantă. Dar nu era convins în totalitate că Bertie era capabil de aceasta – nu în ultimul rând din cauza bâlbâielii lui. De asemenea, Bruce avea propriile îndoieli: îl auzise pe Duce vorbind cu câteva ocazii în timpul Conferinţei Imperiale din 1926 şi nu fusese impresionat. Bertie era la fel de rezervat cu privire la capacitatea lui de a face faţă programului obositor şi necesar de discursuri. O astfel de călătorie presupunea şi separarea de Ducesă şi de singurul lor copil, Prinţesa Elisabeta, care se născuse în luna aprilie a anului precedent.

În ciuda acestor preocupări, în 14 iulie guvernatorul general i-a trimis Regelui o telegramă prin care îi solicita ca Ducele şi Ducesa să deschidă sesiunea parlamentară; după cinci zile, a primit confirmarea oficială de la Londra.

Acesta era contextul în care Ducele s-a întâlnit cu Logue pentru prima dată după exact trei luni – şi se pare că întâlnirea a reprezentat un impuls psihologic considerabil. Potrivit lui Taylor Darbyshire, unul dintre primii biografi ai Ducelui, „Marele avantaj al primei consultaţii a constat în faptul că i-a dat Ducelui siguranţa că se putea vindeca… Dezamăgit de atât de multe ori în trecut, schimbarea de perspectivă generată de descoperirea faptului că defectul

lui era fizic, şi nu psihic, aşa cum se temuse, i-a redat încrederea şi i-a întărit hotărârea.”33

Dar identificarea problemei nu a coincis cu eliminarea ei. În cele şapte luni dinaintea călătoriei, Ducele s-a întâlnit regulat cu Logue timp de o oră fie pe strada Harley, fie la domiciliul acestuia din Bolton Gardens. Fiecare moment liber în afara îndatoririlor oficiale l-a petrecut exersând ceea ce i se recomandase. Dacă ple

ca la vânătoare, se asigura că se întorcea devreme pentru a lucra timp de o oră cu Logue înainte de cină. Dacă avea o obligaţie oficială, aranja o pauză pentru a-şi pune lecţia în program.

„Naţiunea nu a înţeles niciodată pe deplin chinurile şi eforturile făcute de Duce în acele şapte luni”, îşi amintea prietenul lui Logue, jurnalistul de la *Sunday Express,* John Gordon, după mulţi ani. În cele din urmă, tot acest efort a început să dea rezultate: Ducele a început să stăpânească unele consoane dificile în care se blocase în trecut. Fiecare progres îl impulsiona să exerseze din nou, cu şi mai multă convingere.

La un moment dat, un vecin afectat i-a trimis o scrisoare scurtă lui Logue, prin care îi spunea să îşi educe vizitatorul să nu îşi mai parcheze maşina în faţa casei. Când australianul i-a răspuns că îi va transmite Ducelui să îşi lase maşina altundeva, tonul vecinului s-a schimbat complet.

— Vai, nu, nu. Aş fi încântat ca Ducele să o lase în continuare aici.

Cu câteva săptămâni înainte de plecarea în călătorie, Ducele a dat un test al abilităţilor lui de vorbitor. *Pitgrims Society,* un club select având ca scop stimularea relaţiilor anglo-americane, a dorit să dea o cină de rămas-bun în cinstea lui. Membrii clubului, un amestec de politicieni, bancheri, oameni de afaceri, diplomaţi şi alte figuri

influente, erau obişnuiţi să îi asculte pe cei mai buni oratori din lume. De această dată, Lordul Balfour, prim-ministru cu două decenii mai înainte, se afla la prezidiu, iar pe lista de toasturi figurau unii dintre cei mai talentaţi oratori britanici. Pe scurt, evenimentul ar fi fost o provocare pentru cel mai bun orator, fără a mai menţiona o persoană care încă mai făcea eforturi să pronunţe litera „k”.

Ducele s-a hotărât să-şi asume provocarea cu capul sus. S-a pregătit, şi-a revizuit singur discursul şi, în ziua banchetului, a plecat de pe domeniul de vânătoare mai devreme pentru a face o repetiţie finală cu Logue. Din cauza reputaţiei Ducelui, cei prezenţi nu se aşteptaseră la mai mult de câteva cuvinte şovăielnice, în schimb, li s-a adresat un vorbitor încrezător, zâmbitor, care s-a

exprimat cu o siguranţă şi fermitate surprinzătoare, chiar dacă nu a fost un orator măreţ. Potrivit lui Darbyshire, „Cei prezenţi la acea cină nu aveau să uite prea curând surpriza pe care au avut-o”.

Şi ziarele şi-au exprimat surprinderea faţă de buna prestaţie a Ducelui, chiar dacă abordarea lor faţă de problemele lui de vorbire fusese cel mai adesea precaută. „Ducele de York face progrese rapide în ceea ce priveşte oratoria”, a consemnat *Evening News* la 27 decembrie. „Vocea lui este fermă – vocea de familie, fără îndoială. Încă se foloseşte prea mult de însemnări pentru a vorbi liber; dar, cu toate acestea, are un aer princiar.” Un alt ziar a adăugat: „Toată lumea cunoaşte dificultatea cu care ţine un discurs. Practic, şi-a depăşit defectul de vorbire şi, după cum a observat vechiul lui secretar personal, Sir Ronald Waterhouse, în timp ce mulţimea se împrăştia: *Cât de minunat a fost! A fost cel mai bun discurs pe care l-a ţinut vreodată.”*

Mai târziu, Ducele a dezvăluit că tratase discursul ca pe

un test real al progreselor făcute sub îndrumarea lui Logue şi că, având un succes atât de mare, ajunsese la un punct de cotitură în cariera lui; în sfârşit, handicapul lui părea că devine de domeniul trecutului.34

Totuşi, provocările cu care urma să se confrunte Ducele în turneu aveau să fie la o scară cu totul diferită. Ar fi preferat ca Logue să îl însoţească, dar acesta a refuzat, subliniind că încrederea în sine era o parte importantă din vindecare. S-au făcut presiuni pentru ca Logue să se răzgândească, dar acesta a fost de neclintit, afirmând că ar face o „eroare psihologică".

Se pare că Ducele nu i-a purtat pică – acceptând, de asemenea, importanţa încrederii în sine. Cu o zi înainte de plecare i-a scris, „Dragă Logue, trebuie să îţi trimit câteva cuvinte prin care să-ţi spun cât îţi sunt de recunoscător pentru tot ce ai făcut pentru mine ca să mă ajuţi în privinţa defectului meu de vorbire. Consider că m-ai impulsionat să îl depăşesc şi sunt sigur că, dacă voi continua exerciţiile şi voi respecta instrucţiunile, nu mă voi întoarce de unde am plecat. Oricum, sunt plin de încredere pentru această călătorie. Din nou, îţi mulţumesc foarte mult." 35

79

Ducele şi Ducesa au plecat din Portsmouth în 6 ianuarie 1927. Regele şi Regina îi trimiseseră la Victoria; plecarea lor a fost tristă – şi-au luat rămas bun şi de la micuţa lor fiică Elisabeta. „Am fost foarte emoţionată când am plecat joi, iar copilul era atât de drăguţ jucându-se cu nasturii de la uniforma lui Bertie, încât mi-a frânt inima", i-a scris Ducesa Reginei mai târziu.36 Scrisorile trimise frecvent de acasă, prin care erau înştiinţaţi de progresele fiicei lor, nu i-au alinat.

Bertie era intimidat şi de seriozitatea responsabilităţilor oficiale care îl aşteptau. În urmă cu douăzeci şi şase de ani, tatăl lui, Duce de Cornwall şi York la vremea respectivă,

inaugurase federaţia deschizând prima sesiune a parlamentului Commonwealthului la Melbourne. Acum, al doilea fiu avea să îl urmeze. „Aceasta este prima dată când mă trimiţi într-o misiune legată de Imperiu şi te asigur că voi face tot ce îmi stă în putinţă pentru a avea succesul pe care ni-l dorim cu toţii”, i-a scris tatălui său.37 Hotărât să aibă cea mai bună prestaţie de care era capabil, Bertie a început exerciţiile pe care i le pregătise Logue. S-a dedicat programului cu o energie considerabilă, chiar în timp ce toţi cei din jurul lui se odihneau din cauza căldurii tropicale.

Au navigat spre vest, oprindu-se în Las Palmas, Jamaica şi Panama. Într-o scrisoare exuberantă din Panama din 25 ianuarie, Ducele a descris cum repetase exerciţiile de lectură şi ţinuse trei discursuri scurte – unul în Jamaica şi două în Panama – toate decurgând bine, în ciuda căldurii apăsătoare. „De când mă aflu aici”, a scris Ducele:

Nu m-a blocat niciun cuvânt în conversaţie, în niciun moment, indiferent cu cine am discutat. Este dificil să îmi fac program de citit în fiecare zi, dar o fac atunci când am ocazia, mai ales după exerciţii, când nu mai pot să respir. Nici acest lucru nu mă deranjează.

Trebuie să recunosc că învăţăturile tale îmi dau o încredere grozavă şi, câtă vreme voi fi în stare să merg mai departe şi să mă gândesc la ele tot timpul în următoarele câteva luni, sunt sigur că vei vedea că nu regresez. Nu mă mai gândesc la respi

raţie; această bază este solidă şi nu o zguduie nici măcar o mare agitată când vorbesc. Încerc să deschid gura şi, în mod cert, simt că o deschid mai mult decât înainte. Îţi aminteşti de frica mea faţă de „Rege”. Mă stăpâneşte în fiecare seară când iau cina la bord. Dar nu mă mai îngrijorează.

Scrisoarea scrisă de mână, ca întotdeauna, era semnată

„Al tău, Albert”.38

Patrick Hodgson, secretarul personal al Ducelui, dorea la rândul lui să îl asigure pe Logue de progresele făcute de elevul său. „Doar un rând – pe o vreme foarte fierbinte – pentru a vă înştiinţa că Alteţa Sa Regală este într-o formă minunată şi că îmbunătăţirea vorbirii lui se menţine”, i-a scris la mijlocul lunii februarie de la bordul navei aflate lângă Fiji. „Aţinut discursuri în Jamaica şi în Panama foarte bine şi, chiar dacă este puţin mai şovăielnic, probabil, decât în prezenţa dumneavoastră, este plin de încredere şi, în general, mult mai bine decât m-am aşteptat.”39 Hodgson încheia promiţând să scrie din nou după ce Ducele va fi vorbit în public mai mult.

Apoi au navigat la vest, spre Noua Zeelandă. În zorii zilei de 22 februarie, pe o ploaie torenţială, au trecut prin strâmtoarea îngustă spre golful Waitemata şi portul Auckland. Discursurile temute au început imediat din scurt: Bertie trebuia să ţină trei discursuri numai în prima dimineaţă. „Ultimul de la primărie a fost chiar lung şi pot să îţi spun că am fost foarte mulţumit de cum mi-a ieşit, întrucât am avut încredere în mine şi nu am ezitat deloc”, i-a scris din Rotorua, Bertie mamei sale, după cinci zile. „Sfaturile lui Logue încă funcţionează foarte bine, dar dacă obosesc, bineînţeles că mă îngrijorez.” 40 Săptămânile următoare au trecut ca un vârtej cu cine, recepţii, petreceri în aer liber, baluri şi alte funcţii oficiale de care Ducele s-a achitat în mod admirabil. Singurul eveniment care ar fi putut sta în calea succesului lui a avut loc pe 12 martie, când Ducesa a făcut amigdalită şi, la sfatul doctorilor, s-a întors la Wellington pentru a-şi reveni din convalescenţă la Government House.

81

Primul impuls al Ducelui a fost să abandoneze a doua parte a lurneului în South Island şi să se întoarcă la

Wellington împreună cu ea. Fire foarte timidă, ajunsese să depindă în mare măsură de sprijinul soţiei lui. Ducesa era salutată de mulţimi cu un entuziasm atât de mare – o avanpremieră a căldurii cu care a fost întâmpinată Prinţesa Diana după mai bine de jumătate de secol, când a tăcut turneul Australiei şi Noii Zeelande împreună cu Prinţul Charles – încât Bertie era convins că populaţia dorea să o vadă pe ea, de fapt.

Totuşi, Ducele a insistat şi a fost surprins în mod plăcut de reacţie. Impresionaţi de sacrificiul lui de sine, mulţimile l-au primit cu o căldură deosebită pe măsură ce şi-a continuat turneul singur. Când s-a reîntâlnit cu Ducesa la bordul *Renown* pe 22 martie, a putut să privească înapoi cu o anumită satisfacţie pentru cele realizate, chiar dacă ea nu i se afla alături.

Dar adevărata provocare îi aştepta în partea australiană a vizi tei, care a început patru zile mai târz u, când au ajuns în Sydney Harbour pe o vreme însorită. Aparent, Bertie nu era în midat de ceea ce îl aştepta. „Nu am mai avut niciodată atât de multă încredere în mine şi nu mă mai îngrijorează un discurs la fel ca altădată”, a scris. „Ştiu ce am de făcut acum şi aceste cunoştinţe mă ajută mereu.” 41

Următoarele două luni, în care cuplul regal a călătorit în fiecare stat, au fost la fel de încărcate de obligaţii – inclusiv discursuri, bineînţeles. Unul dintre cele mai emoţionante pentru Duce a fost la Melboume, pe 25 aprilie, pentru a comemora Ziua Anzac ce marca a douăsprezecea aniversare a debarcărilor la Gali oii. A îndeplinit-o cu succes.

Apoi, pe 9 mai, a avut loc evenimentul principal al călătoriei: inaugurarea parlamentului. Ducele nu se odihnise în noaptea precedentă din cauza agitaţiei, şi îşi adăugase la povara existentă încă un discurs. Era aşteptat un număr mare de participanţi, astfel că el a hotărât să rostească o cuvântare scurtă mulţimilor de afară la

deschiderea cu o cheie din aur a impunătoarelor uşi ale noii clădiri a parlamentului. Dame Nellie Melba a cântat imnul

naţional; trupele au făcut o paradă, iar avioanele au zburat pe deasupra – unul dintre ele s-a prăbuşit de la peste o sută de metri înălţime la o distanţă de un kilometru şi jumătate de tribună, pilotul murind în accident. Chiar dacă erau prezenţi aproximativ douăzeci de mii de oameni (iar două milioane ascultau la radio, de acasă), Ducele a câştigat lupta cu propriile emoţii. Generalul Lord Cavan, şeful de personal, i-a scris Regelui că „ideea Alteţei Sale Regale a fost un succes răsunător şi complet”.42

Intrând în micuţa Cameră a Senatului, pentru a-şi rosti cuvântarea oficială în faţa membrilor ambelor camere parlamentare, Ducele a fost izbit de căldură, care s-a intensificat pe măsură ce s-au aprins luminile pentru fotografii şi cameramanii ale căror înregistrări aveau să fie distribuite de Pathe News publicului din Marea Britanie. „Lumina era atât de puternică, încât temperatura din Senat a crescut de la 18°C la 27°C în douăzeci de minute, în ciuda faptului că, în urma unei solicitări speciale, o treime din ele au fost închise”, a notat Cavan.43 Cu toate acestea, Ducele a continuat, prestaţia lui fiind considerată drept impresionantă de către toţi cei prezenţi.

În cadrul prânzului oficial, cei 500 de invitaţi i s-au alăturat Ducelui la toastul lui cu oranjadă şi limonadă în cinstea tatălui său – în Canberra nu se comercializau băuturi alcoolice, prin lege. Această abstinenţă impusă nu i-a redus Ducelui sentimentul de mândrie şi uşurare faţă de ceea ce realizase; acesta s-a reflectat într-o scrisoare către tatăl său, în care a lăudat asistenţa din partea lui Logue. „Nu am fost foarte emoţionat când am ţinut Discursul pentru că cel ţinut afară s-a derulat fără cusur şi nu am ezitat nici măcar o dată”, a scris el. „Am fost uşurat pentru

că discursurile încă mă înspăimântă, deşi sfaturile lui Logue fac, într-adevăr, minuni în cazul meu, întrucât acum ştiu cum să previn şi să depăşesc orice dificultate. Sunt mult mai încrezător în mine acum, fapt despre care sunt sigur că vine din capacitatea mea de a vorbi corespunzător, în sfârşit.”44 De asemenea, Ducele s-a asigurat că Logue va afla de recunoştinţa lui: în seara respectivă, Hodgson i-a trimis o telegramă profesorului la locuinţa din

Bolton Garden, cu textul simplu: „Discursurile de la Canberra de maxim succes. Toată lumea satisfăcută.” 45

La 23 mai, Ducele şi Ducesa au pornit înapoi spre casă, felicitările răsunându-le încă în urechi. „Alteţa Sa Regală i-a mişcat profund pe oameni prin tinereţea, simplitatea şi naturaleţea lui”, i-a scris Regelui Sir Tom Bridges, guvernatorul Australiei de Sud, „în timp ce Ducesa a beneficiat de ovaţii entuziaste şi ne părăseşte lăsând un continent întreg îndrăgostit de ea. Această vizită a făcut un bine fără egal şi cu siguranţă că a dat în urmă cu douăzeci şi cinci de ani ceasul dezbinării şi al neloialităţii în acest Stat”.45

Totuşi, drama nu se încheiase. La trei zile după ce *Renown* a părăsit Sydney Harbour înaintând prin Oceanul Indian, a izbucnit un incendiu într-una din camerele cazanelor şi aproape că a aprins toate rezervele de păcură ale navei. Flăcările au fost stinse exact la timp, dar gravitatea incendiului a fost atât de mare încât, la un moment dat, s-au făcut planuri de evacuare a navei.

Ducele şi Ducesa au ajuns la Portsmouth la 27 iunie, dându-le localnicilor ocazia de a evalua progresul lui Bertie în urma unui discurs ţinut ca replică la cuvântarea de bun-venit a primarului. Basil Brooke, contabilul Ducelui, aflat printre cei prezenţi, i-a scris lui Logue comunicându-i cât de „într-adevăr uimit” fusese de cele auzite. „Practic, nu a

existat nicio ezitare şi cred că a fost minunat”, a scris el. „M-am gândit că v-ar plăcea să ştiţi acest lucru.” 47

Cei trei fraţi ai Ducelui l-au întâmpinat la Portsmouth, iar Regele şi Regina i-au întâmpinat pe cei doi la staţia Victoria. În cele şase luni, cuplul regal călătorise peste cincizeci şi cinci de mii de kilometri pe mare şi câteva mii pe uscat. Primirea caldă de care au avut parte a demonstrat clar respectul şi preţuirea de care se bucura monarhia în Australia şi Noua Zeelandă, şi nu încăpea îndoială că, prin prezenţa lor, consolidaseră şi mai mult devotamentul faţă de Coroană şi Imperiu.

La fel de important, călătoria îi dăduse Ducelui o nouă încredere în capacităţile proprii. Era conştient că prestaţia lui îi îmbu

nătăţise imaginea în ochii Regelui. Conversaţiile cu tatăl lui nu mai păreau să fie la fel de intimidante ca altădată. „Nu trebuie să mă laud şi trebuie să bat în lemn când scriu că, de când am revenit în Scoţia, nu am avut nicio zi proastă”, i-a scris lui Logue de la Balmoral la 11 septembrie. „Aici discut foarte mult cu Regele şi nu am niciun fel de probleme. De asemenea, pot să îl fac să mă asculte şi nu trebuie să iau mereu totul de la capăt.” 48 Ducele a afirmat că îi spusese şi medicului Regelui, Lord Dawson de Penn, cum era tratat de Logue şi a observat diferenţa imediat – după care Ducele i-a spus că ar trebui să îi trimită toate cazurile de bâlbâială lui Logue, „şi nimănui altcuiva!!!”49

În timpul unui prânz la Mansion House, unde reprezentanţii din Kity i-au urat bun venit, Ducele a vorbit timp de jumătate de oră într-o manieră plăcută, fluentă şi fermecătoare despre experienţele din impui călătoriei. Logue a început să creadă că pacientul lui nu numai că îşi depăşea problemele, ci şi că se transforma într-un adevărat

orator de primă clasă. Dar, indiferent cât de mare a fost progresul realizat în Australia, Bertie şi-a dat seama că avea de făcut eforturi în continuare în privinţa bâlbâielii şi a discursurilor în public. Astfel, la câteva zile după întoarcerea la Londra, şi-a reluat viz; le regulate pe strada Harley.

În cadrul şedinţelor următoare, Ducele a făcut exerciţiile de dicţie prescrise de Logue, cum ar fi „Cântecul cântat de cântăreaţa încântătoare încântă cântăreţul încântat de cântarea cântăreţei” şi „Şase saşi în şase saci soseau pe şosea”. În ciuda distanţei sociale enorme dintre cei doi, relaţia lor s-a transformat dintr-o relaţie profesională în prietenie, şi datorită stilului onest şi direct al lui Logue.

„Caracteristica remarcabilă din cei doi ani pe care i-a petrecut alături de mine este capacitatea uriaşă a Alteţei Sale Regale de a lucra”, i-a mărturisit Logue lui Darbyshire, biograful Ducelui. „Când a făcut primele progrese, a vizualizat ce însemna un discurs perfect şi şi-a propus să îl realizeze, nimic mai puţin. În doi ani nu a lipsit de la nicio consultaţie – lucru de care merită

să fie mândru. Şi-a dat seama că voinţa de a se vindeca nu este suficientă, ci că este nevoie de încăpăţânare, eforturi şi sacrificiu de sine, şi a dat dovadă de toate acestea fără să crâcnească. Acum şi-a atins mulţumirea şi încrederea în dicţia proprie.”

Şi Ducesa a avut un rol important (chiar dacă discret), încurajându-şi soţul să continue. Chiar dacă, în cea mai mare parte, ca îşi exercita rolul în intimitate, cei aflaţi în preajma lui şi-au dat seama ocazional de acest fapt, în situaţii precum cea în care Ducele s-a ridicat să ia cuvântul după un prânz, părând să facă eforturi mai mari decât de obicei. Era pe cale să renunţe, când cei prezenţi au văzut cum Ducesa a întins mâna şi l-a strâns de degete în semn

de încurajare să continue. De fiecare dată, el continua.

6

Ţinută de curte cu pene

Maşinile stăteau la rând, bară la bară, pe întreaga lungime a străzii Mall ce duce spre Palatul Buckingham. Era seara zilei de 12 iunie 1928, iar un grup restrâns de femei gătite de sărbătoare, purtând pene şi perle, erau pe cale să fie prezentate Regelui George al V-lea şi Reginei Mary. Majoritatea proveneau din eşaloanele superioare ale societăţii engleze; printre ele se număra şi Myrtle Logue.

Era o onoare rară – dar şi unul dintre inconvenientele inerente muncii lui Logue. La 20 decembrie 1927, Patrick Hodgson, secretarul personal al Ducelui, îi scrisese pentru a-i transmite că Myrtle avea să fie prezentată la una dintre Curţile din anul următor de către soţia lui Leo Amery, Secretarul pentru Dominioane. La 28 mai a sosit mult aşteptata „chemare” din partea Marelui Şambelan pentru a participa la prima dintre cele două Curţi Regale care aveau să se ţină la Palatul Buckingham în luna respectivă.

Pe invitaţie se preciza că era obligatoriu ca doamnele să poarte „ţinută de curte cu pene şi trene”; domnii însoţitori aveau să poarte „ţinută de curte completă”. Vestimentaţia lui Myrtle era impunătoare, potrivit momentului: o rochie din satin pergamentat peste un crep de un roz pal, cu bretele bătute cu pietre strălucitoare şi o trenă dintr-un material argintiu, legată printr-un tul roz drapat peste umărul drept şi prins de pieptul rochiei cu o catara-

mă cu diamante, drapat apoi pe spate până la şoldul drept şi prins cu altă cataramă cu diamante.

Abia trecuse de ora 18.00 când ea împreună cu Lionel au intrat pe strada Mall, dar abia dacă s-au mişcat până la 20.30 când, una câte una, maşinile au început să înainteze

lent spre Palatul Buckingham, ajungând la ora 21.00, în cele din urmă. Evenimentul era programat pentru ora 21.30. Myrtle era impresionată de această ocazie, dar şi frustrată din cauza întârzierii prelungite şi a haosului neaşteptat.

„Aşteptarea de pe Mall a fost îngrozitoare”, a scris într-o consemnare a zilei publicată mai târziu într-un ziar australian. *„Ţărănoii* se înghesuiau pe platforma maşinii pentru a se uita înăuntru şi a vedea cum arată picioarele noastre! Prea revoltător – milioane de ţărănoi – apoi, dacă priveai cu atenţie spre Mall, te uitai direct în ochii bărbaţilor tineri – şi bătrâni, de fapt – care se foiau cu maşinile şi trăgeau cu privirea în trăsuri. Noroc că Lionel m-a însoţit, pentru că, altfel, aş fi murit de spaimă şi de furie.”

La ora 21.00 li s-a permis, în sfârşit, să intre în Palat şi în anticamera somptuoasă, unde penele unduitoare, voalurile din tul şi bijuteriile alcătuiau o imagine de neuitat. După o nouă aşteptare, de aproximativ o oră de această dată, Lordul Cancelar a venit să îi conducă – bărbaţii au fost invitaţi să aştepte într-o altă anticameră, iar femeile s-au aşezat pe rânduri, cu trenele adunate peste umeri. În timp ce intrau în sala tronului, cei doi paji le trăgeau trenele de pe braţe şi le aranjau pe podea şoptind „o reverenţă în faţa Regelui şi una în faţa Reginei”. În timp ce numele femeilor erau rostite atât de răsunător încât aproape că se speriau, erau prezentate Regelui, făcând o reverenţă fără să zâmbească. El răspundea printr-o înclinare a capului, privind serios la fiecare femeie pe măsură ce ea trecea mai departe, înainte ca Regina să facă acelaşi lucru.

Apoi, după o fanfară de trompete, prezentarea se încheia. Şambelanii păşeau cu spatele, purtând sceptrele funcţiei, urmaţi de Rege şi Regină, şi de pajii care le purtau trenele, înclinându-se

în dreapta şi în stânga pe măsură ce toate femeile se

înclinau printr-o reverenţă, iar bărbaţii luau poziţia de salut, cu capetele plecate. Mai târziu, simţindu-se obosiţi, Lionel şi Myrtle au căutat să servească pui şi şampanie în încăperile de luat masa. După ce au pozat pentru fotografi, s-au îndreptat spre casă. „Nu am crezut niciodată că va fi aşa un chin”, îşi amintea Myrtle, deşi i-a scris lui Hodgson spunându-i că îi făcuse plăcere să participe la even lentul om acea seară. Pe 26 iulie i-a invitat pe amândoi la o petrecere în grădină.

În această perioadă, cuplul a cumpărat un mic bungalou de vacanţă, numit Yolanda, pe Insula Thames Ditton de pe râul Tamisa. Era înconjurat de trandafiri, iar gazonul cobora până la marginea apei. „Lionel are nevoie de un loc de odihnă şi pace în timpul primăverii şi verii, şi ne-au obosit plimbările cu copiii pe întregul continent timp de o lună, pierzând, astfel, cea mai plăcută parte a vremii din Anglia, astfel că am hotărât să rămânem în Anglia în timpul verii”, a explicat Myrtle. „Acest loc este adorabil! Venim aici în fiecare săptămână primăvara şi vara. Pescuim, înotăm şi mergem cu barca, şi lenevim, doar; şi ne simţim foarte bine.”

În lunile următoare, ziarele britanice au publicat tot mai multe articole comentând pe marginea progreselor Ducelui – Logue le-a colecţionat pe toate şi le-a lipit într-un caiet mare, verde, care s-a moştenit în familie.

Consemnând prezenţa Ducelui la un banchet pentru strângere de fonduri pentru *Queen’s Hospital for Children,* desfăşurat la Mansion House în Londra, în *Standard* se afirma la 12 iunie 1928 că „Ducele a făcut progrese mari ca orator, iar ezitarea i-a dispărut aproape complet. Pledoaria pentru copii a demonstrat o elocuţiune autentică”. Un autor de la *North-Eastern Daily Gazette* a ajuns la aceeaşi concluzie în luna următoare, după ce Ducele a ţinut un discurs la un alt eveniment de strângere de fonduri pentru spital, de această dată desfăşurat la Savoy. „În ansamblu,

nu sunt sigur că discursurile lui nu sunt la fel ca cele ţinute de Prinţul de Wales”, se comenta în ziar. „Iar acesta este un stan

dard destul de înalt. Ducele a învăţat cele mai valoroase lecţii ale oratorului – isteţimea şi concizia. A zâmbit cu subînţeles în timpul cinei când a spus că spera ca vorbitorii care îi vor urma să aibă efectul unui dispozitiv electric de smuls pene văzut recent la o expoziţie agricolă – un aparat care lăsa găina fără podoabele exterioare aproape într-o clipită.”

Tema a fost aceeaşi în *Evening News* din luna octombrie. „Fluenţa ca vorbitor a Ducelui de York creşte”, se consemna. „Este semnificativ mai încrezător decât acum doi ani, şi mai încrezător decât acum câteva luni, într-adevăr. Exersarea perpetuă are efecte pozitive asupra discursurilor în public.” *Daily Sketch* era impresionat că Ducele se „elibera tot mai mult de defectul care influenţase, anterior, aprecierea adevăratului său dar de a rosti fraze potrivite şi complete”. Auzind „muzica” vocii Ducelui în timpul unui discurs de la *Stationers' Hall,* un autor mai creativ de la *Yorkshire Evening News* a invocat exemplele unor mari oratori care depăşiseră obstacole. „M-am gândit la Demostene şi la povestea victoriei lui în lupta cu buzele şovăielnice; la domnul Churchill şi cucerirea lui; la domnul Disraeli, al cărui prim discurs a fost umilitor; la domnul Clynes, care, în adolescenţă, se retrăgea într-o carieră pentru a exersa arta vorbirii.” 50

În timp ce ziarele observau îmbunătăţirea vorbirii Ducelui, modul prin care o realizase (şi rolul special jucat de Logue) a rămas un mister pentru cei care îl ascultau, spre amuzamentul pieziş al profesorului. Într-un alt decupaj de la vremea respectivă purtând titlul „Cât de bine s-a instruit Ducele să vorbească”, Logue a subliniat expresia „s-a

instruit”. Într-o relatare scurtă din 28 noiembrie 1928, *Star* atribuia progresele Ducelui în depăşirea „vechii lui dificultăţi în a vorbi” influenţei exercitate asupra lui de un nobil din anturajul său, Comandantul Louis Grieg, care îi devenise prieten apropiat de la prima lor întâlnire cu aproape două decenii în urmă, când Grieg era ofiţer asistent medical la colegiul naval de la Osbome.

Cu toate acestea, era doar o chestiune de timp până când secretul avea să iasă la suprafaţă, dat fiind numărul vizitelor Ducelui

pe strada Harley şi frecvenţa cu care Logue apărea alături de el. La 2 octombrie 1928, Logue a primit o scrisoare la sediul cabinetului din partea lui Kendall Foss, un corespondent al biroului din Londra al agenţiei de ştiri United Press Associations of America.

„Stimate Domn”, scria Foss din biroul agenţiei de pe Temple Avenue, EC4.

Înţeleg că vă aflaţi în posesia dovezilor concrete privitoare la vindecarea defectului de vorbire al Ducelui de York.

Deşi anumite informaţii amestecate pe această temă circulă pe strada Fleet, aş dori să ştiu adevărul, bineînţeles, înainte de a publica această istorie.

Din respect pentru Alteţa Sa Regală, vă adresez solicitarea de a-mi programa o întâlnire cu dumneavoastră, în speranţa că veţi fi amabil să ne furnizaţi informaţiile reale pentru publicarea unui articol în exclusivitate în America de Nord.

În speranţa unui răspuns pozitiv din partea dumneavoastră,

Kendall Foss pentru United Press.

Se pare că Logue i-a telefonat lui Hodgson pentru a-i cere sfatul, dar i s-a spus că era „în vacanţă, rătăcit pe

continent”. Foss a revenit în următoarele câteva zile cu telefoane la adresa de pe strada Harley şi din Bolton Gardens. Pe 10 octombrie, Logue i-a răspuns, exasperat: „Deşi vă mulţumesc pentru scrisoarea flatantă din 2 octombrie, îmi este imposibil să vă ofer informaţii pe această temă.”

Nedescurajat, Foss a insistat cu cercetările. În cele din urmă, articolul lui a apărut la 1 decembrie 1928 pe prima pagină a *Pittsburgh Press* şi în alte câteva ziare din SUA. „Ducele de York este cel mai fericit om din Imperiul Britanic”, începea articolul. „Nu se mai bâlbâie… Secretul defectului de vorbire al ducelui a fost păstrat bine. Din copilărie s-a confruntat cu probleme şi timp de aproape doi ani a urmat un tratament care s-a dovedit a fi încununat de succes. Totuşi, povestea nu a fost publicată în Marea Britanie.” Descrierea care a urmat fusese obţinută, potrivit lui Foss, „numai după îndelungate cercetări şi investigaţii. Aproape nimeni din Marea Britanie nu pare să deţină informaţii.”

91

În continuare, Foss a spus povestea lui Logue, i-a descris tehnicile şi împrejurările în care ajunsese să lucreze pentru Duce. De asemenea, a consemnat că în trecut, când cuplul regal intra într-o încăpere, Ducesa făcea un pas înainte şi vorbea pentru a-şi scuti soţul de stânjeneala unei bâlbâieli. Prin contrast, acum, spunea el, „ea este reţinută, privindu-l cu timiditate pe bărbatul de care este mândră, în mod evident”.

Logue a fost pomenit doar în ideea în care confirmase că Ducele îi era pacient, afirmând că etica profesională îi interzicea să ofere alte informaţii. Secretarul personal al Ducelui a fost la fel de refractar în a dezvolta subiectul.

Această reticenţă nu a afectat laudele jurnalistului faţă de eforturile lui Logue. „În mod evident, analiza lui Logue

asupra dificultăţii Ducelui de York a fost cea corectă", a concluzionat Foss. „Cei care nu l-au auzit pe Duce vorbind decât recent au spus că nu şi-ar fi închipuit vreodată că el ar fi suferit chinurile stingherelii cauzate de vorbire. În mare parte asemenea lui Demostene din Atena antică, Ducele stăpâneşte un handicap şi se transformă într-un orator desăvârşit."

Subiectul era deschis. A doua zi, ziarul lui Gordon, *Sunday Express,* a venit cu versiunea proprie – care a făcut apoi înconjurul lumii. „Mii de oameni care l-au auzit pe Ducele de York ţinând discursuri în public comentează despre schimbarea lui remarcabilă în acest sens", se scria în ziar. „Astăzi, *Sunday Express* poate să dezvăluie secretul interesant din spatele ei." În continuare, povestea includea aproximativ aceleaşi detalii precum cele din articolul lui Foss, observând că ceea ce începuse ca o uşoară bâlbâială se transformase într-un defect care „umbrise întreaga viaţă a Ducelui", lăsându-l fără cuvinte, literalmente, atunci când făcea cunoştinţă cu străini, cu consecinţa că evita să le vorbească oamenilor.

În ciuda prieteniei apropiate cu Gordon, Logue nu şi-a permis să fie mai indiscret cu privire la rolul lui decât fusese în cazul lui Foss. „În mod evident, nu pot să discut despre cazul Ducelui de York sau al altor pacienţi de-ai mei", a declarat pentru ziar. „Mi

s-au pus întrebări în acest sens de multe ori în ultimul an, atât din partea unor ziare britanice, cât şi din partea unor ziare americane, dar nu pot să declar decât că este foarte interesant." Articolul din *Sunday Express* a fost republicat sau citat de ziare nu numai din Marea Britanie, ci şi din alte părţi ale Europei – şi mai ales din Australia, unde contribuţia lui Logue era consemnată cu o mândrie explicabilă.

Probabil din cauza Ducelui, bâlbâială a rămas un subiect

de presă. În septembrie 1929, în paginile *The Times* şi ale altor ziare naţionale avea loc o dezbatere aprinsă despre descoperirea oamenilor de ştiinţă, potrivit căreia femeile sunt semnificativ mai puţin predispuse la bâlbâială decât bărbaţii. Odată cu „descoperirile”, a apărut şi una nu neapărat surprinzătoare: persoanele care activau în domeniu observaseră de multă vreme preponderenţa pacienţilor de sex masculin. Acest fapt nu a împiedicat ziarele să aloce mult spaţiu în editoriale pentru acest subiect; şi cititorii contribuiau cu experienţele proprii – chiar dacă se deosebeau sub aspectul cauzelor aflate la baza discrepanţei dintre sexe.

Logue a decupat plin de solicitudine articolele şi scrisorile din ziare şi le-a lipit în caiet. La solicitarea *Sunday Express* de a se alătura discuţiei, a venit cu o opinie proprie – pe care ediţia din 15 septembrie a prezentat-o sub titlul „De ce nu se bâlbâie femeile. Ele vorbesc fără să asculte”.

„Unul dintre motive este că bărbaţii ies mai mult în lume, iar condiţiile îi fac să fie mai conştienţi de ceea ce gândesc”, afirma Logue. „Femeile pălăvrăgesc deseori între ele fără să fie atente la ce spune cealaltă.” În privinţa femeilor care se bâlbâie, ele ar face orice pentru a-şi ascunde afecţiunea, a adăugat el, citând exemplul unei paciente care călătorea zilnic din City acasă, în Earl’s Court, dar cumpăra un bilet până la Hammersmith pentru că nu putea să pronunţe sunetul „k” în poziţie iniţială din „Court”. „O altă femeie plătea întotdeauna costul exact al unui bilet de omnibuz, pentru a-şi ascunde defectul.”

93

Confirmarea încrederii Ducelui cu privire la bâlbâială lui (şi la faptul că o controla) a venit în luna următoare, odată cu publicarea unei cărţi despre el, scrisă de Taylor Darbyshire, un jurnalist de la Australian Press Association, care îl însoţise în călătoria în Australia şi Noua Zeelandă.

Cartea, întinsă pe 287 de pagini, era descrisă drept „povestea de viaţă intimă şi oficială a celui de-al doilea fiu al majestăţilor lor Regele şi Regina, scrisă de o persoană beneficiind de înlesniri speciale şi publicată cu acordul Alteţei Sale Regale” – ceea ce am numi în prezent o biografie autorizată.

Cartea, prezentată pe larg în ziare, oferea numeroase detalii despre toate aspectele vieţii Ducelui până în acel moment. Dar presa a fost interesată cel mai mult de paginile dedicate de Darbyshire bâlbâielii şi eforturilor lui Logue de a o vindeca. Sub titluri cum ar fi „Cum a învins Ducele”, „Defectul lui de vorbire depăşit prin perseverenţă” şi „Omul care l-a vindecat pe Duce”, ziarele preluau detalii din ceea ce o, publicaţie numise „lupta lui dinamică pentru a fi potrivit să îşi ocupe locul în viaţa publică”.

De această dată, având în vedere aprobarea cărţii de către Duce, Logue a considerat că putea să facă declaraţii presei despre rolul său – şi despre eforturile depuse de pacientul lui celebru. „Cauza reală a defectului Ducelui a fost că diafragma lui nu funcţiona corect, în coordonare cu creierul şi pronunţia, şi, astfel, defectul a fost pur fizic”, a afirmat el într-un interviu preluat în câteva ziare la 26 octombrie. „Imediat după ce a început să lucreze la exerciţiile pentru voce, a avut loc o îmbunătăţire. Nu am mai avut un pacient atât de răbdător şi de perseverent”, a continuat Logue. „Nu a lipsit de la nicio consultaţie şi mi-a spus că este gata să facă orice pentru a se vindeca.” Logue a declarat că Ducele era vindecat acum, într-adevăr, „dar că el continuă exerciţiile fizice pentru sănătatea proprie”. Potrivit lui Logue, Ducele era „cel mai perseverent şi mai hotărât pacient pe care l-am avut vreodată”.

Veştile despre bâlbâială Ducelui – şi despre australianul neconvenţional care îl vindeca – s-au răspândit dincolo de Marea Britanie. La 2 decembrie, revista *Time* a intervenit printr-un articol scurt purtând titlul „Marea Britanie: V-V-V-

Vindecată”.

94

„Timp de mulţi ani, discursurile publice au fost un chin pentru Ducele de York cel bâlbâit”, se afirma. „Este binecunoscut faptul că, pentru a evita să spună *R-R-R-Regele* în momente solemne, el face referire la tatăl său, de obicei, drept *Maiestatea Sa.* Specialiştii, amintindu-şi de timiditatea extremă din copilărie a Ducelui, au avut o abordare psihologică faţă de tratamentul bâlbâielii lui, ca fiind cauzată de emotivitate. Tratamentele au fost zadarnice, Alteţa Sa Regală s-a bâlbâit în continuare.”

Potrivii articolului, cu o săptămână în urmă, „Marea Britanie a primit veşti bune. Bâlbâială Ducelui dispăruse aproape complet, iar el putea să spună *Rege* fără ezitările preliminare. Singurul dintre specialişti, Dr. Logue a considerat că impedimentul ducelui era de natură fizică, şi nu psihică. I-a prescris masaj şi exerciţii pentru gât.” Nu este clară sursa potrivit căreia Logue era doctor – deşi fără îndoială că va fi fost flatat de titlu.

Progresele Ducelui au avut loc în ciuda unei alarme cu privire la sănătatea tatălui său. În timpul ceremoniei de Ziua Veteranilor de la Cenotaf din noiembrie 1928, Regele a răcit puternic, fapt neglijat şi care s-a transformat într-o septicemie acută. A fost clar că nu îşi va putea îndeplini funcţiile o vreme, iar la 2 decembrie au fost numiţi şase consilieri de stat pentru a se ocupa de afacerile statului până la însănătoşirea Regelui; Ducele a fost unul dintre aceştia, alături de fratele mai mare şi de mama lui.

Edward se afla într-un turneu în Africa de Est şi, în ciuda avertizărilor cu privire la gravitatea stării tatălui său, nu a pornit imediat spre casă – spre groaza ajutoarelor lui. Convins în cele din urmă de gravitatea situaţiei, s-a grăbit să se întoarcă. Pe parcursul călătoriei a primit o scrisoare de la Duce care sugera că, în ciuda gravităţii bolii Regelui,

niciunul dintre cei doi fraţi nu îşi pierduse simţul umorului. „Circulă o povestioară simpatică dinspre East End”, a scris Ducele, „potrivit căreia, dacă i se întâmplă ceva tatei, eu îţi voi fura Tronul în lipsa ta!!! Exact ca în Evul Mediu…”. În mod clar, Edward a fost atât de amuzat de scrisoare, încât a păstrat-o şi a inclus-o în memorii.

95

Regele a fost operat şi, deşi viaţa i-a fost în pericol un timp, a început să îşi revină treptat în anul următor. Avea să fie suficient de întremat pentru a lua parte la ceremonii publice abia în luna iunie a anului următor. Ducele era tensionat atât din cauza îngrijorării cu privire la tatăl lui, cât şi din cauza îndatoririlor suplimentare pe care era nevoit să le îndeplinească, dar le-a acceptat cu calm, după cum a dezvăluit într-o scrisoare trimisă lui Logue la 15 decembrie 1928, prin care îi mulţumea pentru cartea pe care i-o trimisese drept cadou cu ocazia zilei de naştere.

„Nu ştiu dacă mi-ai trimis-o ca o atenţionare elegantă să vin să te văd mai des, dar mi-a plăcut că te-ai gândit la mine”, a scris Ducele. „După cum ştii, în ultima vreme mintea mi-e ocupată cu alte lucruri şi, de fapt, în ciuda acestor eforturi mentale, vorbirea *nu* îmi este afectată absolut deloc. Aşadar, totul merge spre bine.”51

Aceste cărţi primite cadou de ziua de naştere au devenit un fel de tradiţie. Indiferent unde se afla sau ce făcea, Logue i-a trimis Ducelui la 14 decembrie un volum sau mai multe, atent alese pentru tot restul vieţii. Ducele, chiar şi după ce a devenit Rege, îi răspundea printr-o scrisoare de mulţumire scrisă de propria-i mână, în care menţiona, inevitabil, progresele de vorbire şi scurte detalii despre alte lucruri din viaţa lui. Logue a preţuit foarte mult scrisorile, pe care le-am regăsit printre documentele sale.

7

Liniştea dinaintea furtunii

Anii 1930 s-au dovedit a fi cei mai tumultuoşi din secolul XX. Crahul de pe Wall Street din octombrie 1929 pusese capăt brusc elanului din anii 1920, deschizând calea Marii Depresiuni, care a generat probleme economice fără precedent în întreaga lume. De asemenea, a contribuit la afirmarea lui Adolf Hitler, devenit cancelar german în ianuarie 1933, punând în mişcare o serie de evenimente care aveau să ducă la izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial şase ani mai târziu.

Totuşi, pentru Duce, primii şase ani din acest deceniu, cel puţin, au fost vremuri de pace şi calm. „A fost aproape ultima perioadă de pace netulburată pe care a trăit-o", a scris biograful lui oficial, „când se pare că exista un echilibru fericit între îndatoririle lui de slujitor al statului şi existenţa lui fericită de soţ şi tată".52

Dar, treptat, Ducelui i s-a cerut să îndeplinească un rol propriu în funcţionarea Coroanei. În afară de îndeplinirea funcţiei de consilier de stat în timpul bolii tatălui său, îl reprezentase în octombrie 1928 la funeraliile Mariei Dagmar din Danemarca, împărăteasa văduvă a Rusiei, şi la căsătoria din luna martie a anului următor a vărului său, Olav, Prinţul moştenitor al Norvegiei. De asemenea, în aceeaşi lună fusese numit Lord înalt Comisar al Adunării Generale a Bisericii Scoţiei. Aveau să urmeze alte îndatoriri şi, inevitabil, mai multe discursuri.

Au avut loc schimbări şi pe plan intern: în 21 august 1930 i s-a născut a doua fiică, Margaret Rose, iar în luna septembrie a anului următor, Regele le-a oferit, lui şi Ducesei, *Royal Lodge* din *Windsor Great Park* drept casă de vacanţă.

Pe măsură ce creşteau, cele două prinţese s-au transformat rapid în vedete de presă. Ziarele şi revistele de

pe ambele maluri ale Atlanticului erau nerăbdătoare să put ce povestiri şi fotografii cu ele – şi au făcut acest lucru, încurajate deseori de familiile regale, care şi-au dat seama de valoarea publicităţii. Este extraordinar că sărbătorirea împlinirii vârstei de trei ani de către mica „Lilibet”, aşa cum i se spunea Elisabetei în familie, a fost considerată un eveniment suficient de important pentru a i se acorda un loc pe coperta revistei *Time* din 21 aprilie 1929 – chiar dacă tatăl ei nu era nici măcar moştenitor la tron la momentul respectiv.

Între timp, şi viaţa personală a lui Logue se schimba. În 1932 se mutase din Bolton Gardens pe dealurile înalte de la Sydenham Hill, o zonă cuprinzând în mare parte vile în stil victorian, cu grădini mari şi privelişti minunate spre oraş. Casa lor, „Beechgrove”, situată la Sydenham Hill nr. 111, era o proprietate extinsă, chiar dacă oarecum neîngri ită, având douăzeci şi cinci de camere, construită în anii 1860. Se afla la câteva stră depărtare de Palatul de Cristal, clădirea gigantică din oţel şi sticlă construită pentru a găzdui Marea Expoziţie din 1851, ridicată în Hyde Park, dar mutată în sud-estul Londrei după încheierea expoziţiei. Când Palatul de Cristal a fost cuprins de un incendiu spectaculos în noiembrie 1936, atrăgând o sută de mii de privitori, Logue şi Myrtle au avut locuri în rândul întâi.

Între timp, Laurie devenise un tânăr robust de aproape treizeci de ani, înalt de aproape 1,80 metri şi având o construcţie atletică moştenită de la mama lui. Plecase la Nottingham pentru a deprinde serviciile de catering de la domnii Lyons. Fratele lui, Valentine, studia medicina la spitalul St. George’s, situat în Hyde Park Corner la vremea respectivă, în timp ce Antony, fiul cel mic, frecventa colegiul Dulwich. Aflat la o distanţă de aproximativ doi kilometri, în casă era nevoie de câţiva servitori, dar tot spaţiul în plus s-a

dovedit a fi util, pentru că familia a primit chiriaşi pentru a-şi spori veniturile.

Spre încântarea lui Myrtle, casa avea şi aproape cinci acri de grădină, inclusiv alei cu rododendroni şi o porţiune împădurită la capăt unde, potrivit zvonurilor, fuseseră îngropaţi morţi din timpul Marii Ciume. Exista şi un teren de tenis. Pentru a-şi aminti de casă, ea a reuşit să cultive spini australieni şi mimoze galbene în seră, nu afară, în clima londoneză rece.

Acum, relaţia lui Logue cu Ducele genera sentimente amestecate. Asemenea oricărui dascăl, trebuie să fi fost mândru de realizările lui dar, cu cât elevul progresa, cu atât dispărea nevoia faţă de serviciile lui. Cu toate acestea, a păstrat legătura cu Ducele, scriindu-i regulat şi felicitându-l în continuare cu ocazia zilei de naştere şi trimiţându-i câte o carte. A lipit în caiet toate scrisorile primite de la Duce şi ciornele celor scrise de el.

De exemplu, la 8 martie 1929, Logue i-a scris Ducelui întrebându-l cum decurgeau discursurile. „A sosit momentul în care fac o mică investigaţie asupra tuturor pacienţilor mei pentru a şti cum se descurcă şi a-i întreba dacă vorbirea este satisfăcătoare şi nu întâmpină dificultăţi”, a scris el. „Întrucât v-am tratat întotdeauna ca pe oricare alt pacient, sper că nu vă deranjează întrebările mele.” După cinci zile, Ducele i-a răspuns că, în ciuda faptului că toată lumea din casă avea gripă, „în cele câteva ocazii în care am ţinut un discurs în public, lucrurile au mers bine”.53

În luna septembrie a acelui an, Ducele i-a scris lui Logue de la Castelul Glamis, răspunzându-i la scrisoarea de felicitare cu ocazia naşterii Prinţesei Margaret Rose. „Am fost nevoiţi să aşteptăm mult timp, dar totul a decurs bine”, a scris el. „Fiica mea cea mică creşte foarte bine şi are plămâni puternici. Soţia mea se simte excelent, astfel că nu am de ce să fiu îngrijorat în acest sens. Vorbirea mea este

cât se poate de în regulă, iar grijile nu mi-au afectat-o deloc.” Apoi, în luna decembrie, au existat mulţumirile din partea Ducelui pentru *„cărticica* perfectă din toate punctele de vedere şi uşor de purtat în buzunar”.

Şi ajutoarele Ducelui erau foarte interesate de munca lui Logue cu acesta, după cum reiese dintr-o scrisoare relevantă seri-

să de mână de Patrick Hodgson, secretarul personal al Ducelui, Irimisă la 8 mai 1930:

Dragă Logue,

Dacă l-aţi putea convinge pe Duce să vorbească mai mult cu oamenii atunci când îşi îndeplineşte funcţiile, aţi face un mare serviciu. Este în regulă la cină, dar când îi sunt prezentate persoane noi, strânge mâinile într-un fel anume, dar nu spune absolut nimic. Cred că se datorează în întregime timidităţii lui, dar lasă o impresie proastă străinilor. Ştiu că se teme să se apropie de oameni pentru ca apoi să nu fie în stare să se exprime; dar, dacă l-aţi putea convinge că i-ar prinde bine să facă acest efort, aţi fi de mare ajutor, pentru că îl aşteaptă multe astfel de situaţii în această vară.

Cu toate acestea, întâlnirile lui Logue cu Ducele deveneau tot mai rare – în ciuda încercărilor lui, prin scrisori, de a-şi încuraja pacientul regal să găsească timp pentru o consultaţie. Deşi s-au întâlnit în martie 1932, aveau să se vadă din nou abia doi ani mai târziu.

„Probabil că vă întrebaţi ce se mai întâmplă cu mine”, i-a scris Ducele la 16 iunie 1932 din Rest Harrow, Sandwich, Kent, unde se afla împreună cu familia pentru a se relaxa timp de o săptămână. „Vă amintiţi că v-am spus, în martie, că mă simţeam obosit. Am fost la un doctor care mi-a spus că mi-au căzut organele şi că muşchii inferiori sunt slabi şi, bineînţeles, sunt bolnav. Acum fac masaj şi port un brâu şi

mă simt mai bine, dar mă voi simţi perfect în timp. Obişnuiam să mă plâng la dumneavoastră cu privire la respiraţia mea *foarte joasă,* după cum îi spuneam, întrucât muşchii erau slabi, iar diafragma mea parcă nu avea ce să susţină. Acum respir mult mai uşor cu ajutorul brâului şi vorbesc mult mai bine, cu eforturi mai puţine."

Ducele şi-a încheiat scrisoarea promiţând că îl va vizita pe Logue în curând, deşi l-a avertizat că era ocupat şi se putea să treacă ceva timp până la următoarea lor întâlnire. De fapt, vizita nu a avut loc în acel an şi nici în următorul – în mare parte din

cauza încrederii crescânde a Ducelui în capacitatea lui de a vorbi în public, ceea ce însemna că nu erau necesare consultaţii.

În luna septembrie, Ducele a reflectat la progresul uriaş pe care îl făcuse de la primele consultaţii la Logue. A avut emoţii în continuare cu privire la discursurile în public, rostindu-le lent şi atent, „dar în timpul unui discurs nu se întâmplă nimic care să mă îngrijoreze din nou". Şi ezitările s-au redus: Logue l-a sfătuit să nu mai facă pauze între cuvinte, ci între grupuri de cuvinte.

Marea Depresiune începea să îşi arate colţii: până la sfârşitul anului 1930, şomajul a crescut de la 1 milion la 2,5 milioane în Marca Brilanie echivalentul unei cincimi din forţa de muncă asigurată. Şi familia regală a simţit nevoia să arate că face sacrificii (chiar dacă simbolice, în mare parte). Una dintre primele acţiuni ale Regelui după ce Ramsay MacDonald, liderul laburist, a format guvernul naţional în august 1931, a fost de a reduce cu 50.000 de lire sterline renta viageră pe întreaga durată a perioadei de urgenţă. Ducele a renunţat la vânătoare şi şi-a cedat caii. „M-a şocat foarte mult faptul că, din cauza economiilor pe

care sunt nevoit să le fac, vânătoarea este unul dintre lucrurile la care trebuie să renunţ”, i-a scris lui Ronald Tree, administrator la Pytchley Hounds, în Northhamptonshire, unde vânase în ultimele două sezoane şi închiriase Casa Naseby.54 „Şi trebuie să îmi vând şi caii. Aceasta este partea cea mai rea, iar despărţirea de ei va fi dureroasă.”

Cei asemenea lui Logue, care erau nevoiţi să muncească pentru a supravieţui, sufereau şi mai mult. Pentru că toată lumea îşi reducea cheltuielile, serviciile oferite de el erau printre primele la care se renunţa. Chiar dacă Logue a fost atent să nu fie privit ca profitând de legătura lui cu regalitatea, probabil că aceasta l-a ajutat să se menţină pe linia de plutire în vremuri atât de dificile. Ducele, mereu recunoscător pentru ceea ce făcuse Logue pentru el, şi-a făcut un obicei din a-l recomanda prietenilor lui.

De asemenea, se pare că reclama de care s-a bucurat Logue în *Sunday Express* în decembrie 1928 a avut efecte benefice asupra afacerii lui, după cum a menţionat într-o scrisoare pentru Duce din luna februarie a anului următor. „De la Crăciun am primit

peste 100 de scrisori de la oameni din întreaga lume care mă solicită să îmi devină pacienţi”, a scris el. „Unele scrisori sunt pline de umor, dar toate sunt emoţionante.”55 În ciuda acestui stimulent, până în 1932 recesiunea economică şi-a lăsat amprenta, după cum i-a scris Ducelui în luna ianuarie a acelui an. „A fost un an foarte dificil pentru mine, întrucât atât de mulţi oameni şi-au pierdut locul de muncă.”

Între timp, Logue plănuia să deschidă o clinică nouă, despre care i-a spus Ducelui în scrisoarea anuală de ziua lui de naştere în decembrie 1932. Entuziasmul lui Bertie părea pe măsură: „Sunt foarte interesat să aud despre noua dumneavoastră afacere cu clinica”, i-a răspuns pe data de

22. „Sunt sigur că aţi luat o decizie bună de a începe o afacere proprie şi cred că mulţi oameni ştiu că dumneavoastră sunteţi singurul remediu durabil pentru defectele de vorbire. Le povestesc cunoscuţilor mei deseori despre dumneavoastră şi le dau adresa dumneavoastră când mi se solicită.” Ducele şi-a încheiat scrisoarea cu fraza „sper să ne vedem în curând”.

Întâlnirea nu a avut loc, iar Logue i-a scris din nou în mai 1932, regretând că nu au ţinut legătura, dar lăudându-l pe Duce, în acelaşi timp, pentru progresele în vorbire. După o săptămână Ducele i-a răspuns. „Îmi pare rău că nu v-am văzut de atât de mult timp (doi ani, aşa cum spuneţi), dar simt deseori că am nevoie de ajutorul dumneavoastră. Ştiu că asta doriţi să simt, dar, în acelaşi timp, cred că sunt nerecunoscător pentru că nu v-am mai vizitat.” A continuat: „Brâul a făcut minuni în ultimii doi ani, iar acum l-am îngustat până sub diafragmă, ceea ce îmi permite să respir fără sprijinul dinainte.”56

Chiar dacă era ocupat, Ducele a promis că îl va vizita în curând. „Mai ţineţi cabinetul de pe strada Harley, pentru că încă sunt în stare să urc scările în fugă, cred”, i-a scris.

În sfârşit, s-au întâlnit în 1934 – dar, din nou, întâlnirea nu s-a mai repetat în acel an.

Între timp, Logue se afirma în continuare. După cartea lui Darbyshire, a apărut un articol despre el în *News Chronicle* la 4

decembrie 1930, la rubrica „Jurnalul unui om despre oraş”. Autorul, care semna cu pseudonimul Quex, a fost impresionat de tinereţea celui care tocmai îşi sărbătorise a cincizeci şi treia aniversare. „Ochii lui albaştri au sclipirea tinereţii”, scria acesta. „Părul este ţepos şi ridicat. Are tenul unui şcolar, abia dacă i se văd riduri pe chip, şi are o strălucire mai degrabă englezească, decât australiană.”

„Ei bine”, a răspuns Logue, „recunosc că încă pot să mai alerg vreo doi kilometri, dar nu îmi doresc neapărat; şi să ştiţi că îţi poţi menţine spiritul tânăr dacă îţi faci prieteni şi îi păstrezi”.

Reflectând asupra carierei lui, a notat: „Într-adevăr, este extraordinar de mare numărul celor care nu îşi aud niciodată vocea. Am testat şase persoane pe gramofon. Vorbesc în receptor, iar când îşi ascultă glasul, este surprinzător cât de multe persoane nu sunt capabile să indice înregistrarea vocii proprii. Fără îndoială că, în cazul omului obişnuit, memoria vizuală este dezvoltată mai puternic decât cea auditivă.”

În mod straniu, Logue pretindea că puterea lui de observaţie era atât de dezvoltată încât, chiar dacă nu auzea nimic, putea să privească un grup de persoane şi să spună care dintre ele suferea din cauza unui defect de vorbire – „Cu condiţia să se comporte normal, nu să stea nemişcate, şi să nu facă gesturile lor obişnuite”.

I, ogue şi-a descris teoriile mai detaliat într-un articol din *Daily Express*, din 22 martie 1932. Sub titlul „Vocea ta ar putea fi soarta ta”, a iâcut parte dintr-o serie de „Discuţii despre sănătate şi cămin”. Nu s-a menţionat relaţia lui profesională cu Ducele, dar putem să presupunem că cititorii erau conştienţi de existenţa ei. „Marele neajuns al vorbirii moderne este viteza cu care este produsă”, a scris Logue.

Există ideea eronată potrivit căreia „graba” implică realizări, în timp ce ea înseamnă, de fapt, folosirea greşită a energiei şi este un duşman al frumuseţii.

Vocea englezească este una dintre cele mai rafinate din lume, dar efectul ei este deseori distrus de o greşită producere vocală. Doar un număr extrem de mic de oameni îşi dă seama de valoarea

ei. Oare nu a fost Gladstone cel care a afirmat că „Timpul şi banii investiţi în îmbunătăţirea vocii aduc un profit mai mare decât oricare altă investiţie”? Această afirmaţie este foarte radicală, dar sunt de acord cu ea.

Puţini oameni îşi cunosc vocea, pentru că este dificil să te „auzi”. Prin urmare, îi sfătuiesc pe toţi cei care pot face asta, să asculte înregistrarea propriei voci. De obicei, oamenii sunt surprinşi când fac acest lucru, atât de rar ştiu cum sună vocea lor. Defectele de vorbire se numără printre relele civilizaţiei; ele sunt aproape necunoscute în rândul triburilor. Emoţiile explică tulburările în cele mai multe cazuri. Vocea este un indicator clar, nu numai al personalităţii, ci şi al condiţiei fizice. Am studiat voci toată viaţa şi pot să îmi dau seama de particularităţile fizice ale unei persoane ascultându-i vocea, chiar dacă mă aflu într-o altă încăpere.

Fiecare pacient presupune o abordare uşor diferită şi este necesară studierea psihologiei fiecărui individ. Condiţiile care îi oferă unui individ suficientă încredere pentru a depăşi un defect vor declanşa un defect similar în cazul altuia.

Odată am avut ca pacienţi doi fraţi. Unul vorbea cu uşurinţă cu membrii familiei sale, dar era incapabil să le vorbească străinilor. Celălalt vorbea fluent cu străinii, dar nu şi cu familia sau rudele. Ambii s-au vindecat prin metode diferite, deşi defectele tratate erau aproape identice. Bărbaţii deţin aproape tot monopolul defectelor de vorbire. Raportul este de o femeie la o sută de bărbaţi.

Când o femeie are un defect, acesta este grav de obicei, dar se vindecă aproape întotdeauna cu succes dacă ea se hotărăşte să îl depăşească. Cred că acest lucru se datorează puterii de concentrare a femeii, pe care o consider drept mai mare decât cea a bărbaţilor.

Bâlbâială este unul dintre cel mai des întâlnite defecte de vorbire, care poate fi vindecat aproape întotdeauna. De

fapt, cu excepţia unor cazuri rare de malformaţii fizice, majoritatea defectelor de vorbire pot fi depăşite cu condiţia ca pacientul să aibă această voinţă. Fără voinţa de a se însănătoşi, tratamentul este inutil. Am pacienţi cărora am fost nevoit să le spun: „Nu pot să fac nimic pentru dumneavoastră”, [dar] dată fiind cooperarea din

partea pacientului, până şi cazurile extreme de afonie (pierderea completă a vocii) sunt tratabile.

Ca o parte din obiectivul de a face ca profesia lui să fie mai respectabilă, Logue a reuşit şi să înfiinţeze Asociaţia Logopezilor din Marea Britanie în 1935. Ducele s-a numărat printre cei pe care i-a informat. Logue i-a trimis un exemplar din publicaţia inaugurală a Asociaţiei. Ducele i-a răspuns în scris, cu un entuziasm pe măsură, la 24 iulie 1935. „Mă bucur foarte mult să aud că vă puteţi pune în practică visul în sfârşit, şi sper că veţi avea un real succes”, i-a scris acesta.

Scopul declarat al Asociaţiei era „de a pune profesia logopedului pe o bază satisfăcătoare în această ţară şi peste mări, precum şi de a ridica şi menţine standarde adecvate de comportament profesional, potrivit relaţiei apropiate cu profesia medicului”. Mulţi dintre membrii ei, asemenea lui Logue, erau profesori cu experienţă de practicieni privaţi; unii erau angajaţi în spitale. Mai târziu, Asociaţia avea să creeze un spital-şcoală naţional de logopedic unde, după cursuri de doi ani în care studiau o serie de subiecte, printre care fonetică, anatomie, pediatrie, ortodonţie şi bolile urechii, nasului şi gâtului, studenţii primeau calificarea de personal medical auxiliar (logoped).

În mod inevitabil, dat fiind numărul mare al persoanelor cu bâlbâială (şi disperarea multora de a găsi un remediu), domeniul era atrăgător pentru impostorii dornici să profite. Consiliul executiv al Asociaţiei s-a alarmat în mod special în

vara anului 1936 din cauza activităţilor unui anume Ramon H. Wings, autointitulat „specialist în metoda germană de tratament al bâlbâielii”, care punea reclame uriaşe în staţiile de metrou, pe depozite şi în presa publică, promiţând prelegeri şi sfaturi gratuite. Prelegerile lui Wings atrăgeau până la o mie de oameni în căutare de un remediu rapid garantat al problemelor lor.

După ce pacienţii erau atraşi, beneficiau de o consultaţie personală gratuită, în cadrul căreia li se oferea un curs de zece lecţii contra unei taxe de zece guinee. Apoi, erau împărţiţi în grupuri de douăzeci până la o sută de persoane, iar după câteva sesiuni, cei

mai buni dintre ei deveneau ei înşişi profesori; în unele cazuri, chiar înscenau întâlniri publice proprii, generând un fel de efect de avalanşă. După cele zece lecţii, Wings se muta într-un alt oraş mare şi lua de la capăt întregul proces. În general, toată această chestiune era o afacere destul de profitabilă.

Membrii consiliului executiv erau înfuriaţi de promisiunile de vindecare rapidă ale lui Wings, considerând că pacienţilor li se dădeau speranţe nerealiste. Printr-un proces de sugestie de masă, aceste sesiuni de grup conduse de un lider charismatic puteau într-adevăr să ducă la ameliorarea semnificativă a „anumitor cazuri nevrotice”; în timpul sesiunilor se colectau mărturii electrizante pentru reclamele viitoare. Dar astfel de ameliorări erau temporare. Afecţiuni precum bâlbâială, pelticia, „gura de lup” şi retardul de vorbire se puteau trata în timp şi individual. În mod clar, îngrijorarea lor nu era legată numai de pacienţi; erau la fel de preocupaţi de efectul acestei concurenţe incorecte asupra membrilor care, ca membri ai Asociaţiei, nu aveau voie să îşi facă niciun fel de reclamă, obţinându-şi pacienţii pe baza recomandărilor din partea medicilor.

Printr-o scrisoare adresată subsecretarului de stat al Departamentului pentru Străini, datată 2 octombrie 1936, Asociaţia cerea luarea de măsuri împotriva lui Wings. „Domnul Wings câştigă 5.000–10.000 de lire sterline pe an, iar cea mai mare parte din această sumă provine din exploatarea unor oameni creduli şi ignoranţi”, se afirma. „Dacă nu se iau măsuri, şi încă urgente, pentru a opri această concurenţă nedreaptă şi metoda avalanşei, prin care sporeşte numărul aşa-zişilor specialişti care oferă prelegeri gratuite, urmate de cursuri de tratament, terapeuţilor noştri britanici le vor rămâne numai spitalul şi munca gratuită, şi prea puţin în afară de acestea. Pacienţii dezamăgiţi o dată de un remediu cu reputaţie îşi recapătă încrederea în oameni abia după mulţi ani, în general, pentru a încerca să îşi vindece defectul.” Nu este clar dacă s-au luat măsuri.

În luna decembrie a acelui an, Ducele i-a scris din nou lui Logue, după ce acesta i-a lăudat un discurs. „În linii mari, sunt

foarte mulţumit de progresele continue”, a afirmat Ducele. „Dedic mult timp exersării discursurilor, ocazional încă mai trebuie să modific cuvinte. Îmi piere treptat acel *sentiment de frică,* uneori foarte repede. Depinde foarte mult de cum mă simt şi de tema pe marginea căreia trebuie să vorbesc.”

Întrucât Ducele făcea progrese atât de mari, probabil că Logue, acum în vârstă de cincizeci şi cinci de ani, se împăcase cu ideea că munca lor împreună se încheiase. Se înşelase. Viaţa Ducelui era pe cale să se schimbe pentru totdeauna – şi, odată cu aceasta, şi a lui Logue.

Încă de la boala lui George al V-lea din 1928 existaseră preocupări privind starea lui de sănătate; revenirea afecţiunii lui bronşice în februarie 1935 a impus o perioadă

de recuperare la Eastboume. Regele şi-a revenit suficient încât să ia parte la întreaga sărbătorire a Jubileului de argint în luna mai a acelui an, când se pare că a fost într-adevăr surprins de primirea entuziastă din partea mulţimilor. „Habar n-aveam că ei au aceste sentimente faţă de mine”, a spus el la întoarcerea dintr-o vizită prin East End în Londra. „Încep să cred că mă plac pentru mine însumi.”57 Când şi-a făcut apariţia la Spithead în iulie pentru a trece în revistă liota, mulţi dintre cei prezenţi erau convinşi că va mai domni câţiva ani.

Totuşi, ameliorarea stării lui de sănătate a fost relativă. Regele, care tocmai îşi serbase a şaptezecea aniversare, era suferind şi cei mai apropiaţi lui au observat deteriorarea gravă a stării de sănătate după ce s-a întors în acea toamnă de la Balmoral. Moartea surorii lui mai mici, Prinţesa Victoria, în dimineaţa zilei de 3 decembrie a fost o lovitură şi, pentru prima dată, sentimentul lui predominant al datoriei publice nu a mai prevalat – a anulat deschiderea sesiunii parlamentare. Aplecat să îşi petreacă Crăciunul la Sandringham şi şi-a rostit discursul pentru Imperiu, dar ascultătorii şi-au dat seama de deteriorarea stării lui de sănătate.

În seara zilei de 15 ianuarie 1936, Regele s-a dus în dormitorul lui de la Sandringham plângându-se din cauza unei răceli; nu avea să mai părăsească acea încăpere în viaţă. A devenit tot

mai slăbit, pierzându-şi cunoştinţa în mod repetat. „Simt că sunt putred”, au fost printre ultimele cuvinte scrise în jurnal. În seara zilei de 20, doctorii lui, conduşi de Lord Dawson de Penn, au emis o înştiinţare conţinând cuvinte care aveau să devină celebre: „Viaţa Regelui se apropie paşnic de final.”

Acest final a venit la ora 23.55, după aproape o oră şi

jumătate – grăbit de Dawson, care a recunoscut în observaţiile medicale (tăcute publice abia după jumătate de secol) că i-a administrat o injecţie letală de cocaină şi morfină. Se pare că aceasta s-a datorat parţial dorinţei de a împiedica prelungirea suferinţei pacientului şi a tensiunii familiei, dar şi de a se asigura că moartea putea să fie anunţată în ediţia de dimineaţă a *The Times*, şi nu în Jurnalele de seară, mai puţin adecvate". Se pare că soţia lui Dawson, aflată la Londra, după o discuţie cu soţul ei la telefon, a recomandat ziarului să amâne scoaterea ediţiei, ceea ce s-a şi întâmplat. „Un sfârşit liniştit la miezul nopţii" a fost-titlul principal din dimineaţa următoare.

Ducele a fost profund îndurerat. Şi consecinţele pentru viaţa lui erau dramatice. Chiar dacă îndeplinea o parte semnificativă din îndatoririle regale, până în acel moment el rămăsese în mare parte în plan secund. Odată cu accederea la tron al fratelui lui mai mare ca Edward al VIII-lea, Bertie a fost ridicat la statutul de moştenitor prezumtiv, însemnând că era nevoit să preia multe dintre activităţile îndeplinite până atunci de Edward. „Tot ce am ştiut noi în sala de clasă de pe strada Piccadilly, nr. 145, a fost că, dintr-odată, l-am văzut mult mai puţin pe frumosul nostru Unchi David cu părul blond", a scris Marion „Crawfie" Crawford, bona copiilor. „S-au rărit ocaziile când trecea pe la noi pentru a se juca cu nepoatele lui."

8

Cele 327 de zile ale domniei lui Edward alVIII-lea

Nici un alt suveran britanic nu a mai urcat pe tron cu atât de multe intenţii bune ca Edward, fiul cel mare al lui George al V-lea. Fie datorită curajului său, fie înfăţişării radiante sau preocupării lui declarate faţă de omul de rând, noul Rege părea să întruchipeze tot ce era mai bun în secolul XX. „Este înzestrat cu un interes autentic... faţă de toate categoriile de oameni, şi posedă din plin o atenţie

admirabilă şi agreabilă la orice om şi inestimabilă în cazul unui suveran – atenţia faţă de oameni", se scria cu entuziasm în *The Times* la 22 ianuarie 1936. Totuşi, domnia lui avea să dureze mai puţin de un an, sfârşind printr-una dintre cele mai mari crize ale monarhiei britanice de până acum – obligându-l pe fratele mai mic să ocupe un tron pe care nu şi l-a dorit şi pentru care nu fusese pregătit.

Chiar dacă s-a evidenţiat din copilărie prin şarmul şi frumuseţea lui, Edward fusese un tânăr timid. Apoi, în 1916, la vârsta de douăzeci şi doi de ani, unul dintre nobilii din anturaj îl dusese la o prostituată experimentată din Amiens care, potrivit unei relatări, „i-a înlăturat timiditatea extraordinară".58 De atunci, părea că recuperează timpul pierdut.

Asemenea bunicului său, Edward al VII-lea, Edward adora viaţa de noapte a Londrei. Se pare că Diana Vreeland, o edito-

rialistă de modă, foarte activă în societate, a introdus termenul „Prinţul de aur" şi a declarat că toate femeile din generaţia ci erau îndrăgostite de el.59 Edward nu era interesat de încercările părinţilor lui conservatori de a-i găsi o mireasă potrivită, aruncându-se, în schimb, într-o serie de aventuri amoroase, dintre care cea mai scandaloasă, cu Freda Dudley Ward, soţia unui membru liberal al parlamentului a durat şaisprezece ani. După ce a încheiat relaţia pur şi simplu nemaârăspunzându-i la telefon, Prinţul a trecut la Thelma, Lady Furness, soţia Vicontelui Furness născută în America, magnat în domeniul maritim, şi sora geamănă a Gloriei Vanderbilt. Cuplul a avut o scurtă aventură amoroasă.

Thelma i l-a prezentat pe Prinţ prietenei ei apropiate, doamna Wallis Simpson, în casa soţului ei, Burrough Court de lângă Melton Mowbray, în 1930 sau 1931 (în funcţie de

sursa pe care o citătm). Femeie destul de atrăgătoare, îmbrăcată elegant, având în jur de treizeci şi cinci de ani, Bessie Wallis Warfield pe numele ci de fată, se născuse în 1896 într-o veche familie din Pennsylvama care avusese probleme financiare – experienţă care, pare-se, a făcut-o să urmărească partide bogate. În 1916, la vârsta de douăzeci de ani, s-a căsătorit cu Contele Winfield Spencer, un aviator american, dar acesta era beţiv şi au divorţat în 1927. După un an, a urcat pe scara socială căsătorindu-se cu Ernest Simpson, un afacerist american care locuia la Londra, având relaţii în societatea mondenă.

Potrivit consemnărilor din memoriile Ducelui de Windsor, relaţia lor a avut un început straniu. Încercând să găsească un subiect agreabil cu care să deschidă o conversaţie, el a întrebat dacă ea, ca americană, suferea din cauza lipsei încălzirii centrale în timpul vizitelor în Marea Britanie. Răspunsul ei l-a surprins.

— Îmi pare rău, domnule, a spus ea cu o privire batjocoritoare, dar m-aţi dezamăgit.

— Cum aşa? a răspuns Prinţul.

— Oricărei femei americane care vine în ţara dumneavoastră i se pune întotdeauna această întrebare. Mă aşteptam la ceva mai original din partea Prinţului de Wales.60

110

Atitudinea ei directă i-a plăcut lui Edward, care îşi petrecea cea mai mare parte a timpului înconjurat de adulatori, iniţia! au fost doar prieteni, aparent, dar relaţia lor s-a transformat într-una amoroasă după ce Thelma s-a întors în America în ianuarie 1934 pentru a-şi vizita sora. Apoi, în vara acelui an, Prinţul i-a invitat pe Wallis şi soţul ei într-o croazieră la bordul *Rosaura,* o ambarcaţiune de 700 de tone care fusese transformată de curând într-un vas de croazieră luxos de către Lordul Moyne, afacerist şi politician

a cărui familie înfiinţase fabrica de bere Guinness. Ernest a Idsl nevoii să refuze din cauză că trebuia să plece într-o călătorie de a faceri în America, iar Wallis a mers singură. Acesta a fost momentul, potrivit afirmaţiilor ei ulterioare, când ea şi Prinţul „au trecut graniţa care marchează limita imposibil de definit dintre prietenie şi dragoste”.51

Faptul că Prinţul de Wales avea o amantă – chiar dacă una americană şi căsătorită – nu era o problemă în mod special, chiar dacă spiritul vremii era diferit de perioada când un alt deţinător al titlului, viitorul Edward al VII-lea, umbla după femei din întreaga Londră. Cu condiţia ca ea să rămână o amantă. Dar se pare că Prinţul de Wales nu era dispus să accepte distincţia predecesorului său, dintre femeile care puteau fi amante şi cele care proveneau dintr-un mediu potrivit pentru a fi posibile regine. Aceasta era o problemă – care a apărut după câteva luni.

După ce a devenit Rege, popularitatea lui Edward a crescut datorită plăcerii lui pentru tot ceea ce era la modă şi modern. În timpul unei vizite în satele din zona minieră din sudul regiunii Wales, grav afectate de Marea Depresiune, a făcut pe plac mulţimii declarând că „trebuie să se facă ceva”. Cei din jurul lui au fost mai puţin impresionaţi: i-a concediat pe mulţi dintre oficialii Palatului, pe care îi considera simboluri şi continuatori ai unei ordini vechi şi i-a îndepărtat pe mulţi dintre cei rămaşi reducându-le salariile în scopul echilibrării cheltuielilor regale – făcând, în acelaşi timp, cheltuieli exorbitante pentru Wallis, căreia îi cumpăra bijuterii de la Cartier şi Van Cleef & Arpels.

111

Spre exasperarea miniştrilor, Edward întârzia deseori la întâlniri sau le anula în ultimul moment. Cutiile roşii conţinând documente de stat la care monarhii ar fi trebuit să lucreze cu multă sârguinţă erau înapoiate târziu, deseori părând necitite sau cu urme de pahare de whisky pe ele.

Ministerul de Externe a luat măsura fără precedent de a verifica toate documentele pe care i le trimitea. Edward s-a plictisit în scurt timp de ceea ce descria drept „grijile permanente ale vieţii cotidiene a Regelui”; avertismentul lui George al V-lea potrivit căruia, ca monarh, fiul cel mare „se va ruina în decurs de un an” începea să semene cu o premoniţie.

Regele era distras – iar sursa distragerii lui nu era greu de aflat. Totuşi, era într-o situaţie complicată: Wallis Simpson nu avea să dispară; şi nici el nu avea să îi permită acest lucru. Printr-o încercare de a face imposibilul, s-a discutat despre numirea ei ca Ducesă de Edinburgh sau despre o căsătorie morganatică – adică o căsătorie în care niciun titlu sau privilegiu al soţului nu trece asupra soţiei sau copiilor, chiar dacă în Marea Britanie nu exista un precedent pentru o astfel de uniune. Spre alarmarea tuturor partidelor politice, s-a sugerat chiar ca Edward să se consulte cu populaţia în acest sens. 62

Stanley Baldwin, prim-ministrul conservator, şi alţi membri ai stabilimentului politic considerau că doamna Simpson era complet nepotrivită pentru a fi Regină – şi se temeau că şefii de guvern ai Dominioanelor erau de aceeaşi părere. Ca şef al Bisericii Angliei, Edward nu se putea căsători cu o femeie divorţată de două ori, ai cărei soţi erau în viaţă. Circulau zvonuri că ea exercita un anumit control sexual asupra lui; se sugera chiar că ar mai fi avut nu unul, ci încă doi iubiţi în afară de el. Unii afirmă şi că ea ar fi fost agent nazist.

Atât timp cât Wallis rămânea căsătorită cu Ernest, aventura lor era un posibil scandal, şi nu o criză politică şi constituţională. Dar situaţia se schimba şi pe acest plan. Deşi nu existau îndoieli că adulterul lui Wallis cu Regele era ceea ce precipitase divorţul ei, domnii care doreau să îşi scutească soţiile de situaţii neplăcute obişnuiau să îşi asume vinovăţia. Ernest alesese ziua de 21 iulie,

a opta aniversare a căsătoriei lor, pentru a fi prins în flagrant de personalul de la extravagantul *Hotel de Paris* de pe Tamisa lângă Maidenhead în compania unei domnişoare „Buttercup” Kennedy. În luna următoare, Regele şi doamna Simpson au plecat într-o altă croazieră – de această dată în estul Mării Mediterane, la bordul iahtului cu aburi *Nahlin.* Presa americană şi europeană a relatat amplu despre călătoria lor, dar publicaţiile britanice şi-au impus tăcerea.

Aşadar, în timpul procesului de la Ipswich Assizes (curte aleasă din motiv că o înfăţişare în Londra ar fi atras prea multă atenţie din partea presei) din 27 octombrie, Wallis a fost cea care divorţa de soţ din cauza adulterului, şi nu invers. Oraşul nu mai văzuse un eveniment similar. 63 Cu şoferul Regelui la volan, Wallis a intrat în trombă în Ipswich într-un Buick canadian cu o viteză atât de mare, încât maşina unui cameraman de ştiri care o urmărea cu 100 de kilometri la oră a rămas în urmă. În jurul tribunalului, securitatea a fost extremă: toate echipele care filmau pentru ştiri au fost trimise din oraş, iar camerele a doi fotografi au fost zdrobite cu bastoane de poliţie. Şi accesul în sala de judecată a fost restricţionat: primarul, el însuşi un magistrat de Ipswich, a fost admis numai după ce s-a certat cu propriii ofiţeri de poliţie. Toate locurile din băncile din faţa doamnei Simpson în timp ce ea se alia în boxa martorilor erau goale. S-au emis bilete numai pentru câteva locuri la care ea stătea cu spatele.

Apoi, membrii personalului de la *Hotel de Paris* au depus mărturie şi au descris cum îi aduseseră ceaiul de dimineaţă domnului Simpson şi au găsit o femeie care nu era doamna Simpson alături de el în patul matrimonial. Totul s-a terminat în nouăsprezece minute, iar lui Wallis i s-a dat decizia provizorie pentru o perioadă efectivă dacă nu apăreau obiecţii valide, cu cheltuieli de judecată pe seama

soţului. După ce a părăsit sala, poliţia a încuiat uşile timp de cinci minute pentru a ţine presa la distanţă. Buick-ul în care se afla a plecat din Ipswich la fel de repede precum a sosit, iar poliţia şi-a plasat o maşină perpendicular pe şosea, blocând traficul timp de zece minute.

113

Totuşi, Edward şi Wailis nu erau liberi să se căsătorească. Potrivit legii divorţului de la vremea respectivă, decizia provizorie nu putea să devină definsivă timp de şase luni – însemnând formal că ea avea să se afle sub supravegherea unui oficial cunoscut drept mandatarul Regelui până la 27 aprilie 1937. Dacă, în această perioadă, ea era descoperită în situaţii compromiţătoare cu vreun bărbat, putea fi chemată înapoi în instanţă şi, dacă sentinţa era pronunţată împotriva ei, nu mai putea divorţa niciodată de soţul ei într-un tribunal englez. Aceasta a fost o simplă formalitate. Potrivit *Time,* la treizeci şi şase de ore după obţinerea deciziei, Wailis „lua veselă masa împreună cu Regele şi câţiva prieteni la Palat”. Apoi, Edward „a însoţit-o” la locuinţa ei pe Cumberland Terrace.

Nu mai era timp – iar guvernul se confrunta cu o dilemă. În timp ce ziarele americane ofereau descrieri deşănţate detaliate ale aventurii amoroase, presa britanică s-a autocenzurat drastic. *The Times,* ziarul agreat de guvern pentru ştirile oficiale, a consemnat divorţul într-o notă de subsol a unei ştiri de provincie, pe o pagină din interior. Ziarelor americane şi altor publicaţii străine aduse în Marea Britanie care conţineau povestiri despre relaţia Regelui cu doamna Simpson li se acopereau coloanele relevante sau li se îndepărtau paginile.

Intervalul de timp în care povestea a putut fi ţinută secretă a fost limitat, nu în ultimul rând datorită britanicilor care călătoreau în străinătate şi citeau sau auzeau la radio despre ce se întâmpla în ţara natală. La 16 noiembrie,

Edward l-a invitat pe Baldwin la Palatul Buckingham şi i-a comunicat că intenţiona să o ia în căsătorie pe doamna Simpson. Dacă putea face acest lucru rămânând şi Rege, atunci „foarte bine”, a spus el – dar dacă guvernele Marii Britanii şi Dominioanelor nu erau de acord, atunci era „gata să plece”.

Totuşi, Regele a avut câţiva susţinători celebri, printre care Winston Churchill, viitorul prim-ministru de război al Marii Britanii, care a fost hulit de Camera Comunelor când a luat cuvântul în favoarea lui Edward. „Ce crime a comis Regele?” a întrebat

Churchill mai târziu. „Oare nu i-am jurat credinţă? Oare nu suntem obligaţi prin acest jurământ?” Cel puţin iniţial, el se gândise, pare-se, că relaţia lui Edward cu doamna Simpson se va termina, asemenea numeroaselor lui legături anterioare. 64

Probabil că Logue a urmărit desfăşurarea evenimentelor dramatice din decembrie 1936 cu aceeaşi surprindere şi şoc precum ceilalţi supuşi ai Regelui Edward. Şi relaţiile lui cu Ducele de York au trecut în plan secund, chiar dacă a primit o invitaţie pentru a lua parte ta o petrecere de grădină la 22 iulie la Palatul Buckingham.

Au existat evenimente importante şi în familia lui Logue: în luna septembrie a acelui an, fiul lui cel mare, Laurie, director adjunct al magazinului de îngheţată de la Lyons, s-a căsătorit cu Josephine Metcalf din Nottingham. Valentine, cel de-al doilea fiu, cu cinci ani mai mic decât Laurie, era medic şi făcea parte din personalul spitalului St. George, unde a primit prestigiosul premiu Brackenbury pentru chirurgie. „Am dorit ca el să urmeze aceeaşi meserie ca mine – dar şi-a propus să devină chirurg”, i-a scris Logue Ducelui.

Între timp, nu renunţase la revânvierea relaţiei lui cu

familia regală. La 28 octombrie – la o zi după ce Wallis Simpson a obţinut decizia provizorie – Logue i-a scris din nou Ducelui, sugerându-i o întâlnire. „În iulie 1934 am avut ultima dată onoarea de a vorbi cu Alteţa Voastră”, a scris el, „şi, deşi urmăresc cu cel mai mare interes tot ceea ce faceţi şi spuneţi, nu este acelaşi lucru cu a vă întâlni în persoană, şi mă întreb dacă vă puteţi face timp în viaţa dumneavoastră foarte ocupată pentru a veni pe strada Harley – doar pentru a verifica dacă *maşinăria* funcţionează adecvat.” 65

Ducele poate fi iertat pentru că nu a răspuns la propunerea lui Logue: criza legată de relaţia fratelui său cu doamna Simpson se apropia de punctul culminant şi, cel puţin deocamdată, era ocupat cu chestiuni mai presante decât defectul lui de vorbire.

La 3 decembrie, presa britanică a întrerupt tăcerea autoimpusă cu privire la aventura amoroasă. Catalizatorul a fost bizar: într-un

discurs într-o adunare bisericească, Alfred Blunt, Episcop numit pe bună dreptate de Bradford, vorbise despre nevoia Regelui de clemenţă divină – ceea ce a fost interpretat, în mod eronat, aşa cum s-a descoperit, de către un jurnalist local aflat în auditoriu drept o referire destul de directă la relaţia amoroasă a Regelui. Când Press Association, agenţia naţională de ştiri, i-a publicat articolul, ziarele au considerat că acesta era semnalul pe care îl aşteptau: puteau să scrie despre viaţa amoroasă a monarhului.

În lunile anterioare, doar un număr relativ mic de britanici ştiuse ce se întâmpla. Acum, ziarele au recuperat rapid timpul pierdut, umplându-şi paginile cu povestiri despre întâlnirile de la Palat care stăteau mărturie pentru situaţia de criză, imagini cu doamna Simpson şi interviuri cu bărbaţi şi femei de pe stradă, cărora li se cerea opinia.

„Au multe în comun”, începea o caracterizare exuberantă a cuplului regal în *Daily Mirror* din 4 decembrie. „Amândoi iubesc marea. Amândurora le place să înoate. Amândurora le plac golful şi grădinăritul. Şi, în scurt timp, au descoperit că se iubesc.”

Familia Ducelui de York se aflase în Scoţia în ultimele zile. La coborârea din trenul de noapte în staţia Euston în dimineaţa zilei de 3 decembrie, au dat peste anunţurile ziarelor cu titlul „Căsătoria Regelui”. Au fost profund şocaţi de posibilele efecte ale acestui lucru pentru ei. Când Ducele a vorbit cu fratele lui, l-a găsit „într-o foarte mare agitaţie”. Se pare că Regele nu se hotărâse ce să facă, afirmând că se va consulta cu poporul în acest sens, apoi va pleca în străinătate.” Între timp, a trimis-o pe Wallis într-o călătorie pentru a o proteja. Ea primea scrisori cu cerneală otrăvită şi i s-a aruncat cu cărămizi în geamurile casei închiriate în Regent’s Park. Existau temeri că răul abia începuse.

În aceeaşi zi, Ducele i-a telefonat fratelui său, ascuns la Fort Belvedere, refugiul lui din Windsor Great Park, pentru a stabili o întâlnire, dar fără succes. În următoarele câteva zile a tot încercat să ia legătura cu el, dar Regele a refuzat să îl primească, pretinzând că încă nu se hotărâse cu privire la paşii următori. În ciuda impactului enorm pe care decizia lui îl avea asupra vieţii fratelui mai mic, Edward nu i-a cerut sfatul.

116

Mulţi oameni visează întreaga lor viaţă la cele mai înalte poziţii în carieră, dar Ducele nu îşi dorea să devină Rege. Presentimentele lui se intensificau. Ducele era „mut şi distrus” şi „îngrozitor de îngrijorat pentru că David nu dorea să îl vadă şi nici să vorbească cu el la telefon”, afirma Prinţesa Olga, soţia Prinţului Paul de Iugoslavia şi sora Ducesei de Kent.67 în seara zilei de 6 decembrie, duminică, Ducele a telefonat la Fort şi i s-a comunicat că fratele lui se

afla într-o conferinţă şi că îi va telefona mai târziu. Nu a primit niciun telefon.

În cele din urmă, a doua zi, au luat legătura: Regele l-a invitat la Fort după cină. „Suspansul teribil al aşteptării se încheiase”, a scris Ducele. „L-am găsit [pe Rege] precipitându-se prin încăpere şi mi-a comunicat decizia de a pleca.”68 Când Ducele a ajuns acasă în acea seară, şi-a găsit soţia la pat din cauza gripei. Ea a rămas la pat în următoarele câteva zile, în timp ce în jurul ei se desfăşurau evenimente dramatice. „Bertie şi cu mine suntem disperaţi, iar tensiunea este teribilă”, i-a scris surorii ei, May. „Fiecare zi durează o săptămână şi singura noastră speranţă stă în afecţiunea şi sprijinul familiei şi al prietenilor noştri.”69

Evenimentele s-au derulat cu rapiditate. În timpul unei cine pe data de 8, la care au participat câţiva bărbaţi, inclusiv Ducele şi prim-ministrul, Regele a subliniat că luase o hotărâre. Potrivit relatării lui Baldwin, el „se plimba prin încăpere, pur şi simplu, spunând: *Aceasta este cea mai minunată femeie din lume”.*

În tot acest timp, Ducele avea o atitudine sobră. „Probabil că nu voi uita niciodată această cină”, a scris el.

La ora 10 dimineaţa, pe 10 decembrie, în încăperea octogonală de la Fort Belvedere, Regele a semnat un scurt document de abdicare, prin care jura să „renunţe la tron pentru mine însumi şi pentru descendenţii mei”. Martori au fost Ducele, care l-a succedat ca George al VI-lea, precum şi cei doi fraţi mai mici, Ducele de Gloucester şi de Kent.

În seara următoare, după o cină de adio împreună cu familia la Royal Lodge, bărbatul care nu mai era rege a făcut o transmisiune radio pentru naţiune de la Castelul Windsor. A fost prezentat

de Sir John Reith, directorul general al BBC, drept „Alteţa Sa Regală Prinţul Edward”. „Îmi este imposibil să port

povara grea a responsabilităţii şi să îmi îndeplinesc îndatoririle de rege aşa cum mi-aş dori, fără ajutorul şi sprijinul femeii pe care o iubesc”, a declarat el. Domnia lui Edward durase doar 327 de zile, cea mai scurtă domnie a unui monarh britanic după guvernarea disputată a lui Jane Grey din urmă cu aproape patru secole.

După ce s-a întors la Royal Lodge pentru a-şi lua rămas-bun de la familie, a plecat imediat după miezul nopţii, fiind condus la Portsmouth, unde era aşteptat de distrugătorul HMS *Fury* care avea să-l ducă dincolo de Canalul Mânecii, în exil. Dându-şi seama treptat de gravitatea acţiunii lui, a consumat mult alcool şi s-a plimbat toată noaptea de-a lungul şi de-a latul cantinei ofiţerilor, foarte agitat. Ducele de Windsor, aşa cum va fi cunoscut pe viitor, şi-a continuat călătoria din Franţa în Austria, unde avea să aştepte până la finalizarea divorţului lui Wallis, în luna aprilie a anului următor.

La 12 decembrie, în cadrul Consiliului de Accedere la Tron, Ducele de York, devenit acum Regele George al VI-lea, şi-a declarat „adeziunea la principiile stricte ale guvernării constituţionale şi… hotărârea de a depune eforturi în primul rând pentru bunăstarea Commonwealth-ului Britanic al Naţiunilor”. Vocea îi era joasă şi clară dar, inevitabil, s-au strecurat şi ezitări în discursul lui.

Logue s-a numărat printre cei care l-au felicitat când i-a trimis urările obişnuite cu ocazia zilei lui de naştere, două zile mai târziu. „Vă rog să îmi permiteţi să vă transmit umilele şi sincerele mele urări de bine cu ocazia urcării dumneavoastră pe tron”, i-a scris el. „Mi se îndeplineşte încă un vis foarte plăcut.” Profitând de ocazie pentru a-şi reactiva vechile legături, a adăugat: „Cu permisiunea Maiestăţii Voastre, vă voi scrie şi în noul an, oferindu-mi serviciile.” 70

Ziarele au salutat cu entuziasm rezolvarea crizei şi numirea noului rege. Poate că Bertie nu era înzestrat cu

fratelui său mai mare, dar era puternic şi de încredere. De asemenea, se bucura de o soţie populară şi frumoasă şi de două fiice, care fuseseră urmărite îndeaproape de presă încă de la naştere, „întreaga lume le venerează astăzi”, s-a scris în *Daily Mirror,* într-o relatare despre Prinţesele Elisabeta şi Margaret, numite „marile mici surori”.

Unii observatori străini şi-au permis o poziţie mai cinică. „Nici Regele George şi nici Regina Elisabeta nu au avut o viaţă de interes public pentru presa din Regatul Unit, dar ultima săptămână a fost exact aşa cum şi-au dorit-o majoritatea supuşilor lor. De fapt, un Calvin Coolidge a intrat în Palatul Buckingham împreună cu Shirley Temple drept fiică”, se comenta în *Time.71*

Chestiunea defectului de vorbire atârna deasupra Regelui. Datorită lui Logue, făcuse progrese uriaşe de la apariţia umilitoare de la Wembley, în urmă cu zece ani, dar emoţiile nu îi dispăruseră complet. Din motive evidente, tactica adoptată a fost aceea de a nu atrage atenţia asupra acestui defect, iar Logue a fost stupefiat când Cosmo Lang, Arhiepiscopul de Canterbury, a făcut referire la bâlbâială lui într-un discurs din 13 decembrie, la două zile după abdicare.

Şocându-i pe mulţi ascultători, Lang, personaj foarte influent, îşi începuse discursul printr-un atac la adresa fostului Rege care, potrivit lui, renunţase la încrederea înaltă şi sacră care i se acordase în favoarea unei „dorinţe ardente pentru fericire personală”, pe care el însuşi o recunoscuse. „Şi mai straniu şi trist este faptul că şi-a căutat fericirea într-un mod nepotrivit cu principiile creştine ale căsătoriei, şi într-un cerc social ale cărui standarde şi moduri de viaţă sunt străine de cele mai bune instincte şi tradiţii ale poporului său”, a tunat Arhiepiscopul. „Cei care

fac parte din acest cerc să ştie că sunt respinşi de judecata naţiunii care l-a iubit pe Regele Edward.”

Francheţea comentariilor Arhiepiscopului au generat o reacţie de revoltă din partea câtorva persoane, care au trimis scrisori la redacţia ziarului – şi l-a tulburat pe Ducele de Windsor, care asculta aceste ştiri din castelul din Enzesfeld, Austria, unde era găzduit de Baronul şi Baroneasa Eugen Rothschild.

119

Şi mai compromiţătoare au fost cuvintele Arhiepiscopului despre noul Rege. „În ceea ce priveşte comportamentul şi vorbirea, el este mai tăcut şi mai rezervat decât fratele lui”, a afirmat el. „Şi aş face o paranteză care poate că este de folos. Când oamenii îl ascultă, observă o ezitare ocazională şi de moment în vorbirea lui. Dar o stăpâneşte complet, iar cei care îl ascultă nu trebuie să fie stânjeniţi, pentru că ea nu are acest efect asupra vorbitorului.”

În mod clar, Arhiepiscopul a avut cele mai bune intenţii. Într-un discurs ţinut a doua zi în Camera Lorzilor, a lăudat „calităţile superioare” ale noului Rege – „onestitatea, simplitatea, devotamentul tenace faţă de îndatoririle publice” – care, chiar dacă nu a afirmat direct acest lucru, îl plasau în mod clar într-un contrast cu fratele pe care îl succeda la tron.

Comentariile Arhiepiscopului Lang au fost preluate de presa americană. „Celor 300 de consilieri ai regelui li s-a adresat o singură întrebare din partea tuturor apropiaţilor lor: *Se mai bâlbâie?”,* se consemna în *Time* la 21 decembrie. „Nu s-a găsit niciun consilier dispus să fie citat ca afirmând că Maiestatea Sa nu se mai bâlbâie.”

Chiar dacă presa britanică s-a abţinut de la discuţii despre asemenea chestiuni, comentariile lui Lang au contribuit la alimentarea unei campanii de zvonistică împotriva noului Rege şi a adecvării lui în funcţia de şef al

statului. Această campanie s-a intensificat după ce el a anunţat în februarie că amâna un Durbar al încoronării în India, ce fusese stabilit de fratele lui pentru iarna următoare, punând amânarea pe seama ponderii îndatoririlor şi responsabilităţilor pe care fusese nevoit să le înfrunte de când se urcase, în mod neaşteptat, pe tron. Totuşi, unii au interpretat decizia drept un semn de slăbiciune şi fragilitate; câteva persoane din rândul susţinătorilor tot mai puţini ai Ducelui de Windsor au sugerat că se putea ca Bertie să nu fie capabil nici măcar să treacă de chinul încoronării, şi în niciun caz să supravieţuiască tensiunilor la care este supus un Rege.

În Australia, urcarea pe tron al lui Bertie făcuse ca ziarele să îşi concentreze din nou atenţia asupra rolului unuia dintre conaţi

onalii lor în vindecarea defectului lui de vorbire. Totuşi, a existat şi o consemnare dezaprobatoare rară în rubrica scrisorilor de la cititori a *Syclney Morning Herald* din 16 decembrie 1936, semnată de un oarecare H. L. Hullick, secretar de onoare al *Stammerers' Club of New South Wales.* Hullick. Nu era de acord cu diagnosticul lui Logue în cazul defectului de vorbire al Regelui, ca fiind de natură fizică.

Deţin autoritatea [scria Hullick] de a afirma că nicio bâlbâială nu are o cauză fizică. Această teorie a fost respinsă în secolul al XIX-lea şi nu a fost niciodată altceva decât o presupunere neîntemeiată, lără o bază logică. Bâlbâială este o afecţiune psihologică şi, dacă nu se ia în calcul acest fapt atunci când se recomandă un tratament, starea vocii nu se poate ameliora.

În calitate de bâlbâit de-a lungul întregii mele vieţi, vindecat de curând, îmi dau seama mai bine decât oricine de eforturile pe care, fără îndoială, Maiestatea sa le-a

depus pentru a-şi depăşi defectul, iar acest fapt consolidează profundul respect pe care i-l port. Nu ştiu nimic despre domnul Lionel Logue, dar am auzit de încă cel puţin alţi patru domni care pretind, de asemenea, că l-au vindecat pe Ducele de York de bâlbâială.

Scrisoarea lui Hullick a generat o reacţie aprinsă din partea câtorva corespondenţi, inclusiv de la o anume Esther Moses şi Eileen M. Foley din Bondi, a căror scrisoare a fost publicată pe 24 decembrie:

Dorim să îl informăm pe secretarul *Stammerers' Club* despre câteva fapte referitoare la domnul Lionel Logue, de pe strada Harley, anterior din Australia de Sud, şi despre tratamentul lui de succes, fără îndoială, aplicat Maiestăţii sale, Regele George al VI-lea, Duce de York la vremea respectivă.

În timpul unei vizite la Londra în 1935 şi 1936, am fost oaspeţii privilegiaţi ai domnului şi doamnei Logue în locuinţa lor privată din Sydenham Hill, aflându-ne, astfel, în poziţia de a dovedi corespondentului dumneavoastră că dl. Logue l-a vindecat,

într-adevăr, pe Maiestatea sa de bâlbâială, după ce toţi ecilalţi specialişti eşuaseră.

Ca argumente pentru această afirmaţie, am citit scrisori scrise personal de Maiestatea sa şi adresate domnului Logue, în care îi mulţumeşte recunoscător pentru succesul tratamentului. Acest succes s-a înregistrat imediat înainte de vizita regală în Australia a Ducelui şi Ducesei de York din luna mai 1927 şi a contribuit semnificativ la reuşita turneului lor.

O mare parte din merit o are Maiestatea sa Regina Elisabeta, care, pe parcursul întregii călătorii, a îndeplinit neobosit instrucţiunile pe care i le-a dat domnul Logue. Corespondentul dumneavoastră scrie că a auzit de cel puţin

„alţi patru domni” care pretind că „l-au vindecat pe Duce de bâlbâială”. Poate dumnealui, sau oricare dintre aceşti patru domni, să aducă dovezi similare ale succesului tratamentului lor?

9

Înaintea încoronării în 15 aprilie 1937, Logue a primit un telefon prin care i se solicita să îl viziteze pe Rege la Castelul Windsor patru zile mai târziu. Nu i s-a comunicat scopul vizitei, dar nu era greu de ghicit.

— Bună, Logue, ce mult mă bucur să te văd, i-a spus Regele, care purta haine de culoare cenuşie cu o dungă albastră, întâmpinându-l cu un zâmbet în timp ce acesta intra în încăpere. M-ai putea ajuta foarte mult.

Logue, veşnicul profesionist, a fost încântat să observe că tonul vocii fostului său pacient era mai profund, aşa cum prezisese cu mulţi ani în urmă că avea să devină.

Motivul invitaţiei a devenit limpede imediat. La 12 mai, după primele cinci luni ca Rege, urma încoronarea lui Bertie la Westminster Abbey. Avea să fie un eveniment istoric, punând în umbră prin amploare jubileul lui George al V-lea din 1935 sau chiar încoronarea lui, la care asistase Logue însuşi cu peste două decenii în urmă, în timpul călătoriei în jurul lumii. Străzile fiecărui orăşel erau decorate, iar magazinele din Londra se întreceau în a produce cele mai impresionante manifestări ale loialităţii faţă de monarh. Mulţimi uriaşe de oameni erau aşteptate să asiste în capitală la eveniment.

Pentru Rege, principala preocupare consta în ceremonia în sine, mai ales în răspunsurile pe care avea să le dea la Westminster

Abbey. Oare va fi capabil să pronunţe cuvintele fără să se

bâlbâie? La fel de descurajantă era transmisiunea în direct către Imperiu care urma să aibă loc în acea seară de la Palatul Buckingham.

Pe măsură ce evenimentul se apropia, Regele devenea tot mai nervos. Arhiepiscopul a sugerat să încerce un alt logoped, dar Dawson, medicul, a respins ideea, afirmând că avea încredere deplină în Logue. Regele a fost de acord. Alexander Hardinge, care fusese secretarul personal al lui Edward al VIII-lea şi îndeplinea acum aceeaşi funcţie pentru succesorul lui, s-a întrebat dacă nu ar fi fost de folos să bea un pahar de whisky sau „vreun alt stimulent” înainte de a vorbi; şi această idee a fost respinsă.

La prima întâlnire pregătitoare, profesorul şi pacientul au parcurs textul discursului pe care Regele avea să îl ţină seara, făcând modificări semnificative. Logue s-a bucurat să vadă că Regele, deşi cu maxilarul încă încleştat uşor, avea o stare de sănătate excelentă şi era „cât se poate de nerăbdător să se descurce cât mai bine”.

Înainte de a pleca, Logue a remarcat cât de bine părea să fie Regele – la care acesta a răspuns că nu ar fi acceptat responsabilitatea în urmă cu doisprezece ani. De asemenea, au discutat despre Cosmo Lang şi remarcile lui neinspirate cu privire la defectul de vorbire al Regelui. Potrivit lui Logue, „Arhiepiscopul făcuse un lucru teribil” – mai ales că exista o generaţie care nu credea că monarhul avea probleme de vorbire.

— Eşti cu ochii şi pe el? a râs Regele. Ar trebui să auzi ce părere are mama mea despre el.72

Astfel de îngrijorări au început să dispară după ce Regele a mers împreună cu membrii familiei regale şi Lang, vineri, 23 aprilie, să dezvelească un monument în onoarea tatălui său, ţinând primul discurs în calitate de monarh. Logue, care a asistat la ceremonie, a fost plăcut surprins să audă cât de mulţi oameni şi-au exprimat deschis uimirea faţă de cât de bine vorbea Regele. A fost satisfăcut mai ales când l-

a auzit pe unul dintre privitori spunându-i soţiei lui:

— Oare nu spusese Arhiepiscopul că acest bărbat are un defect de vorbire, dragă?

Spre amuzamentul lui Logue, soţia a răspuns:

— Nu trebuie să crezi tot ce auzi, dragă, nici măcar de la un Arhiepiscop.

A doua zi, luni, Regele a mers la Greenwich pentru a inaugura clădirea nouă a primăriei. A avut o primire minunată şi a vorbit foarte bine, deşi Logue a observat că avea probleme la pronunţarea cuvântului *falling.* Două zile mai târziu, la Palatul Buckingham, a ţinut un alt discurs, de această dată cu scopul de a mulţumi pentru un dar primit din Nepal. Potrivit lui Logue, a fost „un discurs complicat”, conţinând unele cuvinte dificile.

Cu toate acestea, provocarea principală avea să urmeze: pe 4 mai, la ora 17.45, Logue s-a întâlnit cu Sir John Reith pentru a verifica dacă microfonul era instalat adecvat. A fost fixat pe un pupitru pentru a-i permite Regelui să vorbească stând în picioare, după cum prefera. L-a testat, pronunţând câteva cuvinte din textul discursului planificat pentru transmisiune. De asemenea, luase parte la o repetiţie la Abbey şi se amuzase că toată lumea părea să ştie ce avea de făcut, mai puţin episcopii.

După câteva momente, au apărut cele două prinţese spunând:

— Taţi, tati, te-am auzit.

Ascultaseră din încăperea alăturată, unde se instalase un difuzor pentru a reda vocile celor doi bărbaţi. După ce au stat câteva minute, fetiţele i-au urat lui Logue ceea ce el a descris drept „o timidă *seară bună*” şi, după ce şi-au dat mâinile, au plecat la culcare.

Regele a continuat să exerseze în următoarele câteva zile, dar cu rezultate amestecate. În ziua de 6 mai, pe când

Regina asculta, discursul nu a decurs bine, iar el a devenit aproape isteric, însă ea a reuşit să îl calmeze. „Este un om bun”, a scris Logue despre Rege, „şi vrea doar ca situaţia să fie abordată cu atenţie”. În ziua următoare, au înregistrat o versiune a discursului în prezenţa lui Reith şi Wood (inginerul de sunet de la BBC). Era prea lent şi Regelui nu i-a plăcut deloc. Au încercat din nou, dar i-a venit să tuşească în mijlocul discursului, astfel că au fost nevoiţi să mai încerce o dată. „A fost chiar mulţumit şi a plecat să ia prânzul

fiind într-o stare bună, cu zâmbetul lui fericit obişnuit”, a scris Logue. „Întotdeauna vorbeşte bine în faţa Reginei.”

Pe data de 7, Reith, care era foarte interesat de discurs, i-a scris lui Logue că toate discurile de gramofon înregistrate în acea dimineaţă se aflau într-o cutie sigilată, aflată în posesia unui oarecare domn Williams la Palat. A sugerat ca din acestea să se alcătuiască o înregistrare amestecată, „care să fie mai mult sau mai puţin potrivită ca discurs, luând părţi din prima încercare şi din a treia, astfel încât să nu existe nicio greşeală”. Reith considera că aceasta va fi utilă în cazul în care apăreau sincope pe data de 12; de asemenea, putea fi utilizată pentru transmisiuni în Imperiu planificate pe durata nopţii şi a doua zi, şi putea fi folosită şi de HMV ca bază a unei înregistrări destinate vânzării.

În scrisoarea de răspuns, Logue a insistat asupra faptului că decizia finală îi aparţinea lui Hardinge, dar a adăugat: „O înregistrare bună este esenţială, în caz de accidente, pierderea vocii etc., iar o treia cu tratamentul sugerat de dumneavoastră ar trebui să fie o înregistrare excelentă”.

În timp ce înregistrările erau un fel de poliţă de asigurare utilă, Regele a fost încurajat şi de relatările elogioase din ziarele de a doua zi cu privire la un discurs pe care îl ţinuse la Westminster Hall. Logue era de acord că „a fost o idee

bună că nu s-a ţinut în faţa unui microfon. Este parţial din cauză că nu îi place microfonul, probabil că i se trage de la întoarcerea din AS [Africa de Sud], când a ţinut primul discurs pe stadionul Wembley. A fost un eşec teribil, iar urmele au rămas."

În timp ce în Abbey nu avea să existe niciun microfon de temut, trebuia ca Regele să ţină un discurs unitar în seara acelei zile. Logue nu era sigur dacă era mai bine ca Regele să fie înconjurat de câţiva oameni sau să fie doar ei doi. „În cazul unui discurs obişnuit, îl rosteşte aproape perfect întotdeauna şi îi face plăcere, dar urăşte microfonul", a scris el în jurnal.

Logue a hotărât că încăperea de la primul etaj aflată peste drum de biroul Regelui era excelentă pentru transmisiuni radio, pentru că avea o privelişte către patrulaterul principal şi era foarte

liniştită. Un majordom descoperise un pupitru vechi în pivniţă, pe care îl acoperiseră cu postav, iar capacul culisant fusese înălţat cu două calupuri de lemn, astfel încât partea de sus devenise un plan oi xintal. Între ele se montaseră două microfoane lucioase şi un bec roşu. „Am făcut teste şezând la o masă mică, dar vorbeşte mai bine din picioare", a scris Logue. „Într-adevăr, este un luptător curajos, şi dacă un cuvânt nu îi iese tocmai bine, mă priveşte patetic, după care continuă. Nu este aproape nimic în neregulă cu el, în afară de faptul că îi este *frică."*

În aceeaşi zi, Logue a primit un telefon de la prietenul lui, John Gordon, aflat în al şaselea an al funcţiei de editor la *Sunday Express.* Încoronarea şi speculaţiile cu privire la cât de bine îşi va rosti Regele replicile reînnoiau în mod inevitabil interesul ziarului faţă de defectul lui de vorbire – şi faţă de asistenţa pe care i-o oferise Logue pentru depăşirea acestuia. Gordon i-a citit un articol despre Rege

în care, spre satisfacţia lui Logue, nu i se pomenea numele. Chiar şi după toţi aceşti ani, el încerca în continuare să evite celebritatea, şi nu să intre în lumina reflectoarelor.

După o oră, Gordon i-a telefonat pentru a-i spune că un oarecare domn Miller, care pretindea că este reporter la *Daily Telegraph,* îi trimisese un articol despre Rege pentru *Sunday Express*, care începea astfel: „Un domn grizonant, cu ochi negri, în vârstă de 60 de ani, un australian, îl însoţeşte mereu pe Rege şi este cel mai bun prieten al lui. Îşi telefonează în fiecare zi etc. Etc.”

Logue a considerat că „totul este greşit. Foarte indecent şi ar face extrem de mult rău. John m-a întrebat dacă îi permit să acţioneze. Am spus că bineînţeles, că este revoltător să se scrie aşa ceva. John l-a chemat şi i-a spus că articolul era eronat şi că ar face foarte mult rău. L-a ameninţat pe domnul Miller şi i-a spus că, dacă îl trimite altcuiva, nu i se va mai publica niciodată niciun articol. Domnul Miller i-a lăsat articolul lui John şi a spus că nu se va mai întâmpla niciodată. John mi-a telefonat şi mi-a dat vestea cea bună. Slavă Domnului.”

În dimineaţa de luni, 10 mai. Cu două zile înainte de încoronare, Logue a mers la Palat. Regele era deja tensionat, avea ochii

obosiţi. „Mi-a spus că nu dormea bine şi că cei din jurul lui nu ştiau despre ce era vorba”, a consemnat Logue. „Cred că este foarte emoţionat.”

În acea seară, la ora 20.00, a mai avut loc un eveniment. Logue a primit un telefon prin care i se spunea că se afla pe lista celor care primeau medalii pentru serviciul faţă de Rege în ziua încoronării. La început nu a crezut ştirea şi i-a telefonat lui Gordon, care a confirmat-o. Mai târziu, a mers la locuinţa lui Gordon împreună cu familia lui, au băut şampanie şi au sărbătorit. Evident încântat, Logue a

încheiat consemnarea din acea zi în jurnal „Totul este splendid. *M.V.O.* – Membru al Ordinului Victoria.”

Când Logue l-a întâlnit pe Rege în după-amiaza zilei următoare, i-a mulţumit pentru marea onoare acordată. Regele a zâmbit şi a spus:

— Nu ai de ce. M-ai ajutat. Îi voi răsplăti pe cei care mă ajută.

Apoi a scos ordinul din sertar, i l-a arătat lui Logue şi i-a spus să îl poarte a doua zi. Regina a râs şi l-a felicitat pe Logue.

Logue şi Regele au ascultat înregistrarea discursului. Era suficient de bun pentru a fi transmis, dar Logue a sperat că nu va fi nevoie să o utilizeze. „Maiestatea Sa face progrese în fiecare zi, controlându-şi emoţiile, iar vocea dobândeşte tonuri minunate”, a notat în jurnal. „Sper să nu se emoţioneze prea mult mâine. Maiestatea Sa s-a rugat în această seară. Este un om atât de bun – chiar îi doresc să fie un Rege minunat.”

10

După încoronare

Atât ceremonia încoronării, cât şi discursul pentru Imperiu din acea seară fuseseră un triumf pentru Rege – după cum au consemnat ziarele din dimineaţa zilei următoare. „Lent, hotărât şi clar, vocea lui nu a dat semne de oboseală”, a comentat *Daily Telegraph.* Un cleric a scris ziarului *Daily Mail* din Manchester pentru a-şi exprima încântarea „la auzul vocii Regelui şi purităţii dicţiei lui”. A continuat: „Pe lângă profunzimea vocii tatălui său, el are o anumită delicateţe, care îl face şi mai impresionant pentru ascultător. Cred că a fost cea mai apropiată abordare a *englezei standard* perfecte pe care am auzit-o vreodată. Nu a avut nici urmă din ce s-ar putea numi accent.”

De asemenea, ascultăto îi din stră înătate au fost plăcut surprinşi de fluenţa monarhului aşa-zis bâlbâit. Cel care

rezuma ştirile radio de la *Detroit Free Press* a fost uimit de ce se auzea tare şi clar din eter de la Londra. „Acum, după ce încoronarea s-a încheiat, ascultătorii se întreabă ce s-a întâmplat cu defectul de vorbire pe care Regele George al VI-lea ar fi trebuit să îl aibă”, a scris el. „Nu a fost evident pe parcursul ceremoniei, iar după ce au ascultat discursul noului Rege, multe persoane îl compară cu Preşedintele Roosevelt, afirmând că are o voce perfectă pentru radio.”

După ce încoronarea s-a încheiat, Regele a avut ocazia să se relaxeze. Defectul de vorbire încă nu dispăruse complet dar, cu

ajutorul lui Logue, îl depăşea. Între timp, se afirma că Logue, suferind de ceea ce *Time* a descris drept epuizare nervoasă, părăsise Londra pentru o perioadă îndelungată de odihnă. La întoarcere, l-a ajutat pe Rege să se pregătească pentru diferite discursuri, care deveneau o rutină.

Chiar dacă astfel de discursuri s-au desfăşurat cu succes, persoanele din serviciul imediat al Regelui erau preocupate din cauza efectelor problemelor sale continue de vorbire – căutând mereu metode de tratament. La 22 mai, Sir Allan „Tommy” Lascelles, asistentul secretarului personal al Regelui, i-a scris lui Logue, făcând referire la o scrisoare primită de la un A. J. Wilmott, în legătură cu o corespondenţă din *The Times.* În această corespondenţă se discuta despre posibilitatea ca obligarea copiilor stângaci să se comporte ca şi cum ar fi dreptaci să genereze probleme – printre care defecte de vorbire, cum ar fi bâlbâială.

În răspunsul lui patru zile mai târziu, Logue notează că astfel de obiceiuri pot duce la afecţiuni – care pot să dispară dacă pacientul trece înapoi la utilizarea firească a mâinilor. Totuşi, a subliniat că era prea târziu pentru Rege.

„După vârsta de 10 ani devine tot mai dificil de revenit la utilizarea firească a mâinilor, şi am auzit rareori despre cazuri de succes după aplicarea metodei la vârsta maturităţii.” În mod bizar, el a sugerat că era posibil ca această problemă să „dispară temporar” (idee confundată deseori în mod greşit cu un tratament) prin „vorbirea cu accent american sau cockney”, probabil pentru că, potrivit afirmaţiilor colegului lui logoped, H. St John Rumsey, aceasta ar duce la o concentrare mai mare asupra vocalelor, şi nu asupra temutelor consoane. În mod clar, această variantă nu era adecvată în cazul Regelui, chiar dacă unele persoane pretindeau că identificaseră o oarecare tendinţă spre pronunţia transatlantică în vorbirea fratelui mai mare, pe când acesta era monarh.

Logue a conchis că „din nefericire, în ceea ce priveşte domeniul defectelor de vorbire, când multe detalii depind de temperament şi personalitate, se găseşte întotdeauna un caz care te poate contrazice. Iată motivul pentru care nu voi scrie o carte.”

130

Într-o întâlnire din 20 iulie, Hardinge a spus că Regele vorbea bine, dar era foarte obosit. Logue a fost de acord, adăugând că îi părea rău că Regele nu avea mai mult timp pentru sine, din cauza programului supraîncărcat. Această impresie i s-a confirmat a doua zi, când s-a întâlnit cu Regele: părea să fie epuizat şi au discutat îndelung despre problemele lui de stomac şi despre cum îi afectau acestea vorbirea.

„În mod cert, ei nu îl înţeleg pe Rege”, a scris Logue în jurnalul personal în aceeaşi zi. „Eu, care îl cunosc atât de bine, ştiu la câtă muncă poate să reziste pentru a vorbi excelent – dă-i să facă prea multe lucruri, oboseşte-l şi îi ve; afecta punctul cel mai slab vorbirea. Fac o nesăbuinţă dându-i prea mult de lucru. Se va prăbuşi şi ei vor fi singurii

vinovaţi.”73

Temerile cu privire la o astfel de prăbuşire erau oportune: deschiderea sesiunii parlamentare urma să aibă loc câteva luni mai târziu şi, chiar dacă nu era un chin la fel de mare precum încoronarea, avea să fie o provocare semnificativă. Se punea şi problema Crăciunului – dacă Regele să urmeze tradiţia stabilită de tatăl lui, de a ţine o cuvântare la radio către populaţia Imperiului.

Deschiderea sesiunii parlamentare, în cadrul căreia Regele avea să citească cu voce tare programul guvernului lui Neville Chamberlain (Chamberlain devenise prim-ministru în luna mai a acelui an) făcea parte, bineînţeles, din îndatoririle lui inevitabile de monarh. Acest lucru nu îl împiedica să fie îngrijorat. Era preocupat de cât de bine vorbise George al V-lea în parlament în trecut şi se îngrijora că actualul Rege nu se va ridica la acelaşi nivel – după cum a observat Logue în urma unei întâlniri din 15 octombrie, când au parcurs textul în întregime. „Încă este îngrijorat din cauză că tatăl lui făcea atât de bine toate aceste lucruri”, a scris Logue în jurnal. „După cum i-am explicat, tatălui său i-au trebuit mulţi ani pentru a ajunge la nivelul acesta.”

De fapt, Regele făcea progrese în privinţa textului de 980 de cuvinte, pe care îl citea în zece-douăsprezece minute. Dar la această provocare se adăuga necesitatea de a face acest lucru purtând o coroană grea. Când Logue a sosit pentru o repetiţie în aju

nul ceremoniei, a fost surprins să îl vadă pe Rege stând pe scaun şi parcurgând discursul, purtând coroana înclinată pe cap.

„A pus-o pentru a-şi da seama cât se putea apleca spre stânga sau spre dreapta fără ca aceasta să cadă”, a scris Logue în jurnal la data de 25 octombrie. „Coroana se potriveşte atât de bine, încât nu trebuie să se îngrijoreze

deloc.” După două repetiţii reuşite, Regele şi-a scos coroana.

Amândoi au fost încurajaţi de prestaţie, chiar dacă Regele nu îşi putea lua gândul de la amintirea tatălui său. „Nu l-am mai auzit vorbind atât de bine şi nu l-am mai văzut atât de fericit, şi nici nu l-am mai văzut arătând atât de bine”, a scris Logue. „Dacă Regele se descurcă onorabil mâine, îi va face foarte bine. Nu există absolut niciun motiv pentru care să nu îi iasă bine. Este nervos şi îngrijorat numai din cauza complexului de inferioritate faţă de tatăl lui. Vocea i s-a auzit minunat în această seară.”

Discursul în parlament a trecut cu bine, ediţia din săptămâna respectivă a *Sunday Express* descriindu-l drept un triumf. „A vorbit lent, dar nu a existat nicio ezitare sau bâlbâială”, se consemna. „Într-adevăr, ritmul pe care şi l-a impus în mod inspirat a dat cuvintelor o anumită demnitate şi frumuseţe.” De asemenea, în ziar se scria că încrederea Regelui a crescut pe măsura parcurgerii discursului, el ridicând privirea şi privind în întreaga încăpere. „Nu trebuie să fii clarvăzător pentru a înţelege ce se petrecea în mintea Reginei”, se concluziona. „Când Regele a încheiat, ea nu şi-a putut ascunde în privire mândria femeii faţă de soţul ei.”

Dar rămăsese chestiunea semnificativă a deciziei privind Crăciunul. La 25 decembrie 1932, George al V-lea începuse ceea ce avea să devină o tradiţie a transmisiunii radio anuale către naţiune. Aşezat la un birou sub treptele din Sandringham, el citise cuvintele scrise de Rudyard Kipling, marele poet imperial şi autorul *Cărţii Junglei*: „Vă vorbesc acum din locuinţa mea şi din inimă tuturor, tuturor popoarelor mele din Imperiu, femeilor şi bărbaţilor despărţiţi de zăpezi, deşert sau mare, la care pot să ajungă numai vocile din eter, bărbaţi şi femei de toate rasele şi culorile care se uită la Coroană ca la simbolul unităţii lor”, declara el.

George al V-lea a 1ăcut o altă transmisiune în 1935, prin care reflecta nu numai asupra Jubileului de argint, ci şi asupra altor două evenimente regale importante din acel an: căsătoria fiului său, Prinţul Henry, Duce de Gloucester, şi moartea surorii lui, Prinţesa Victoria. Transmisiunile pe un ton religios subtil erau concepute pentru a-l plasa pe monarh în postura de cap al unei mari familii răspândite nu numai în Regatul Unit, ci şi în Imperiu – lucru pe care nepoata lui, Regina Elisabeta a II-a, se va strădui să îl facă în domnia ei de peste jumătate de secol. Mesajele ei de Crăciun, iniţial la radio, mai târziu la televiziune, aveau să devină o parte importantă a ritualului de Crăciun pentru zecile de milioane de supuşi.

Totuşi, nici George al VI-lea şi nici cei din anturajul său nu au privit situaţia în aceşti termeni. Pentru el, mesajul de Crăciun nu era o tradiţie naţională, ci pur şi simplu o opţiune a tatălui, iar el nu dorea să îl emuleze. În timpul sărbătorii de Crăciun din anul precedent, când fratele lui mai mare abdicase cu doar două săptămâni mai înainte, cu siguranţă că nu existase aşteptarea ca el să ţină un discurs. Dar în decembrie 1937, situaţia se prezenta altfel şi mai ales în Imperiu exista dorinţa ca noul Rege să facă o transmisiune. La Palatul Buckingham au început să sosească mii de scrisori prin care i se solicita să vorbească.

Cu toate acestea, Regele nu se lăsa înduplecat, parţial din cauza emoţiei obişnuite pe care o avea faţă de orice angajament de a vorbi în public, mai ales dacă presupunea ca el să vorbească singur în faţa unui microfon către zeci – poate sute – de milioane de oameni. De asemenea, considera, aparent, că ar întina amintirea tatălui său dacă ar ţine un astfel de discurs.

La o întâlnire din 15 octombrie la care a asistat şi Logue, Hardinge a propus soluţia ca Regele să citească, în schimb, predica în biserică în dimineaţa primei zile de Crăciun.

Totuşi, s-a renunţat la idee din cauza îngrijorării că ar fi putut ofensa alte confesiuni. Ideea ca Regele să citească un mesaj scurt pentru Imperiu începea să se răspândească la Palat, iar, după o întâlnire din 4 noiembrie, când Logue a repetat cu Regele câteva discur

suri de rutină, Hardinge i-a prezentat o schiţă pe care a considerat-o chiar bună.

Între timp, Logue era îngrijorat din alt motiv. Circulau zvonuri eronate, dar persistente, potrivit cărora Prinţesa Margaret, în vârstă de şapte ani, suferea de acelaşi defect de vorbire ca şi tatăl ei. Logue i-a sugerat lui Hardinge ca, la următoarea ocazie când va fi filmată, ea să spună câteva cuvinte, cum ar fi: „Hai să mergem, mami" sau: „Unde este Georgie?" sau să strige câinele, pur şi simplu – „absolut orice pentru a dovedi că poate să vorbească şi pentru a elimina pentru totdeauna zvonul că are un defect de vorbire" 1.

Luna noiembrie a trecut: un discurs în onoarea lui Léopold al III-lea, Regele Belgiei, s-a derulat cu bine. De asemenea, se pare că Regele nu fusese tulburat de un incident din timpul ceremoniei de Ziua Veteranilor de la Cenotaf, când un fost soldat scăpat dintr-un azil psihiatric a întrerupt cele două minute de reculegere strigând: „Toată ipocrizia asta!"

Când Logue s-a întâlnit cu Regele la 23 noiembrie, au avut o lungă discuţie despre Crăciun, în care Regele a dezvăluit că încă nu se hotărâse. Totuşi, era clar că, chiar dacă va ţine un discurs în cele din urmă, nu trebuia să fie privit drept reluarea unei tradiţii anuale. Logue l-a înţeles şi s-a hotărât să ia o decizie finală în acest sens în săptămâna următoare. „Va pleca la Sandringham, apoi la ducatul din Cornwall şi va medita pe drum la această chestiune", a scris Logue. „Cred că ar fi bine să facă o transmisiune

scurtă de Crăciun în acest an, dar cu siguranţă că nu în fiecare an.”

În ciuda presiunii deciziei, Regele avea o stare de relaxare, făcând glume în timpul cinei la adresa protocolului oficial şi a problemelor legate de alăturarea la masă a ambasadorilor din ţări ostile. De asemenea, a râs ascultându-l pe Logue făcând o poezioară despre fratele lui şi Wallis Simpson, chicotind când acesta a ajuns la versul „avea grijă de Stat în timpul zilei şi de doamna Wallis noaptea”.

Începutul primei zile de Crăciun din 1937 nu a fost foarte însorit, prevăzându-se ceaţă. Laurie Logue s-a trezit devreme

conducându-şi tatăl cu maşina la staţia din strada Liverpool, de unde avea să ia un tren spre Wolferton, staţia cea mai apropiată de Sandringham din nordul Norfolk, unde Regele îşi petrecea Crăciunul împreună cu familia.

Aranjamentele privind călătoria lui Logue fuseseră lăsate în seama lui C. J. Selway, directorul pentru pasageri din regiunea de sud a London & North Eastern Railway. Selway îi trimisese lui Logue un bilet de întoarcere la clasa a treia şi un permis prin care era autorizat să călătorească la clasa întâi în ambele direcţii. I se rezervase un compartiment de fumători la clasa întâi pe numele de Dl. George, la trenul de 9.40. Directorul gării l-a însoţit pentru a-i ura succes şi a se asigura că locul era ocupat de persoana potrivită. Logue avea să se întoarcă la Londra cu trenul de 18.50 din aceeaşi zi.

Erau valuri de ceaţă şi au pierdut ceva timp între Cambridge şi Ely, dar trenul a intrat în staţia King’s Lynn cu numai cincisprezece minute întârziere. După două staţii, la Wolferton, un şofer al casei regale îl aştepta pe Logue pe peron. A ridicat un sac mare al Poştei Regale cu

corespondenţă pentru Sandringham şi au pornit spre domeniu.

„Nimic nu putea fi mai simplu sau mai plăcut decât întâmpinarea călduroasă pe care mi-au făcut-o”, şi-a amintit Logue. În sala de recepţii erau aproximativ douăzeci de oaspeţi, o sală cu mobilier grandios din stejar deschis la culoare, cu tavan înalt de zece metri şi o galerie pentru muzicieni la un capăt. Regele l-a prezentat tuturor înainte de a intra pentru a servi masa. Înainte de a pătrunde în încăpere, o femeie purtând o rochie de culoare albastru-deschis l-a prins de braţ, a ridicat mâna şi a spus:

— Dumneavoastră sunteţi domnul Logue, mă bucur foarte mult să vă întâlnesc.

Logue s-a înclinat până la podea deasupra mâinii ei întinse. Potrivit consemnărilor lui lift jurnal, „am avut privilegiul de a o întâlni, în sfârşit, pe una dintre cele mai minunate femei pe care le-am văzut vreodată – Regina Mary”.

Înainte de a trece în sala de mese, oaspeţii s-au oprit în sala nobililor unde se afla un model plan din piele al mesei, cu cărţi de

vizită albe cu numele celor care aveau locuri la masă. Logue s-a bucurat să vadă că avea să şadă între Regină şi Ducesa de Kent. Regele stătea pe scaunul din faţa lui.

Logue şi-a amintit că prânzul „a fost destul de informai; vesel şi distractiv”. La 14.30 s-au întors în frumoasa sală de recepţii. Dar această vizită nu a fost un simplu eveniment social: aveau de lucrat. I s-a alăturat Regelui în birou, aceeaşi încăpere din care tatăl său făcuse o transmisiune radio cu cinci ani în urmă, şi au discutat despre text, repetând procedura pentru a se asigura că totul era în ordine. Apoi au trecut în holul principal, prin sala de recepţii, spre încăperea folosită pentru transmisiune.

Masa ovală de la care George al V-lea obişnuia să transmită fusese împinsă într-un colţ. În centrul încăperii se afla un pupitru mare cu două microfoane şi lumina roşie în centru. Logue a descoperit că Regelui îi era mai comod şi se simţea mai puţin constrâns în vorbire dacă putea să se plimbe prin încăpere – îi venea să râdă când vedea în ziare fotografii înfaţişându-l la o masă.

Logue a deschis fereastra pentru a lăsa să intre aerul proaspăt. Apoi i s-au alăturat lui R. H. Wood de la BBC, care se afla în încăperea proprie. Un individ tăcut, cu părul blond, se vede faptul că Wood cunoştea arta în faşă a transmisiunilor radio mai bine decât oricine altcineva din Marea Britanie. Wood fusese cel care concepuse instalarea microfoanelor pentru încoronare şi pentru discursul din acea seară. De asemenea, fusese responsabil cu partea tehnică a ultimei transmisiuni a lui George al V-lea, aducând două microfoane, lumini pentru semnalizare şi amplificatoare în caz de defecţiuni. Îl însoţeau şase bărbaţi şi toate accesoriile necesare în transmisiuni: instrumente, un telefon şi un difuzor mare, la care aveau să asculte înregistrarea discursului preluat de Casa de Transmisiuni. Regele era programat să înceapă să vorbească la ora 15.00.

În ciuda ceţii şi a atmosferei apăsătoare, toată lumea era veselă. Logue şi Regele au revenit la microfon pentru a face o încercare. În timp ce Regele citea, discursul se auzea tare în transmisiunea din camera alăturată. Aşadar, aceasta a fost oprită, iar restul

familiei regale şi oaspeţii lor s-au adunat în camera copiilor, pentru a asculta de acolo.

La trei fără cinci minute, Regele şi-a aprins o ţigară şi a început să se plimbe prin încăpere. Wood a testat lumina roşie pentru a vedea dacă funcţionează adecvat şi şi-au

sincronizat ceasurile. Cu un minut înainte de transmisiune, Regele şi-a aruncat ţigara în şemineu şi a rămas cu mâinile la spate, aşteptând. Lumina roşie a clipit de patru ori, iar el s-a apropiat de microfon. Lumina roşie s-a oprit o clipă, apoi s-a aprins şi a rămas astfel, iar el a început să vorbească, cu o voce frumos modulată.

„Mulţi dintre voi îşi amintesc transmisiunile de Crăciun din anii anteriori, când tatăl meu le vorbea popoarelor lui, de acasă şi de peste mări, în cantate de cap respectat al unei mari familii…”

Vorbea prea repede: aproape o sută de cuvinte pe minut, şi nu optzeci şi cinci, aşa cum dorea Wood. De asemenea, se împiedica la un cuvânt, ajungând la el prea rapid.

„Cuvintele lui au adus fericire în casele şi în inimile ascultătorilor dpn întreaga lume”, a continuat Regele. Logue s-a bucurat să vadă că îşi recăpăta încrederea.

Apoi, spre finalul discursului, a subliniat – afirmaţie consemnată de ziare – că aceasta avea să fie o ocazie unică, şi nu o tradiţie: „Nu aş putea să aspir să îi iau locul – şi nici nu cred că voi doriţi ca eu să continui, neschimbată, o tradiţie atât de personală pentru el.”

Regele a continuat în acelaşi ritm, blajin spre final, când s-a oprit. După exact trei minute şi douăzeci de secunde, se terminase. „Abia dacă a lungit prea mult două cuvinte încercând să facă o subliniere”, a consemnat Logue.

Dar Regelui i-a spus:

— Permiâeţi-mi să fiu primul care vă felicită, Sire, pentru prima dumneavoastră transmisiune de Crăciun. Regele i-a strâns mâna, i-a zâmbit „cu plăcutul lui zâmbet de şcolar”, după cum l-a descris Logue, şi a spus:

— Să mergem înăuntru.

137

S-au întors în salonul de recepţii, unde familia regală şi oaspeţii coborau împreună din camera copiilor. S-au adunat

în jurul Regelui şi l-au felicitat. Acum era 15.20, iar familia regală şi vizitatorii au început să se împrăştie: unii au plecat în camerele lor; alţii au ieşit la o scurtă plimbare. Regele, împreună cu soţia şi mama sa s-au întors în încăperea unde se afla Wood, pentru a asculta înregistrarea transmisiunii.

Regina Mary, în vârstă de şaptezeci de ani, era curioasă ca o şcolăriţă în legătură cu aparatura şi, după ce a dat mâna cu toţi bărbaţii, i s-au prezentat toate instrumentele. Apoi a sunat telefonul. Wood a răspuns, apoi a spus:

— Londra ne poate face transmisiunea acum, Maiestate.

Regina Mary s-a aşezat în faţa microfonului, iar Logue stătea în picioare, cu o mână pe spătarul scaunului. Regele se sprijinea de perete, iar Regina, îmbujorată şi vioaie, stătea în uşă.

Apoi s-au auzit primele acordurj. Din „God Save the King” şi au ascultat discursul de la început. La final, Regina Mary le-a mulţumit tuturor şi l-a întrebat pe Wood:

— Toate acestea s-au întâmplat şi când răposatul meu soţ făcea transmisiuni şi dumneavoastră, domnilor, vă aflaţi aici?

— Da, Mi cstatea voastră, a răspuns Wood.

— Iar eu nu am şti ut nimic, a răspuns Mary, întristată, sau cel puţin aşa i s-a părut lui Logue.

Trecând pe lângă încăperea cu microfoane, nora ei, Regina Elisabeta, l-a oprit pe Logue şi, punându-i mâna pe umăr, i-a spus:

— Domnule Logue, nu ştiu dacă Bertie şi cu mine vă vom putea răsplăti vreodată pentru ce aţi făcut pentru el. Priviţi-l. Nu cred că l-am mai văzut atât de uşurat şi fericit.

Logue era copleşit de emoţie şi nu a fost în stare să facă altceva decât să îşi stăpânească lacrimile. Apoi s-au îndreptat spre salonul de recepţii şi a stat în faţa şemineului împreună cu Regele şi Regina timp de aproape o oră, discutând despre evenimentele întâmplate în cele şapte luni de la încoronare.

Cu puţin timp înainte de ceai, Regele s-a ridicat.

138

— Logue, vreau să discut cu tine, a spus. Logue l-a urmat în bibliotecă. A scos din birou o fotografie înfăţişându-l alături de Regină şi de prinţesele purtând veşmintele de la încoronare, pe care o semnaseră amândoi, precum şi o casetă. Înăuntru se afla reproducerea frumoasă a unei tabachere din argint şi o pereche de butoni din aur cu email negru, cu blazonul regal şi Coroana.

Logue era prea copleşit pentru a vorbi, dar Regele l-a bătut pe umăr.

Nu îţi voi putea mulţumi niciodată suficient pentru tot ceea ce ai făcut pentru mine, a spus el.

Ceaiul a fost o altă masă informală: Regina şedea la un capăt al mesei, iar Lady May Cambridge la celălalt. Apoi au coborât toţi în marele salon de dansuri, împodobit, unde Logue avea să cunoască ritualul organizat în cel mai mic detaliu, al înmânării cadourilor regale. În centrul încăperii se afla un brad de Crăciun înalt până la tavan, frumos împodobit. În jurul încăperii se asamblaseră mese pliante mari, acoperite cu hârtie albă. Aveau o lăţime de aproximativ un metru şi la fiecare metru erau împărţite printr-o panglică albastră, fiecare persoană având astfel un spaţiu de un metru pătrat. Fiecare spaţiu era însemnat cu o etichetă purtând un nume, începând cu Regele şi Regina, şi conţinea cadourile persoanei respective.

Regele îi oferise Reginei o coroniţă frumoasă cu safire, dar Logue a fost uimit atât de simplitatea procedeului, cât şi de cea a celorlalte cadouri, mai ales a celor oferite copiilor. Apoi toţi au jucat *Coroana e rotundă* cu cele două prinţese şi ceilalţi copii din familia regală.

Pentru Logue, timpul a trecut aproape ca într-un vis până când, la 18.30, Comandantul Lang, şeful grajdurilor regale, i-a amintit că, pentru a prinde trenul de întoarcere la

Londra, trebuia să plece imediat, mai ales din cauza ceţii. După-amiază, Regina îi propusese lui Logue să rămână peste noapte, dar el nu dorea să stea mai mult decât era binevenit. În plus, acasă, la Sydenham, îl aşteptau oaspeţii lui.

Între timp, Regele, soţia şi mama lui se aflau în lungul salon învecinat pentru a oferi cadouri personalului şi angajaţilor dome

niului, dar când nobilul le-a şoptit că Logue pleacă, au venit să îi ureze drum bun.

Aşadar, Logue a făcut o reverenţă în faţa celor două regine şi amândouă i-au mulţumit călduros pentru eforturile lui, apoi Regele i-a strâns mâna, spunându-i cât de mult se bucura că îşi sacrificase cina de Crăciun pentru a fi alături de el.

Oricum, a adăugat, pentru că trenul nu are un vagon-restaurant, am aranjat să ţi se aducă un pachet.

Ceaţa era foarte groasă, dar şoferul a reuşit să ajungă la Wolferton la timp, Logue luând trenul spre Londra însoţit de un coş, în care se afla cina de Crăciun, cu complimente din partea Regelui. În ciuda ceţii, trenul a oprit pe strada Liverpool cu trei minute mai devreme. Laurie, care plecase de la propria cină de Crăciun, aştepta să îşi conducă tatăl acasă. În jurul orei 10.45, Logue era întâmpinat din nou, acasă, unde toţi oaspeţii păreau să fie veseli şi să se simtă bine. Iar astfel s-a încheiat ceea ce el a descris drept „una dintre cele mai minunate zile din viaţa mea”.

Myrtle nu l-a însoţit pe Lionel la Sandringham. În primăvara acelui an, începuse să sufere din cauza vezicii biliare inflamate, iar pe 5 iulie fusese operată. Chirurgul a îndepărtat paisprezece pietre, „cât să facă o carieră”, după cum s-a exprimat într-o scrisoare către fratele ei Rupert. A rămas internată în spital mai bine de trei săptămâni, dar

boala a revenit după zece zile de la externare, din cauză că o aşch: rămasă începuse să se deplaseze. Pe măsură ce ea trecea dintr-o criză în alta, Lionel era tulburat la gândul că era posibil să o piardă pe femeia care îi fusese alături în cea mai mare parte a vieţii. În luna martie a acelui an sărbătoriseră treizeci de ani de la căsătorie – „foarte mult timp petrecut cu o femeie şi, cu toate acestea, privind înapoi, sunt puţine lucruri pe care le-aş schimba”, a scris el. „A fost o perioadă minunată şi ea s-a aflat întotdeauna alături de mine pentru a-mi da imboldul de care aveam nevoie.”

Doctorii lui Myrtle au dorit să o protejeze de clima din Anglia şi i-au recomandat să plece pentru câteva luni în Australia pen-

Iru a se reface. A plecat din Southampton la 4 noiembrie 1937, numărându-se printre cei 499 de pasageri aflaţi la bordul vasului *Jervis Bay* de 8.640 de tone, aparţinând companiei Aberdeen and Commonwealth. A ajuns la Fremantle, în Australia de Vest, la 5 decembrie, a petrecut patru săptămâni în Perth, apoi şi-a continuat călătoria spre est, traversând ţara. Avea să se întoarcă în Marea Britanie în aprilie.

Era pentru prima dată când Myrtle se întorcea acasă de când plecase împreună cu Lionel, cu peste un deceniu în urmă. Datorită succesului soţului ei şi relaţiei apropiate cu monarhul, ea a fost tratată ca o celebritate: s-au dat petreceri, concerte şi recitaluri în onoarea ei, a fost oaspetele Guvernatorului statului Victoria, Lordul Huntingfield, şi al soţiei lui la Government House. Jurnaliştii s-au adunat în număr mare pentru a o intervieva pe femeia descrisă drept „soţia specialistului vocal al Regelui George”, iar rubricile mondene ale ziarelor consemnau unde mergea, cu cine se întâlnea şi ce îmbrăcăminte purta. Myrtle părea

să se bucure din plin de atenţia primită, chiar dacă a avut câteva episoade de spaimă legate de starea de sănătate – la un moment dat, se simţea atât de rău încât a fost necesar să fie dusă la Adelaide într-o ambulanţă, dar şi-a revenit, fiind „puţin palidă, însă în stare să continue”.

Într-un interviu dintr-un ziar, publicat cu titlul „Australienii prosperă la Londra”, Myrtle a făcut o descriere pozitivă a vieţii de care se bucurau ea şi compatrioţii ei în ţara-mamă, comentând că mulţi dintre ei erau binecunoscuţi la Londra. „Pun acest lucru pe seama încrederii lor în sine şi a lipsei fricii”, a declarat ea. „Sunt cât se poate de capabili şi de adaptabili, şi, pare-se, cad în picioare, indiferent de situaţie.” De asemenea, a descris cum propriul „cămin minunat” din Sydenham Hill devenise un „loc de oprire” pentru australienii care vizitau Marea Britanie.

În timp ce Lionel a fost întotdeauna discret cu privire la munca proprie, soţia lui nu se putea opri de la a discuta despre Rege, lăudându-se că el îi invitase personal la ceremonia de încoronare. I-a declarat unui intervievator că monarhul este „cel mai asiduu muncitor din lume”, un bărbat cu o „vitalitate şi forţă uriaşe”,

care îi permit să facă faţă cantităţii mari de muncă. A vorbii afectuos despre „zâmbetul lui de fericire – un surâs, l-am putea numi” şi despre „minunatul lui simţ al umorului”.

„Dacă toţi pacienţii soţului meu ar da dovadă de dârzenia şi hotărârea Regelui, toate vindecările lui ar fi de 100%”, i-a declarat altui ziarist. „Maiestatea sa ne vizitează frecvent – este cât se poate de fermecător. La fel sunt şi Prinţesele, deloc alintate, deşi Margaret Rose este cea mai veselă; Elisabeta are sentimentul responsabilităţii. Amândouă vorbesc minunat şi sunt modeste şi nepretenţioase”, a mai adăugat. „Soţul meu merge la Palat în fiecare seară acum, iar micile Prinţese vin de fiecare dată să spună *Noapte*

bună, tatiN74

Nu este clar care a fost poziţia soţului lui Myrtle faţă de astfel de indiscreţii. Totuşi, probabil că dezacordul lui nu a fost puternic, întrucât decupajele din ziarele în care soţia lui fusese citată erau lipite cu grijă în caiet.

11

Calea spre război în timp ce Myrtle călătorea bucurându-se de glorie prin Australia, Europa se apropia inexorabil de război. De câţiva ani, ca parte a căutării sale de *Lebensraum,* Hitler îşi concentrase atenţia asupra zonei de la graniţa Germaniei, locuită în mare parte de populaţie vorbitoare de limba germană. În 1935, în urma unui plebiscit, regiunea Saar s-a unit cu Germania. Apoi, la începutul anului 1938, a avut loc *Anschluss*-ul cu Austria. Astfel, Cehoslovacia a devenit o ţintă tentantă, datorită populaţiei substanţiale de etnici germani, majoritari în unele districte din Regiunea Sudetă. De asemenea, ţara blocată era înconjurată din trei părţi. În primăvara şi vara anului 1938, când germanii sudeţi au început să ceară autonomia sau chiar unirea cu Germania, lui Hitler i s-a servit scuza necesară pentru a acţiona.

Armata Cehoslovaciei era bine instruită, dar guvernul ţării ştia că nu se putea măsura cu puterea maşinii de război naziste. Cehii aveau nevoie de sprijinul Marii Britanii şi al Franţei, dar Londra şi Paris se aflau pe punctul de a-i abandona. În luna septembrie a acelui an, Chamberlain s-a întâlnit cu Hitler în fortăreaţa acestuia de la Berchtesgaden, unde s-a hotărât că Germania putea să anexeze Regiunea Sudetă, cu condiţia ca majoritatea locuitorilor ei să voteze în sprijinul deciziei într-un plebiscit. Apoi, ceea ce

mai rămânea din Cehoslovacia avea să primească garanţii internaţionale ale independenţei. Dar, când

Chamberlain a revenit în Germania pentru a se întâlni cu liderul nazist la Bad Godesberg, lângă Bonn, la 22 septembrie, Hitler a anulat acordul anterior.

Chamberlain se afla încă în Germania când Logue s-a întâlnit eu Regele în ziua următoare. Motivul întâlnirii lor era un discurs pe care Regele trebuia să îl ţină la lansarea navei *Queen Elizabeth,* la 27 septembrie. În mod explicabil, acesta era preocupat de înrăutăţirea situaţiei internaţionale şi dorea să afle de la Logue opinia oamenilor de rând cu privire la eventualitatea unui război. Regele, asemenea multora din generaţia lui, fusese atât de îngrozit de măcelul din Primul Război Mondial, încât părea să considere că orice – chiar şi împăciuirea liderului nazist – era de preferat unui nou conflict total.

— Este uimitor, Logue, numărul celor care doresc să arunce această ţară în război, fără să ia în calcul costuri e, i-a spus.

Chiar dacă Regele era de altă opinie, nu avea cum să influenţeze cursul evenimentelor: influenţa monarhului scăzuse considerabil în ultimii treizeci de ani. În primul deceniu al secolului, bunicul lui, Edward al VII-lea, se implicase activ în politica externă, contribuind la crearea Antantei cu Franţa, în 1904. Prin contrast, George al VI-lea nu avea să se bucure de puterea de influenţă pentru a schimba politicile urmărite de Chamberlain şi miniştrii acestuia.

Astfel, în dimineaţa zilei de 30 septembrie, Chamberlain şi omologul lui francez, Edouard Daladier, împreună cu Hitler şi Mussolini, au semnat ceea ce a devenit cunoscut sub numele de Acordul de la München, prin care Germaniei i se permitea să anexeze Regiunea Sudetă. Întorcându-se la Londra, Chamberlain a fluturat o copie a acordului în faţa mulţimii bucuroase de pe aeroportul Heston din vestul Londrei, afirmându-şi convingerea că însemna „pacea pentru timpul nostru”. Mulţi l-au crezut.

Totuşi, Acordul de la München nu a împiedicat declanşarea războiului, ci doar l-a amânat. În lunile următoare, Logue a continuat să se întâlnească cu Regele, devenind un vizitator frecvent

la Palatul Buckingham; nu se mai punea problema ca Regele să îl viziteze pe Logue pe strada Harley, aşa cum tăcuse pe vremea când era Duce de York.

Prima provocare imediată pentru Rege era discursul programat pentru deschiderea sesiunii parlamentare, stabilită pentru 8 noiembrie 1938. De asemenea, se pregătea pentru o călătorie importantă – un voiaj de peste o lună în Canada, începând cu luna mai 1939. Aceasta era prima călătorie a unui monarh britanic în funcţie, fiind şi mai importantă decât vizita în Australia şi Noua Zeelandă din urmă cu un deceniu, care prilejuise întâlnirea lui cu Logue. În cadrul discursului avea să confirme că, în timpul călătoriei sale în Canada, urma să accepte o invitaţie din partea Preşedintelui Franklin D. Roosevelt de a trece graniţa în Statele Unite, pentru o scurtă vizită privată. Aceste vizite nu vizau doar consolidarea legăturilor Marii Britanii cu cele două puteri nord-americane. Ele, aveau şi scopul de a obţine sprijin înaintea conflictului cu Germania nazistă, care părea să fie inevitabil la acel moment.

Lui Logue i se solicitase să meargă la Palat pe 3 noiembrie la ora 18.00 pentru a parcurge discursul împreună cu Regele. A ajuns cu cincisprezece minute mai devreme şi s-a oprit la Alexander Hardinge, care i-a arătat textul. Cât idu-l, Logue s-a bucurat să vadă că Regele avea să accepte invitaţi a lui Roosevelt. „Consider că este cel mai măreţ gest făcut vreodată pentru pacea mondială”, a scris în jurnal. „Bineînţeles că mulţi cetăţeni americani vor spune că este un şiretlic politic, dar ei văd interese politice sau financiare în or ve.”

În timp ce citea, în încăpere a intrat asistentul secretarului personal al Regelui, Eric Mieville, care a început să discute detaliat cu Hardinge despre cât era de înţelept ca Regele să fie însoţit în Canada de reprezentanţi ai Curţii. Neputându-se hotărî, i-au cerut opinia lui Logue, în calitate de „supus din colonii”. Logue avea amintiri plăcute din copilărie despre vizita în Adelaide a Regelui George al V-lea, pe când era încă Duce de York.

— Cu cât mai spectaculos, cu atât mai bine, le-a răspuns.

145

Cei doi au acceptat ideea şi probabil că Lordul Şambelan nu avea să afle niciodată că opinia supusului din colonii Lionel Logue a fost ceea ce a făcut să fie inclus în turneul canadian.

Regele arăta obosit, lucru lesne de înţeles, probabil, întrucât se trezise la ora 4.00 dimineaţa pentru a merge la vânătoare de raţe la Sandringham. Totuşi, lui Logue i se părea că era într-o formă suficient de bună. Au parcurs discursul de două ori: prima dată a durat treisprezece minute; a doua oară au obţinut unsprezece minute. Totuşi, era scris în limbajul dificil obişnuit, şi au stabilit încă două întâlniri pentru pregătiri suplimentare. Înainte de a pleca, cu câteva minute înainte de ora 19.00, Prinţesa Margaret, în vârstă de aproape opt ani la acea vreme, a intrat pentru a-i ura noapte bună tatălui ei. „Ce frumos este să îi vezi cum se joacă împreună”, s-a gândit Logue. „Nu-şi ia ochii de la ea când se află în încăpere.”

Logue s-a întâlnit cu Regele din nou în dimineaţa deschiderii sesiunii parlamentare, pentru o repetiţie finală: „Un efort semnificativ, în ciuda faptului că redundanţa cuvintelor este înfiorătoare”, a scris în jurnal. „A durat exact 11 minute şi este interesant să aflu cât îi va lua să îl rostească.” Logue nu putea să fie prezent în parlament, dar Căpitanul Charles Lambe, un oficial al Regelui care avea să

facă parte din auditoriu, a promis că va cronometra discursul şi că îi va telefona imediat după încheiere. Ulterior, Lambe a afirmat că durase treisprezece minute şi că fuseseră patru ezitări.

Spre uşurarea lui Logue – şi, mai mult, a Regelui – s-a hotărât că în acel an nu se va transmite un mesaj de Crăciun; mesajul anterior fusese unic, ţinut numai pentru că încoronarea avusese loc în acelaşi an. Totuşi, sentimentul de uşurare a fost de scurtă durată: în timpul vizitei în America de Nord, Regele avea să ţină câteva discursuri, cel mai important fiind în 24 mai, Ziua Imperiului, în Winnipeg. Sărbătorită pentru prima dată în 1902, de ziua de naştere a Reginei Victoria, care murise cu un an înainte, se dorea ca această zi să le amintească copiilor ce însemna să fie „fiii şi

fiicele unui Imperiu glorios”. Într-un astfel de moment de tensiune internaţională, ziua de 24 mai reprezenta o ocazie pentru manifestări de solidaritate cu ţara-mamă, din partea membrilor Imperiului.

Toate aceste discursuri presupuneau un anumit număr de întâlniri dintre Rege şi Logue. Printr-o scrisoare trimisă de Palat la 10 martie, de pildă, se confirmau întâlnirile de la Palat pentru zilele de 16, 17 şi 20. Aceste vizite frecvente au însemnat şi că Logue începea să cunoască mai bine familia Regelui. În timpul primei întâlniri din cele trei, Prinţesa Margaret Rose i-a întrerupt din nou – captivându-l pe Logue cu farmecul ei, aşa cum făcea mama ei întotdeauna. „Ce fetiţă drăguţă şi matură este ea, cu ochii ei strălucitori cărora nu le scapă nimic”, a notat el în jurnal. „Tocmai venise de la o lecţie de dans şi ne-a arătat cum, când a făcut ultimii paşi din Highland Fling, papuceii i-au făcut o rană şi, după ce ne-a arătat, [a cerut] să se facă ceva în această privinţă.”

În luna următoare, Logue s-a întâlnit cu formidabila

Regină Mary, Regina mamă, care abia trecuse de vârsta de şaptezeci de ani. În timp ce mergea pe un coridor curbat spre Rege, a văzut că unul dintre membrii gărzii stătea în poziţia de drepţi fără să se mişte. După ce a făcut câţiva paşi, a observat două femei îndreptându-se spre el, una dintre ele sprijinindu-se într-un baston. Lui Logue i s-a oprit respiraţia brusc dându-şi seama cine era aceasta.

„M-am lipit de perete şi am făcut o plecăciune, ele au ajuns în dreptul meu şi s-au oprit – iar eu m-am temut că inima mea va face la fel", a consemnat Logue în jurnal, într-un registru deferent rezervat pentru întâlnirile cu femeile din familia regală. „Regina s-a apropiat de mine încet – şi, întinzându-mi mâna, a spus, *Vă ştiu – aţi venit la Sandringham. Bineînţeles, sunteţi Logue, mă bucur mult să vă întâlnesc din nou."*

Mai târziu, când i-a spus Regelui cât de impresionat fusese de faptul că mama lui îl recunoscuse, acesta i-a răspuns: „Da, este minunată."

Plecarea Regelui şi a Reginei era programată pentru 5 mai 1939, la bordul RMS *Empress of Australia* al companiei

Canadian Pacific, într-o călătorie care avea să dureze douăsprezece zile în Atlanticul de Nord. În după-amiaza zilei precedente, Logue fusese chemat la Palat. L-a sfătuit pe Tommy Lascelles, care urma să îi însoţească, cu privire la cum să îl ajute pe Rege să se pregătească pentru transmisiune. Un sfat important era că, contrar impresiei lăsate de toate fotografiile care îl înfăţişau şezând în faţa microfonului, Regele prefera să stea în picioare, de fapt. În această situaţie (ca în cazul călătoriei în Australia) nu se punea problema ca Logue să fie inclus în suita regală – şi nici nu îşi dorea acest lucru. „Pacientul meu celebru se descurcă minunat şi ar trebui să aibă o şedere foarte plăcută în Canada", i-a scris cumnatului său Rupert. „Nu

cred că este nevoie să merg şi eu.”

Apoi, după câteva minute, a sosit următorul mesaj: „Domnul Logue este solicitat”, şi a fost condus unde se afla Regele. Potrivit amintirilor lui Logue, era prea obosit pentru a sta în picioare în timpul discursurilor, dar zâmbea şi părea să fie vesel. Lucrau împreună la textul unui discurs pentru Quebec când s-a deschis o uşă ascunsă din perete şi a intrat Regina, impresionantă în îmbrăcămintea de culoare cafenie, însoţită de cele două prinţese.

Elisabeta şi Margaret l-au implorat să le dea voie să nu se ducă la culcare şi să meargă la piscină, întrucât era ultima seară petrecută cu părinţii lor. Regina li s-a alăturat şi, după multe „hai, tati, e ultima noastră noapte”, Regele a cedat, cu condiţia să termine până la 18.30.

Apoi, s-a întors spre Logue şi a spus:

— Povesteşte-le cum ai înotat cu rechinul.

Iar Logue le-a povestit că, pe când avea cam cinci ani şi trăia în Brighton, pe coasta Australiei de Sud, el şi ceilalţi copii obişnuiau să sară din pat dimineaţa şi să alerge pe dig, dezbrăcându-se de pijamale pe drum, într-o întrecere pentru a ajunge primul în apă.

Într-o dimineaţă, micul Logue a fost primul şi a sărit la capătul digului, scoţând un strigăt de fericire, în apa limpede, cristalină.

— Răsucindu-mă în aer, am văzut că în apă, sub mine, la aproximativ trei metri adâncime, dormea un rechin mic, a continuat el.

Nu puteam să mă întorc şi am plonjat înfricoşat, apoi m-am grăbit să ies, aşteptându-mă în fiecare clipă să îmi pierd un picior. Între timp, rechinul ghinionist, şi mai speriat decât mine, probabil, cred că era deja la zece kilometri depărtare în Golf.

În timp ce Logue povestea întâmplarea, prinţesele îl

priveau fascinate, cu ochii mari şi mâinile încleştate.

După ce fetiţele au plecat la piscină, Logue i-a strâns mâna Reginei şi i-a urat drum bun.

Ei bine, sper să nu muncim prea mult, a răspuns ea. Deja abia aşteptăm să ne întoarcem acasă.

Rămas singur cu Regele din nou, Logue i-a cerut să parcurgă încă o dată discursurile. „Regele le-a ţinut minunat", a notat în jurnal. „Dacă nu oboseşte prea mult, sunt sigur că se va descurca de minune. Pe când plecam, i-am făcut diferite urări şi el mi-a mulţumit şi a spus: „Îţi mulţumesc mult, Logue, pentru eforturile tale, sunt *foarte* norocos să cunosc un bărbat care înţelege vocea şi discursurile atât de bine."

Călătoria în Canada nu a decurs fără incidente: suprafaţa de gheaţă înaintase spre sud mult mai mult decât de obicei în timpul iernii şi ceaţa era groasă, iar nava a evitat un aisberg în ultima clipă. Potrivit unui interlocutor al nefericitului căpitan, *Titanic* se scufundase în apropiere într-un anotimp asemănător din 1912.

Regele şi Regina au ajuns în Quebec la 17 mai, cu câteva zile întârziere, şi şi-au început programul aglomerat desfăşurat în întreaga ţară. La aproape fiecare oprire au fost întâmpinaţi călduros. Aşa cum i s-a adresat lui Lascelles un prim-ministru din provincii: „Puteţi să mergeţi acasă şi să-i spuneţi Ţării-mamă că orice discuţii despre Canada izolaţionistă după ziua de astăzi sunt nişte inepţii."75 După o săptămână a avut loc discursul de Ziua Imperiului, transmis în Marea Britanie la ora 20.00. Logue l-a ascultat, apoi i-a trimis o telegramă lui Lascelles, aflat atunci la bordul trenului regal în Winnipeg.

„Transmisiunea de Ziua Imperiului un succes teribil, vocea frumoasă, viteza rezonantă, minimum optzeci de atmosfere. Vă

rog, transmiteţi felicitări, loialitatea mea Maiestăţii Sale. Cu stimă, Logue.”

Partea americană a călătoriei lor, începută în seara zilei de 9 iunie, a avut o importanţă şi mai mare pentru Rege: membrii familiei regale mai vizitaseră Statele Unite, dar acum era prima dată când un suveran britanic în funcţie păşea pe teritoriul ţării. Pe peronul din Niagara Falls, statul New York, s-a întins un covor roşu regal, în timp ce trenul regal colorat cu albastru şi argintiu a trecut graniţa; Regele şi Regina au fost întâmpinaţi de Cordell Huli, secretarul de stat, şi soţia lui.

Preşedintele Roosevelt era conştient de această simbolistică atunci când a făcut invitaţia. Dacă partea canadiană a călătoriei Regelui şi Reginei fusese concepută pentru a consolida solidaritatea Commonwealth-ului, prezenţa Regelui la sud de paralela 49 avea să constituie o dovadă puternică a prieteniei durabile dintre Marea Britanie şi Statele Unite.

Reacţia faţă de cuplul regal pe străzile din Washington a fost extraordinară. Aproximativ 600.000 de oameni au flancat itinerariul convoiului regal de la Union Station, pe lângă Capitol, pe Pennsylvania Avenue până la Casa Albă, în ciuda temperaturii de peste 30°C. „În lunga mea viaţă am văzut multe evenimente importante la Washington, dar nu am văzut niciodată o mulţime atât de mare pe tot traseul de la Union Station până la Casa Albă”, a scris în jurnal Eleanor Roosevelt, soţia Preşedintelui, adăugând, referindu-se la cuplul regal, că: „Aceşti tineri ştiu să-şi facă prieteni.” 76

Pentru Rege, punctul culminant al vizitei au fost cele douăzeci şi patru de ore petrecute împreună cu Regina la Hyde Park, casa din provincie a lui Roosevelt situată pe malul râului Hudson în Dutchess County, New York. Chiar dacă la portic flutura steagul regal, cei doi au lăsat la o parte formalităţile şi au discutat deschis despre situaţia

internaţională care se înrăutăţea, precum şi despre impactul acesteia asupra ţărilor lor.

De asemenea, cele două cupluri au relaţionat la un nivel personal, consumând cocktailuri şi bucurându-se în cadrul unui picnic

la prânz, în timpul căruia Regele şi-a scos cravata, a băut bere şi a gustat marea delicatesă americană, hotdogul. Potrivit revistei *Time,* cuplul Roosevelt „aveau o atitudine părintească faţă de această plăcută pereche tânără se părea că Regele şi Regina se simţeau bine astfel. „Sunt o familie atât de fermecătoare şi de unită, şi trăiesc asemenea englezilor când merg la casa din provincie", i-a scris Regina soacrei ei.77 Wheeler-Bennett, biograful oficial al Regelui, a speculat că Roosevelt, aflat într-un scaun cu rotile din cauza poliomielitei, şi Regele, cu dificultăţile lui de vorbire, se apropiaseră printr-o „legătură tacită care îi uneşte pe cei care au depăşit un handicap fizic".

Regele şi Regina au început călătoria înapoi spre casă la 15 iunie, din Halifax, la bordul navei *Empress of Britain.* Nu se punea la îndoială importanţa contribuţiei vizitei nu numai pentru relaţia Marii 3ritanii cu Lumea Nouă, ci şi pentru respectul de sine al Regelui – observaţie făcută de presa de pe ambele ţărmuri ale Atlanticului. „Călătoria a avut o influenţă mai mare decât asupra lui George al VI-lea însuşi", se consemna în *Time* patru zile mai tân.i. „Acum doi ani el a preluat această funcţie fiind înştiinţat numai cu câteva ore în; nte, după ce se aşteptase să îndeplinească toată viaţa rolul fratelui mai mic şi tăcut al lui Edward. Jurnaliştii care l-au urmat în întreaga călătorie de la Quebec la Halifax au fost uimiţi de echilibrul şi încrederea în sine tot mai mari dobândite de George în urma efortului."

Subiectul a fost preluat ulterior de biograful oficial al Regelui. Călătoria „îl făcuse să se detaşeze, îi deschisese

orizonturi mai largi şi îi dăduse idei noi”, a consemnat acesta. „A marcat sfârşitul uceniciei lui ca monarh şi i-a dat încredere în sine şi siguranţă.” 78

Această încredere în sine se reflectase în discursurile Regelui pe parcursul vizitei. „Nu l-am auzit niciodată pe Rege – sau pe mulţi alţi oameni – care să vorbească atât de eficient sau de emoţionant”, i-a scris Lascelles lui Mackenzie King, prim-ministrul canadian. „În mod evident, câteva pasaje l-au tulburat atât de profund, încât m-am temut că se va pierde. Acest sentiment

spontan a sporit considerabil forţa discursului… Ultimele câteva săptămâni, culminând cu ultimul lui efort de astăzi, l-au consacrat drept un orator de primă clasă.”79

Supuşii britanici ai Regelui au avut ocazia să vadă noua lui încredere în timpul unui prânz la Guildhall, desfăşurat vineri, 23 iunie, la o zi după întoarcerea cuplului regal la Londra şi primirea tumultuoasă. Regele îi trimisese de pe vas o telegramă lui Logue, prin care îl invita la Palat la ora 11.15. Acesta a ajuns suficient de devreme pentru a avea timp să schimbe câteva cuvinte cu Hardinge, care i-a spus că Regele era obosit, dar într-o formă grozavă.

Ca de obicei, lui Logue i s-a părut că Regele era puţin emoţionat, dar s-a relaxat imediat şi a început să zâmbească în felul lui caracteristic, povestind timp de câteva minute despre călătorie. „Roosevelt l-a interesat cel mai mult – îl considera un bărbat cât se poate de încântător”, a scris Logue. Au parcurs discursul prea lung pentru Logue; trecând dincolo de cuvinte, ca întotdeauna, şi ajungând la conţinut, Logue a precizat că trebuia ca discursul să conţină mai multe referiri la partea americană a călătoriei. Regele şi-a notat sfatul, dar, întrucât discursul avea să fie ţinut după numai câteva ore, era prea târziu pentru a se face modificări.

Aproximativ şapte sute de persoane importante au fost invitate la Guildhall, unde au fost tratate cu un prânz constând în opt feluri de mâncare, două tipuri de şampanie din 1928 şi vin de porto vechi. „Păcat că scena nu a fost filmată color”, s-a comentat în *Daily Express.* „S-ar fi păstrat pentru posteritate un cadru cu întreaga putere executivă din Marea Britanie, înghesuită pe câţiva metri pătraţi de covor albastru.”

Cu emoţie în glas, Regele a descris cum vizita consolidase legăturile dintre Marea Britanie şi Canada. „Pretutindeni am văzut nu numai simplul simbol al Coroanei Britanice; am văzut şi instituţiile înfloritoare şi puternice care s-au dezvoltat, secol după secol, sub egida acestei Coroane”, le-a vorbit celor din auditoriu, care l-au întrerupt de câteva ori cu urale răsunătoare.

152

Logue era impresionat, ascultând discursul la radio. Lascelles i-a telefonat la 16.15 „pentru a-i spune cât de mulţumită era toată lumea de discurs, *mai ales Regele*”.

Şi verdictul presei a fost pozitiv. Editorialul lui William Hickey din *Daily Express* îl descria drept „un discurs admirabil, echilibrat”, cu tuşe personale care au lăsat impresia că Regele îl concepuse singur. De asemenea, a fost ţinut într-un mod adecvat. „Regele a făcut progrese atât de mari în acest sens de la primele zile ale domniei lui, încât nu se observă nicio dificultate acum”, se menţiona în ziar, adăugându-se că dezvoltase arta oratoriei care lasă exact atât timp cât este necesar pentru uralele puternice ce i-au punctat discursul.

În luna următoare, Regele şi-a exprimat reacţia la laudele tot mai numeroase la adresa abilităţilor lui oratorice printr-un răspuns la o scrisoare de felicitare din partea vechiului lui prieten, Sir Louis Greig. „Este o schimbare faţă de vremurile de altădată, când vorbitul mi se părea un calvar”,

a scris el.80

12

„Zugravul austriac să fie ucis!”

În dimineaţa zilei de duminică, 3 septembrie 1939, inevitabilul s-a produs, în cele din urmă: Sir Nqvile Henderson, ambasadorul britanic la Berlin, a transmis o ultimă adresă guvernului german în care se afirma că, dacă ţara nu îşi retrăgea trupele trimise în Polonia cu două zile în urmă, până la ora unsprezece în acea zi, Marea Britanie avea să declare război. Trupele nu au fost retrase, iar la 11.15 Neville Chamberlain a anunţat la radio, pe un ton trist şi afectat, că Marea Britanie era în război cu Germania. Franţa a făcut aceeaşi declaraţie după câteva ore.

Camera Comunelor s-a întrunit pentru prima dată în istorie într-o zi de duminică pentru a asculta raportul lui Chamberlain. Printre primele acţiuni ale prim-ministrului s-a numărat o remaniere, prin care Winston Churchill a fost readus în guvern ca Prim Lord al Amiralităţii, funcţia pe care o ocupase în timpul Primului Război Mondial. Anthony Eden, care demisionase în semn de protest la adresa politicii de împăciuire a prim-ministrului în februarie 1938, a revenit în funcţia de secretar al dominioanelor. Chamberlain era în vârstă de şaptezeci de ani şi suferea deja de cancerul care avea să îl ucidă un an mai târziu – dar nu înainte de a fi obligat să demisioneze, cedându-i funcţia lui Churchill, cu cinci ani mai tânăr decât el.

154

Pe tot parcursul verii toride existase sentimentul iminenţei războiului. Anunţarea la 22 august a pactului de neagresiune dintre Germania şi Uniunea Sovietică a crescut şansele declanşării conflictului, oferindu-i lui Hitler posibilitatea de a invada Polonia, apoi de a-şi întoarce forţele împotriva Occidentului. După trei zile, Marea Britanie

a semnat un tratat cu guvernul de la Varşovia, prin care se angaja să îl asiste în cazul unui atac. Cu toate acestea, Chamberlain a continuat negocierile cu Hitler, chiar dacă a refuzat oferta Regelui de a-i scrie personal liderului nazist. Pentru mulţi, incertitudinea era situaţia cea mai rea.

La 28 august, Logue a fost chemat la Palat. În mod excepţional, Alexander Hardinge era îmbrăcat informai. Era teribil de cald – tipul de vreme la care Logue s-ar fi aşteptat acasă, în Australia, şi nu în ţara adoptivă. „Una dintre cele mai înăbuşitoare şi neplăcute zile de care îmi amintesc, aducea mai curând a Sydney sau Ceylon, decât a Anglia", a scris el în jurnal.

Regele şi ajutoarele sale păreau să fie la fel de frustraţi precum întreaga ţară din pricina lipsei unei soluţii pentru criză – potrivit consemnărilor lui Logue. „Am dat ochii cu Regele şi primele lui cuvinte au fost: *Bună, Logue, suntem în război cumva?",* a scris el. „I-am răspuns că nu ştiu, iar el a spus: *Tu nu ştii, prim-ministrul nu ştie, şi nici eu nu ştiu.* Este extraordinar de îngrijorat şi a spus că nu îi vine să creadă ce se întâmplă şi că îşi doreşte să afle ce urmează să se întâmple." Totuşi, până la plecarea lui Logue, era convins că „războiul bătea la uşă".

Apoi, la 1 septembrie, trupele germane au intrat în Polonia. „Marea Britanie lansează ultimul avertisment" era titlul mare de pe prima pagină a *Daily Express* din dimineaţa următoare. „Opriţi ostilităţile şi retrageţi trupele germane din Polonia, sau mergem la război." Subtitlul cu litere mai mici oferea răspunsul: „Respingem ultimatumurile, declară Berlinul".

În ultimele câteva luni, guvernul pregătise Marea Britanie şi populaţia civilă pentru război – şi bombardarea masivă a principalelor oraşe, potrivit aşteptărilor. Aproximativ 827.000 de elevi au fost evacuaţi din Londra şi alte zone urbane în zone

le rurale, alături de puţin peste 100.000 de cadre didactice. Alţi 524.000 de copii preşcolari au fost evacuaţi împreună cu mamele lor. Oraşele erau protejate cu sirene pentru raiduri aeriene şi baloane de baraj; urma ca ferestrele să fie acoperite cu hârtie mată. S-au săpat tranşee în parcuri şi în adăposturile antiaeriene. Proprietarii de grădini au săpat gropi în care au ridicat adăposturi de tip Anderson, din fier ondulat, acoperind structura cu pământul săpat. S-a recomandat ca gropile să aibă minimum un metru adâncime.

Una dintre cele mai mari temeri era legată de războiul chimic. Gazele toxice avuseseră efecte oribile în tranşeele din timpul Primului Război Mondial, şi exista îngrijorarea că germanii le vor utiliza din nou împotriva civililor în acest conflict. Până la izbucnirea războiului se distribuiseră aproximativ 38 de milioane de măşti de gaze din cauciuc negru, pe fundalul unei campanii de propagandă. „Hitler nu va transmite niciun avertisment – aşadar, purtaţi asupra dumneavoastră masca de gaze întotdeauna”, suna un anunţ informativ. Cei surprinşi fără mască de gaze riscau să fie amendaţi.

Familia Logue, asemenea tuturor, se pregătea pentru ce putea fi mai rău. Începând cu seara zilei de 1 septembrie, iluminatul public a fost întrerupt şi toată lumea a fost nevoită să îşi acopere ferestrele noaptea pentru ca bombardierele germane să nu îşi poată identifica ţintele. Tony, mezinul lor, un tânăr atletic cu părul şaten ondulat, care urma să împlinească nouăsprezece ani, s-a întors de la biblioteca locală cu o coală de hârtie opacă şi a început să acopere toate ferestrele pentru ca lumina să nu treacă prin ele. Din fericire, toate încăperile principale aveau obloane – Myrtle le ura şi se gândise multă vreme să le scoată, dar acum era bucuroasă că nu o făcuse.

Nu au avut hârtie suficientă pentru a acoperi toate

ferestrele, astfel că Tony a lăsat-o descoperită pe cea din baie. Nu părea să fie o problemă dar în acea seară, la câteva minute după ce Myrtle s-a dus să se spele pe dinţi înainte de culcare, s-a auzit un bocănit la uşa principală. Erau doi gardieni responsabili cu aver

tismentele cu privire la raidurile aeriene, care i-au cerut pe un ton politicos să stingă lumina. De asemenea, somnul într-o încăpere întunecată era o experienţă neobişnuită: Myrtle se simţea ca o „crisalidă într-un cocon de semiîntuneric".

Familia avea o problemă mai urgentă: Therese, bucătăreasa lor devotată, care locuise la Londra în ultimi i zece ani, provenea din Bavaria.

Of, doamnă, m-au prins – este prea târziu să scap, i-a spus ea lui Myrtle printre şiroaiele de lacrimi.

În după-amiaza zilei respective porniseră radioul şi ascultaseră anunţul îngrijorător al mobilizării generale. Therese a telefonat la ambasada germană şi i s-a spus că mai era un singur tren care pleca la ora zece dimineaţa a doua zi, şi s-a grăbit să îşi facă bagajele.

În casa Logue, ca de altfel în toată ţara, sentimentul de nelinişte a fost diminuat de câteva momente de relaxare. „Femeia de serviciu a transformat o situaţie tensionată într-o comedie", îşi amintea Logue. „Băiatul ei, Emie, a fost dus la ţară ieri şi, în timp ce cobora scările, ea a spus: *Slavă Domnului că Ernie al meu a fost excavatP*

Indiferent cât de nedorită era posibilitatea participării într-un alt război, la doar două decenii după terminarea celui anterior, declaraţia lui Chamberlain de la 3 septembrie a însemnat că populaţia britanică ştia măcar care era situaţia. „O uşurare binevenită după toată tensiunea", a scris Logue. „Dorinţa tuturor este ca zugravul austriac să fie ucis." Regele şi-a exprimat sentimente similare în jurnalul

personal, în care avea să scrie constant în următorii şapte ani şi jumătate. „Când a bătut de ora unsprezece în dimineaţa acelei zile, am avut un oarecare sentiment de uşurare că se încheiaseră cele 10 zile tensionate de negocieri intense cu Germania în privinţa Poloniei, care păreau să fie favorabile uneori, Mussolini dorindu-şi, la rândul lui, pacea”, a scris el.81

Între timp, Myrtle era ocupată cu chestiuni mai practice: a făcut 7 kg de gem de prune şi a pus la saramură 4,5 kg de fasole. Război sau nu, trebuia să mănânce. Laurie şi soţia lui, Josephine -

sau Jo, după cum i se spunea în familie – se aflau acolo, de asemenea. Myrtie era îngrijorată: Jo aştepta să nască primul lor copil (primul nepot al lui Lionel şi Myrtie) la sfârşitul acelei luni. Potrivit însemnărilor lui Myrtie din jurnalul ţinut acum şi de ea, spera ca şi Jo să fie „excavată”.

La câteva minute după încheierea discursului lui Chamberlain, sunetul neobişnuit al sirenelor antiaeriene s-a făcut auzit în toată Londra. Logue l-a chemat pe Tony, aflat în garaj pentru a-şi repara bicicleta, şi au început să tragă toate obloanele. De la fereastră se vedeau baloanele de baraj înălţându-se – potrivit însemnărilor lui Logue, era o „privelişte minunată”. La câţiva kilometri distanţă, în Palatul Buckingham, şi Regele şi Regina au fost surprinşi să audă sunetul teribil al sirenelor. Cei doi s-au privit şi şi-au spus: „nu se poate”. Dar se putea, şi au coborât în adăpostul de la subsol, inimile bătându-le cu putere. Acolo, potrivit Reginei, s-au „simţit uimiţi şi îngroziţi, şi s-au aşezat, aşteptând să cadă bombe”.82

În acea seară nu au căzut bombe şi li s-a comunicat că erau în siguranţă după jumătate de oră. Cuplul regal, asemenea altor persoane norocoase care aveau acces la un adăpost, s-au întors acasă. Avea să fie prima din multe

astfel de alarme false, întrucât temutele raiduri aeriene asupra Londrei aveau să înceapă cu adevărat abia un an mai târziu, odată cu declanşarea *Blitzkrieg*-ului.

Prima noapte de război a început ca oricare alta. Singura diferenţă observată de Myrtie era că la radio nu se difuza niciun program; doar muzică. Apoi, la ora 3 dimineaţa, s-a dat un alt avertisment de raid aerian şi s-au grăbit în subsolul sufocant. „Singurul sentiment este iritarea", a scris ea în jurnal. „E straniu cum se întâmplă lucrurile – fără panică, fără frică, doar furia că eşti deranjat."

Era a treia noapte a interdicţiei de aprindere a luminilor şi haosul domnea peste oraşul neobişnuit cu bezna totală. Secţiile de urgenţă ale spitalelor erau pline – nu de cei răniţi de gloanţe inamice, ci de persoane lovite de maşini cu lumina farurilor redusă, care îşi rupseseră picioarele coborând din tren pe peroane

inexistente sau îşi luxaseră gleznele împiedicându-se de borduri neobservate. Spitalul St. George, unde Valentine era chirurg rezident după examenul dat cu trei ani în urmă, nu făcea excepţie: în prima zi de război, operase toată noaptea persoane accidentate pe străzile Londrei.

Acum, după declararea războiului, Logue ştia că va avea de îndeplinit un rol important alături de Rege. Pe 25 august îi telefonase Hardinge.

— Fiţi pregătit să veniţi la Palat, îi spusese.

Logue nu avea nevoie să întrebe de ce. Era pregătit zi şi noapte, deşi, după cum îi spusese lui Hardinge, indiferent cât de mult îşi dorea să îl vadă pe Rege şi să vorbească cu el, spera sincer să nu fie chemat – întrucât ştia foarte bine ce ar fi însemnat aceasta.

Pe 3 septembrie, la amiază, a primit telefonul de care se temea. Eric Mieville, asistentul secretarului personal al Regelui începând cu 1937, i-a telefonat pentru a-i spune că

Regele avea să facă o transmisiune pentru ţară la ora 18.00, şi i-a cerut lui Logue să vină să îl întâlnească. Laurie l-a dus cu maşina în oraş şi a ajuns la Palat la ora 17.20.

Apropiindu-se de Londra, totul arăta normal, cu excepţia soarelui care strălucea pe baloane, dându-le o culoare „albastru-argintie plăcută". După ce şi-a dus tatăl la Palat, Laurie s-a întors imediat acasă pentru a asculta transmisiunea. Logue şi-a lăsat pălăria, umbrela şi masca de gaze în sala Privy Purse şi a urcat scările.

Regele l-a primit pe Logue în biroul privat, şi nu în încăperea pe care o utiliza de obicei, în care se făceau pregătirile pentru sesiunea de fotografii de după transmisiune. Purta uniformă de amiral, cu toate distincţiile, şi au parcurs împreună discursul. Potrivit biografului oficial, mesajul era „o declaraţie a credinţei simple în convingeri simple... care a încurajat poporul britanic aşa cum probabil că nu putea să o facă altceva, cu privire la luptele ce stăteau să înceapă, unindu-i pe cetăţeni în hotărârea de a obţine victoria".83 Logue a citit textul, marcând pauzele dintre cuvinte

pentru a simplifica citirea lor cu glas tare. De asemenea, a modificat câteva cuvinte: „guvernare", în care Regele s-ar fi putut bloca, a fost înlocuit cu „noi", mai simplu de pronunţat; iar „convocare" a înlocuit cu „apel".

Logue a fost impresionat de tristeţea din vocea Regelui. A încercat să îl înveselească, amintindu-i cum şezuseră împreună cu Regina în aceeaşi încăpere timp de o oră în seara încoronării, înainte de transmisiunea de atunci – pe care o abordase cu emoţii asemănătoare. Au râs şi au reflectat la cât de multe se petrecuseră în cei doi ani şi jumătate care se scurseseră între timp. Apoi, uşa din celălalt capăt al încăperii s-a deschis şi a intrat Regina – arătând „regală şi minunată", potrivit unui Logue infatuat.

În timp ce s-a aplecat deasupra mâinii ei, s-a gândit că era „cea mai minunată femeie pe care am văzut-o vreodată”.

Cu trei minute înainte de transmisiune s-au dus în încăperea amenajată. Pe când traversam coridorul, regele i-a făcut semn lui Frederick Ogilvie – care îl înlocuise pe Reith în funcţia de director general al BBC în 1938 – să li se alăture. Camera fusese redecorată recent şi era luminoasă şi veselă, dar starea lor de spirit era sumbră. Regele ştia cât de important era discursul lui, pe care aveau să îl asculte milioane de oameni din întregul Imperiu.

După aproximativ cincizeci de secunde, lumina roşie s-a aprins. Logue l-a privit pe Rege şi i-a zâmbit în timp ce acesta s-a apropiat de microfon. Când ceasul din curte a bătut ora şase, i-a apărut un zâmbet în colţul gurii şi a început să vorbească, însufleţit.

În acest moment grav, poate cel mai hotărâtor din istoria noastră, transmit un mesaj tuturor popoarelor mele, de acasă şi de peste mări, cu acelaşi sentiment profund pe care l-aş avea dacă aş putea să vă trec pragul şi să vă vorbesc în persoană.

Pentru a doua oară în viaţa celor mai mulţi dintre noi suntem în război. Am încercat în mod repetat să găsim o cale paşnică prin care să ne rezolvăm diferenţele cu cei care acum ne sunt duşmani. Dar în zadar. Am fost obligaţi să intrăm în acest conflict. Pentru că suntem chemaţi, alături de aliaţii noştri, să răspundem provo-

cării lansate de un principiu care, dacă ar fi să predomine, ar fi fatal pentru orice ordine civilizată din lume.

Acest principiu permite unui stat, în urmărirea egoistă a puterii, să îşi ignore tratatele şi angajamentele solemne; permite recursul la forţă sau ameninţarea cu forţa împotriva suveranităţii şi independenţei altor state. Bineînţeles că acest principiu, nedisimulat, este simpla doctrină primitivă

potrivit căreia cel mai puternic are dreptate; şi dacă acest principiu ar domina în întreaga lume, libertatea ţării noastre şi a întregii Commonwealth s-ar alia în pericol. Şi mai mult – popoarele lumii ar trăi în frică şi ar dispărea toate speranţele de stabilire a păcii şi de asigurare a dreptăţii şi libertăţii naţiunilor.

Cu aceasta ne vom confrunta în cele din urmă. În numele tuturor valorilor pe care le preţuim, precum şi al ordinii şi păcii în lume, este de neconceput să nu răspundem la această provocare.

Acesta este scopul înalt pentru care mă adresez popoarelor mele de acasă şi popoarelor mele de peste mări, care îşi vor asuma această cauză. Le cer să rămână calme, ferme şi unite în aceste vremuri de încercări. Sarcina va fi dificilă. Poate că vor veni zile sumbre, iar războiul nu se mai poate limita la câmpul de luptă. Dar putem să facem bine numai dacă vedem bine, şi dacă ne dedicăm cu evlavie cauza lui Dumnezeu. Dacă rămânem cu toţii credincioşi cauzei noastre, gata de orice serviciu sau sacrificiu care ni s-ar putea cere, atunci, cu ajutorul lui Dumnezeu, vom învinge.

Fie ca El să ne binecuvânteze şi să ne aibă în pază.

Când discursul s-a încheiat iar lumina roşie s-a stins, Logue i-a întins mâna Regelui.

— Felicitări pentru primul dumneavoastră discurs de război, a spus.

Regele, văzându-şi chinul încheiat, a răspuns pur şi simplu:

— Mă aştept să am de făcut mult mai mult. În timp ce ieşeau, Regina aştepta pe coridor.

— A fost bine, Bertie, i-a spus ea.

Apoi Regele a fost fotografiat, iar Logue a rămas alături de ceilalţi pe coridor.

Bertie nu a dormit mai deloc noaptea trecută, a fost atât de îngrijorat, dar acum, că am făcut un pas decisiv, este mult mai vesel, i-a spus Regina.

Regele s-a întors, şi-au luat la revedere şi, în timp ce Logue făcea o reverenţă, Regina i-a spus:

— Va trebui să le vorbesc femeilor. Mă ajutaţi cu discursul? Logue i-a răspuns că ar fi o mare onoare.

Faptul că ziarele de a doua zi au consemnat că Regele „consimţise" tipărirea a 15 milioane de copii ale textului purtând semnătura lui în facsimil, pentru a fi trimise în fiecare casă din ţară, a fost un semn al importanţei discursului. Totuşi, această expediere masivă nu a avut loc: oficialii au estimat că acţiunea ar fi presupus 250 de tone de hârtie, stocurile fiind insuficiente, în timp ce Poşta s-a alarmat la gândul acestei poveri suplimentare care ar fi apăsat asupra personalului şi aşa redus. S-a hotărât că suma de 35.000 de lire sterline, cât ar fi costat întreaga operaţiune, se putea cheltui mai eficient în alte scopuri – nu în ultimul rând pentru că ziarele tipăriseră discursul integral oricum, alături de o fotografie a Regelui purtând uniforma de amiral, adecvată ocaziei. Ca întotdeauna, era înfăţişat şezând în faţa microfonului, chiar dacă stătuse în picioare, după cum obişnuia.

În zilele şi săptămânile următoare s-au făcut alte raţionalizări. La 25 septembrie s-a raţionalizat benzina, la doar 27 de litri pe lună. Londra s-a transformat într-un sat aproape peste noapte. După începutul anului 1940 au urmat raţionalizări la alimente, combustibili şi alte bunuri. Familia Logue avea noroc: pădurea de la capătul grădinii le dădea combustibil şi aveau suficient teren pentru a cultiva fructe şi legume. Valentine era un trăgaci bun şi aducea deseori iepuri acasă pentru cină.

Familia Logue mai avea un motiv important de bucurie: în dimineaţa zilei de 8 septembrie, soţia lui Laurie, Jo, născuse o fetiţă, Alexandra. La vremea respectivă, Tony, care îi

înveselise atât de des, se pregătea să plece la Universitatea din Leeds, unde avea să studieze medicina (iniţial, optase pentru Londra, dar războiul îi schimbase planurile), urmându-şi fratele mai mare. Nu

fără tristeţe, părinţii l-au condus la tren la staţia *King's Crnss* la 5 octombrie. „Plecarea lui va însemna mult mai puţină veselie în viaţa mea", a scris Myrtle în jurnal.

Război sau nu, deschiderea sesiunii parlamentare era programată pentru luna noiembrie în acel an – iar Regele a apelat la Logue pentru a-l ajuta să se asigure că discursul va decurge fără probleme. Se speculase că Regele nu va apărea deloc, detaliile programului de guvernare având să fie citite de Lordul Cancelar.

La eveniment a fost prezent în persoană, dar deschiderea acestei sesiuni parlamentare avea să fie unică. S-a renunţat la costumele de ceremonie împodobite, care, prin tradiţie, erau o parte importantă a evenimentului. Regele şi Regina au sosit la Palatul Westminster cu maşina, şi nu în trăsura regală, şi cu o suită minimă; Regele purta uniformă navală; Regina purta catifea şi blănuri împodobite cu perle, căci era frig. Pentru comentatori, solemnitatea tăcută a evenimentului contrasta puternic cu fastul care însoţea apariţiile în public ale lui Hitler.

Discursul în sine care, în vreme de pace, ar fi prezentat programul legislativ propus de guvern, a fost scurt şi la obiect: „Purtarea războiului solicită energiile tuturor supuşilor mei", a început Regele. În afară de anunţul adresat membrilor parlamentului, prin care li se cerea să facă „noi prevederi financiare pentru purtarea războiului", nu a dezvăluit nimic altceva.

În acel an a mai avut loc un ultim discurs important – mesajul de Crăciun. Întrucât ţara era în război, toată lumea, inclusiv Regele, ştia că era exclus să nu li se adreseze

supuşilor britanici. S-a stabilit că va transmite un mesaj personal la sfârşitul programului BBC *Round the Empire,* în după-amiaza zilei de 25 decembrie.

Găsirea tonului potrivit pentru momentul respectiv a fost o provocare: deşi trecuseră deja peste trei luni de la declanşarea conflictului, nu se întâmplase mare lucru, cel puţin în privinţa populaţiei civile a Marii Britanii. Percepţia populaţiei că se ducea un „război fals" atinsese punctul maxim. În ciuda alarmelor false ocazionale, pe frontul de vest era linişte şi temutele raiduri aeriene nu avuse

seră loc. Mulţi dintre copiii evacuaţi în zonele rurale se întorseseră acasă. Singura acţiune reală avea loc pe mare, şi nu era favorabilă Marii Britanii: la 13 octombrie, un comandant abil de submarin a reuşit să treacă de apărarea de la Scapa Flow, la nord-est de coasta Scoţiei, şi a scufundat nava de luptă *Royal Oak* în timp ce aceasta staţiona, cauzând pierderea a peste 830 de vieţi omeneşti. Marina germană hărţuia convoaiele britanice care aduceau mărfuri vitale pe Atlanticul de Nord. Un succes însemnat a fost distrugerea navei de război germane de mici dimensiuni, *Graf Spee,* în timpul Bătăliei de la River Plate, în largul coastei Uruguayului.

Pe scurt, starea de spirit a oamenilor se deteriora; apatia şi resemnarea se răspândeau tot mai mult – iar Regele şi-a propus să le combată. A vorbit despre ceea ce văzuse el însuşi: Marina Regală „asupra căreia, în ultimele patru luni, s-a abătut furtuna unui război nemilos şi continuu"; Forţele Aeriene, „care au adăugat lauri în fiecare zi la cei câştigaţi de predecesorii lor"; şi Forţele Expediţionare Britanice din Franţa: „Sarcina lor este dificilă. Sunt în aşteptare, iar aşteptarea este un test al nervilor şi disciplinei".

„Se apropie un an nou", a continuat el. „Nu ştim ce ne va aduce. Dacă aduce pace, atunci vom fi recunoscători. Dacă

aduce noi lupte, vom fi de neclintit. Între timp, cred că putem cu toţii să găsim un mesaj de încurajare în citatul pe care vreau să vi-l transmit la final.”

În acel moment, aparent din proprie iniţiativă, Regele a citat câteva versuri dintr-un poem necunoscut la acea dată, care îi fusese trimis recent. Autoarea era Minnie Louise Haskins, profesoară la London School of Economics, iar poemul fusese tipărit într-un tiraj restrâns în 1908.

„Şi i-am spus celui care veghea la poarta anului: *Dă-mi o făclie să merg cu bine în necunoscut.* Iar el a răspuns: *Du-te în întuneric şi ia-l de mână pe Dumnezeu. Va fi mai bun decât o făclie şi mai sigur decât o cale ştiută.”*

Fie ca Cel de Sus să ne îndrume şi să ne sprijine pe toţi.”

Regele se temuse de transmisiunea acestui mesaj de Crăciun, ca în cazul majorităţii discursurilor importante anterioare.

164

„Întotdeauna este un chin pentru mine şi nu încep să mă bucur de Crăciun doar după ce se termină”, a scris în jurnal în ziua respectivă.84 Dar fără îndoială că a avut un impact pozitiv semnificativ asupra moralului populaţiei.

Poemul lui Haskins, intitulat „Dumnezeu ştie”, a devenit foarte popular şi sub denumirea de „Poarta anului”. A fost reprodus pe cărţi poştale şi tipărit în tiraje mari. Aceste cuvinte au avut un impact profund asupra Reginei, care a comandat gravarea lor pe plăci de alamă pentru a fi fixate pe porţile capelei funerare a Regelui George al VI-lea de la Castelul Windsor, locul lui de veci. La moartea ei în 2002, aceste cuvinte au fost citite cu glas tare în timpul funeraliilor.

Cu toate că mesajul de Crăciun al Regelui a fost un succes, a existat un post-scriptum straniu, care reflecta percepţia continuă la nivelul opiniei publice a problemei lui de vorbire (însoţită de dorinţa de a-l ajuta). La 28

decembrie, Tommy Lascelles i-a transmis lui Logue o scrisoare de la Anthony Mecreadie, rectorul Gimnaziului John Street din Glasgow.

„Nu ştie nimeni că scriu aceste rânduri şi nici nu va şti nimeni niciodată”, începea Mecreadie pe un ton conspirativ. În continuare, explica, fără altă introducere, o tehnică pe care Regele trebuia să o folosească la următoarea transmisiune. „Să se sprijine pe cotul stâng şi să îşi ţină bărbia pe dosul palmei – cu gâtul între degetul mare şi arătător. Apoi să îşi apese *ferm* bărbia pe mână – exercitând o presiune puternică în sus şi în jos când întâmpină dificultăţi la pronunţarea unui sunet. Astfel îşi va controla muşchii şi toate dificultăţile vor dispărea în viitor… Sper, cu umilinţă, că va duce la îndeplinire planul meu infailibil.”

Nu este clar dacă Regelui i s-a transmis vreodată sfatul lui Mecreadie – şi, bineînţeles, nici dacă a încercat să îl pună în aplicare.

13
Dunkirk şi zilele sumbre
9

La ora nouă fără un minut în seara zilei de vineri, 24 mai 1940, cinematografele din Marea Britanie şi-au întrerupt programul; mulţimile au început să se adune în jurul magazinelor cu aparate radio, iar în cluburi şi saloanele hotelurilor s-a făcut linişte. Lângă radiouri, acasă, se adunaseră milioane de oameni, în timp ce Regele se pregătea să ţină prima cuvântare către naţiune după mesajul de Crăciun de la Sandringham. Cu o durată de douăsprezece minute şi jumătate, acesta avea să fie şi cel mai lung – şi un test important al orelor petrecute cu Logue.

Ocazia era Ziua Imperiului care, în timpul războiului, a dobândit o semnificaţie suplimentară, datorită contribuţiei considerabile a mii de oameni din Imperiu la războiul

împotriva lui Hitler în Europa. Ca atare, cuvintele Regelui aveau să se facă auzite la sfârşitul unui program numit *Brothers în Arms.* Prezentând bărbaţi şi femei născuţi şi crescuţi peste mări, BBC afirma că programul avea să „demonstreze în mod clar unitatea şi forţa pe care le simbolizează Ziua Imperiului”.

Marea Britanie avea nevoie de tot ajutorul pe care îl putea obţine de la Imperiu. Războiul fals se sfârşise brusc şi dureros, în aprilie, naziştii invadaseră Danemarca şi Norvegia. Trupele Aliate au debarcat în Norvegia încercând să apere ţara, dar, până

la sfârşitul lunii, zonele sudice erau controlate de germani. La începutul lunii iunie, Aliaţii au evacuat zona de nord, iar pe data de 9, forţele norvegiene au predat armele.

Succesul naziştilor din Peninsula Scandinavă l-a forţat, în cele din urmă, pe Chamberlain să ia o decizie în aşa-numita dezbatere privind Norvegia, în timpul căreia fostul ministru Leo Amery i-a citat nefericitului prim-ministru cuvintele lui Oliver Cromwell în faţa Parlamentului celui lung: „Aţi stat aici prea mult pentru cât bine aţi făcut. Plecaţi şi părăsiţi-ne. Pentru numele lui Dumnezeu, plecaţi.”

În ciuda forţelor politice utilizate împotriva lui, Chamberlain a câştigat votul din 8 mai cu 281 de voturi pentru faţă de 200 împotrivă, dar mulţi dintre susţinătorii lui s-au abţinut sau au votat împotrivă. Se afirma tot mai mult ideea lărgirii coaliţiei pentru a include Partidul Laburist, dar membrii acestui partid refuzau să servească sub conducerea lui Chamberlain. Se specula că Lordul Halifax era posibilul succesor, unul dintre principalii pledanţi pentru împăciuire după înlocuirea lui Eden din funcţia de secretar pentru politică externă în luna martie a anului 1938.

Deşi Halifax se bucura de sprijinul Partidului Conservator

şi al Regelui, şi era o variantă acceptabilă pentru laburişti, el şi-a dat seama că exista cineva mai potrivit pentru această funcţie. Când Chamberlain a demisionat după două zile, a fost înlocuit cu Winston Churchill, care a format un nou guvern de coaliţie, din care făceau parte parlamentari conservatori, laburişti şi liberali, precum şi persoane neînscrise într-un partid. În aceeaşi zi, forţele germane au intrat în Belgia, Olanda şi Luxembourg.

Naziştii au închis cercul rapid. La ora cinci dimineaţa pe 13 mai, Regele a fost trezit pentru a vorbi la telefon cu Regina Wilhelmina a Olandei. Iniţial a crezut că era o farsă – dar şi-a dat seama că nu, după ce ea a început să vorbească, implorându-l să o ajute de urgenţă cu mai multe avioane pentru a-şi apăra ţara atacată. A fost prea târziu; câteva ore mai târziu, fiica Reginei, Prinţesa Juliana, soţul ei de origine germană, Prinţul Bemhard, şi cele două fiice au ajuns în Anglia. Mai târziu, în aceeaşi zi,

Wilhelmina a avut din nou o convorbire telefonică cu Regele, de această dată de la Harwich, unde ajunsese la bordul unui distrugător britanic, după ce scăpase de tentativele germane de a o captura şi a o lua ostatică. Iniţial, ea a dorit să se întoarcă şi să se alăture forţelor olandeze din Zeeland, în sud-vestul ţării, care încă rezistau, dar situaţia militară se deteriorase atât de repede, încât toţi au considerat că era imposibil să se întoarcă. La 15 mai, armata ei a capitulat în faţa războiului-fulger german. Wilhelmina a rămas la Palatul Buckingham, de unde a încercat să organizeze rezistenţa olandeză de la distanţă.

Acesta era contextul dramatic în care Hardinge i-a telefonat lui Logue, la ora 11.00 pe 21 mai, pentru a-i solicita să se întâlnească cu Regele la ora 16.00. A ajuns cu cincisprezece minute mai devreme şi l-a găsit pe secretarul personal al Regelui îngrijorat din cauza unor veşti şi mai

rele venite de pe continent. Forţele germane, continuându-şi avansul fulgerător pe teritoriul Franţei, ajunseseră la Abbeville, la gura râului Somme şi la cincisprezece minute depărtare de Canalul Mânecii, împărţind în două armatele Aliate. Viitorul Forţelor Expediţionare Britanice, desfăşurate în principal de-a lungul graniţei franco-belgiene încă de la începutul războiului, părea să fie sumbru.

În ciuda gravităţii situaţiei, Regele părea să fie vesel când Logue a fost chemat să îl întâlnească. Stând în balcon, îmbrăcat în uniforma lui militară, fluiera după un corgi tânăr aflat în grădină sub un platan, care nu reuşea să îşi dea seama de unde vine sunetul. Logue a observat că tâmplele Regelui erau mai grizonate decât îşi amintea. În mod clar, povara războiului începea să lase semne.

Au intrat într-o încăpere din care se luaseră toate fotografiile şi obiectele de valoare, cu excepţia unei vaze cu flori. Logue a fost impresionat de textul discursului pentru Ziua Imperiului, pe care l-a considerat drept desăvârşit şi foarte bine scris, dar l-au parcurs împreună şi au făcut câteva modificări. În timp ce îl repetau, s-a auzit un bocănit uşor la uşă. Era Regina, purtând îmbrăcăminte de culoare cenuşie şi o broşă mare, în formă de fluture

bătută cu diamante, pe umărul stâng. În timp ce Regele scria modificările asupra textului, ea i-a povestit lui Logue despre eforturile extraordinare pe care le făceau Forţele Aeriene Regale – şi „cât de mândri trebuie să fim de băieţii din Australia, Canada şi Noua Zeelandă”. În scurt timp, Logue a plecat.

„A fost o amintire minunată, în timp ce îmi luam la revedere şi făceam o plecăciune deasupra mâinii Regelui şi a Reginei, cu ei doi în dreptul acelei ferestre mari, luminaţi din spate de razele soarelui, Regele purtând uniforma de mareşal de infanterie, iar Regina în veşminte cenuşii”, îşi

amintea el.

În Ziua Imperiului. Logue a mers la Palat după cină şi, împreună cu Wood şi Ogilvie de la BBC, s-a asigurat că încăperea fusese pregătită cum se cuvine pentru transmisiune. În caz de raiduri aeriene, Wood trăsese un cablu în adăpost. „Nu conta ce se întâmpla”, a scris Logue. „Transmisiunea avea să continue.”

Regele arăta suplu şi atletic, îmbrăcat cu un sacou cu două rânduri de nasturi. Cei doi au mers în încăperea amenajată pentru transmisiune, care era răcoroasă, spre bucuria lui Logue: lăsase instrucţiuni ca ferestrele să rămână deschise, pentru a preveni repetarea dezastrului din ajun, când regina Wilhelmina făcuse o transmisiune la prânz pentru coloniile olandeze din Marea Caraibilor, iar atmosfera fusese atât de încinsă şi înăbuşitoare de parcă luase foc.

Logue a făcut sugestii minore legate de discurs. În loc să înceapă cu: „Astăzi se împlineşte un an”, i-a propus Regelui să rearanjeze textul şi să înceapă, în schimb, cu „De Ziua Imperiului, în urmă cu un an”. Au făcut o ultimă repetiţie a discursului care a durat douăsprezece minute. Rămânând doar opt minute până la transmisiune, Regele s-a îndreptat spre camera lui pentru a exersa accentele din două-trei pasaje mai dificile.

Cu un minut înainte de transmisiune, Regele a traversat coridorul şi a intrat în încăpere, privind pe fereastră în lumina care dispărea. Era o seară frumoasă de primăvară, perfect liniştită. „Era greu să crezi că, la câteva sute de kilometri depărtare, erau oameni care se omorau între ei”, se gândi Logue.

169

Lumina roşie de studio a clipit de patru ori şi s-a stins – era semnalul pentru a începe. Regele a făcut doi paşi spre masă, iar Logue l-a strâns de braţ, în semn că îi urează

succes. Gestul era grăitor pentru relaţia apropiată dintre cei doi; nimeni nu putea să atingă un rege în acel fel, fără să fie invitat s-o facă.

„De Ziua Imperiului, în urmă cu un an, v-am vorbit din Winnipeg, din inima Canadei”, a început Regele, acceptând prima dintre modificările lui Logue. „Erau vremuri paşnice. Atunci, de Ziua Imperiului, am vorbit despre idealurile de libertate, dreptate şi pace, pe care se întemeiază Commonwealth-ul nostru, al popoarelor libere. Norii se vedeau la orizont, dar am sperat că aceste idealuri vor cunoaşte noi culmi fără un alt măcel cumplit în război. Dar nu a fost să fie aşa. Răul pe care ne-am luptat fără încetare şi cu cele mai nobile scopuri să îl evităm s-a abătut asupra noastră.”

Şi a continuat, zâmbind ca un şcolar (sau aşa considera Logue) de fiecare dată când reuşea să pronunţe un cuvânt pe care-i era cu neputinţă să-l rostească altădată fără dificultate. „Lupta decisivă” se abătuse acum asupra poporului Marii Britanii, a continuat Regele, acumulând tensiunea. „Duşmanii noştri nu mai urmăresc simple cuceriri teritoriale, ci răsturnarea, totală şi definitivă, a acestui Imperiu şi a tot ceea ce s nbolizează el şi, apoi, cucerirea lumii…”

Logue nu putea să facă altceva decât să asculte, minunându-se de vocea Regelui. După ce a pronunţat ultimele cuvinte, Logue n-a făcut altceva decât să-l prindă de mâini; amândoi ştiau că fusese un efort extraord: iar.

Totuşi, nu au îndrăznit să vorbească imediat; la insistenţa lui Logue, încercau să lucreze altfel decât o făcuseră până atunci, astfel încât lumina roşie – „ochiul roşu al micului zeu galben”, după cum o numea Logue – să nu rămână aprinsă pe parcursul transmisiunii. Difj păcate, aşa era dificil să se asigure că transmisiunea se încheiase. Cei doi s-au privit în continuare în tăcere – „Regele şi supusul de rând, iar inima mea este prea plină pentru a vorbi.” Regele l-a bătut uşor

pe mână.

170

După câteva minute, Ogilvie a intrat – „Felicitări, Maiestate, un efort minunat”, a spus el – urmat de Regină, care şi-a sărutat soţul şi i-a spus că avusese o prestaţie măreaţă. Au rămas toţi în încăpere discutând încă cinci minute.

„Apoi”, potrivit lui Logue, „Regele Angliei spune: *Vreau să cinez* – şi toţi şi-au urat noapte bună şi au coborât scările într-o altă lume.”

Regele era mândru de efortul lui şi uşurat că, în ciuda situaţiei militare imprevizibile, nu fusese forţat să facă modificări majore de ultim moment asupra textului. „M-am temut să nu se întâmple ceva şi să fiu nevoit să îl modific”, a scris în jurnal în acea seară. „Am fost foarte mulţumit de cum l-am spus şi a fost, în mod clar, efortul meu cel mai reuşit. Cât de mult urăsc transmisiunile!”85

A doua zi dimineaţă, ziarele erau pline de laude la adresa discursului. *Daily Telegraph* l-a numit „o transmisiune fermă şi încurajatoare”, adăugând: „Potrivit relatărilor de aseară, fiecare cuvânt s-a auzit cât se poate de clar pe tot teritoriul Statelor Unite şi în părţile îndepărtate ale Imperiului”. Între timp, telefonul lui Logue sunase încontinuu. „Toată lumea este încântată de Discursul Regelui”, a scris în jurnal. „Eric Mieville mi-a telefonat de la Palat şi mi-a spus că a avut o priză extraordinară în toată lumea. În timp ce vorbeam, Regele l-a chemat, astfel că i-am transmis felicitări din nou.” De asemenea, reacţia din Imperiu şi dincolo de graniţele lui a fost plină de entuziasm.

A doua zi, într-o sâmbătă, Logue şi Myrtle au sărbătorit succesul Regelui mergând la un matineu, *My Little Chickadee,* o comedie a cărei acţiune se desfăşoară în anii 1880, având-i în distribuţie pe Mae West şi W. C. Fields. La final, Valentine şi-a invitat părinţii la cină, la un local pe

care Myrtle îl numea „restaurantul unguresc”. Era prima dată de la izbucnirea războiului când cinau în oraş, iar orchestra a cântat toate melodiile preferate ale lui Myrtle.

Dar, indiferent de calitatea lui, un discurs nu era suficient pentru a influenţa cursul evenimentelor nefavorabile pentru Aliaţi. Belgia avea să fie următoarea ţară căzută în mâinile germanilor.

171

Regele Léopold al III-lea, comandantul suprem al forţelor armate ale ţării, sperase să continue lupta în favoarea Aliaţilor, după exemplul eroic al tatălui lui, Regele Albert, din timpul Primului Război Mondial. Totuşi, de această dată situaţia a fost diferită, iar la 25 mai, convins că nu avea rost să mai opună rezi stenţă, Léopold a capitulat. Decizia lui de a rămâne alături de popor a fost controversată; a ales să nu îşi însoţească miniştrii în Franţa, unde aceştia au încercat să funcţioneze în continuare ca guvern în exil. În consecinţă, deşi pe nedrept, a fost defăimat în Marea Britanie. Comportamentul lui în timpul războiul i-a divizat ţara, stând la baza abdicării lui după mai bine de zece ani.

Furia britanicilor faţă de capitularea lui Léopold se datora în mare parte efectului devastator asupra Forţelor Aliate, rămase acum cu flancul stâng complet expus şi nevoite să se retragă pe coasta Canalului Mânecii. Unica soluţie a fost organizarea unei operaţiuni de salvare – unul dintre cele mai dramatice episoade ale războiului. La 27 mai, prima flotilă alcăti ă din aproximativ 700 de nave comerciale, nave de pescuit, ambarcaţiuni mici şi bărci de salvare ale RNL au început să evacueze trupele britan i ce şi franceze de pe plajele din Dunkirk. Până în ziua a noua fuseseră salvaţi în total 338.226 soldaţi (198.229 britanici şi 139.997 francezi).

La 4 iunie, în ultima zi a evacuărilor, Churchill a ţinut unul dintre discursurile memorabile din timpul războiului – sau,

într-adevăr, din toate timpurile. „Chiar dacă părţi mari din Europa şi multe State vechi şi faimoase au căzut sau pot să cadă în gheara Gestapo-ului şi a maşinăriei odioase a conducerii naziste, nu ne vom da bătuţi şi nu vom da greş”, a declarat în faţa Camerei Comunelor, continuând prin jurământul celebru de a „lupta pe plaje”.

A doua zi, Myrtle a notat simplu în jurnal: „Toţi oamenii noştri salvaţi. Domnul fie lăudat. Am cunoscut câteva surori medicale, poveştile lor vor rămâne pentru totdeauna.” Au existat şi anumite îngrijorări imediate: la 1 iunie, în mijlocul operaţiunilor de evacuare, auzise că Laurie, fiul lor cel mare, se înrolase în

armată. Având deja treizeci de ani, precum şi soţie şi copil mic, nu s-a numărat printre primii recrutaţi. La sfârşitul lunii martie a primit documentele pentru recrutare şi, la auzul veştii, Myrtle şi Jo au „vărsat câteva lacrimi”.

Pentru mulţi oameni de rând, ceea ce a devenit cunoscut drept spiritul Dunkirk exemplifica tendinţa britanicilor de a rămâne uniţi în vremuri în care naţiunea se confrunta cu ameninţări iminente. Totuşi, în pofida eroismului şi a salvărilor remarcabile, nu se ascundea faptul că aceasta nu însemna o victorie. Churchill le-a spus miniştrilor între patru ochi că Dunkirk a fost „cea mai mare înfrângere militară britanică din decursul multor secole”.

Veştile rele nu conteneau. La 14 iunie, Parisul a fost ocupat de armata germană, iar Mareşalul Philippe Petain (numit şef de stat cu puteri extraordinare) a anunţat după trei zile că Franţa îi va solicita Germaniei un armistiţiu. „Este cea mai neagră zi din viaţa noastră”, a scris Myrtle în jurnal. A auzit despre anunţul lui Petain de la un şofer de autobuz dezgustat, care „a proclamat în faţa întregii lumi ce va face întregii naţiuni franceze… Bineînţeles, nu a mai rămas nimeni care să ne trădeze. Chiar am rămas singuri,

iar dacă guvernul nostru cedează, va avea loc o revoluţie, iar eu voi lua parte la ea.”

Situaţia avea să devină şi mai sumbră. În după-amiaza zilei de 7 septembrie, 364 de bombardiere germane, escortate de alte 515 avioane, au derulat raiduri aeriene deasupra Londrei, alte 133 atacând în acea noapte. Ţinta lor a fost portul Londrei, dar multe bombe au căzut în zone rezidenţiale, ucigând 436 de londonezi şi rănind peste 1.600. Războiul fulger începuse. În următoarele şaptezeci şi cinci de nopţi consecutive, bombardierele au atacat Londra în mod repetat. Au fost lovite şi alte centre militare şi industriale importante, cum ar fi Birmingham, Bristol, Liverpool şi Manchester. Până în luna mai a anului următor, când s-a încheiat campania, fuseseră ucişi peste 43.000 de civili, jumătate din ei în capitală, şi numai în zona Londrei fuseseră distruse sau avariate peste un milion de locuinţe.

173

Şi Palatul Buckingham a fost lovit de câteva ori în luna septembrie, într-un raid curajos pe timpul zilei, când Regele şi Regina lucrau acolo. Bombele au produs pagube considerab e la Capela Regală şi în grădina interioară – Regina rostind replica celebră: „Mă bucur că am fost bombardaţi. Mi se pare că pot să privesc acum la East End fără fereală.” Logue i-a scris Regelui pentru a-şi exprima „mulţumirile şi recunoştinţa faţă de Cel de Sus” pentru această salvare la limită de la ceea ce a numit drept „o tentativă mişelească la viaţa dumneavoastră”. A adăugat: „Nu părea să fie posibil ca nici măcar germanii să se coboare la nivelul acestei infamii josnice”.

Tommy Lascelles i-a răspuns lui Logue după patru zile, mulţumindu-i pentru grijă, pe care Regele şi Regina au apreciat-o peste măsură. „Cu toate acestea. Maiestăţile lor nu au fost afectate de incident”, a adăugat el. „Sper că reuşiţi să mai prindeţi nişte ore de somn.”

În săptămânile care au urmat, Logue şi Regele au întreţinut o corespondenţă ocazională. Monarhul era deseori suip nzător de sincer în privinţa sentimentelor lui, cum ar fi cele după vizita la Coventry la 15 noiembrie, imediat după un raid de noapte devastator asupra oraşului. Se lansaseră peste 500 de tone de bombe cu explozie puternică, transformând centrul într-o mare de flăcări şi ucigând aproape 600 de oameni. Catedrala a fost distrusă aproape complet, iar Regele a petrecut ore întregi mergând prin moloz. Efectul vizitei lui asupra moralului oraşului a fost enorm, chiar dacă Regele a fost copleşit de scara distrugerilor. „Ce puteam să le spun acestor oameni care pierduseră tot, uneori şi familiile? [;] cuvintele erau nelalocul lor”, i-a spus lui Logue.

În toată această tensiune şi nefericire au existat şi momente de relaxare. Câteva zile mai târziu, când Regele exersa discursul pentru deschiderea sesiunii parlamentare din acel an, l-a întâmpinat pe Logue zâmbind ca un şcolar.

— Logue, am emoţii, i-a spus. M-am trezit la ora unu după ce am visat că mă aflam în parlament, cu gura deschisă, şi nu puteam să scot niciun cuvânt.

Chiar dacă cei doi au râs din toată inima, Logue şi-a dat seama că chiar şi acum, după toţi anii petrecuţi lucrând împreună, defectul de vorbire încă îl marca pe Rege.

Logue a fost din nou invitat la Windsor în Ajunul Crăciunului, apoi în prima zi de Crăciun, pentru a-l ajuta la discurs. În acest an, ca în anul anterior, nu se punea în discuţie ca Regele să nu ţină o cuvântare către Imperiu.

Afară era frig, soare. Logue a considerat că nu era sigur să meargă cu trenul, astfel că s-a urcat într-un autobuz Green Line până la Windsor. „Stătusem în picioare, în frig, toată noaptea şi când s-a deschis uşa şi am intrat, frigul ne-a lovit”, a scris el. „Parcă intrasem într-o casă de gheaţă. Mi

s-a făcut tot mai frig şi, când am ajuns la Windsor, eram sloi.” Drumul până la castel l-a dezmorţit puţin; un pahar de sherry cu Mieville după ce a ajuns l-a dezmorţit şi mai mult, stând lângă focul de cărbuni din şemineu. De asemenea, l-a înveselit o tabacheră din aur primită în dar de la Regină.

După o cină de Crăciun la care s-a servit cap de mistreţ cu prune, Logue l-a urmat pe Rege în birou şi au început să lucreze. Lui Logue nu îi plăcea discursul; în ceea ce îl privea, nu exista nimic care să îl îngrijoreze pe Rege, dar nu putea să facă modificări. Prin acest discurs, Regele îşi avertiza poporul că viitorul avea să fie dificil, „dar noi ne aflăm pe drumul către victorie şi, cu ajutorul lui Dumnezeu, vom merge pe calea dreptăţii şi a păcii”.

Şi aşa a fost. La 22 iunie 1941, Germania, împreună cu alţi membri europeni ai Axei şi Finlanda, au invadat Uniunea Sovietică, în Operaţiunea Barbarossa. Scopul era distrugerea ţării şi a comunismului, oferind nu numai *Lebensraum,* ci şi acces la resursele strategice de care Germania avea nevoie pentru a-i învinge pe rivalii rămaşi. În lunile următoare, Hitler şi aliaţii lui au făcut cuceriri semnificative în Ucraina şi în regiunea Baltică, au asediat Leningradul şi au ajuns la periferia Moscovei. Dar Hitler nu îşi atinsese obiectivul, iar Stalin controla, încă, un potenţial militar considerabil. La 5 decembrie, ruşii au declanşat un con

traatac. Două zile mai târziu, japonezii au atacat flota americană de la Pearl Harbor, forţele armate ale Statelor Unite intrând în război de partea Aliaţilor.

Puterile Axei au avansat în continuare pe parcursul anului 1942: forţele japoneze au măturat Asia, cucerind Burma, Malaezia, Indiile Olandeze de Est şi Filipinele. Între timp, germanii au produs pagube semnificative asupra convoaielor Aliaţilor pe coasta americană a Atlanticului, iar

în iunie au lansat o ofensivă pentru acapararea câmpurilor petrolifere din Caucaz şi ocuparea stepei Kubanului. Sovieticii au opus rezistenţă la Stalingrad.

Războiul făcea ravagii şi în Africa, unde forţele Panzerarmee Affika, conduse de Feldmareşalul Erwin Rommel şi alcătuite din unităţi mecanizate şi de infanterie germane şi italiene, ameninţau să ajungă la Cairo. Rommel a lansat atacul la 26 mai, forţând evacuarea de către francezi la Bir Hachim în 11 iunie, şi a atacat Tobruk-ul după o săptămână. Apoi, a intrat în Egipt pun Libia, ajungând la El Alamein, localitate aflată la o distanţă de aproxi mativ o sută de kilometri la vest de Alexandria, la 1 iulie. A fost o lovitură dură pentru Aliaţi: Churchill, aflat la Washington, a luat avionul înapoi pentru a fi prezent la o moţiune de cenzură în Camera Comunelor, pe care a câştigat-o detaşat.

A urmat punctul de cotitură în Africa şi, am putea spune, al războiului. Forţele britanice au contraatacat, făcându-l pe Rommel să se retragă. Totuşi, germanii şi-au revenit şi a urmat o remiză, în timpul căreia Locotenent-Generalul Bemard Montgomery a fost numit comandantul Armatei a Opta. La 23 octombrie, Aliaţii au atacat din nou, Montgomery dispunând de 200.000 de oameni şi 1.100 de tancuri împotriva celor 115.000 de oameni şi 559 de tancuri ale Axei: Rommel se afla în Germania într-o permisie medicală, dar s-a grăbit să se întoarcă pentru a-şi conduce oamenii. Forţele inamice erau covârşitoare şi, la 2 noiembrie, l-a avertizat pe Fr Ier că forţele lui nu mai erau capabile să se opună în mod eficient. Liderul nazist nu tolera ideea capitulării: „Nu va fi pentru prima dată în istorie când o voinţă puternică va triumfa împotriva unor batalioane mai numeroase”, a răspuns Hitler a

doua zi. „Cât despre trupele tale, nu le poţi arăta altă

cale în afară de cea spre victorie sau, dacă nu, spre moarte.”

Logue s-a numărat printre primii care au aflat vestea victoriei lui Montgomery. În după-amiaza zilei de 4 noiembrie se afla la Palat împreună cu Regele, repetând un discurs pentru deschiderea sesiunii parlamentare, stabilită la data de 12, când a sunat telefonul. Regele precizase să nu fie deranjat decât dacă era nevoie urgentă de el. Cu o privire curioasă, s-a apropiat de telefon şi a ridicat receptorul.

Regele s-a entuziasmat imediat:

— Da! Ce bucurie! Citeşte-mi, citeşte-mi, a spus. Duşmanul se retrage. O veste bună, mulţumesc, şi a închis.

Zâmbind, s-a întors spre Logue:

— Ai auzit? a întrebat şi i-a rezumat vestea. Ei bine, este o veste nemaipomenită.

În acea seară, Regele a scris în jurnal: „În sfârşit o victorie, ce uşurare”.86 După patru zile, forţele Aliate au debarcat în Maroc şi Algeria, ambele aflate oficial în mâinile regimului Vichy din Franţa. Se derula Operaţiunea Torch, prin care se dorea deschiderea unui al doilea front în Africa de Nord.

În toiul acestei situaţii dramatice, se apropia un alt discurs de Crăciun. Cu câteva zile înainte, Logue repetase împreună cu Regele, pe care îl găsise într-o formă excelentă. Discursul în sine necesita câteva intervenţii; lui Logue nu îi plăceau pasajele introduse de Churchill în text, întrucât nu se potriveau cu afirmaţiile obişnuite ale Regelui. „Era stilul tipic al lui Churchill şi putea să fie recunoscut de oricine”, s-a plâns Logue în jurnal. „Cu ajutorul Regelui, am scos adjectivele şi pe prim-ministru.”

Vremea din acel an era plăcută, în ciuda ceţii, şi nu a mai nins la fel de mult ca în ultimele două ierni. Logue a fost chemat din nou să se alăture familiei regale pentru festivităţi. I s-a părut că bradul de Crăciun era mult mai

frumos şi mai frumos împodobit decât în anul precedent; o decoraţiune trimisă de Myrtle făcuse diferenţa. Când Regina a intrat, s-a apropiat de Logue şi i-a spus

că se bucura mult să îl vadă. Spre surprinderea lui, i-a cerut apoi să repete un truc pe care îl demonstrase câtorva ofiţeri înainte de prânz: cum să respire cu un singur plămân. S-a conformat cu plăcere, dar a avertizat-o, precum şi pe cele două prinţese, să nu încerce trucul singure.

Cu puţin timp după ora 14.30, Logue l-a urmat pe Rege în birou pentru a face o ultimă repetiţie a discursului. La 14.55 au intrat în încăperea pentru transmisiune, el şi Wood şi-au sincronizat ceasurile, iar la 14.58 a intrat Regina pentru a-i ura succes soţului ei. După câteva secunde, luminile roşii s-au aprins şi, privindu-l pe Logue pentru o clipă, Regele a început.

„Mai ales în perioada Crăciunului suntem conştienţi de umbra întunecată a războiului”, a început el. „Sărbătoarea Crăciunului de astăzi nu este la fel de veselă precum era pe vremea copilăriei noastre… Dar, chiar dacă manifestările ei sunt limitate, mesajul de Crăciun rămâne etern şi neschimbat. Este un mesaj de recunoştinţă şi speranţă – recunoştinţă faţă de Cel Atotputernic pentru îndurarea Lui, şi speranţă că pacea şi bunătatea vor reveni pe acest pământ.” Logue a urmărit câteva paragrafe, apoi s-a oprit – şi-a dat seama că nu mai era necesar să facă acest lucru.

În discurs, Regele a vorbit despre contribuţia semnificativă la efortul de război din partea celorlalţi membri ai Imperiului – şi a americanilor. A încheiat cu o povestire spusă de Abraham Lincoln, despre un băiat care urca un deal ducând un copil mult mai mic decât el. „Întrebat dacă povara nu era prea grea pentru el, băiatul a răspuns: *Nu este o povară, e fratele meu*.”

Exact douăsprezece minute mai târziu se terminase, iar Logue a fost încântat de ceea ce a auzit. „Este înălţător să fii primul care felicită un Rege, şi, după ce am lăsat să treacă câteva secunde pentru a fi siguri că nu mai eram în direct, l-am prins de braţ şi, entuziasmat, am spus: *splendid*, a scris Logue în jurnal. „El a zâmbit şi a spus: *Cred că e cel mai bun din câte am făcut împreună, Logue. Mă voi întoarce la Londra în februarie, să continuăm lecţiile.* Regina a intrat, l-a sărutat afectuos şi a spus *A fost splendid, Bertie.”*

178

Ziarele erau pline de laudă la adresa prestaţiei regale. „Atât ca formă, cât şi ca fond, transmisiunea de ieri a Regelui a fost cea mai matură şi mai încurajatoare de până acum”, se comenta în *Glasgow Herald.* „A păstrat cu onoare tradiţia transmisiunilor din prima zi de Crăciun.” Churchill, cel mai mare orator, l-a felicitat la telefon pentru discursul reuşit.

În a doua zi de Crăciun, Regele i-a trimis lui Logue o scrisoare scrisă de mână, care reflecta mulţumirea lui faţă de desfăşurarea transmisiunii.

Dragul meu Logue,

Sunt foarte bucuros că transmisiunea mea a decurs atât de bine ieri. M-am simţit cu totul altfel şi nu mi-a fost frică de microfon. Sunt sigur că vizitele tale mi-au prins foarte bine şi trebuie să le continuăm în noul an.

Îţi mulţumesc nespus de mult pentru tot ajutorul.

Cele mai bune urări pentru 1943!

Al tău sincer,

George, Rege şi împărat

Logue i-a răspuns plin de entuziasm. „Astăzi, telefonul meu a sunat neîncetat, tot felul de oameni îmi telefonează pentru a vă felicita, spunând că îşi doresc foarte mult să vă poată scrie pentru a vă transmite cât de mult s-au bucurat

la auzul transmisiunii”, a spus el. A ales să laude modul în care Regele se apropiase de temutul microfon „aproape de parcă era prietenul dumneavoastră” şi faptul că nu păruse tensionat.

14
Răsturnarea de situaţie
9

În vara anului 1943, după doi ani de veşti proaste, războiul începea să decurgă în favoarea Aliaţilor. Bătălia pentru Africa de Nord se încheiase printr-un triumf. Apoi, la 10 iulie, Annata a Opta Britanică, sub comanda Generalului Bemard Montgomery, şi Armata a Şaptea a SUA, sub comanda Generalului George Patton, au început atacul combinat asupra Siciliei, care avea să servească drept rampă de lansare pentru invazia Italiei continentale. După două săptămâni, Mussolini a fost îndepărtat, iar la 3 septembrie, guvernul lui Piedro Badoglio a acceptat să capituleze necondiţionat; în luna următoare, Italia a declarat război Germaniei.

Au existat şi alte motive de bucurie: mult temuta *Tirpitz,* cea mai mare navă de luptă construită vreodată în Europa, era grav avariată în septembrie 1943, în urma unui raid curajos al submarinelor britanice mici, în timp ce nava era ancorată. Apoi, în a doua zi de Crăciun, crucişătorul *Scharnhorst* a fost scufundat în largul Capului Nord din Norvegia. Bătălia din Atlantic fusese câştigată eficient de către Aliaţi. Veneau ştiri pozitive şi din Orientul îndepărtat: avansurile japoneze fuseseră blocate, iar britanicii şi americanii se pregăteau să riposteze.

Dar războiul încă mai avea să dureze. Germanii rezistau cu dârzenie atât în Italia, cât şi pe frontul rusesc, în timp ce japonezii

erau departe de a fi înfrânţi. Churchill, exagerai de optimist, i-a spus Regelui că germanii puteau fi învinşi până la sfârşitul anului 1944, dar se temea ca nu cumva asigurarea victoriei în Orientul îndepărtat să nu aibă loc până în 1946.

Regele era nerăbdător să profite de îmbunătăţirea situaţiei pentru a-şi vizita armatele victorioase pe teren şi a le felicita pentru realizări. Mai făcuse o astfel de călătorie, în decembrie 1939, când a vizitat Forţele Expediţionare Britanice din Franţa, dar situaţia se deteriorase atât de mult între timp, încât nici nu se pusese problema unei reluări. Totuşi, în iunie 1943 – călătorind incognito sub numele de „Generalul Lyon” din motive de securitate – a pornit într-o călătorie mult mai ambiţioasă, de două săptămâni, în Africa de Nord, în timpul căreia a inspectat forţele britanice şi americane din Algeria şi Libia. La întoarcere, a făcut o vizită scurtă şi în „fortăreaţa insulară” Malta, a cărei poziţie strategică esenţială în Marea Mediterană îi adusese un atac din partea germanilor. Peste tot unde s-a oprit, a avut parte de o primire entuziastă, lucru de altminteri previzibil.

Prin contrast, Logue trăia indirect sentimente extreme în urma victoriilor forţelor Aliate, prin experienţele fiilor lui. Laurie fusese primul fiu înregimentat, în 1940, şi servea în Royal Army Services Corps. Datorită experienţei din industria de catering, dobândită în perioada în care lucrase pentru Lyons, a fost repartizat la departamentul de transport al alimentelor. A fost trimis în Africa, unde a servit în „Forţa Gideon”, sub conducerea excentricului colonel Orde Wingate, care a contribuit la scoaterea italienilor din Etiopia şi repunerea lui Haile Selassie pe tron în mai 1941. În februarie 1942, a fost promovat la gradul de sublocotenent şi, după o lună, era menţionat în mesajele oficiale. Până în iunie devenise locotenent.

Următorul fiu recrutat a fost Tony. După doar un an de studii de medicină la Universitatea din Leeds, s-a alăturat

Gărzilor Scoţiene în 1941 şi, după o scurtă perioadă la Sandhurst, a plecat în Africa de Nord. Între timp, Valentine îşi urma cariera medicală acasă: după o perioadă scurtă în departamentul de chirurgie

generală, în care a tratat victime ale războiului fulger, în 1941 a îmbrăţişat neurochirurgia, un domeniu solicitant şi aliat într-o dezvoltare rapidă. A fost repartizat mai întâi la un spital din St. Albans, unde s-a specializat în traume la cap, apoi la Edinburgh.

Logue, trecut de şaizeci de ani, era prea în vârstă pentru serviciul militar, dar a lucrat trei nopţi pe săptămână ca gardian în Apărarea antiaeriană. Sănătatea începea să i se deterioreze: în august 1943 s-a internat în spital pentru o operaţie de ulcer. Regele aflat la Balmoral, în vacanţa de vară tradiţională, a fost informat despre evoluţia lui Logue de către Mieville, care a făcut şi aranjamente ca acesta să petreacă o perioadă de convalescenţă la malul mării. La 23 octombrie, Logue i-a scris Regelui: „Mă bucur să vă pot spune că mi-am revenit aproape complet şi că abia aştept să vă întâlnesc când vă întoarceţi. Aceste trei luni au fost lungi, întrucât este primul meu ulcer, nu l-am suportat prea uşor, dar îi mulţumesc lui Dumnezeu că totul s-a încheiat cu bine.”

Războiul a generat nu doar probleme financiare, ci şi medicale: tinerii care formau majoritatea clientelei lui Logue fuseseră înregimentaţi în forţele armate, asemenea fiilor lui. În plus, bombardamentele aeriene constante din timpul *Blitzkrieg*-ului i-au descurajat pe alţii să facă o călătorie la Londra pentru o consultaţie. Din acest motiv, un cadou de 500 de lire sterline trimis de Rege în ianuarie 1941 – „un dar personal de la Maiestatea Sa, în semn de recunoaştere a serviciilor dumneavoastră personale foarte valoroase” – a fost binevenit.

„Sunt copleşit de faptul că dumneavoastră, cu toate responsabilităţile şi grijile, îmi mulţumiţi şi mă ajutaţi astfel”, i-a răspuns Logue, recunoscător. „Umilele mele servicii v-au stat întotdeauna la dispoziţie şi este cel mai mare privilegiu din viaţa mea să vă pot servi… Atenţia dumneavoastră m-a emoţionat de multe ori şi sper sincer şi din toată inima că voi fi capabil să vă mai servesc încă mulţi ani.”

Indiferent cât de binevenite, darurile ocazionale nu au fost suficiente pentru a rezolva problemele financiare ale lui Logue. Şi casa lor mare de pe Sydenham Hill devenea o povară. „Beechgrove

este îngrozitor de greu de menţinut, pentru că nu există forţă de muncă”, s-a plâns Logue într-o scrisoare către fratele mai mic al lui Myrtle, Rupert, în iunie 1942. „Myrtle nu are niciun servitor şi nu găsim nici măcar un bărbat care să tundă gazonul, astfel că o casă cu 25 de camere şi 5 băi în aceste vremuri este un coşmar şi, pentru că nu am voie să folosesc maşina de tuns gazonul, ci trebuie să o folosesc pe cea veche, de împins, nu pot să-ţi spun ce bătături am în palmă.” Aşa că şi-au cumpărat o oaie pentru tuns gazonul.

Eforturile lui Logue cu Regele nu i-au adus numai recompense financiare: în ajunul încoronării fusese numit membru al Ordinului Regal Victoria; pe lista cu distincţii din iunie 1943 fusese promovat la rangul de comandant. Ceremonia a avut loc pe 4 iulie în anul următor. De asemenea, a avut onoarea să fie numit reprezentantul Asociaţiei Logopezilor Britanici în conducerea Asociaţiei Medicale Britanice – chiar dacă, aşa cum i-a scris lui Rupert, „mi-aş fi dorit ca aceste lucruri să se fi întâmplat acum 20 de ani, când mă puteam bucura de ele mult mai mult. Acum am 62 de ani şi nu mai pot face lucrurile de altădată.”

Au existat şi manifestări de recunoştinţă din partea unor pacienţi, scrisori incluse printre documentele lui Logue. Un funcţionar în vârstă de 53 de ani pe nume C. B. Archer, din Wimbledon, sud-vestul Londrei, i-a scris la 30 noiembrie 1943 în semn de mulţumire pentru că îl vindecase complet de bâlbâială de care suferea de la opt ani, învăţându-l respiraţia abdominală. „A fost o zi norocoasă pentru mine în urmă cu şase luni, când v-am contactat pentru prima dată”, scria Archer. „Cred că numai un bâlbâit îşi poate da seama cât este de diferită lumea în care trăiesc acum. E ca şi cum aş fi fost eliberat de o povară.” Scrisoarea acestui bărbat, întinsă pe cinci pagini scrise de mână, oferea o imagine a suferinţei provocate de bâlbâială atât în viaţa lui profesională, cât şi în cea privată.

„Bâlbâială mea a fost un neajuns teribil la locul de muncă”, a continuat el. „Altfel, probabil că acum aş fi fost secretar adjunct. Toate promovările se fac în urma interviurilor în faţa unei

Comisii, şi vă puteţi imagina ce prestaţie jalnică am avut în faţa membrilor ei.”

În luna următoare, Logue a primit o scrisoare extrem de exuberantă din partea unui oarecare Tom Mallin, din Sutton Coldfield, Birmingham, precizând că mama şi prietenii lui observaseră diferenţa de când începuse consultaţiile la Logue. „Toţi prietenii mei spun că m-am *schimbat* – da – dar în bine”, scria Mallin. „Încep să îmi dau seama că vocea poate să fie atât de frumoasă, satisfăcătoare şi expresivă, mă mir de ce nu am realizat asta până acum… Domnule, cum aş putea să vă mulţumesc pentru că m-aţi făcut fericit?” Avea să se prezinte la un interviu, câteva săptămâni mai târziu „şi îmi voi aminti tot ceea ce m-aţi învăţat. Cu siguranţă că îi voi impresiona”.87

Între timp, războiul se apropia de un alt moment decisiv.

În ziua de joi, 1 iunie 1944, la ora 21.30, Logue a primit un telefon de la Lascelles, care fusese promovat în funcţia de secretar personal al Regelui, după ce mai asprul Hardinge fusese concediat în iulie 1943. „Stăpânul meu doreşte să ştie dacă puteţi verii la Windsor mâine, vineri, la masa de prânz.” Logue a fost încântat să accepte invitaţia.

Logue a luat trenul de 12.44. Lascelles, cu care s-a întâlnit în sala ofiţerilor, era foarte serios. „Îmi pare rău că nu pot să vă spun multe despre transmisiune”, i-a spus. „De fapt, este un apel la rugăciune şi durează aproximativ cinci minute, şi, oricât de straniu ar părea, nu vă pot spune când va avea loc, deşi probabil v-aţi dat seama că urmează să fie transmis în seara debarcării, la ora 21.00.”

În continuare, Logue a luat masa de prânz împreună cu grăjdarii, doamnele de companie şi căpitanul gărzilor, apoi Regele l-a chemat. Se afla în biroul cu obloanele trase – dar în încăpere era extrem de cald. Arăta obosit şi consumat şi i-a spus lui Logue că nu dormea prea bine. Dar când au parcurs discursul, Logue a fost fermecat. L-a cronometrat: exact cinci minute şi jumătate.

Nu era necesar ca Lascelles să precizeze ce însemna ziua debarcării. Terminologia militară potrivită zilei alese pentru atacul

Aliaţilor din Europa intrase de mult timp în vocabularul comun. Dar când – şi unde – urma să aibă loc atacul era un secret bine păzit. Elementul-surpriză era esenţial pentru reuşita Aliaţilor şi se recursese la măsuri extraordinare şi ingenioase pentru dezinformarea germanilor.

În urmă cu şaptesprezece luni, în cadrul Conferinţei de la Casablanca din ianuarie 1943, Roosevelt şi Churchill căzuseră de acord asupra unei invazii masive în Europa ocupată de nazişti, cu forţe britanice şi americane. Churchill, care nu dorea repetarea atacurilor frontale

costisitoare din Primul Război Mondial, propusese invadarea Balcanilor, în scopul alierii cu forţele sovietice, apoi cu posibila alăturare a Turciei de partea Aliaţilor. Totuşi, americanii preferau o invazie în Europa de Vest – iar opinia lor a prevalat. Decizia s-a confirmat în cadrul Conferinţei de la Quebec, din august 1943. Invazia s-a numit Operaţiunea Overlord şi până la venirea iernii, variantele pentru punctul de debarcare se limitaseră la zona Pas-de-Calais sau Normandia. În Ajunul Crăciunului, Generalul Eisenhower a fost numit Comandant Suprem al Forţei Expediţionare Aliate (SCAEF).

Eisenhower şi comandanţii lui au prezentat planurile operaţiunii într-o şedinţă din 15 mai ţinută într-o sală de curs de la Şcoala St. Paul's – se pare că locul neobişnuit fusese ales pentru că Generalul Montgomery, comandantul Grupului Armatei 21, de care aparţineau toate forţele terestre de invazie, îşi făcuse o parte din studii acolo. În zilele următoare, în sudul Angliei s-au concentrat tot mai multe forţe; invazia era iminentă.

Ziua debarcărilor în Normandia a fost stabilită iniţial pentru 5 iunie, dar vremea în acel sfârşit de săptămână a fost rea: era rece şi umezeală, bătea un vânt puternic dinspre vest şi valurile erau mari, ceea ce elimina posibilitatea de a lansa amfibii de pe navele din larg. Stratul jos de nori nu le-ar fi permis avioanelor Aliaţilor să îşi identifice ţintele. Operaţiunea presupunea o zi apropiată de faza de lună plină; următoarea zi de luni avea să fie o astfel de zi. Amânarea cu aproape o lună şi trimiterea trupelor în taberele de îmbarcare ar fi fost o operaţiune masivă şi dificilă,

iar astfel, la sfatul meteorologulin-şef, care prevedea o îmbunătăţire de scurtă durată a vremii de a doua zi, Eisenhower a luat decizia crucială de a declanşa

operaţiunea pe 6 iunie.

Câteva ore mai târziu a demarat Operaţiunea Neptun – denumirea dată primei etape, de atac, a Operaţiuni Overlord: la scurt timp după miezul nopţii au aterizat 24.000 de trupe britanice, americane, canadiene şi franceze libere. Apoi, începând cu ora 6.30, ora dublă de vară a Marii Britanii, primele divizii de infanterie şi blindate ale Aliaţilor au demarat călătoria de optzeci de kilometri pe coasta Normandiei. Până la sfârşitul zilei debarcaseră peste 165.000 de trupe; fuseseră implicate peste 5.000 de ambarcaţiuni. A fost cea mai mare invazie cu amfibii din toate timpurile.

După cum se stabilise, Logue a sosit la Palat în acea seară la ora 18.00; a fost condus la Rege după cincisprezece minute. Discursul era programat pentru ora 21.00, iar atmosfera era tensionată. Dar au existat şi câteva momente amuzante: în timp ce Logue coordona exerciţiile de voce ale Regelui, cei doi au zărit pe fereastră un grup de cinci persoane în grădina Palatului Buckingham, printre care un poliţist. În timp ce ei priveau, femeia şi-a pus o plasă pe cap, ceea ce l-a făcut pe Logue să creadă că încercau să ademenească un roi de albine să intre într-o cutie. „Regele era destul de entuziasmat şi a dorit să iasă pentru a-i ajuta”, a notat Logue. „Aştepta ca eu să spun da, şi ar fi deschis fereastra şi s-ar fi dus pe gazon – dar nu se făcea ca Regele să fie înţepat de o albină tocmai înaintea unei transmisiuni, astfel că, indiferent de curiozitatea mea, am fost nevoit să mă prefac că nu mă interesează.”

După ce au repetat discursul o dată, au coborât în adăpostul antiaerian. Logue a fost fascinat. „Ce loc frumos”, a scris el. „Mi-ar plăcea să locuiesc aici – plin de mobilier interesant şi ultimele tehnologii în materie de încălzire şi iluminat.” Şi Wood de la BBC se afla acolo. Au făcut o repetiţie; a decurs bine: discursul dura cinci minute şi jumătate şi erau necesare doar două modificări. Unica

problemă era ticăitul zgomotos al unui ceas care se auzea

din dormitorul Regelui şi pe care l-au oprit, pentru a nu afecta transmisiunea.

După ce au încheiat, s-au întors în camera Regelui – şi s-au dus imediat la ferestre pentru a vedea ce se întâmplase cu albinele. Oamenii plecaseră, lăsând în urmă o cutie de mici dimensiuni, în timp ce Logue făcea modificări minore în discurs, Regina a intrat şi, spre amuzamentul lui, Regele „i-a explicat ca un şcolar întâmplarea cu albinele, îngenunchind, chiar, pentru a-i descrie captura". Şi Regina s-a entuziasmat şi a spus „O, Bertie, mi-ar fi plăcut să fiu aici".

În acea seară, în timp ce britanicii se adunau în jurul radiourilor, Regele le-a vorbit:

Acum patru ani, naţiunea şi Imperiul nostru erau singure în faţa unui inamic copleşitor, cu spatele la zid, încercaţi ca niciodată în istoria noastră, dar am supravieţuit. Spiritul poporului, hotărât şi devotat, a ars ca o flacără strălucitoare, neclintit, pornind din aceste focuri nevăzute pe care nu le poate înăbuşi nimic.

Trebuie să dăm testul suprem încă o dată. Acum provocarea nu este lupta pentru supravieţuire, ci lupta pentru a obţine victoria finală în cauza cea dreaptă. Din nou, toţi trebuie să dăm dovadă mai mult decât de curaj, mai mult decât de rezistenţă.

În continuare, Regele a făcut apel la o „întărire a spiritului, o nouă rezervă de necucerit" şi la „renaşterea impulsului cruciadei cu care am intrat în război şi i-am făcut faţă în momentele cele mai teribile". A încheiat cu un citat din Versetul 11, Psalmul 28: „Domnul tărie poporului Său va da; Domnul va binecuvânta pe poporul Său cu pace."

Discursul s-a potrivit perfect cu moralul naţiunii. În timp ce primele pagini ale ziarelor din dimineaţa următoare

prezentau descrieri elocvente ale debarcărilor, editorialiştii au reacţionat cu mândrie la ceea ce se considera a fi şansa Marii Britanii de a inversa, în sfârşit, umilinţa suferită la Dunkirk în urmă cu patru ani. Regele a primit câteva scrisori de recunoştinţă care l-au impresionat profund – mai ales cea trimisă de mama lui, Regina Mary. „Mă

bucur că ţi-a plăcut discursul meu”, i-a scris în răspuns. „A fost o ocazie măreaţă pentru a-i chema pe toţi la rugăciune. Îmi doream să o fac de multă vreme.”8S

Operaţiunea Overlord s-a dovedit a fi un succes. Bătălia pentru Normandia a durat mai bine de două luni. La 21 august, după o luptă de mai mult de o săptămână, aşa-numitul „Buzunar Fala e” a fost închis, prinzând în capcană 50.000 de trupe germane. După câteva zile, Parisul a fost eliberat – garnizoana germană care ocupa oraşul s-a predat la 25 august – şi, până pe data de 30, ultimele trupe germane se retrăseseră peste Sena. Bruxelles a fost eliberat de forţele britanice la 3 septembrie. Până în octombrie, forţele germane au fost alungate aproape în totalitate din Franţa şi Belgia şi din sudul Olandei.

De asemenea, Aliaţii înaintau spre Italia, cu scopul de a ocupa Roma. La primele ore ale dimineţii zilei de 22 ianuarie 1944, trupele Armatei a Cincea au ocupat o plajă italiană întinsă pe douăzeci şi patru de kilometri lângă localităţile Anzio şi Nettuno, care fuseseră staţiuni înainte de război, luându-i pe germani aproape complet prin surprindere. Primele debarcări s-au derulat conform planului, iar rezistenţa întâlnită a fost neînsemnată, astfel încât unităţile britanice şi americane şi-au atins obiectivele primei zile până la amiază, iar până la lăsarea nopţii au înaintat pe uscat cinci-şase kilometri. Forţele britanice includeau Gărzile Scoţiene, printre care se număra sublocotenentul Antony Logue – mezinul lui Lionel.

Totuşi, printr-o eroare militară clasică, Generalul-maior John Lucas, comandantul US VI Corps, a distrus elementul-surpriză, amânând avansul pentru a-şi consolida poziţiile ocupate. Când a încercat să înainteze la sfârşitul lunii, s-a confruntat cu rezistenţa îndârjită a germanilor comandaţi de Generalul Albert Kesselring care, între timp, adusese întăriri. Acestea au format un cerc în jurul poziţiei Aliaţilor şi au deschis focul asupra lor în mlaştini. S-au pierdut multe vieţi de britanici. La 18 şi 19 februarie situaţia era atât de sumbră pentru Aliaţi, încât părea că se va încheia într-un

mod similar cu cea de la Dunkirk. Au supravieţuit miraculos, după o bătălie feroce – aşa cum le dezvăluia Tony părinţilor lui într-o scrisoare datată 19 februarie miezul nopţii, scrisă la lumina lanternei:

„Să-i spuneţi lui Val că, până aseară, nu mi-am scos nici cizmele, nici mantaua şi nicio haină timp de 19 zile, aşa că arăt cam diferit de înfăţişarea mea relaxată din vreme de pace”, scria el.

„Cu toate acestea, a fost un spectacol pe cinste, care cred că ar trebui să rămână în istorie pentru totdeauna. Sunt foarte mândru că mă aflu aici şi că am fost o mică parte din toate acestea. Băieţii au luptat aşa cum numai Brigada Gărzilor o poate face, nu am ce să spun mai mult.”

Situaţia a rămas neschimbată timp de mai bine de două luni, apoi, în cele din urmă, la 4 iunie, cu două zile înainte de debarcările în Normandia, au intrat în Roma. Tony, promovat în luna anterioară la gradul de căpitan, a descris scena într-o scrisoare trimisă acasă pe 15 iunie.

Mă aflam într-o maşină de teren în a doua noapte la Roma, unul dintre cele mai frumoase oraşe pe care le-am văzut vreodată. Totul era complet tăcut şi ordonat, oamenii se bucurau de viaţa lor obişnuită fără a fi deranjaţi, doar că tot treceau convoaie, nu se vedea niciun soldat, a fost cea

mai discretă ocupaţie pe care am trăit-o.

Ne aflam într-o pădure la nord de Roma când am auzit despre al doilea front, iar de atunci nu ne-am mai oprit. În ultimele două săptămâni am avut parte de atât de multe primiri călduroase, încât îmi vor ajunge până la sfârşitul vieţii. Aceste oraşe italiene din nord, printre cele mai frumoase din lume, ne-au primit regeşte şi în cele mai multe cazuri, focurile germane nu s-au răcit încă.

Chiar dacă sorţii în Europa erau, în mod clar, de partea Aliaţilor, Hitler a făcut o ultimă încercare disperată de a răsturna situaţia. La 16 decembrie 1944, armata germană a lansat o contraofensivă masivă în Ardeni, cu scopul de a despărţi forţele Aliaţilor

189

Occidentali, înccrcuind părţi considerabile din trupele lor şi capturând Antwerp, principalul port de aprovizionare.

După debarcările din Normandia, cei aflaţi în Marea Britanic, asemenea lui Logue, au fost martorii recursului lui Hitler la prima armă secretă, V-l, avioanele fără pilot încărcate cu explozibili lansaţi asupra Londrei şi altor oraşe, zi şi noapte, în cea mai mare parte din următoarele două luni. Efectul asupra moralului oamenilor a fost dramatic. „Lansarea rachetelor aducătoare de moarte într-un mod atât de întâmplător este inumană”, i-a scris Regina Reginei Mary.8l> Avea să fie şi mai rău: în luna septembrie a acelui an, rachetele V-l au fost urmate de şi mai terifiantele V-2, rachete balistice lansate de pe sistemele din Olanda şi Pas de Calais, care au căzut fără niciun avertisment deasupra Londrei şi a sud-estului ţării. Prima a lovit Chiswick, în vestul capitalei, la 8 septembrie.

În ciuda tuturor progreselor înregistrate în anii în care a lucrat cu Logue, Regele era departe de a fi un orator perfect – aşa cum se poate auzi clar din înregistrările discursurilor care au supravieţuit în arhive. În luna iunie,

Lascelles a primit o scrisoare nesolicitată conţinând o analiză contemporană. Era scrisă de preotul Robert Hyde, fondatorul *Boys' Welfare Association,* organizaţia al cărei patron era Regele de peste douăzeci de ani, de pe vremea când era Duce de York. În timp, Hyde avusese multe ocazii să îl asculte pe Rege îndeaproape şi, aparent, era nerăbdător să îşi împărtăşească impresiile – chiar dacă nu oferea nicio soluţie. Cu toate acestea, scrisoarea i-a fost înmânată lui Logue.

„După cum ştiţi, studiez vorbirea Regelui de mulţi ani, astfel că vă trimit aceste observaţii, indiferent de valoarea lor", scria Hyde. Considera că ezitările erau semnificative. „În afară de vaga amintire a vechilor lui dificultăţi cu c-urile şi g-urile, cum ar fi *crisis* şi *give,* încă îi pun probleme două grupuri: vocala a, mai ales când este urmată de o consoană, cum ar fi *a-go* sau *a-lone,* şi un sunet sau literă repetată, cum ar fi combinaţia *yes please* sau *Which we."*

190

În luna noiembrie a avut loc o altă deschidere a sesiunii parlamentare – şi un alt discurs. Parcurgând textul împreună cu Regele, Logue, ca de obicei, a identificat şi eliminat capcanele posibile şi alte exprimări neobişnuite în care s-ar fi putut bloca. *În an umbreakable alliance* părea că îi va pune probleme, aşa cum părea şi *fortified by constant collaboration of the governments concerned*-astfel că ambele au fost înlocuite. O altă expresie, *on windy beaches,* a fost înlocuită cu *storm swept beaches.1*

În seara zilei de 3 decembrie, duminică, Regele avea să ţină un discurs la radio pentru a marca desfiinţarea Home Guard, forţa de apărare cuprinzând două milioane de soldaţi, alcătuită din oameni prea tineri, prea bătrâni sau inapţi pentru serviciul militar. Forţa fusese creată în iulie 1940 pentru a contribui la apărarea Marii Britanii împotriva invaziei naziste, aparent iminente. Acum, ca o reflectare a

convingerii că situaţia războiului se răsturnase în favoarea Aliaţilor în cele din urmă, Home Guard se desfiinţa. Logue a lucrat cu Regele pe marginea discursului şi a mers la Windsor pentru a-l asculta vorbind. A fost impresionat să observe că a făcut o singură greşeală: s-a poticnit în *w* din *weapons.*

Apoi, Logue a dat mâna cu Regele şi, după ce l-a felicitat, l-a întrebat de ce litera respectivă se dovedise a fi o problemă.

— Am făcut-o intenţionat, a răspuns Regele zâmbind.

— Intenţionat? a întrebat Logue, nevenindu-i să creadă.

— Da. Dacă nu fac nicio greşeală, poate că oamenii nu vor şti că sunt eu.

De Crăciun s-a transmis un nou mesaj pentru naţiune, iar la 23 decembrie, Logue a mers la Windsor pentru a parcurge formulările. Tonul discursului era optimist – exprimând speranţa că, până la Crăciunul următor, coşmarul tiraniei şi al conflictului se va încheia. „Dacă privim în urmă la primele zile de război, putem afirma cu certitudine că întunericul se diminuează tot mai mult”,

1 „într-o alianţă indestructibilă”, „întărită de colaborarea constantă a guvernelor vizate”, „pe plaje vântoase”, „plaje bătute de furtună”. (n. tr.)

se afirma în discurs. „Luminile stinse de germani în întreaga Europă, mai întâi în 1914, apoi în 1939, se reaprind, încet-încet. Deja vedem că unele dintre ele lucesc prin ceaţa războiului, care încă domneşte în multe ţinuturi. Neliniştea face loc încrederii şi să sperăm că, până la următorul Crăciun, povestea eliberării şi a triumfului se va fi încheiat.”

Pe o copie adnotată a textului, găsită printre documentele lui Logue, se observă modificările pe care le-a făcut pentru a elimina cuvintele sau expresiile care îi mai

puteau ridica probleme Regelui: de exemplu, *calamities,* cu sunetul *k* dificil în poziţie iniţială, a fost înlocuit cu *disasters,* în timp ce *goal,* cu *g* dificil în poziţie iniţială, a fost înlocuit cu *end,* mult mai simplu de pronunţat. În ansamblu totuşi, Logue a fost impresionat de text. „Toate trebuie modificate după acelaşi model, dar cred că pe acesta l-am modificat mai puţin decât pe toate celelalte”, a notat el.

Pe când şedeau în birou, cu focul arzând în şemineu, Regele a spus dintr-odată:

— Logue, cred că a venit timpul să fac o transmisiune singur, iar tu să serveşti cina de Crăciun împreună cu familia ta.

Logue aştepta acest moment de ceva vreme, mai ales după discursul cu ocazia desfiinţării Home Guard. Au discutat detaliat această chestiune împreună cu Regina, care a fost de acord să facă o încercare. Aşadar, în loc de Logue, s-a hotărât ca ea şi cele două prinţese să se afle lângă Rege la microfon în timpul discursului.

— Ştiţi, doamnă, mă simt ca un tată care îşi trimite fiul în clasa întâi, i-a spus Logue Reginei ridicându-se să plece.

— Ştiu exact cum vă simţiţi, a răspuns ea, punându-i o mână pe braţ şi bătându-l uşor.

Logue, petrecându-şi primul Crăciun acasă după câţiva ani, a sărbătorit printr-o petrecere cu invitaţi; John Gordon de la *Sunday Express* şi soţia lui s-au numărat printre oaspeţi. Logue a fost atât de ocupat cu pregătirile încât abia dacă a avut timp să se gândească la discurs, dar la trei fără cinci minute s-a strecurat în dormitor.

192

După ce a spus o rugăciune în gând, a pornit radioul la volum mic, exact la timp.

Când s-a auzit vocea Regelui, Logue a fost uimit de cât de fermă şi de vibrantă era. Trecuseră trei ani de când îl

ascultase ultima dată vorbind la radio şi suna mult mai bine decât îşi amintea. Vorbea încrezător, cu inflexiuni şi accentuare bună, iar pauzele dintre cuvinte aproape că dispăruseră. În cele opt minute ale mesajului, s-a oprit la un singur cuvânt, *Gud,* dar numai preţ de o secundă, apoi a continuat şi mai ferm decât înainte.

Oaspeţii lui Logue ascultaseră în salon, iar când el li s-a alăturat, a fost copleşit de felicitări.

Apoi a încercat să facă o mică glumă:

— V-ar plăcea să îl auziţi pe Rege vorbind?

— Ei bine, tocmai l-am auzit, a răspuns Gordon.

— Dacă mergeţi la celelalte două telefoane, îl veţi auzi vorbind de la Windsor.

În timpul ultimei repetiţii, hotărâseră că Logue îi va telefona Regelui după discurs; aşadar, a luat telefonul principal şi a sunat la Windsor, în timp ce oaspeţii lui ascultau la cele două extensii. După câteva secunde, s-a auzit vocea Regelui.

Logue l-a felicitat pentru rostirea minunată, adăugând:

— Sarcina mea s-a încheiat, Sir.

— Nicidecum, a răspuns Regele. Munca premergătoare este cea care contează, iar aici eşti indispensabil.

Mesajul de Crăciun a fost bine primit, iar Logue a primit scrisori de felicitare – inclusiv de la Hugh Crichton-Miller, un psihiatru cunoscut având un cabinet pe strada Harley la numărul 146 de ceva timp. „Această transmisiune a fost mult mai bună decât oricare alta din trecut”, i-a scris Crichton-Miller lui Logue în a doua zi de Crăciun. „S-a auzit expresia unei noi libertăţi, ceea ce a fost admirabil.”

Logue, încântat, i-a transmis mesajul Regelui, care a fost flatat de compliment – având cuvinte de recunoştinţă faţă de învăţătorul lui. „Sper că nu te-a deranjat faptul că nu ai fost prezent, întrucât am simţit că era necesar să fac o transmisiune singur”,

193

i-a răspuns lui Logue pe 8 ianuarie. „Pregătirea discursurilor şi transmisiunilor este partea importantă, iar aici ajutorul tău este de nepreţuit. Mă întreb dacă îţi dai seama cât îţi sunt de recunoscător pentru că m-ai ajutat să fiu în stare să îmi fac această datorie vitală. Nu îţi voi putea mulţumi niciodată pe deplin.”

După patru zile, Logue i-a răspuns: „Cu ani în urmă, când am început să lucrăm, scopul pe care mi l-am stabilit în ceea ce vă priveşte a fost să vă fac capabil să ţineţi un discurs fără să vă poticniţi şi să faceţi o transmisiune fără teama de microfon. Aşa cum spuneţi, acestea au devenit acum realitate şi nu aş fi uman dacă nu m-aş bucura nespus că sunteţi capabil să le faceţi fără supraveghere.

Când mi se prezintă pacienţi noi, întrebarea obişnuită este: *Voi putea să vorbesc ca Regele?,* iar răspunsul meu este: *Da, dacă veţi depune eforturile pe care le depune el.* Pot să vindec orice persoană inteligentă, dacă face eforturi asemenea dumneavoastră – întrucât acum culegeţi roadele acestor eforturi teribile pe care le-aţi depus la început.”

Până în ianuarie 1945, germanii au fost respinşi în Ardeni fără să îşi atingă niciun obiectiv strategic. Sovieticii au atacat în Polonia, trecând în Silezia şi Pomerania şi avansând spre Viena. Între timp, în luna martie, Aliaţii Occidentali au trecut Rinul, la nord şi la sud de Ruhr, iar în luna următoare au avansat în Italia şi au trecut peste Germania de Vest. Cele două forţe au făcut joncţiunea pe râul Elba la 25 mai. După cinci zile, capturarea clădirii Reichstag a însemnat înfrângerea militară a celui de-al Treilea Reich. Pe când trupele sovietice se aflau la depărtare de doar câteva sute de metri, Hitler s-a sinucis în buncăr.

15
Victoria

A fost una dintre cele mai mari – şi, cu siguranţă, cele mai vesele – petreceri în stradă din Londra. Marţi, 8 mai 1945, zeci de mii de oameni care cântau şi dansau s-au adunat pe Mall în faţa Palatului Buckingham. Momentul la care visaseră mai bine de cinci ani şi jumătate sosise, în sfârşit.

Capitularea Germaniei era anticipată de câteva zile: o echipă de clopotari era pregătită să sune victoria la Catedrala St. Paul, oamenii şi-au adunat steagurile regatului Unit, iar casele au fost decorate cu panglici. Apoi, la ora 15.00, Churchill s-a adresat naţiunii: la ora 2.41 în ajun se semnase încetarea focului de către Colonelul General Alfred Jodl, şeful departamentului de operaţiuni din Statul Major al Forţelor Armate, la sediul forţelor americane din Reims. În discurs, Churchill le-a mulţumit celor care au „luptat cu neînfricare” la sol, pe mare şi în aer – şi celor care şi-au dat viaţa pentru victorie. Transmisiunea a avut loc din Biroul Consiliului de Război, încăperea din care predecesorul lui, Neville Chamberlain, anunţase cu şase ani în urmă că ţara intrase în război.

„Ne putem îngădui o scurtă perioadă de bucurie”, a încheiat Churchill. „Dar să nu uităm nicio clipă chinurile şi eforturile care ne aşteaptă. Japonia, cu toată înşelăciunea şi lăcomia ei, încă nu a fost îngenuncheată.”

Imediat după acest discurs, Regele, în aceeaşi măsură un simbol al rezistenţei naţionale precum Churchill, a ieşit în balconul de la Palatul Buckingham pentru a primi ovaţiile mulţimii extaziate. Pentru prima dată în public, a fost însoţit nu numai de Regină, ci şi de cele două prinţese. La ora 17.30, uşile s-au deschis din nou, iar familia regală a mai ieşit o dată – împreună cu Churchill. În acea zi aveau să fie opt astfel de apariţii. Mai târziu, în cursul serii, Regele urma, la rândul său, să ţină o cuvântare în faţa naţiunii.

În sâmbăta anterioară, la ora 11.30, Logue primise un telefon de la Lascelles, prin care era chemat la Windsor în aceeaşi după-amiază: „Ziua păcii şi a victoriei” se întrezărea. Lascelles încă nu era sigur în privinţa datei; evenimentele din Norvegia erau hotărâtoare. Forţele germane care ocupau ţara luaseră în calcul transformarea ei într-un bastion al celui de-al Treilea Reich, dar, în cele din urmă, îşi dăduseră seama că era inutil să reziste în continuare. Singura întrebare era când să capituleze. La Sydenham Hill a sosit o maşină pentru a-l lua pe Logue, şi a ajuns la Castelul Windsor până la ora 16.00.

L-a găsit pe Rege cu un aspect complet epuizat. Au parcurs discursul, care i-a plăcut foarte mult lui Logue – chiar dacă au modificat câteva pasaje. Au mai făcut o repetiţie, de această dată la Palatul Buckingham, luni la ora 15.00, şi au stabilit ca Logue să se întoarcă în aceeaşi zi la ora 20.30. Aplecat acasă pentru a se odihni, dar telefonul a sunat la ora 18.00; era Lascelles.

— Nu în această seară, a spus. Norvegia încă nu s-a aliniat.

Dar l-a asigurat pe Logue că avea să se întâmple a doua zi, şi i-a solicitat să fie disponibil.

În dimineaţa zilei următoare, Logue a primit un alt mesaj de la Palat. „Regele doreşte să vă vadă diseară la cină, precum şi pe doamna Logue” – la care cineva adăugase mesajul criptic: „Spuneţi-i să poarte ceva strălucitor”. Aşadar, la ora 18.30, Lionel şi Myrtle au pornit spre Palatul Buckingham. Străzile erau pustii şi a fost nevoie de doar câteva minute pentru a ajunge în centrul Londrei. Au ajuns la prima barieră de lângă staţia Victoria, dar

Mieville aranjase un permis, şi şi-au continuat drumul spre Palat. Când maşina lor traversa curtea spre intrarea Privy Purse, au izbucnit ovaţii puternice – Regele şi Regina

tocmai ieşiseră din nou pe balcon. Lionel şi Myrtic li s-au alăturat celorlalţi membri ai curţii regale, ovaţionând cu veselie şi fluturând batiste.

Lionel s-a îndreptat spre noua sală pentru transmisiuni de la parter, orientată spre gazon, şi a repetat discursul împreună cu Regele. Au făcut câteva modificări, mai mult pentru fluenţa textului, apoi Regele a declarat, destul de întristat:

Dacă nu iau cina până la ora 9.00, nu o voi lua nici după, pentru că toată lumea va pleca să privească spectacolul. Această replică venind din partea unui bărbat aflat pe o poziţie atât de înaltă, l-a făcut pe Logue să izbucnească în râs – atât de tare, încât Regele a început să râdă şi el; dar, gândindu-se încă o dată, a spus:

— E amuzant, dar e adevărat.

După ce au servit cina, s-au întors în încăperea pentru transmisiuni, la 20.35. Acolo se afla Wood de la BBC; el şi Logue şi-au sincronizat ceasurile şi au mai făcut o repetiţie. Mai erau două minute. Încă o mică modificare şi, ca de obicei, Regina îmbrăcată în alb a intrat să îi ureze succes soţului ei. În timp ce se aprindeau reflectoarele, mulţimea a izbucnit într-un freamăt puternic. Logue a fost fascinat de atmosferă: „Şi, într-o clipă, scena sumbră s-a transformat într-un tărâm de basm – Emblema Regală, luminată de jos în sus, plutind în aer", a notat în jurnal. „Un nou clocot – Regele şi Regina ies pe balcon." A fost uimit mai ales de jocul luminilor pe tiara Reginei; în timp ce se întorcea, zâmbind, pentru a saluta mulţimea, reflectoarele creau ceea ce arăta ca o fâşie de flăcări în jurul capului ei. Regele a declarat:

Astăzi îi mulţumim lui Dumnezeu cel Atotputernic pentru măreaţa izbăvire. Vorbindu-vă din capitala cea mai veche a Imperiului nostru, lovită de război dar nicio clipă descurajată sau înfricoşată, vorbindu-vă din Londra, vă cer să fiţi alături de mine la această manifestare de

recunoştinţă.

197

Germania, duşmanul care a atras întreaga Europă în război, a fost învinsă, în sfârşit. Mai avem de luptat cu Japonia în Orientul îndepărtat, un inamic hotărât şi dur. O vom face cu cea mai puternică hotărâre şi cu toate resursele noastre. Dar acum, când umbra teribilă a războiului a trecut departe de inimile şi casele noastre pe aceste insule, putem, în sfârşit, să ne oprim pentru a adresa mulţumiri, apoi să ne îndreptăm gândurile spre îndatoririle noastre viitoare din întreaga lume, pe care pacea din Europa le aduce cu sine.

În continuare, Regele i-a salutat pe toţi cei care au contribuit la victorie – în viaţă şi dispăruţi – şi a reflectat asupra modului în care „popoarele înrobite şi izolate ale Europei" căutaseră speranţa în Marea Britanie în zilele cele mai sumbre ale conflictului. De asemenea, a făcut referire la viitor, îndemnându-i pe britanici „să nu facă ceva nedemn de cei care au murit pentru noi şi să facă lumea aşa cum şi-ar fi dorit-o ei, pentru copiii lor şi pentru ai noştri. Iată sarcina pe care ne-o impune acum onoarea noastră", a încheiat. „În vreme de primejdie, ne-am lăsat în Mâna lui Dumnezeu, iar El a fost Forţa şi Pavăza noastră. Să îi mulţumim pentru mărinimie şi acum, la momentul Victoriei, să ne lăsăm din nou în seama aceleiaşi Mâini puternice."

Regele era epuizat, în mod vădit; s-a poticnit în cuvinte mai mult decât de obicei, dar nu părea să conteze. „Toţi am strigat până am răguşit", şi-a amintit Noël Coward, aflat în mulţime. „Cred că aceasta este cea mai mare zi din istoria noastră."

În timp ce petrecerea continua, cele două prinţese le-au cerut permisiunea părinţilor să meargă în mulţime. Regele a fost de acord: „Sărăcuţele, ele încă nu s-au distrat", a

scris în jurnal. Iar astfel, la ora 22.30, însoţite de o escortă discretă, alcătuită din ofiţerii Gărzii, Elisabeta şi Margaret s-au strecurat incognito din Palat. Se pare că nu le-a recunoscut nimeni pe cele două tinere când s-au alăturat unui şir de conga între cele două intrări ale hotelului Ritz.

198

La ora 23.30, Regina a trimis după Lioncl şi Myrtle, şi şi-au luat la revedere. Apoi, Peter Townsend, ofiţerul Regelui şi viitorul iubit al Prinţesei Margaret, i-a condus prin grădini până la Grajdurile Regale, unde îi aştepta o maşină. Mulţimea se împuţinase considerabil între timp, dar mulţi oameni se mai aflau încă pe străzi, sărbătorind victoria.

Spre casă, cei doi Logue au condus un soldat până la Kennington Oval, în sudul Londrei, apoi, după ce acesta a coborât, au condus un cuplu cu o fetiţă până la Dog Kennel Hill, aflat aproape de casa lor. Pe drum, au discutat despre evenimentele serii şi despre Rege şi Regină. Cuplul le-a mulţumit călduros la despărţire; Lionel a auzit vocea fetiţei somnoroase spunând noapte bună.

Chiar dacă îşi sărbătorise recent a şaizeci şi cincea aniversare, nu plănuia să se pensioneze şi a dat consultaţii în continuare. La 3 iunie 1945, Mieville i-a scris mulţumindu-i pentru „ce aţi făcut pentru tânărul Astor” – referire la Michael Astor, fiul în vârstă de douăzeci şi nouă de ani al Vicontelui Astor, proprietarul bogat al ziarului *Observer,* care dorea să îşi urmeze tatăl în politică. „Eforturile dumneavoastră au avut succes, în sensul că a fost acceptat pentru circumscripţie”, a adăugat Mieville. „Ar trebui să fie ales, întrucât este un loc foarte sigur, dar mă tem că nu va contribui semnificativ dacă ajunge în Camera Comunelor.” Astor a fost ales membru în parlament pentru zona Surrey East în alegerile generale din luna următoare, dar a servit doar până în 1951, având un impact minim asupra vieţii populaţiei britanice.

Pentru Logue, bucuria reinstalării păcii avea să fie umbrită curând de o tragedie personală.

În luna iunie, se afla la spitalul St. Andrew din Dollis Hill din nord-vestul Londrei pentru o operaţie la prostată, când Myrtle a suferit un atac de cord şi a fost dusă la acelaşi spital. A murit câteva zile mai târziu, la 22 iunie.

Lionel era distrus. În cei peste patruzeci de ani petrecuţi împreună, Myrtle fusese personajul dominant din viaţa lui; se iubiseră profund. În cadrul unei apariţii din 1942 la un program BBC

numit *On My Selection* – asemănător cu cel din prezent, *Desert Island Dises* – îşi descrisese soţia drept „fetişcana care îmi este alături… şi mă ajută cu atâta curaj în momentele grele”. Myrtle a fost incinerată la crematoriul Honor Oak din sud-estul Londrei, în apropierea locuinţei lor.

Regele a trimis o telegramă de condoleanţe imediat după primirea veştii: „Eu şi Regina suntem îndureraţi de moartea doamnei Logue şi vă transmitem, dumneavoastră şi familiei, sincere condoleanţe – George”. Au urmat două scrisori: una pe 27 iunie şi a doua în ziua următoare. „Am fost şocat când mi s-a spus, pentru că soţia ta era într-o formă atât de bună în seara Victoriei”, a scris el. „Te rog, nu ezita să mă anunţi dacă îţi pot fi de folos.”

Logue a fost nevoit să facă faţă durerii în absenţa a doi dintre cei trei fii: Valentine avea să plece în India cu o unitate chirurgicală după câteva săptămâni, iar în cazul lui Tony exista posibilitatea de a fi trimis înapoi în Italia. A sperat ca Laurie, cel puţin, să rămână în Marea Britanie. „În Africa a trecut prin momente grele şi încă nu şi-a revenit”, i-a scris Regelui pe 14 iulie. „Nu ştiu ce m-aş fi făcut fără el.”

Sănătatea lui Logue s-a deteriorat, dar el s-a întors la cabinet, „marele panaceu pentru toate tristeţile”. „Vă stau la dispoziţie cu totul, Maiestate”, a adăugat. „Probabil că în

scurt timp va avea loc deschiderea sesiunii parlamentare.”

Aceasta, desfăşurată la 15 august, a însemnat reluarea fastului dinaintea războiului, mii de oameni flancând străzile în timp ce Regele şi Regina călătoreau spre parlament în trăsura regală. Exista un motiv în plus pentru sărbătorire: mai devreme, în aceeaşi zi, în urma bombardării cu bombe atomice a oraşelor Hiroshima şi Nagasaki, împăratul Hirohito al Japoniei anunţase capitularea ţării. Al Doilea Război Mondial se încheiase în sfârşit.

Din punct de vedere al conţinutului, discursul scris pentru Rege era unul dintre cele mai dramatice din ultimele decenii. În urma alegerilor din luna iulie, guvernarea laburistă revenise cu o majoritate absolută – şi un mandat pentru un program de reforme

sociale, economice şi politice radicale, care aveau să transforme Marea Britanie. Printre principalele reforme pe care şi le asumase noua guvernare se numărau naţionalizarea minelor, a căilor ferate, a Băncii Angliei şi a companiilor de furnizare a gazului şi electricităţii, precum şi reforma sistemelor asigurărilor sociale şi educaţiei şi crearea Serviciului Naţional pentru Sănătate. „Miniştrii mei vor avea drept scop utilizarea cea mai eficientă a resurselor materiale şi de forţă de muncă naţionale, în interesul tuturor”, a declarat Regele.

Conservator prin natură, Regele era preocupat de impactul potenţial al unora dintre măsurile mai radicale ale noului guvern. De asemenea, a fost întristat de înfrângerea lui Churchill, cu care avusese o legătură apropiată în timpul războiului. Totuşi, indiferent de preocupările lui, era un monarh constituţional şi nu avea altă alternativă decât să accepte noul guvern. La nivel personal, a dezvoltat relaţii bune cu Clement Attlee, prim-ministrul – asemenea Regelui,

un bărbat care nu vorbea mult –, precum şi cu câţiva dintre noii miniştri laburişti. Avea o anumită afinitate naturală cu Aneurin Bevan, ministrul sănătăţii, chiar dacă acesta era membru al stângii laburiste. Şi Bevan suferise multă vreme din cauza unei bâlbâieli şi îi mărturisise Regelui, în timpul primei audienţe, admiraţia pe care i-o purta pentru modul în care îşi depăşise defectul de vorbire.

Chiar dacă războiul se terminase, viaţa era dificilă pentni britanicii de rând; economia suferise o grea lovitură, din care avea să îşi revină după mulţi ani. Raţionalizările, departe de a se fi încheiat, au devenit şi mai stricte, de fapt: pâinea, vândută fără restricţii în timpul războiului, a fost raţionalizată din 1946 până în 1948; în 1947 s-a introdus pentru prima dată raţionalizarea la cartofi. Acestea au dispărut abia în 1954, carnea şi şunca fiind ultimele produse raţionalizate.

Logue şi-a continuat consultaţiile la cabinet. „Viaţa merge înainte şi muncesc din greu, mai greu decât ar trebui la vârsta mea de 66 de ani, dar munca este singurul lucru prin care pot să uit”, i-a scris fratelui lui Myrtle, Rupert, în mai 1946. În scrisoare

îşi exprima speranţa că se va putea întoarce în Australia timp de şase luni, în prima lui călătorie înapoi acasă, de când emigrase în Marea Britanie împreună cu Myrtle, în 1924. Totuşi, suferea de o hipertensiune anormală, iar doctorii l-au avertizat să nu zboare cu avionul. Aceasta a însemnat să aştepte reintrarea în normal a serviciilor regulate de transporturi maritime. Nu a mai făcut această călătorie.

Dintre diferitele cazuri tratate de Logue, impresionant a fost mai ales cel al lui Jack Fennell, un bâlbâit în vârstă de treizeci şi unu de ani din Merthyr Tydfil din Wales, care îi scrisese Regelui cu rugămintea de a primi ajutor în

septembrie 1947. Şomer, falit şi având de crescut un copil, Fennell era disperat şi suferea de un complex de inferioritate din cauza discriminării la care fusese supus ani de-a rândul din pricina bâlbâielii lui. Lascelles i-a transmis lui Logue scrisoarea de la Fennell pe 24 septembrie, cerându-i să îl consulte şi să formuleze un diagnostic. Logue a afirmai că putea fi nevoie de un an de tratament, pe care Fennell nu şi-l putea permite. După încercări eşuate de a obţine ajutor din partea diferitelor instituţii de ajutor social, în cele din urmă şi-a găsit un sponsor în persoana Vicontelui Kemsley, proprietarul ziarelor *Daily Sketch* şi *The Sunday Times.* Locuind într-o cazarmă din Westminster şi oferindu-i-se un loc de muncă la tipografia lui Kemsley din Londra, Fennell şi-a început tratamentul în ianuarie 1948.

În luna aprilie a anului următor, Logue i-a scris lui Kemsley, lăudându-se cu progresele făcute de pacient: încrederea lui Fennell crescuse şi trecuse „cu brio” de un interviu pentru un loc de muncă la Atomic Energy Research Establishment de la Harwell. Logue l-a mai consultat încă un an, deşi întâlnirile lor s-au rezumat la doar una pe lună. În august 1949, situaţia la locul de muncă al lui Fennell era atât de bună, încât s-a mutat cu întreaga familie într-o casă din Wantage; în ianuarie 1950 s-a înscris la cursurile Oxford College of Technology, iar în luna mai i s-a oferit un loc de muncă permanent la Harwell.

Întrucât Myrtle murise iar fiii lui erau mari, Logue a vândut casa din Sydenham Hill în aprilie 1947. Nu numai că era mult

prea mare pentru el; aşa cum i-a scris Regelui în felicitările trimise anual, în decembrie, cu ocazia zilei lui de naştere, „găzduia prea multe amintiri” din deceniile vieţii alături de Myrtic. S-a mutat la Princes Court, numărul 29, „un apartament mic şi confortabil” de pe Brompton Road

din Knightsbridge, situat vizavi de magazinul Harrods.

Acasă erau mai multe probleme. Între timp, Tony, mezinul lui Lionel, părăsise armata şi îşi reluase studiile, de această dată la Cambridge. A mai studiat medicina timp de nouă luni, dar interesul i-a dispărut şi s-a orientat spre Drept. Totuşi, starea lui de sănătate era fragilă. S-a internat în spital pentru o operaţie relativ simplă de îndepărtare a apendicelui, dar a suferit patru operaţii majore în decurs de şase zile. În scrisoarea lui obişnuită către Rege, Logue punea răsturnarea dramatică de situaţie pe seama unei reacţii întârziate la un incident de pe vremea când fiul lui servea în Africa de Nord, când fusese în stare de inconştienţă timp de patru zile, din pricină că se aflase prea aproape de o explozie. Tony dusese „o luptă disperată pentru viaţă”, a scris el. Regele i-a scris după două zile, exprimându-şi compasiunea. „Cu siguranţă că ai trecut prin propriile şocuri şi supărări”, a afirmat acesta. Ca de obicei, l-a adus la zi pe Logue în privinţa discursurilor publice, scriindu-i cât de încântat era de un discurs ţinut la comemorarea tatălui său. Totuşi, şi-a exprimat îngrijorarea că mesajul de Crăciun din acel an avea să fie dificil, „pentru că totul este atât de sumbru”.

Cu toate acestea, Logue şi-a realizat o ambiţie: la 19 ianuarie 1948, i-a scris Regelui, propunându-i să devină patronul Colegiului Logopezilor, din care făceau parte 350 de membri, care era „chiar solvent” şi fusese recunoscut de Asociaţia Medicală Britanică. „Am şaizeci şi opt de ani şi mi-aţi prilejui o mare bucurie acum, la bătrâneţe, dacă aţi fi patronul acestei organizaţii esenţiale şi care se dezvoltă rapid”, a scris el. Regele a fost de acord.

Logue încă făcea faţă cu greu dispariţiei lui Myrtle. Fuseseră căsătoriţi timp de aproape patruzeci de ani, în care ea avusese o influenţă dominantă, iar moartea ei îi lăsase un gol considerabil în

viaţă. Deşi era o persoană raţională, a devenit atras de spiritism, sperând că va lua legătura cu ea „de partea cealaltă”. În consecinţă, a cunoscut-o pe Lilian Bailey, „un medium care cădea în transă profundă”. În timp, Bailey fusese consultată de figuri importante din Marea Britanie şi străinătate – printre care actriţele de la Hollywood Mary Pickfors, Merle Oberon şi Mac West, precum şi Mackenzie King, prim-ministrul canadian.

Nu este clar cum anume a întâlnit-o Logue pe Bailey, şi nici la câte şedinţe a participat; totuşi, fiii lui erau înmărmuriţi când le spunea că ieşea să „ia legătura” cu soţia decedată. „Consideram că era ceva într-adevăr nebunesc şi ne rugam să nu o facă”, îşi amintea Anne, soţia lui Valentine Logue.90

În situaţia precară din primii ani postbelici a existat un motiv de optimism: la 10 iulie 1947, s-a anunţat că Prinţesa Elisabeta avea să se căsătorească cu Philip, fiul Prinţului Andrew al (îrcciei şi Danemarcei şi al Prinţesei Alice de Battenberg, născută în Marea Britanie. Cuplul se cunoscuse în iunie 1939, când Philip avea optsprezece ani, iar viitoarea Regină doar treisprezece. Regele călătorise împreună cu familia pe Iahtul Regal pentru a vizita Colegiul Naval Regal de la Dartmouth, iar pe parcursul vizitei cineva trebuia să le poarte de grijă Elisabetei şi Margaretei, pe atunci în vârstă de nouă ani.

Lordul Mountbatten, ambiţiosul asistent personal al Regelui, s-a asigurat că, dintre toţi tinerii prezenţi, sarcina avea să cadă în seama nepotului său, Philip, un tânăr înalt, foarte prezentabil, care tocmai absolvise, fiind cel mai bun cadet. Elisabeta (vară de gradul trei cu Philip prin Regina Victoria, şi vară îndepărtată de gradul doi prin Christian al IX-lea al Danemarcei) a fost fascinată. „Lilibet nu şi-a dezlipit ochii de la el”, a notat Marion Crawford, guvernanta ei, în memorii. În scurt timp, cuplul a început o

corespondenţă.

Ceea ce iniţial păruse a fi o idilă a Prinţesei Elisabeta s-a transformat în scurt timp într-o adevărată relaţie de dragoste – încurajată necontenit de Mountbatten, nerăbdător să îşi vadă familia legată

de Casa de Windsor, Elisabeta şi Philip au ţinut o eorespondenţă şi au reuşit să se întâlnească ocazional, în permisiile lui Philip, dar, cât timp războiul continua, existau puţine şanse ca relaţia lor să meargă mai departe. Instaurarea păcii a schimbat situaţia.

Regele avea sentimente amestecate cu privire la potrivire, nu în ultimul rând pentru că îşi considera fiica prea tânără şi era îngrijorat că se îndrăgostise de primul bărbat pe care îl întâlnise. De asemenea, mulţi curteni – inclusiv Regele – îl considerau pe Philip departe de a fi consortul ideal pentru un viitor monarh, nu în ultimul rând din cauza originilor lui germane; se afirmă că, în cercurile apropiate, Regina îl numea „Hunul”. Sperând că fiica lor va găsi pe altcineva, ea şi Regele au organizat o serie de baluri la care au invitat o mulţime de bărbaţi eligibili, baluri la care Philip nu a fost invitat, spre iritarea lui. Cu toate acestea, Elisabeta i-a rămas devotată prinţului ei.

În cele din urmă, în 1946, Philip i-a cerut Regelui mâna fiicei lui. George a fost de acord – dar mai avea un as în mânecă: a insistat ca orice anunţ oficial să fie amânat până după sărbătorirea celei de-a douăzeci şi una aniversări a Elisabetei, în luna aprilie a anului următor. Cu o lună înainte, la sugestia lui Mountbatten, Philip a renunţat la titlurile lui greceşti şi daneze, precum şi la loialitatea faţă de coroana grecească, s-a convertit de la ortodoxismul grec la credinţa bisericii anglicane şi a devenit supus britanic naturalizat. De asemenea, a adoptat numele de Mountbatten (o versiune anglicizată a numelui de

Battenberg) de la familia mamei lui.

Cuplul s-a căsătorit la 20 noiembrie 1947 la Westminster Abbey, în cadrul unei ceremonii la care au participat reprezentanţii diferitelor familii regale – dar nu şi cele trei surori ale lui Philip, care se căsătoriseră cu aristocraţi germani şi aveau legături naziste, în dimineaţa nunţii, Philip a fost numit Duce de Edinburgh, Conte de Merioneth şi Baron Greenwich de Greenwich în Comitatul Londra; cu o zi înainte, Regele îi acordase titlul de Alteţă Regală.

205

Chiar dacă abilităţile oratorice ale Regelui se îmbunătăţeau, starea lui de sănătate se agrava. Avea doar patruzeci şi nouă de ani la terminarea războiului, dar era într-o stare fizică precară: se invocă deseori stresul din timpul războiului drept principal motiv, dar este dificil de înţeles cum ar fi putut fi acest stres mai mare decât cel trăit de milioanele de bărbaţi de pe front sau, într-adevăr, de populaţia civilă rămasă acasă. Un alt factor a fost faptul că fuma foarte mult: în iulie 1941, în revista *Time* se consemna că, pentru a fi alături de poporul său în vremurile împovărate, şi-a redus numărul zilnic de ţigări de la douăzeci-douăzeci şi cinci la doar cincisprezece. După război a început să fumeze din nou mai mult.

În ciuda sănătăţii precare, în februarie 1947, Regele a plecat într-un turneu de zece săptămâni în Africa de Sud. Deja fusese în Australia, Noua Zeelandă şi Canada, dar nu vizitase niciodată Africa de Sud şi era nerăbdător să o vadă. Itinerariul a fost chinuitor, iar Regele a obosit imediat; nu era în niciun caz garantată primirea călduroasă din partea locuitorilor ţării, mai ales din partea celor mai vârstnici, care îşi aminteau de Războiul Burilor. A existat şi o tensiune psihologică suplimentară: Marea Britanie trecea printr-una dintre cele mai reci ierni din ultimele decenii, iar Regele îşi făcea procese de conştiinţă că nu trăia suferinţa supuşilor

lui. La un moment dat a sugerat, chiar, ca vizita să fie scurtată, deşi Attlee a susţinut puternic ideea contrară, avertizându-l că acest fapt n-ar face altceva decât să intensifice sentimentul de criză.

La două luni de la întoarcere, Regele a început să sufere cârcei la picioare, plângându-se de „oboseală şi epuizare” într-o scrisoare către Logue.91 Până în octombrie 1948, aceşti cârcei au devenit dureroşi şi permanenţi: piciorul stâng era amorţit toată ziua, iar durerea îl ţinea treaz noaptea; mai târziu, problema a părut că trece la piciorul drept. În luna următoare, Regele a fost consultat de profesorul James Learmouth, una dintre autorităţile Marii Britanii în materie de afecţiuni vasculare, care a stabilit că suferea de arterioscleroză; la un moment dat, au existat temeri că era necesar să i

se amputeze piciorul drept, din cauza posibilităţii cangrenei. După câteva săptămâni, Logue i-a scris, exprimându-şi preocuparea: „Întrucât am avut onoarea să fiu strâns legat de dumneavoastră în teribilii ani de război, am văzut o mică parte din munca enormă pe care aţi depus-o, şi am fost martorul eforturilor care v-au redus constant vitalitatea, este evident că v-aţi consumat prea mult şi sunteţi nevoit să vă opriţi, în cele din urmă”, a scris la 24 noiembrie. „Ştiu că odihna, priceperea medicilor şi spiritul dumneavoastră minunat vă vor reda sănătatea.”

Aparent, Regele se refacuse până în decembrie, dar doctorii i-au recomandat odihnă continuă; s-a impus anularea unei călătorii în Australia şi Noua Zeelandă, care fusese planificată la începutul anului următor. Cu toate acestea, într-o scrisoare trimisă lui Logue la 10 decembrie, Regele părea să fie în formă: „Mă refac cu tratament şi odihnă la pat, iar doctorii îmi zâmbesc, ceea ce mă face să cred că va fi bine”, a scris el. „Sper că eşti bine şi că îi ajuţi

în continuare pe cei care nu pot să vorbească.”

De asemenea, Lionel, cu cincisprezece ani mai în vârstă decât Regele, trecea printr-un an greu – petrecându-şi mult timp în noul lui apartament situat la etajul opt. Aşa cum a menţionat în scrisoarea anuală de aniversarea Regelui din luna decembrie, sănătatea lui era atât de precară, încât prietenii le scriseseră celor aflaţi în Australia că nu credeau că va supravieţui. Totuşi, a fost încurajat de veştile aparent bune despre starea Regelui. „Am urmărit eforturile dumneavoastră şi mă bucur că Cel Atotputernic v-a făcut sănătos din nou”, a scris.

Se apropia Crăciunul – şi mesajul anual. „În acest an voi face un nou tip de transmisiune dintr-o perspectivă mai personală, şi sper că va decurge cu bine”, i-a scris Regele lui Logue pe data de 20. Ca semn al progresului înregistrat în decursul timpului, nu mai apela la Logue pentru a-l pregăti în scopul transmisiunii, aşa cum făcuse altădată, deşi îi cerea să îi telefoneze imediat pentru a-i împărtăşi opinia privitoare la prestaţie.

Regele a transmis mesajul de la Sandringham, întorcându-se la Londra abia la sfârşitul lunii februarie, când a reluat un program

limitat de audienţe şi a prezidat o învestire. Totuşi, luna martie 1949 a adus veşti rele. După un consult foarte amănunţit, s-a stabilit că Regele nu se refăcuse complet, aşa cum se crezuse în unanimitate; Learmouth a recomandat o simpatectomie lombară dreaptă, procedeu chirurgical având ca scop fluidizarea circulaţiei sanguine în picior. Operaţia a decurs cu bine, desfăşurându-se într-un bloc operator improvizat în Palatul Buckingham, şi nu în cadrul unui spital. Totuşi, Regele nu îşi făcea iluzii că starea lui de sănătate se va reface complet; doctorii i-au prescris să se odihnească, să îşi limiteze angajamentele oficiale şi

să reducă drastic fumatul, care îi agravase starea; un al doilea accident vascular putea fi fatal.

Se pare că, pe parcursul anului 1949, sănătatea Regelui s-a îmbunătăţit, dar cu toate acestea doctorii i-au prescris cât mai multă odihnă. De Crăciun, naţiunea, Commonwealth-ul şi Imperiul au primit un nou mesaj. „Din nou mă confrunt cu pregătirea transmisiunii”, i-a scris Regele lui Logue, mulţumindu-i pentru urările anuale cu ocazia aniversării zilei de naştere. „Ce dificil este să găsesc ceva nou de spus în aceste zile. Voi repeta doar cuvintele de încurajare şi urări de mai bine în Noul An. Abia aştept să se termine. Asta încă îmi distruge Crăciunul.”

16

Ultimele cuvinte

Pentru milioanele de oameni din Marea Britanie, Commonwealth şi Imperiu adunaţi în jurul radiourilor în prima zi de Crăciun din 1951, vocea era atât familiară, cât şi îngrijorător de diferită. George al VI-lea transmitea mesajul tradiţional de Crăciun, dar avea o voce aspră şi răguşită, ca şi cum ar fi suferit de o răceală puternică. Uneori, glasul îi suna abia şoptit. De asemenea, părea să vorbească ceva mai repede decât de obicei. Cu toate acestea, puţini dintre ascultători nu s-ar fi putut emoţiona la auzul mesajului monarhului lor.

După începutul în care a descris Crăciunul drept o perioadă când toată lumea ar trebui să se gândească la lucrurile bune şi să fie recunoscătoare, Regele a trecut la un ton mai personal.

Eu însumi am toate motivele să fiu profund recunoscător, întrucât nu numai că am depăşit boala – cu mila lui Dumnezeu şi cu ajutorul doctorilor, chirurgilor şi asistentelor mele pricepute şi devotate –, ci am şi învăţat din nou că vremurile dificile sunt cele în care preţuim cel mai mult sprijinul şi compasiunea prietenilor noştri. Acest

sprijin şi compasiunea au ajuns la mine de la popoarele acestor insule, din Commonwealth-ul britanic, din Imperiu, precum şi din multe alte ţări, şi vă mulţumesc din inimă. Sper că vă daţi seama cât de mult m-au ajutat rugăciunile şi urările voastre de bine, şi mă ajută în continuare să mă refac.

209

Cei cinci doctori ai Regelui i-au telefonat pentru a-l felicita, dar ziarele din Marea Britanie şi din alte ţări au fost şocate de cele auzite. Deşi comentatorii şi editorialiştii au fost uşuraţi să îl audă pe Rege vorbind pentru prima dată după o operaţie importantă desfăşurată cu trei luni în urmă, tonul ezitant al vocii lui i-a făcut să realizeze precaritatea stării lui de sănătate. „Milioane de oameni din întreaga lume, ascultând transmisiunea Regelui din prima zi de Crăciun, au observat cu îngrijorare asprimea vocii lui”, se consemna în *Daily Mirror* după două zile. „De Crăciun, întrebarea care plana în multe case a fost: Oare Regele este doar răcit, sau este vocea lui răguşită o consecinţă a intervenţiei chirurgicale la plămâni de acum trei luni?”

Pentru prima dată de la primul lui mesaj de Crăciun din 1937, cuvintele Regelui nu erau transmise în direct – aşa cum insistase întotdeauna Sir John Reith, cât timp a ocupat funcţia de director general al BBC –, ci fuseseră înregistrate anterior. Explicaţia pentru această noutate ţinea de agravarea stării de sănătate a Regelui.

În urma problemelor de sănătate de la sfârşitul anilor 1940, doctorii îl avertizaseră pe Rege să se odihnească şi să se relaxeze cât mai mult posibil, precum şi să îşi reducă apariţiile publice. Situaţia economică şi politică tot mai gravă a pus o nouă presiune asupra sănătăţii lui: partidul laburist al lui Attlee, ales cu majoritatea covârşitoare a voturilor în 1945, rămăsese cu puţini susţinători în 1950 şi făcea eforturi să îşi menţină poziţia. Alegerile generale din

octombrie 1951 au adus schimbarea guvernului prin revenirea lui Winston Churchill, în vârstă de şaptezeci şi şase de ani.

Regele se simţise suficient de bine pentru a deschide Festivalul Marii Britanii la data de 3 mai, călătorind alături de Regină într-o trăsură deschisă pe străzile Londrei, escortat de Cavaleria Regală. „Nu putem fi descurajaţi în aceste vremuri", a anunţat de pe treptele catedralei St. Paul. „Privesc acest festival ca pe un simbol al curajului şi vitalităţii perpetue ale Marii Britanii." Dar mulţi dintre cei care l-au văzut pe monarh de aproape în timpul

ceremoniei au observat cât de bolnav părea să fie – iar în acea seară a căzut la pat, suferind de gripă.

Regele s-a refăcut cu greu şi a rămas cu o tuse persistentă; iniţial, a fost diagnosticat cu catar pulmonar stâng şi tratat cu penicilină. Simptomele au persistat, dar s-a descoperit că avea o excrescenţă malignă abia pe 15 septembrie. După trei zile, Clement Price Thomas, un chirurg specializat în astfel de afecţiuni, i-a comunicat Regelui că era necesar să i se extirpe plămânul cât mai curând posibil – deşi, potrivit practicilor vremii, nu i-a dezvăluit pacientului că suferea de cancer.

Operaţia, desfăşurată la 23 septembrie, a decurs bine. Existaseră temeri că Regele îşi va pierde anumiţi nervi din laringe, cu posibila consecinţă a pierderii aproape complete a vocii. Temerea s-a dovedit a fi nefondată. În octombrie îi scria mamei sale, exprimându-şi uşurarea că nu suferise complicaţii.

Cu toate acestea, era bolnav. În timpul deschiderii sesiunii parlamentare din luna noiembrie, discursul lui stând aşezat pe tron – în mod excepţional – a fost citit de Lordul Simonds, Lordul Cancelar. De asemenea, s-a sugerat, chiar, să nu facă transmisiunea de Crăciun. Potrivit unei

relatări ulterioare dintr-un ziar, 92 s-a propus ca soţia lui sau Prinţesa Elisabeta să îi ia locul la microfon. Cu siguranţă că acest lucru l-ar fi scutit pe Rege de un disconfort considerabil, dar a refuzat. „Fiica mea va avea ocazia la Crăciunul următor”, le-a spus. „Vreau să le vorbesc eu însumi popoarelor mele.” Hotărârea Regelui de a-şi transmite personal mesajul – indiferent cât de mult îl intimidase situaţia – demonstra gradul la care, pe parcursul domniei lui, cele câteva minute din după-amiaza zilei de 25 decembrie se transformaseră într-unul din cele mai importante evenimente din calendarul naţional.

Totuşi, doctorii l-au avertizat că o transmisiune în direct putea fi prea obositoare, astfel că s-a ajuns la un compromis: Regele a înregistrat mesajul pe secţiuni, propoziţie cu propoziţie, repetând unele la nesfârşit, până când a fost mulţumit. Rezultatul final dura aproape şase minute, dar înregistrările s-au întins pe aproape două

zile. Nu era în niciun caz perfect: se pare că ceea ce ascultătorii au perceput drept o pronunţie grăbită necaracteristică a fost, de fapt, un efect secundar al procesului de editare. Totuşi, Regele a considerat că rezultatul a fost mult mai bun decât alternativele. „Naţiunea va asculta mesajul meu, chiar dacă putea să tic mai bun”, i-a spus inginerului de sunet şi unui reprezentant al BBC, singurele persoane cărora li s-a permis să asculte înregistrările pentru alcătuirea versiunii finale. „Vă mulţumesc pentru răbdare.”

Scrisoarea trir să de Rege lui Logue ca răspuns la felicitările obişnuite cu ocazia aniversării de pe 14 decembrie reflecta starea lui proastă dinainte de înregistrare. Avea să fie ultima scrisoare scrisă logopedului şi prietenului său, iar remarcile lui păreau să fie cu atât mai puternice, cu cât şi sănătatea lui Logue era precară.

Îmi pare foarte rău să aud din nou că nu te simţi bine. Cât despre mine, am avut un an îngrozitor, care a culminat prin operaţia aceea foarte dificilă, din care se pare că îmi revin neaşteptat de bine. Sub multe aspecte, această revenire ţi se datorează. Înainte de operaţie, chirurgul Price Thomas a dorit să vadă cum respir. Când a văzut mişcarea naturală a diafragmei, m-a întrebat dacă respirasem întotdeauna aşa. I-am spus că nu, fusesem învăţat să respir aşa în 1926 şi de-atunci tot aşa am făcut. Încă un motiv de mândrie pentru tine!!

Logue a dorit să îi răspundă, dar a fost internat în spital înainte să aibă această ocazie.

Regele a rămas la Sandringham împreună cu Regina până după Anul Nou. Aparent, tonul de speranţă şi încredere din discursul de Crăciun se justifica. Se simţea suficient de bine pentru a putea merge la vânătoare din nou, iar când doctorii l-au examinat la 29 ianuarie, s-au declarat satisfăcuţi de refacerea lui. A doua zi, familia regală a mers la teatrul din Drury Lane pentru a vedea piesa *South Pacific.* Ieşirea era un fel de sărbătorire, parţial datorată îmbunătăţirii stării de sănătate a Regelui şi parţial pentru că, în

ziua următoare, Prinţesa Elisabeta şi Ducele de Edinburgh aveau să plece spre estul Africii, Australia şi Noua Zeelandă.

La 5 februarie, o zi rece, dar uscată şi însorită, Regele s-a bucurat de o partidă de vânătoare. Potrivit biografului oficial, era „relaxat şi vesel, aşa cum îl ştiau cei apropiaţi”.93 După o cină relaxată, s-a retras în camera lui şi s-a dus la culcare aproape de miezul nopţii. A doua zi dimineaţă, la ora 7.30, un servitor l-a găsit mort în pat. Cauza morţii nu a fost cancerul, ci o tromboză coronariană – un cheag de sânge fatal în inimă – care s-a petrecut la scurt

timp după ce a adormit.

Elisabeta şi Philip ajunseseră în etapa kenyană a călătoriei lor: tocmai reveniseră la Sagana Lodge, aflată la nord de Nairobi la o distanţă de o sută şaizeci de kilometri, după o noapte petrecută la hotelul Treetops, când a primit ştirea despre moartea Regelui; Philip a fost cel care i-a dat vestea soţiei sale. Ea a fost proclamată Regină, iar suita regală s-a întors imediat în Marea Britanie.

La 26 februarie, Logue i-a scris văduvei Regelui care, la vârsta de cincizeci şi unu de ani, a devenit Regină-Mamă, rang deţinut peste jumătate de secol. A făcut trimitere la „scrisoarea minunată" pe care soţul ei decedat i-o trimisese în decembrie şi şi-a exprimat regretul că boala lui nu îi permisese să îi răspundă – decât prea târziu. „Începând cu 1926, mi-a făcut onoarea de a-mi permite să îl ajut în privinţa vorbirii şi nici un alt om nu a muncit vreodată la fel de greu ca el, şi nu a obţinut un rezultat atât de grandios", a scris Logue. „În toţi aceşti ani, Maiestatea voastră aţi fost punctul lui de sprijin şi mi-a spus deseori cât de mult vă datorează, iar rezultatul excelent nu s-ar fi putut realiza niciodată dacă nu l-aţi fi ajutat. Nu am uitat niciodată ajutorul mărinimos pe care mi l-aţi acordat după trecerea în nefiinţă a preaiubitei mele soţii."

În răspunsul trimis două zile mai târziu, Regina-Mamă a fost la fel de generoasă cu laudele la adresa lui Logue. „Cred că ştiu mai bine decât oricine, probabil, cât de mult l-aţi ajutat pe Rege, nu numai în privinţa vorbirii, ci şi în viaţa lui şi în sensul perspectivei

lui asupra vieţii", a scris ea. „Vă rămân întotdeauna profund recunoscătoare pentru tot ceea ce aţi făcut pentru el. A fost o persoană atât de minunată şi nu cred că s-a gândit vreodată la el. Am sperat atât de mult să i se mai dea câţiva ani de pace după numeroşii ani tulburi prin care

a fost nevoit să treacă luptându-se curajos. Dar nu a fost să fie. Sper să vă simţiţi mai bine cât mai curând.”

În luna mai a acelui an, fiica ei, acum Regina Elisabeta a II-a, ţinând seama de apropierea dintre Logue şi tatăl ei, i-a trimis o tabacheră mică din aur, care îi aparţinuse Regelui, alături de următorul mesaj:

Vă trimit această tabacheră, care s-a aflat întotdeauna pe biroul Regelui şi de care era foarte ataşat, întrucât sunt sigură că v-aţi bucura de un mic suvenir personal din partea cuiva care v-a fost atât de recunoscător pentru tot ce aţi făcut pentru el. Tabachera se afla pe biroul lui şi ştiu că şi-ar dori să o aveţi.

Sper sincer că vă simţiţi mai bine. Îmi este tot mai dor de Rege.

A dumneavoastră,

Regina Elisabeta în luna decembrie, Regina a transmis primul ei mesaj de Crăciun de la Sandringham. „În fiecare an, de Crăciun, iubitul meu tată transmitea un mesaj popoarelor lui din toate părţile lumii”, a început ea. „Aşa cum făcea el, vă vorbesc de acasă, unde petrec Crăciunul împreună cu familia mea.” Vorbind pe un ton clar, ferm – fără vreo urmă a defectului care îi umbrise viaţa tatălui ei – ea le-a mulţumit forţelor armate de peste mări şi supuşilor pentru „loialitatea şi afecţiunea” pe care i-o demonstraseră de la accesul ei la tron în urmă cu zece luni. „Tatăl meu şi bunicul meu înaintea lui au făcut eforturi în întreaga lor viaţă pentru adâncirea unităţii popoarelor noastre şi pentru a le păstra idealurile pe care le-au preţuit profund”, a spus ea. „Mă voi strădui să le continui munca.”

214

Logue nu şi-a consemnat opinia despre discurs – şi nici dacă măcar îl ascultase. Oricum, serviciile lui nu mai erau necesare, iar starea de sănătate i se înrăutăţea tot mai mult. A petrecut Crăciunul în apartamentul lui, înconjurat

de cei trei fii şi de familiile lor: Valentine şi soţia lui Anne, cu fiica lor de doi ani, Victoria; Laurie şi Jo, cu copiii lor Alexandra, 14 ani, şi Robert, 10 ani; şi Antony cu viitoarea lui soţie, Elizabeth, cu care avea să se căsătorească după mai puţin de un an.

La scurt timp după Anul Nou, Logue a fost internat în spital pentru ultima dată. A rămas la pat mai bine de trei luni, i s-a angajat o asistentă permanentă, dar a intrat în comă în cele din urmă. A murit la 12 aprilie 1953 din cauza unei insuficienţe renale, la mai puţin de două luni după împlinirea vârstei de şaptezeci şi trei de ani. Printre bunurile sale se aflau două invitaţii de participare la încoronarea Reginei, care avea să se desfăşoare în luna iunie – probabil că a doua invitaţie a fost trimisă pentru că fusese prea bolnav pentru a răspunde la prima.

Necrologurile apărute în Marea Britanie, Australia şi America au fost scurte. „Domnul Lionel Logue, Cavaler al Ordinului Victoria, care a murit ieri la vârsta de 73 de ani, a fost unul dintre specialiştii importanţi în tratarea defectelor de vorbire, şi a fost principalul responsabil în a-l fi ajutat pe Regele George al VI-lea să îşi depăşească propriile defecte în acest sens”, se consemna în *The Times,* care a introdus anunţul între un necrolog pentru fostul preşedinte polonez şi cel pentru şeful unei companii americane de inginerie. „A întreţinut relaţii personale apropiate cu Regele mult timp.” În privinţa metodelor lui, autorul necrologului a notat pur şi simplu: „O parte importantă a metodei lui Logue a constat în instruirea cu privire la respiraţia corectă şi, astfel, obţinerea fluenţei în vorbire fără efort.”

După câteva zile, cititorii au făcut comentarii: „Vă rog să îmi permiteţi, prin intermediul dumneavoastră, să evoc opera măreaţă a domnului Lionel Logue”, scria un oarecare domn J. C. Wimbusch. „Ca pacient al domniei sale în 1926, pot să depun

mărturie că răbdarea lui a fost magnifică, iar compasiunea de care a dat dovadă, aproape supraomenească. Mă aflam la locuinţa lui din Bolton Gardens când i-am fost prezentat răposatului Rege, pe vremea aceea Duce de York. Probabil că sunt mii de oameni care, ca mine, se roagă pentru Lionel Logue.”94

Funeraliile lui Logue au avut loc la 17 aprilie la biserica Holy Trinity din Brompton. A fost incinerat. Regina şi Regina-Mamă au trimis reprezentanţi, asemenea înaltului Comisar australian, în timp ce munca lui Logue împreună cu Regele l-a onorat şi l-a făcut cunoscut – deşi în mod straniu, dată fiind apropierea din relaţia lor, nu i-a adus şi titlul de cavaler – nu l-a îmbogăţit. În testament, detaliile publicându-se în *The Times* din 6 octombrie, a lăsat o sumă destul de modestă de 8.605 lire sterline – echivalentă cu aproximativ 180.000 de lire sterline în prezent.

Chiar beneficiind de retrospectiva a peste jumătate de secol, încă este dificil de precizat exact metoda aplicată de Logue în cazul Regelui, ca fiind deosebită de cele anterioare. În mod cert, diferitele exerciţii de respiraţie pe care punea un accent atât de mare au fost de ajutor – se pare că Regele, cel puţin, a fost convins de acest lucru. De asemenea, important a fost efortul depus de Logue în parcurgerea textelor diferitelor discursuri scrise pentru Rege, îndepărtând cuvintele şi fragmentele despre care ştia că îi puteau pune piedici ucenicului regal. Totuşi, într-un anumit sens, aceasta nu a însemnat vindecarea problemei, ci evitarea ei – dar, aparent, există puţine îndoieli că, eliminând cele mai mari blocaje, Logue l-a ajutat pe Rege să îşi construiască încrederea, asigurând că discursul în ansamblu, cu toate celelalte modificări neesenţiale, era mai puţin intimidant.

Cu toate acestea, în cele din urmă, se pare că factorul crucial a fost modul prin care Logue a reuşit de la început

să îşi convingă pacientul că afecţiunea lui nu avea origini psihologice profunde, ci era o problemă mecanică, posibil de depăşit prin eforturi susţinute şi prin hotărâre. În acest sens, o parte importantă a fost

apropierea din relaţia dezvoltată între cei doi, la care a contribuit abordarea realistă a lui Logue. Insistând de la început ca întâlnirile lor să aibă loc la cabinetul de pe strada Harley sau la domiciliul lui, şi nu pe teritoriu regal, Logue şi-a precizat clar intenţia ca Regele să îi fie pacient; în timp, relaţia avea să se transforme într-o prietenie autentică.

Aşadar, poziţiile foarte diferite ale celor doi într-o societate încă în mare măsură dominată de clasă însemnau că apropierea din relaţia lor avea anumite limite – mai ales după ce Bertie a devenit Rege. Tonul scrisorilor lui Logue şi al însemnărilor din jurnal, citate pe larg în cartea de faţă, dezvăluie un respect profund nu numai faţă de Rege ca persoană, ci şi faţă de instituţia monarhiei. Într-adevăr, cititorul modern ar putea percepe tonul adoptat de Logue în scrierile despre Rege drept linguşitor – mai ales în cazul Reginei-Mamă.

Ultimul cuvânt îi aparţine uneia dintre puţinele persoane încă în viaţă la momentul redactării cărţii, care l-a cunoscut bine pe Logue, de fapt – nora lui, Anne, căsătorită cu fiul lui mijlociu, Valentine, şi care, în vara anului 2010, trecând deja de vârsta de nouăzeci de ani, avea o agerime şi o energie de invidiat. Opiniile ei par să fie întărite şi de cariera ei, punctul culminant fiind numirea drept consultant în psihiatrie infantilă la Middlesex Undergraduate Teaching Hospital.

Întrebată despre secretul succesului socrului ei, nici Anne nu a putut să dea un răspuns exact, considerând că acesta s-a datorat în mare parte relaţiei dezvoltate de Logue cu

viitorul Rege pe când pacientul lui era încă tânăr, şi nu unui anumit tratament. „Oricine poate să facă exerciţii de dicţie şi de respiraţie, dar el a fost un psihoterapeut de primă clasă”, a afirmat ea. „El a fost un tată foarte bun, în timp ce George al VI-lea fusese un tată teribil.”

„[Lionel] nu vorbea niciodată despre ce făcea. Dar când privim la cele întâmplate şi la chestiunile cu care se confrunta, aceasta este singura explicaţie posibilă. Regele a fost înconjurat

de nenumăraţi oameni care nu l-au ajutat cu nimic. Din care alt motiv să fi rămas pacientul lui atât de mult timp?”

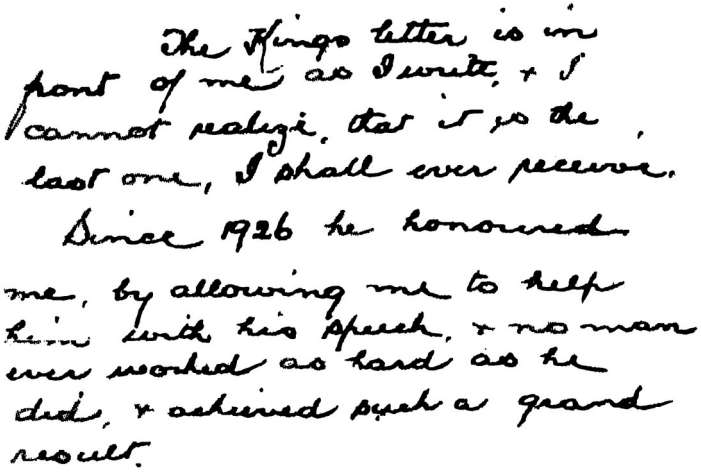
The Kings letter is in
front of me as I write, & I
cannot realize, that it is the
last one, I shall ever receive.
Since 1926 he honoured
me, by allowing me to help
him with his speech, & no man
ever worked as hard as he
did, & achieved such a grand
result.

Scrisoarea Regelui se află în faţa mea în timp ce scriu şi numi vine să cred că este ultima pe care o voi primi. Începând cu 1926 mi-a făcut onoarea de a-mi îngădui să îl ajut în privinţa vorbirii şi nici un alt om nu a muncit vreodată la fel de greu ca el, şi nu a obţinut un rezultat atât de grandios.

NOTE

1 John W. Wheeler-Bennett, *King George VI, His Life and Reign,* Londra, Macmillan, 1958, p. 400.

2 *Ibid., p.* 312.

3 *Time,* 16 mai 1938.

4 Citat în Joy Damousi, „ «The Australian has a lazy way of talking»: Australian Character and Accent, 1920s-1940s", în Joy Damousi şi Desley Deacon (eds.), *Talking and Listening in the Age of Modernity: Essays on the History ofsound,* Canberra, ANU Press, 2007, pp. 83–96.

5 Documentele lui Lionel Logue, 25 martie 1911.

6 *Sunday Times* (Perth), 20 august 1911.

7 *West Australian,* 27 mai 1912.

8 *Sun* (Kalgoorlie), 27 septembrie 1914.

9 Dialogul următor este preluat dintr-o relatare făcută de John Gordon în *Sunday Express.*

10 Marcel E. Wingate, *Stuttering: A Short History of a Curious Disorder,* Westport, Connecticut, Bergin & Garvey, 1997, p. 11.

11 *Ibid.,* p. Xx.

12 *Star,* 11 ianuarie 1926.

13 *Pittsburgh Press,* 1 decembrie 1928.

14 Consemnată în *Daily Express,* vineri, 21 august 1925, şi reprodusă în totalitate în *Radio Times* pe 25 septembrie. BBC a devenit British Broadcasting Corporation abia în 1926.

15 John Gore, *King George V,* Londra, John Murray.

16 Sarah Bradford, *The Reluctant King: The Life and Reign of George VI 1895–1952,* New York, St. Martin's Press, 1990, p. 18.

17 *Ibid., p.* 18.

18 *Ibid,* p. 22.

19 *Ibid.,* p. 40.
20 *Ibid.,* p. 33.
21 Whecler-Bcnnett, *op. cit.,* p. 42.
22 Bradford, *op. cit.,* p. 48.
23 Lambert şi Hamilton, citaţi în *ibid.,* p. 57.
24 *Ibid,* p. 70.
25 Robert Rhodes James, *A Spirit Undaunted: The Political Role of George VI,* Londra, Little, Brown, 1998, p. 92.
26 Documentele lui Davidson, citate în *ibid.,* p. 96.
27 *Pittsburgh Press,* 1 decembrie 1928.
28 Wheeler-Bennett, *op. cit.,* p. 207.
29 *Ibid.,* p. 208.
30 *Ibid.*
31 Taylor Darbyshire, *The Duke of York: an intimate & authoritative life-story of the second son of their majesties, the King and Queen by one who has had special facilities, and published with the approval of his Royal Highness,* Londra, Hutchinson and Co., 1929, p. 90.
32 Michael Thornton, corespondenţă prin e-mail cu autorul, iulie 2010.
33 Darbyshire, *op. cit.,* p. 22.
34 *Scotsman,* 2 decembrie 1926.
35 Documentele lui Lionel Logue, 5 ianuarie 1927.
36 Wheeler-Bennett, *op. cit.,* p. 215.
37 *Ibid.,* p. 216.
38 Documentele lui Lionel Logue, 25 ianuarie 1927.
39 *Ibid.,* 14 februarie 1927.
40 Wheeler-Bennett, *op. cit.,* p. 218.
41 Reginald Pound, *Harley Street,* Londra, Michael Joseph, 1967, p. 157.
42 Wheeler-Bennett, *op. cit.,* p. 227.
43 *Ibid.,* p. 228.
44 *Ibid.,* p. 230.
45 Documentele lui Lionel Logue.

46 Wheeler-Bennett, *op. cit.,* p. 230.

47 Documentele lui Lionel Logue.

48 *Ibid.*

49 Pound, *op. cit.,* p. 157.

50 *Evening Standard* (Londra), 12 iunie 1928; *North-Eastern Daily Gazette,* 13 iulie 1928; *Evening News* (Londra), 24 octombrie 1928; *Daily Sketch,* 28 noiembrie 1928; *Yorkshire Evening News, 4* decembrie 1928.

51 Documentele lui Lionel Logue, 15 decembrie 1928.

52 Wheeler-Bennett, *op. cit.,* p. 251.

53 Acest fragment şi următoarele din corespondenţa dintre Logue şi Duce fac parte din documentele lui I, ionel Logue.

54 Wheeler-Bennett, *op. cit.,* p. 258.

55 Documentele lui Lionel Logue, 12 februarie 1929.

56 *Ibid.,* 16 şi 23 mai 1934.

57 Wheeler-Bennett, *op. cit.,* p. 263.

58 James Lees-Milne, *The Enigmatic Edwardian: The Life of Reginald, 2nd Viscount Esher,* Londra, Sidgwick & Jackson, 1986, p. 301, citat în David Loades, *Prince of Wales: Royal Heirs în Waiting,* Kew, The Naţional Archives, 2008, p. 228.

59 Diana Vreeland, *DV,* New York, Knopf, 1984, citat în Loades, *op. cit.,* p. 230.

60 ASR Ducele de Windsor, *A King's Story,* Londra, Cassell, 1951, pp. 254–255.

61 Citat în Christopher Warwick, *Abdication,* Londra, Sidgwick & Jackson, 1986.

62 Vezi Michael Bloch, *The Reign and Abdication of King Edward VIII,* Londra, Bantam Press, 1990.

63 *Time,* 9 noiembrie 1936.

64 Philip Ziegler, „Churchill and the Monarchy", în *History Today,* vol. 43, 1 martie 1993.

65 Documentele lui Lionel Logue, 28 octombrie 1936.

66 William Shawcross, *Queen Elizabeth the Queen*

Mother: The Official Biography, Londra, Macmillan, 2009, p. 376.

67 Rhodes James, *op. cit.,* p. 112.

68 *Ibid.,* p. 113.

69 Shawcross, *op. cit.,* p. 380.

70 Documentele lui Lionel Logue, 14 decembrie 1936.

71 *Time,* 21 decembrie 1936.

72 Documentele lui Lionel Logue.

73 Extrase din jurnalul lui Logue: documentele lui Lionel Logue.

74 *Sun,* 18 ianuarie 1938.

75 Wheeler-Bennett, *op. cit.,* p. 379.

76 *Ibid.,* p. 383.

77 *Ibid.,* p. 390.

78 *Ibid.,* p. 392.

79 *Ibid.,* p. 394.

80 *Ibid.*

81 Wheeler-Bennett, *op. cit.,* p. 405.

82 Shawcross, *op. cit.,* p. 488.

83 Wheeler-Bennett, *op. cit.,* p. 406.

84 *Ibid.,* p. 429.

85 *Ibid.,* p. 449.

86 *Ibid.,* p. 553.

87 Documentele lui Lionel logue, 29 decembrie 1943.

88 Wheeler-Bennelt, *op. cit.,* p. 608.

89 *Ibid.,* p. 610.

90 Interviu cu autorul, iunie 2010.

91 Documentele lui Lionel Logue, 10 decembrie 1948.

92 *Daily Express,* 7 februarie 1952.

93 Wheeler-Bennett, *op. cit.,* p. 803.

94 Necrolog din *Times,* 13 aprilie 1953; răspuns din partea lui J. M. Wimbusch, *The Times,* 17 aprilie 1953.